

Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας
Κατεύθυνση: Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία

Πόλεμος, Ειρήνη, Διπλωματία και η
ανάδυση του Αλβανικού Κράτους-Έθνους:

*Εθνικισμός και Ταυτότητες στα Δυτικά Βαλκάνια κατά τον
Μακρό 19ο αιώνα*

‘Η Αλβανία σπάει τα δεσμά της’, αλληγορικό καρτ ποστάλ του Spiridon Ilo (1920)

Μεταπτυχιακή Διατριβή
Επόπτης Καθηγητής: Στέφανος Παπαγεωργίου
Φοιτητής: Ερκιγιάντ Κάγιο (Α.Μ.: 1117Μ008)
Αθήνα, 2019

Historia vero testis temporum,
lux veritatis, vita memoriae, magistra
vitae, nuntia vetustatis, qua voce alia
nisi oratoris immortalitati
commendatur?

-Cicero, *De Oratore*, II, 36.-

Πίνακας Περιεχομένων

Συνομογραφίες.....	iii
Φωτογραφίες και Εικόνες.....	iv
Χάρτες.....	v
Αντί Εισαγωγής.....	1

Α' ΜΕΡΟΣ

Κεφαλαίο 1 ^ο : Ποιο έθνος δικαιούται κράτος; Πρακτικές ίδρυσης και αναγνώρισης νέων κρατών κατά τον μακρύ 19 ^ο αιώνα.	4
Κεφαλαίο 2 ^ο : Οι απαρχές του Αλβανικού Εθνικισμού και η πρώτη απόπειρα ίδρυσης ανεξάρτητου Εθνικού Κράτους.	7
Κεφαλαίο 3 ^ο : Αναζητώντας διεθνή αναγνώριση: Αλβανικός Οριενταλισμός.	23
Κεφαλαίο 4 ^ο : Ποια είναι η Πατρίδα μας; Οριοθετώντας την Αλβανική Πατρίδα	35

Β' ΜΕΡΟΣ

Κεφαλαίο 5 ^ο : Πόλεμος στα Βαλκάνια: Ανεξαρτησία.	42
Κεφαλαίο 6 ^ο : Το τελευταίο Κοντσέρτο και το Αλβανικό ζήτημα.	51
Κεφαλαίο 7 ^ο : Παράλληλοι βίοι.....	75
α) Η Κυβέρνηση 'Vlora'	76
β) Η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου	83
γ) Η Βασίλεια του von Wied	89
γ.1.) Πράξη Πρώτη – Νότια Αλβανία	95
γ.2.) Πράξη Δεύτερη – Κεντρική Αλβανία	97
Αντί Συμπερασμάτων	104
Βιβλιογραφία	108

Συντομογραφίες

P.R.O.	Public Record Office (London, UK)
F.O.	Foreign Office
D.D.F.	Documents Diplomatiques Français
D.D.I.	Documenti Diplomatici Italiani

Φωτογραφίες και Εικόνες¹

Εικόνα 1 'Ο Αλβανικός Συνδεσμος του Πριζρεν', Shaban Hysa (1980).....	22
Εικόνα 2 Σκίτσο του Βρετανικού σατυρικού περιοδικού Punch (20/11/1912): 'Η Σερβία στις [Αλβανικές] ακτές'.....	57
Εικόνα 3 Το Συνεδριο των Πρεσβευτων, L'Illustration (19-1-1913).....	74
Εικόνα 4 Ο 'Ένα έτος Ανεξαρτησία', ο εορτασμός της Ανεξαρτησίας στην Vlora στις 28 Νοέμβριου 1913.....	82
Εικόνα 5 Τα Μέλη της Διεθνείς Επιτροπής Ελέγχου από κοινού με Ολλανδούς αξιωματικούς της Αλβανικής χωροφυλακής (1914).....	88
Εικόνα 6 Γελοιογραφία του Βρετανικού σατυρικού περιοδικού Punch (25/2/1914): Βιέννη και Ρώμη προσκαλούν τον Πρίγκιπα του Wied να καθίσει στο Αλβανικό θρόνο.....	93
Εικόνα 7 Η Αλβανική Αντιπροσωπεία και το Βασιλικό Ζεύγος στο Schloss Waldenburg στην Σαξονία στις 24 /2/1914.....	94
Εικόνα 8 Η άφιξη του Βασιλικού Ζεύγους στο Durrës στις 7/3/1914.....	94
Εικόνα 9 Γελοιογραφία του Βιενέζικου σατυρικού περιοδικού Die Muskete (25/6/1914): Ο Πρίγκιπας von Wied εκπέμπει SOS.....	102

¹ Οι φωτογραφίες προέρχονται από τις προσωπικές ιστοσελίδες του γνωστού Αλβανολόγου, Robert Elsie. 'http://www.albanianphotography.net/' και 'http://www.albanianhistory.net/'

Χάρτες

Χάρτης 1: Η 'Ευρωπαϊκή Τουρκιά' το 1815.....	vi
Χάρτης 2: Τα Δυτικά Βαλκάνια μετά το Συνέδριο του Βερολίνου (1878) έως παραμονές του Α' Βαλκανικού Πολέμου (1912).....	vii
Χάρτης 3: Τα Βαλκάνια υστέρα από τους δυο Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13.....	viii
Χάρτης 4: Η γραμμή κατάπαυσης του πυρός μετά την λήξη του Α' Βαλκανικού καθώς και η επικράτεια πάνω στην οποία ασκούσε ουσιαστική κυριαρχία η Προσωρινή Αλβανική Κυβέρνηση το 1913.....	ix
Χάρτης 5: Τα όρια του Αλβανικού κράτους βάση του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου (1913).....	x

Χάρτης 1 Η 'Ευρωπαϊκή Τουρκιά' το 1815²

² Vickers. *The Albanians*. p. xi.

Χάρτης 2 Τα Δυτικά Βαλκάνια μετά το Συνέδριο του Βερολίνου (1878) έως παραμονές του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου (1912)³

³ Blumi. *Reinstating the Ottomans*. p. xxii.

Χάρτης 3 Τα Βαλκάνια υστέρα από τους δυο Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13⁴

⁴ Aksakal, *The Ottoman Road to War in 1914*. p. 7.

Χάρτης 4 Η γραμμή κατάπαυσης του πυρός μετά την λήξη του Α' Βαλκανικού καθώς και η επικράτεια πάνω στην οποία ασκούσε ουσιαστική κυριαρχία η Προσωρινή Αλβανική Κυβέρνηση το 1913⁵

⁵ Clark, *The Sleepwalkers*. p. 254.

Χάρτης 5 Τα όρια του Αλβανικού κράτους βάση του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου (1913)⁶

⁶ Vickers, *The Albanians*. p. xii.

Ευχαριστίες

Παρόλο που το συγκεκριμένο κείμενο βρίσκεται στην αρχή της διπλωματικής πρέπει να ειπωθεί ότι γράφτηκε κατά σειρά, τελευταίο. Ωστόσο δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά από την στιγμή που τώρα, το ταξίδι μου, ως Μεταπτυχιακός φοιτητής του τμήματος Πολίτικης Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστήμιου Κοινωνικών και Πολίτικων Επιστήμων, φτάνει στο τέλος του. Θεωρώ ότι έχω πλέον πλήρη εικόνα ώστε να απευθύνω τις ευχαριστίες μου σε όσους με συνοδεύσαν, μου συμπαραστάθηκαν και φυσικά με καθοδήγησαν.

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη καθηγητή μου κ. Στέφανο Παπαγεωργίου, ο οποίος, πέρα από το ότι δέχτηκε να επιβλέψει την παρούσα διπλωματική, είχε επίσης την καλοσύνη να μου επιτρέψει την απαιτούμενη 'Ακαδημαϊκή Ελευθέρια', έτσι ώστε να ακολουθήσω τις δυναμικές της ερευνάς, δίχως αυστηρούς περιορισμούς. Ειδικά το σεμινάριο του 'Από το Γένος στο Έθνος' συνέβαλε και διαμόρφωσε εν πολλοίς την σκέψη και την κατανόηση μου γύρω από την διαδικασία της εθνοκατασκευής, στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέσω του Ελληνικού παραδείγματος.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή κ. Ανδρέα Λυμπέρατο, το σεμινάριο του 'Global Transformations and the Balkans', το οποίο αποδείχθηκε ανεκτίμητης αξίας για την καλύτερη εμπέδωση της Βαλκανικής Ιστορίας και των κοινωνικοπολιτικών μεταβολών. Μάλιστα δε, το κεφάλαιο αναφορικά με τον Οριενταλισμό, είναι άμεσο αποτέλεσμα του προαναφερόμενου Σεμιναρίου. Επίσης δύο επιπλέον σεμινάρια: αφενός εκείνο που συνδιοργανώνουν οι καθηγητές Νίκος Κοταρίδης και ο συνονόματος του, Θεοτόκας (*Ιστορία, Ιστοριογραφία και Εννοιολόγηση*) και αφετέρου εκείνο των καθηγητών Λάμπρου Μπαλτσιώτη και Λεωνίδα Εμπειρικού (*Ετερότητα στα Βαλκάνια*), εν πολλοίς και λόγω της μεγάλης συμμετοχής, πέραν φυσικά των γνώσεων που οι εν λόγω καθηγητές γενναιόδωρα και πρόθυμα μοιράστηκαν μαζί μου, μου παρείχαν μια πραγματική πλατφόρμα γόνιμης αλληλεπίδρασης, ελεύθερης συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων με τους ίδιους από την μια και με τους συνάδελφους του μεταπτυχιακού από την άλλη.

Εκτός Πανεπιστήμιου, ξεχωριστές ευχαριστίες απευθύνονται στον Αλέξανδρο Μπαλάτσουκα, ο οποίος παρόλο που ξενιτεμένος στην Βόρεια Ευρώπη, απασχολημένος με την εκπόνηση της δίκης του διατριβής, έβρισκε πάντα χρόνο ώστε να συζητάμε εποικοδομητικά και να ανταλλάζουμε παραγωγικές απόψεις. Μα πάνω απ' όλα επειδή, ενώ του είχαν απομείνει λίγες μόνο μέρες για την κατάθεση της διατριβής του, βρήκε και αφιέρωσε τον χρόνο για να επιμεληθεί την παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή. Και όπως λένε 'εις τας Αγγλίας', *last but not least*, το μεγαλύτερο ευχαριστώ όλων, μαζί με την αγάπη μου, απευθύνεται ασφαλώς στην οικογένειά μου και δη στους γονείς μου, χωρίς την ηθική και ακόμη περισσότερο την άνευ ορών οικονομική στήριξη των οποίων η παρούσα μελέτη δεν θα μπορούσε να είχε διεκπεραιωθεί.

Αντί Εισαγωγής

Κατά την διάρκεια ενός ταξιδιού στην Prishtina, έμαθα ότι κατά την αρχαιότητα το νερό κάλυπτε την αχανή πεδιάδα [του Κοσόβου]. Στη συνέχεια, αποξηράθηκε, η Μαύρη θάλασσα απορρόφησε ένα μέρος του νερού μέσω του Δούναβη, το Αιγαίο πηρέ ένα άλλο τμήμα μέσω του Βαρδάρη ενώ η Αδριατική έλαβε το δικό της τμήμα μέσω του αφρώδη Δρίνου.

Συχνά έχω φανταστεί, πως ψαριά, χέλια, φίδια και αλλά θαλασσιά τέρατα αποχώρησαν λόγω των κυμάτων. Επομένως, στην προϊστορία αυτής της γης, η φυσική τραγωδία άνοιξε το δρόμο σε μια μεγαλύτερη: στην ανθρώπινη τραγωδία⁷.

Το ανωτέρω απόσπασμα, το οποίο φέρει την υπογραφή του διεθνής φήμης και ιδιαίτερα χαρισματικού Αλβανού συγγραφέα και διανοουμένου, Ismail Kadare, μας δίνει την δυνατότητα να στοχαστούμε αναφορικά με ένα ζήτημα όπως είναι ο εθνικισμός και οι επιπτώσεις του, τον οποίο, όπως υποστηρίζει ο αμφιλεγόμενος, αλλά παρά ταύτα ιδιαίτερα επιδραστικός Βρετανός ιστορικός με καταγωγή από την Μέση Ανατολή, Elie Kedourie, έχει μονοπωλήσει τον πολιτικό λόγο σε τέτοιο βαθμό, που σήμερα η πλειονότητα των κάτοικων του Πλανήτη μας θεωρούν δεδομένο ότι 'η ανθρωπότητα είναι εκ φύσεως διαχωρισμένη σε έθνη⁸'. Μάλιστα αυτή η άποψη έχει ακόμη περισσότερα ερείσματα στους Βαλκάνιους, οι οποίοι εικάζεται ότι 'παράγουν περισσότερη ιστορία από τι είναι σε θέση να καταναλώσουν'⁹ αποδίδοντας στην χερσόνησο το προσωνύμιο της 'πυριτιδαποθήκης της Ευρώπης'¹⁰.

Αντικείμενο ερευνάς αυτής της διπλωματικής, αποτελεί η ανάδυση του Αλβανικού εθνικισμού καθώς και του κράτους έθνους, τα οποία κατ' εμέ είναι άρρηκτα συνδεδεμένα, καθώς αποτελούν τις δύο όψεις του ιδίου νομίσματος. Άλλωστε, όπως έχει υποστηρίξει ο Leon Baradat, ο εθνικισμός 'καλεί τους ανθρώπους να ταυτιστούν με το συμφέρον του έθνους τους και να υποστηρίξουν την δημιουργία ενός κράτους-έθνους'¹¹. Συνεπώς μη μπορώντας να διαχωρίσω τα δύο αυτά ζητήματα, αποφάσισα να τα συμπεριλάβω αμφότερα.

Ενώ η μελέτη του Αλβανικού εθνικισμού, όπως και η ανάδυση του Αλβανικού κράτους, έχει τραβήξει το ενδιαφέρον των ακαδημαϊκών μελετητών ανά τον κόσμο, ως αποτέλεσμα αυτού έχει παραχθεί μια καθόλου αμελητέα βιβλιογραφία, όπου έχει εξερευνηθεί από διαφορετικές οπτικές, προσθέτοντας κάθε φορά διαφορετικά κομμάτια στο παζλ. Από τις σημαντικότερες δουλείες που έχουν παραχθεί και αξίζει να αναφέρει κανείς είναι το *The Albanian National Awakening* του Stavro Skendi, το *The Crescent and the Eagle* του George Gawrych, το *Aux origines du nationalisme albanais* της Nathalie Clayer, το *Reinstating the Ottomans* του Isa Blumi, το *Bittersweet Europe* του Adrian Brisku και τελευταίο αλλά όχι από την σημασία το *The Birth of Albania* της Nicola Guy.

⁷ Lellio, Anna Di. *The Case for Kosova: Passage to Independence*. Anthem Press, 2006. p. 209.

⁸ Kedourie, Elie. *Nationalism*. Hutchinson, 1966. p. 9.

⁹ ΓιατοπωσσεινοήθηκαυτήηφράσηβλέπετονBrown, Keith. *The Past in Question: Modern Macedonia and the Uncertainties of Nation*. Princeton University Press, 2003. p. xi.

¹⁰ Danopoulos, Constantine P. *Crises in The Balkans: Views from The Participants*. Routledge, 2019. p.

¹¹ Baradat, Leon P. *Political Ideologies: Their Origin and Impact*. Prentice-Hall, 1984. p. 44.

Αποφάσισα, να προστεθώ και εγώ στις προσπάθειες των προαναφερόμενων συμβάλλοντας στην συζήτηση, προσθέτοντας ένα 'μικρό λιθαράκι' σε τούτο το 'οικοδόμημα'. Ανασκοπώντας και μελετώντας την υπάρχουσα βιβλιογραφία διαπίστωσα, ότι με εξαίρεση την Guy, οι υπόλοιποι δεν έχουν δώσει την απαραίτητη προσοχή, σε αυτό που στην τελική, αποτελεί και τον ουσιαστικό σκοπό κάθε εθνικού κινήματος, δηλαδή η συγκρότηση κράτους. Επιπλέον, ακόμη και όταν μελετούν τον Αλβανικό εθνικισμό ως ιδεολογία, όπως έχει κάνει παραδείγματος χάριν η Nathalie Clayer, η οποία μάλιστα έχει δώσει στην μονογραφία της τον τίτλο 'στις απαρχές του Αλβανικού εθνικισμού', ξεκινά το αφήγημα της ουσιαστικά από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα στις Αλβανικές χώρες και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα για τους Arbëresh, αφήνοντας εκτός αυτό που ο Miroslav Hroch ονομάζει 'πρώτο στάδιο'¹², δηλαδή της περιόδου ανάπτυξης ενδιαφέροντος αναφορικά με την γλώσσα και την ιστορία.

Κατ' επέκταση, η παρούσα διπλωματική, έχει ως στόχο αφενός την εξερεύνηση της ανάπτυξης του Αλβανικού εθνικισμού και αφετέρου την προσπάθεια συγκρότησης κράτους κατά την διετία μεταξύ Α' Βαλκανικού και Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Προκειμένου να επιτύχω τον στόχο μου, έχω διαιρέσει την εργασία σε δύο μέρη. Το Α' Μέρος, έχει ως αντικείμενο ερευνάς την ανάδειξη του Αλβανικού εθνικισμού και την προσπάθεια 'εξάπλωσης' προς τις μάζες με στόχο την ίδρυση ενός κράτους έθνους και αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Το Β' Μέρος από την άλλη αποτελείται από τρία κεφάλαια όπου πραγματεύεται επί της ουσίας το πλαίσιο στο οποίο γεννήθηκε το Αλβανικό κράτος όπως η προσπάθεια της συγκρότησης του εκ μέρους της Αλβανικής *élite* σε συνεργασία με την 'Διεθνή κοινότητα' της εποχής.

Κάθε κεφάλαιο είναι δομημένο με 'αρχή, μέση και τέλος' και στην εκάστοτε εισαγωγή πλαισιώνεται με τους αντιστοίχους θεωρητικούς. Το πρώτο κεφάλαιο πραγματεύεται την ανάδειξη του Ευρωκεντρισμού και του δόγματος περί *Standard of Civilization* στο πλαίσιο του 'Ευρωπαϊκού Δημοσίου Δίκαιου', βάση του οποίου καθοριζόταν ποιο 'έθνος δικαιούταν κράτος'. Το Δεύτερο κεφάλαιο αφορά τη αναπτυξιακή τροχιά του Αλβανικού εθνικισμού. Στο Τρίτο κεφάλαιο εξετάζουμε την υιοθέτηση του Ευρωκεντρικού Οριενταλιστικού λόγου εκ μέρους των Αλβανών εθνικιστών ως στρατηγική νομιμοποίησης των αιτημάτων τους. Στο Τέταρτο κεφάλαιο κύριο ζήτημα αποτελεί η εδαφοποίηση του εθνικισμού. Στο Πέμπτο κεφάλαιο βλέπουμε να επιβεβαιώνεται η γνωστή ρήση του Charles Tilly ότι 'οι πόλεμοι φτιάχνουν κράτη'¹³, διότι και το Αλβανικό κράτος έθνος, αναδύθηκε εν μέσω ενός πολεμικού γεγονότος, του Α' Βαλκανικού Πολέμου. Στο Έκτο κεφάλαιο ο φακός θα εστιάσει πάνω από την βρετανική πρωτεύουσα, όπου υπεγράφη η 'ληξιαρχική πράξη γέννησης' ενός ακόμη βαλκανικού κράτους, όπως και στην Διπλωματία των Μεγάλων Δυνάμεων. Και τέλος, στο Έβδομο και τελευταίο Κεφάλαιο, ο φακός θα επιστρέψει στην Αλβανία, όπου θα εξετάσουμε την προσπάθεια συγκρότησης κράτους και την ανέγερση ιθαγενών θεσμών από τρία διαφορετικά καθεστώτα: κατά πρώτον από την Προσωρινή Κυβέρνηση Vlora, κατά δεύτερον από τις Μεγάλες Δυνάμεις μέσω της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου και κατά τρίτον από τον Πρίγκιπα von Wied.

¹² Hroch, Miroslav. *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups Among the Smaller European Nations*. CUP Archive, 1985. p. 23-26. Τα τρία στάδια: **phase a** (the period of scholarly interest), **phase b** (the period of patriotic agitation), and **phase c** (the rise of a mass national movement).

¹³ Tilly, Charles. *Coercion, Capital and European States: AD 990 - 1992*. Wiley, 1993.

A' Μέρος

Κεφάλαιο 1^ο

Ποιο έθνος δικαιούται κράτος; Πρακτικές ίδρυσης και αναγνώρισης νέων κρατών κατά τον μακρύ 19^ο αιώνα.

Κατά το πρόσφατο παρελθόν, όταν η Καταλονία επιχείρησε να ανεξαρτητοποιηθεί από το Βασίλειο της Ισπανίας, προχώρησε στην διοργάνωση ενός δημοψηφίσματος. Το αποτέλεσμα του ήταν συντριπτικά υπέρ της ανεξαρτητοποίησής της, ωστόσο ο πολιτικός χάρτης της Γηραιάς Ηπείρου δεν υπέστη καμία μεταβολή, καθώς δεν ολοκληρώθηκε με την ανάδειξη ενός νέου (Καταλανικού) κράτους. Οι λόγοι είναι πολλοί και πολύπλοκοι και δεν αποτελούν αντικείμενο ερευνας αυτής της διπλωματικής. Εκείνο όμως που έχει σημασία είναι ότι κατά την διάρκεια του Α' Π.Π., όταν ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, Wildrow Wilson εισήγαγε την αρχή της αυτοδιάθεσης, ως βασική προϋπόθεση για μια 'έντιμη ειρήνη' έθεσε τα θεμέλια για την ριζική αλλαγή του Ευρωπαϊκού χάρτη¹⁴.

Η καθοριστική αρχή, η οποία κατοχυρώθηκε μετά το Β' Π.Π. και από τον ΟΗΕ ως βασικό 'ανθρώπινο δικαίωμα'¹⁵, είναι εκείνη που ρυθμίζει σε γενικές γραμμές την δημιουργία ενός νέου κράτους την σήμερα¹⁶. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη αρχή, όταν και αν, ένας λαός το επιθυμεί, δικαιούται, θεωρητικά τουλάχιστον, να ιδρύσει ένα ανεξάρτητο κράτος¹⁷. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, όπως έχει επισημάνει ο Charles Tilly, τα εγχειρήματα αυτά, ενισχύονται και νομιμοποιούνται, μόνο όταν κάποιος τρίτος, κατά κύριο λόγο, μία ή περισσότερες από τις Μεγάλες Δυνάμεις, τις υποστηρίζει¹⁸.

Ο James Crawford¹⁹, στην μελέτη του πάνω στην φιλοσοφική και νομική σκέψη που είχε αναπτυχθεί στην Ευρωπαϊκή διανόηση ήδη από την Αναγέννηση αναφορικά με τις πρακτικές ίδρυσης νέων κρατών, υποστηρίζει ότι αυτές ήταν τρεις και ότι επικρατούσε συναίνεση στους κόλπους των νομικών και των διανοουμένων. Συνεπώς, ένας τρόπος ήταν η Ένωση δύο βασιλείων υπό έναν Μονάρχη, όπως ήταν οι περιπτώσεις της Πορτογαλίας και της Αραγονίας υπό το Στέμμα της Καστίλης ή της Σκωτίας με την Αγγλία²⁰. Η αμέσως επόμενη επιλογή που υπήρχε, αφορούσε την διαίρεση ενός υπάρχοντος κράτους. Έτσι, σύμφωνα με τον Pufendorf 'ένας Ηγεμόνας μπορεί να αναβαθμίσει μια από τις επαρχίες του Βασιλείου του σε καθεστώς Βασιλείου [...] και να του αναθέσει μια ξεχωριστή διοίκηση, ανεξάρτητη [από την πρώτη]²¹'. Σε αυτή την ομάδα ανήκει η Ουγγαρία υστέρη από τον 'Συμβιβασμό' του 1867. Ενώ ο 'τρίτος

¹⁴ Twardzisz, Piotr. *Defining 'Eastern Europe': A Semantic Inquiry into Political Terminology*. Springer, 2018. p. 41.

¹⁵ Khen, Hilly Moodrick-Even. *National Identities and the Right to Self-Determination of Peoples: "Civic -Nationalism -Plus" in Israel and Other Multinational States*. BRILL, 2016. p. 21.

¹⁶ Espinosa, Juan Francisco Escudero. *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of a Globalized World: Kosovo v. Crimea*. Springer, 2018. p. 14.

¹⁷ Pavkovic, Dr Aleksandar, and Professor Peter Radan. *Creating New States: Theory and Practice of Secession*. Ashgate Publishing, Ltd., 2013. p. 233.

¹⁸ Tilly, Charles. "The State of Nationalism." *Critical Review* 10, no. 2 (March 1, 1996): 299–306.

¹⁹ Crawford, James. *The Creation of States in International Law*. Oxford University Press, 2006.

²⁰ Crawford, James. *The Creation of...* p. 10.

²¹ Όπως παραθέτει Crawford, James στο *The Creation of...* p. 10.

δρόμος' δημιουργίας ενός νέου κράτους, σύμφωνα με τον Crawford, ήταν η 'Επανάσταση', όπως απέδειξε η περίπτωση των Κάτω Χωρών και της Πορτογαλίας όταν έσπασαν τους 'δεσμούς' με το Στέμμα της Ισπανίας²² και αναδείχθηκαν στην Διεθνή Σκηνή ως 'ανεξάρτητοι δρώντες'.

Εντούτοις, κατά τον μακρύ 19^ο αιώνα, η ανάπτυξη και διάδοση του 'Ευρωκεντρισμού' σύμφωνα με τον Charles Alexandrowicz, είχε ως συνέπεια την σμίκρυνση της 'διεθνούς κοινότητας', διότι περιόρισε το δικαίωμα στην κρατική ύπαρξη στα αποκαλούμενα 'αρχικά μέλη της Οικογένειας των Εθνών'²³. Σύμφωνα με τον Αλέξη Ηρακλείδη και την Άντα Διάλλα, η Οικογένεια των Εθνών, παρόλο που είχε κοσμικό χαρακτήρα, στον πυρήνα της περιείχε ένα πολύ ισχυρό 'χριστιανικό στοιχείο'²⁴. Ο καθηγητής του διεθνή δίκαιου, του πανεπιστήμιου της Οξφόρδης, Thomas E. Holland (1835-1926), όριζε την 'Οικογένεια των Εθνών' ως 'ένα σύνολο χωρών, που λόγω ιστορικών συγκυριών, έχουν κληρονομήσει έναν κοινό Πολιτισμό και βρίσκονται ηθικά και πολιτικά στο ίδιο επίπεδο' και υποστήριζε ότι την απάρτιζαν 'τα Χριστιανικά έθνη της Ευρώπης και [οι πρώην Ευρωπαϊκές αποικίες που ανεξαρτητοποιήθηκαν στην] Αμερική'²⁵.

Στο να γίνει κανείς μέλος της 'Οικογένειας' σύμφωνα με τον γερμανικής καταγωγής αλλά Βρετανού πολίτη καθηγητή του διεθνή δίκαιου στο London School of Economics και αργότερα στο Πανεπιστήμιου του Cambridge, Lassa Francis Lawrence Oppenheim (1858-1919), υπήρχε 'αποκλειστικά ένας και μόνος τρόπος' και αυτός ήταν η 'αναγνώριση' από τα υπόλοιπα μέλη της 'οικογένειας'²⁶. Ωστόσο, βασική προϋπόθεση, παραχωρήσεως της αναγνώρισης αποτελούσε αυτό που έγινε γνωστό ως το 'Πολιτιστικό στάνταρ' (*Standard of Civilization*)²⁷. Παρόλο που, όπως έχει δείξει η ερευνά του Martti Koskenniemi, το 'στάνταρ' δεν ήταν πολύ ξεκάθαρο και παρέμενε 'ανοικτό' σε ερμηνείες²⁸, οι Casper Sylvest και Duncan Bell υποστηρίζουν ότι, σε γενικές γραμμές, κατά την 'αξιολόγηση' λαμβάνονταν υπόψιν η θρησκεία, η τεχνολογική πρόοδος, τα φυλετικά χαρακτηριστικά, οι οικονομικές δυνατότητες, οι πολιτικοί θεσμοί, το αίσθημα της ηθικής, η διανοητική ικανότητα καθώς και το αίσθημα εθνικής συνείδησης²⁹.

Εντούτοις, σύμφωνα με τον Oppenheim³⁰, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, έγινε το πρώτο 'άνοιγμα' προς ένα μη-Χριστιανικό κράτος, δηλαδή την Οθωμανική Αυτοκρατορία όταν μέσω της Συνθήκης των Παρισίων του 1856, για γεωπολιτικούς λόγους, εντάχθηκε στο Κοντσέρτο της

²² Crawford, James. *The Creation of...* p. 11.

²³ Alexandrowicz, Charles. *Doctrinal Aspects of the Universality of the Law of Nations*, British Yearbook of International Law, 37 (1961), 506; Alexandrowicz, Charles. *New and Original States: The Issue of Reversion to Sovereignty*, International Affairs, 45:3 (1969), 466-9.

²⁴ Heraclides, Alexis, and Ada Dialla. *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent*. Oxford University Press, 2015. p. 31.

²⁵ Holland, Thomas Erskine. *The Elements of Jurisprudence*. The Lawbook Exchange, Ltd., 2006. p. 332.

²⁶ Oppenheim, Lassa. *International Law: A Treatise*. The Lawbook Exchange, Ltd., 2005. p. 135.

²⁷ Γιατηνανάπτυξη του 'στάνταρτουπολιτισμού' βλέπε Gong, Gerrit W. *The Standard of Civilization in International Society*. Oxford University Press, Incorporated, 1984.

²⁸ Koskenniemi, Martti. "From Apology to Utopia by Martti Koskenniemi." Cambridge Core, February 2006. p. 23.

²⁹ Sylvest, Casper, and Duncan Bell. "International Society in Victorian Political Thought." *Modern Intellectual History* 3, no. 2 (2006): 207-38.

³⁰ Oppenheim, Lassa. *International Law...* p. 135.

Ευρώπης³¹. Παραταύτα, ο Charles Alexandrowicz, υποστηρίζει ότι παρά την ένταξη της στον Θεσμό, η αντιμετώπιση της δεν ήταν 'επί ίσοις όροις', λόγω του 'κατωτέρου πολιτισμού'³² της, όπως αποδεικνύεται από την παραμονή σε ισχύ του καθεστώτος των συνθηκολογήσεων³³. Σύμφωνα με τον Davide Rodogno, η Ευρωπαϊκή διάνοηση της εποχής, απέδιδε την 'κατωτερότητα' του Οθωμανικού πολιτισμού στην διαφορετική θρησκεία και σε όσα απορρέαν από το ισλαμικό δόγμα όπως ο δεσποτισμός, η πολυγαμία και μεταξύ άλλων η δουλοκτημοσύνη³⁴.

Συνεπώς, αυτές οι αρνητικές εικόνες που αναπτυχθήκαν και διαδόθηκαν κατά τον μακρύ 19^ο αιώνα αναφορικά με την Ανατολή, που ο Edward Said, αποκαλεί 'Οριενταλισμό'³⁵, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, όπως θα δούμε στην συνέχεια στο σχετικό κεφάλαιο αναφορικά με την τύχη ακόμη και ενός Ευρωπαϊκού λαού, όπως είναι ο Αλβανικός. Όπως έχει υπογραμμίσει η Maria Todorova στην μελέτη της, μια χώρα, όπως η Αλβανία, στα ματιά της Δύσης, έμοιαζε με μια 'γέφυρα' ή ως ένα 'σταυροδρόμι' μεταξύ Ανατολής και Δύσης, ένας χώρος αμφίσημος μεταξύ βαρβαρότητας και πολιτισμού, γεωγραφικά στην Γηραιά Ήπειρο, αλλά πολιτισμικά διαφορετική από την Δυτική Ευρώπη³⁶.

Έτσι, επιστήμονες, νομικοί και πολιτικοί με μεγάλη επιρροή στην Ευρωπαϊκή πολιτική επέμεναν στην άποψη τους αναφορικά με την ακαταλληλότητα των Μωαμεθανών σε ανεξάρτητη κρατική υπόσταση. Ενδεικτική είναι η περίπτωση του κατόχου της έδρας του 'Νομού της Φύσης και των Εθνών' στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου στην Σκωτία, James Lorimer (1818-1890). Ο Lorimer σύμφωνα με τους Ηρακλείδη και Διάλλα ήταν κατηγορηματικός. Κατά την άποψη του, κράτη, οι λαοί των οποίων ασπάζονταν θρησκείες όπως ο Ινδουισμός και ο Βουδισμός, μπορούσαν να 'αναβαθμιστούν' σε καθεστώς 'πολιτισμένης χώρας', αλλά σε καμία περίπτωση οι Μωαμεθανοί³⁷.

Οι απόψεις για την ακαταλληλότητα των Μουσουλμάνων στην κρατική υπόσταση επιβεβαιώναν και τα αφηγήματα των Δυτικών ταξιδιωτών, οι οποίοι σύμφωνα με τον Rodogno έκαναν λόγο για μια 'εντυπωσιακή πρόοδο' εκ μέρους των χριστιανών 'Σέρβων και Ρουμάνων' από τότε που είχαν αυτονομηθεί³⁸. Η Todorova υποστηρίζει ότι αυτή ιδέα ήταν ακόμη ισχυρή ακόμη και προς την λήξη του 19^{ου} αιώνα· διότι το 1890 ο Βρετανός ιστορικός William Miller (1864-1945), συμβούλευε την κυβέρνηση του 'να επιδιώξει την φιλία των Χριστιανικών χωρών, οι οποίες παρόλα τα ελαττώματά τους, διαθέτουν εκείνο που η [σ.σ. Μουσουλμανική] Τουρκία δεν διαθέτει, τον σπόρο της προόδου'³⁹.

³¹ Tejjirian, Eleanor H., and Reeva Spector Simon. *Conflict, Conquest, and Conversion: Two Thousand Years of Christian Missions in the Middle East*. Columbia University Press, 2012. p. 100.

³² Alexandrowicz, Charles Henry. *The Law of Nations in Global History*. Oxford University Press, 2017. p. 231.

³³ Fassbender, Bardo, Anne Peters, Simone Peter, and Daniel Högger. *The Oxford Handbook of the History of International Law*. OUP Oxford, 2012. p. 433.

³⁴ Rodogno, Davide. *Against Massacre: Humanitarian Interventions in the Ottoman Empire, 1815-1914*. Princeton University Press, 2012. p. 37.

³⁵ Said, Edward W. *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*. Penguin Books Limited, 2016.

³⁶ Todorova, Maria. *Imagining the Balkans*. Oxford University Press, 1997. p. 10-15.

³⁷ Heraclides, Alexis, and Ada Dialla. *Humanitarian Intervention in...* p.35.

³⁸ Rodogno, Davide. *Against Massacre: Humanitarian...* p. 43.

³⁹ Όπως το παραθέτει η Todorova, Maria στο *Imagining the Balkans...* p. 110.

Κεφάλαιο 2^ο

Οι απαρχές του Αλβανικού Εθνικισμού και η πρώτη απόπειρα ίδρυσης ανεξάρτητου Εθνικού Κράτους.

Ο εθνικισμός, μια ιδεολογία η οποία σύμφωνα με τον Leon Baradat *‘καλεί τους ανθρώπους να ταυτιστούν με το συμφέρον του έθνους τους και να υποστηρίξουν την δημιουργία ενός κράτους-έθνους⁴⁰*, αποτελεί για τον Lloyd Krammer την *‘πιο ισχυρή δύναμη του νεωτερικού κόσμου⁴¹*, η οποία τελικά και επικράτησε, διασπάζοντας και αντικαθιστώντας τις πολυεθνικές Αυτοκρατορίες με κράτη-έθνη. Αυτό το γεγονός, έχει δημιουργήσει την εντύπωση ότι τα έθνη αποτελούν φυσικές ομάδες, οι απαρχές των οποίων τοποθετούνται προ αμνημονεύτων χρόνων.

Ωστόσο, θεωρητικοί του εθνικισμού όπως ο Ernest Gellner υποστηρίζουν ότι το έθνος, αποτελεί ένα νεωτερικό φαινόμενο⁴². Ο δε Benedict Anderson, πάει ένα βήμα παραπέρα την σκέψη του Gellner, υποστηρίζοντας ότι ο εθνικισμός *‘κατασκευάζει έθνη εκεί που δεν υπάρχουν’*, προσθέτοντας ότι το έθνος *‘αποτελεί μια φαντασιακή πολιτική κοινότητα⁴³*. Νωρίτερα, ο Eugen Weber, είχε υποστηρίξει ότι ο εκμοντερνισμός (με ό,τι αυτό συνεπάγεται, όπως η κατασκευή οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων, η θέσπιση εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος και η ανάδειξη ενός κοινού κώδικα επικοινωνίας σ.σ. στανταρτοποιημένης γλώσσας) έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην κατασκευή των *‘Γάλλων’* ως ένα *‘εθνικό σύνολο’⁴⁴*.

Αυτή η επίγνωση, δηλαδή, ότι το έθνος αποτελεί *‘προϊόν’* κατασκευής, φαίνεται ότι την είχαν ορισμένοι και κατά τον μακρύ 19^ο αιώνα, όπως αποδεικνύει η δήλωση του Πεδεμόντιου πολιτικού, Massimo D’Azeglio ότι εφόσον *‘φτιάξαμε την Ιταλία· τώρα, πρέπει να φτιάξουμε τους Ιταλούς⁴⁵*. Παρομοίως συνέβη και στην περίπτωση της Αλβανίας, όταν, παραδείγματος χάριν, ο Sami Frashëri δηλώνει ότι *‘η Αλβανία δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς τους Αλβανούς, οι Αλβανοί δεν μπορούν υπάρχουν χωρίς την γλώσσα και [η Αλβανική γλώσσα] χωρίς δικό της αλφάβητο και σχολεία⁴⁶*, αναγνωρίζοντας έτσι έμμεσα ότι η εκπαίδευση είναι εκείνο που διαμορφώνει συνειδήσεις και δημιουργεί έθνη.

Εντούτοις, προκειμένου, να εντοπίσουμε τις απαρχές και να παρακολουθήσουμε την ανάπτυξη του Αλβανικού εθνικισμού, προτείνω την χρήση του σχήματος του Miroslav Hroch. Ο Hroch υποστηρίζει ότι τα εθνικά κινήματα ακολουθούν μια εξελικτική τροχιά τριών

⁴⁰ Baradat, Leon P. *Political Ideologies: Their Origin and Impact*. Upper Saddle, NJ: Pearson, 2009. p. 44.

⁴¹ Krammer, Lloyd. *Nationalism in Europe and America: Politics, Cultures, and Identities Since 1775*. Univ of North Carolina Press, 2011. p. 7.

⁴² Gellner, Ernest. *Nations and Nationalism*. Cornell University Press, 1983.

⁴³ Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, 2006. p. 6.

⁴⁴ Weber, Eugen. *Peasants into Frenchmen: The Modernization of Rural France, 1870-1914*. Stanford University Press, 1976.

⁴⁵ Οπωςτοπαραθέτειο Killinger, Charles L. στο *The History of Italy*. Greenwood Publishing Group, 2002. p. 1.

⁴⁶ Vickers, Miranda. *The Albanians: A Modern History*. I.B. Tauris, 1999. p. 28.

σταδίων. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την τυπολογία του κατά το πρώτο στάδιο, το πολιτισμικό, μια μικρή ομάδα ατόμων, πολύ συχνά χωρίς να έχουν συντονισμό ο ένας με τον άλλον, 'ανακαλύπτουν' το 'εθνικό παρελθόν' και αναπτύσσουν ένα ενδιαφέρον προς την μελέτη της γλώσσας, της ιστορίας καθώς και της προωθήσεις του ιδιαίτερου πολιτισμού τους, χωρίς ωστόσο, να προβάλλουν πολιτικά αιτήματα. Στη συνέχεια, κατά το δεύτερο στάδιο, το οποίο αποτελεί και το πιο κρίσιμο, ακολουθεί η 'διάδοσή' της από ακτιβιστές, φορείς της εθνικής ιδέας, ενώ παράλληλα αυξάνονται οι φωνές για μεγαλύτερη πολιτική αυτονομία όχι με τη μορφή 'εθνικών κομμάτων', αλλά μέσω πολιτικών πιέσεων που ασκούνται από μικρές οργανωμένες ομάδες. Ενώ στο τρίτο και τελευταίο στάδιο, βλέπουμε την εμπέδωση του εθνικού κινήματος, το οποίο λαμβάνει μαζική διάσταση⁴⁷.

Επομένως, αναζητώντας κανείς το πότε ξεκίνησε το πρώτο στάδιο, δηλαδή το ενδιαφέρον προς την μελέτη της γλώσσας, το εντοπίζει χρονικά κατά τα μέσα του 18^{ου} αιώνα όταν ο τελευταίος Παπικός Αποστολικός Επίσκοπος στην *Himarrë*⁴⁸, ο Giuseppe Schiró (1690-1769), φαίνεται ότι πέρα από την ασχολία του με τα 'θεία', στον ελεύθερο του χρόνο ασχολούταν με αυτό που σήμερα θα ονομάζαμε 'συγκριτική γλωσσολογία'. Έτσι, υποστήριζε ότι 'η Αλβανική [γλώσσα], είναι τελείως διαφορετική, όχι μόνο από την Ελληνική αλλά και από τις υπόλοιπες γλώσσες που υπάρχουν στην Ευρώπη και σε άλλα μέρη του κόσμου'⁴⁹. Μεταξύ άλλων τόνιζε τα διαφορετικά και ξεχωριστά 'ήθη και έθιμα' των 'Αλβανών από τους Έλληνες'⁵⁰. Την δεύτερη θεματική ενότητα που θιγεί ο Schiró, την αναπτύσσει σε βάθος κατά το ίδιο διάστημα και ο συντοπίτης του από την *Piana degli Albanesi*, Giorgio Guzzetta (1682-1756), ιδρυτής μεταξύ άλλων του αλβανοφώνου σχολείου θηλαίων, *Collegio di Maria* καθώς και του *Seminario Italo-Albanese*, ενός ιδρύματος δηλαδή αλβανολογικών σπουδών⁵¹.

Ο Guzzetta έγραψε και δημοσίευσε μια πραγματεία όπου τονίζει αφενός το γεγονός ότι οι Αλβανοί αποτελούν ένα ξεχωριστό 'έθνος' και αφετέρου την 'άνωτερότητα' έναντι των γειτόνων τους⁵². Εν τω μεταξύ, σύμφωνα με τον Pëllumb Xhufi, στην στροφή του αιώνα – παραμονές της Γαλλικής Επανάστασης- 'ο άνεμος της αλλαγής' είχε γίνει αισθητός και στις Αλβανικές χώρες. Εκείνη την περίοδο ήδη οι προξενικές εκθέσεις Γάλλων και Βενετών διπλωμάτων αποκάλυπταν και στις Αλβανικές γαίες την άνοδο μιας 'νέας τάξης, η οποία ήταν φορέας των νέων ιδεών' που είχαν αναπτυχθεί στην Γηραιά Ήπειρο και την οποία συγκροτούσαν 'έμποροι, δάσκαλοι, γιατροί, κρατικοί υπάλληλοι και δραγομάνοι', εκείνοι

⁴⁷ Hroch, Miroslav. *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups Among the Smaller European Nations*. CUP Archive, 1985. p. 25-26. Βλέπε επίσης το 'From National Movement to the Fully-formed Nation: The Nation-building Process in Europe' του ίδιου στο Balakrishnan, Gopal, and Benedict Anderson. *Mapping the Nation (Mappings Series)*. Verso Books, 2012. p. 81.

⁴⁸ Murzaku, Ines Angjeli. *Returning Home to Rome: The Basilian Monks of Grottaferrata in Albania*. Analekta Kryptoferris, 2009. p. 87.

⁴⁹ Όπως το παραθετεί ο Pëllumb Xhufi στο Xhufi, Pëllumb. "Kombi Shqiptar: Një Vështrim nga Mesjeta." *Studime Historike*, no. 03–04 (2013): 7–22.

⁵⁰ Στο ίδιο.

⁵¹ Demiraj, Bardhyl. "Giorgio Guzzetta e Le Origini Della Filologia Italo-Albanese." *International Journal of Diachronic Linguistics and Linguistic Reconstruction*, no. 4 (2007): 63–81.

⁵² Guzzetta, Giorgio. *L'osservanza del rito presso gli Albanesi d'Italia perché giovino a se stessi e a tutta la Chiesa (De Albanensium Italiae rite excolendis ut sibi totique S. Ecclesie)*, Palermo 2007 (ristampa). p. 35-36.

δηλαδή που 'διατηρούσαν σχέσεις με τους προξένους, ξένους ταξιδιώτες ή που επισκέπτονταν τις Ευρωπαϊκές αγορές⁵³'.

Πράγματι, γεγονότα όπως η Γαλλική Επανάσταση, δεν είχαν αφήσει αδιάφορους τους κάτοικους των Αλβανικών χωρών. Το έτος 1793, η Γαλλική κυβέρνηση λαμβάνει μια έκθεση αναφορικά με την κατάσταση στα Βαλκάνια και το πως οι κάτοικοι της αντιμετώπιζαν την επαναστατημένη Γαλλία. Μεταξύ άλλων διαβάζει κανείς ότι 'στα Ιωάννινα της Αλβανίας' η Επανάσταση 'προσηλυτίζει κάθε μέρα και περισσότερους' μάλιστα δε 'όλοι οι έμποροι της πόλης [Ιωαννίνων] είναι *sans-culottes* οι οποίοι έχουν μεταφράσει και μάθει απ' έξω την διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵⁴'. Συνεπώς τα θεμέλια είχαν μπει, διότι στην στροφή του αιώνα, ο συνταξιδιώτης του Lord Byron, John Cam Hobhouse Broughton, είχε παρατηρήσει ότι οι Αλβανοί 'ξεχωρίζουν' από τους άλλους λαούς της Αυτοκρατορίας για 'το πνεύμα ανεξαρτησίας [που τους διακατέχει] και για την αγάπη προς την χωρά τους'. Μάλιστα δε, σε αντίθεση με τους υπολοίπους λαούς 'που στην ερώτηση «ποιοι είστε;» απαντούν «ήμαστε Τούρκοι» ή «ήμαστε Χριστιανοί» ένας άνθρωπος αυτής της χωράς απαντά «είμαι ένας Αλβανός⁵⁵»'.

Εδώ πρέπει να διευκρινίσω ότι δεν εννοώ, ότι στις αρχές του 1800, έχουμε την εμφάνιση μιας αποκρυσταλλωμένης Αλβανικής εθνικής ταυτότητας. Αλώστε όπως έχει υποστηρίξει ο Isa Blumi στην μελέτη του 'οι άνθρωποι δεν αυτοπροσδιορίζονται με μια οικουμενική ταυτότητα', αλλά διέθεταν πολλαπλές σχετιζόμενες με 'τον τόπο, το χωριό, την τάξη, το επάγγελμα και την οικογένεια τα οποία χρησιμοποιούσαν συχνά εναλλάξ⁵⁶'. Ωστόσο, ο Hobhouse μαρτυρεί την ύπαρξη, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, και μιας Αλβανικής ταυτότητας, δηλαδή μιας 'ταυτότητας ομπρελά', με την οποία αυτοπροσδιορίζονταν ένα τμήμα του πληθυσμού που κατοικούσε στις 'Αλβανικές χώρες'. Αυτό το γεγονός είναι σημαντικό διότι όπως έχει υποστηρίξει ο Josep R. Llobera στο βιβλίο του το οποίο τιτλοφορείται *The God of Modernity*, ο 'εθνικισμός αποτελεί ένα είδος κοσμικής θρησκείας⁵⁷' και η περίπτωση του Αλβανικού εθνικισμού αποτελεί, κατά την άποψη μου, ίσως την επιτομή αυτού του φαινομένου λόγω μιας ιδιαίτερης ιστορικής πορείας.

Την 'ιδιαίτερη' σχέση μεταξύ 'Αλβανών' και θρησκευτικών δογμάτων, θεωρώ ότι η Miranda Vickers την έχει απεικονίσει ίσως καλύτερα και πιο ξεκάθαρα από τον καθένα. Η Vickers, έχει δείξει ότι 'καθ' όλη την παραχώδη τους ιστορίας, οι Αλβανοί έχουν αλλάξει με σχετική ευκολία από μια θρησκεία σε μια άλλη (έχοντας υπάρξει καθολικοί, ορθόδοξοι, μωαμεθανοί), ανάλογα με το συμφέρον της στιγμής. Κατά τον ύστερο μεσαίωνα, όταν οι Αλβανικές χώρες είχαν μετατραπεί σε πεδίο μάχης μεταξύ της Καθολικής Δύσης και της Ορθόδοξης Ανατολής: οπότε ήταν η Δύση εκείνη που επικρατούσε, οι Αλβανοί τοπικοί Ηγεμόνες - πολύ συχνά μιμούμενοι από τους υπηκόους τους- αγκάλιαζαν τον καθολικισμό: ενώ κάθε φορά που το Βυζάντιο ήταν εκείνο που επικρατούσε και η Δύση υποχωρούσε,

⁵³ Xhufi, Pëllumb. "Ndikime Italiane Në Rilindjen Kombëtare Shqiptare." *Studime Historike*, no. 01–02 (2013): 19–40.

⁵⁴ Έκθεση του Marie Louis Descorches, πρέσβη της Γαλλικής Δημοκρατίας στην Υψηλή Πύλη κατά τα έτη 1793-1795 με ημερομηνία σύνταξης 23 Ιανουαρίου 1793 δημοσιευμένο στο. "Documente privitoare la istoria românilor. Suppl.1:v.2 1885-1897. Academia Română, Bucuresci, 1886. " p. 94.

⁵⁵ Broughton, John Cam Hobhouse. *A Journey Through Albania, and Other Provinces of Turkey in Europe and Asia, to Constantinople, During the Years 1809 and 1810*. Cawthorn, 1813. p. 148.

⁵⁶ Blumi, I. *Reinstating the Ottomans: Alternative Balkan Modernities, 1800-1912*. Springer, 2011. p. 21.

⁵⁷ Llobera, Josep R. *The God of Modernity: The Development of Nationalism in Western Europe*. First Edition edition. Oxford England ; Providence, USA: Berg Publishers, 1996.

αγκάλιαζαν την Ορθοδοξία. Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα αποτελεί ο πατέρας του Skënderbe, ο Gjjon Kastrioti, ο οποίος άλλαξε θρησκεία αρκετές φορές. Υπήρξε ως σύμμαχος της Βενετίας Καθολικός ενώ στράφηκε προς την Ορθοδοξία όταν συμμαχίχθε με την Σερβία⁵⁸.

Επομένως, η τοποθεσία τους σε μια 'μεθοριακή' από πολιτισμικής απόψεως περιοχή τους οδήγησε σε μια 'εκκοσμίκευση' της καθημερινότητας, διότι πολλές φορές ακόμη και εντός της ίδιας οικογένειας, εντοπίζαμε μέλη διαφορετικών δογμάτων. Ωστόσο πρέπει να υπογραμμίσω ότι δεν κάνω λόγο για 'αθεΐα' αλλά η δική μου εκτίμηση, βάση των πηγών, είναι ότι κινούνταν στο φάσμα του αγνωστικισμού, όπως δείχνει και το παρακάτω απόσπασμα του έτους 1717, το οποίο τους έκανε και πιο ανοικτούς και ευπρόσδεκτους στην 'νέα θρησκεία' (κατά Llobera).

‘Αυτοί οι άνθρωποι [οι Αλβανοί], ζώντας αναμεσά σε Χριστιανούς και Μωαμεθανούς [...] δηλώνουν ότι είναι οι λιγότερο κατάλληλοι να κρίνουν ποια θρησκεία είναι καλύτερη: αλλά, έτσι ώστε να είναι βέβαιοι ότι δεν απορρίπτουν εντελώς την Αλήθεια, εκείνοι ακολουθούν με σύνεση και τα δύο, πηγαίνοντας στο τζαμί τις Παρασκευές και στην εκκλησιά τις Κυριακές, δικαιολογώντας τις ενέργειες τους λέγοντας ότι, την Ημέρα της Κρίσης είναι σίγουροι ότι θα έχουν την προστασία του πραγματικού προφήτη: αλλά το ποιος είναι [ο Αληθινός Προφήτης], δεν είναι σε θέση να καθορίσουν σε αυτόν τον κόσμο⁵⁹.’

Συνεπώς ο 19^{ος} αιώνας και οι επαναστάσεις που ακολούθησαν όπως η Σερβική και Ελληνική, έδωσαν τροφή για σκέψη και δράση στην Αλβανική *élite* από την μια αλλά και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία από την άλλη. Η ερευνά που έχει πραγματοποιήσει μέσα από Οθωμανικές πηγές, ο Hakan Erdem, μας δίνει και την άλλη οπτική. Βλέπουμε, παραδείγματος χάριν, να επιβεβαιώνεται ο κοσμικός χαρακτήρας των Αλβανών όταν την επόμενη της Ελληνικής Επανάστασης, ο 'Χαλίφης', δηλαδή ο Σουλτάνος κηρύσσει 'ιερό πόλεμο' και εκείνοι 'δεν ανταποκρίθηκαν⁶⁰', αλλά το αντίθετο η πλειονότητα απομακρύνθηκε από τον μέτωπο ήδη από το 1822⁶¹, παρόλο που υποτίθεται ότι ήταν 'ομόθρησκοί' με τον Σουλτάνο.

Οι Οθωμανοί αδυνατούσαν να κατανοήσουν την μη συμμετοχή των Αλβανών στην καταστολή της Ελληνικής Επανάστασης και την απέδιδαν άλλοτε στα 'χρήματα⁶²', άλλοτε στην 'δυσαρέσκεια' προς την εκτέλεση του Πασά των Ιωάννινων⁶³. Ωστόσο, η πραγματικότητα ήταν διαφορετική, σύμφωνα με τον Erdem, ο 'Ismail Bej Vlora ζητούσε από

⁵⁸ Vickers, Miranda. *The Albanians: A Modern History*. I.B.Tauris, 1999. p. 16-17.

⁵⁹ Montagu, Mary Wortley, James Archibald Stuart-Wortley-Mackenzie Wharnccliffe, W. Moy (William Moy) Thomas, and Louisa Stuart. *The Letters and Works of Lady Mary Wortley Montagu*. London : Henry G. Bohn, 1861. p. 290-91.

⁶⁰ Βλέπε το "'Perfidious Albanians" and "Zealous Governors": Ottomans, Albanians, and Turks in the Greek War of Independence,' του Hakan Erdem στο Anastasopoulos, Antonis, and Ηλίας Κολοβός. *Ottoman Rule and the Balkans, 1760-1850: Conflict, Transformation, Adaptation: Proceedings of an International Conference Held in Rethymno, Greece, 13-14 December 2003*. University of Crete, Department of History and Archaeology, 2007. p. 214.

⁶¹ Στο ίδιο. p. 233.

⁶² Στο ίδιο. p. 214.

⁶³ Στο ίδιο. p. 216.

τους συμμάχους του, Αλβανούς πασάδες, οι οποίοι βρίσκονταν στο μέτωπο να δημιουργούν φασαρία με πρόφαση τους μισθούς⁶⁴.

Ωστόσο, θεωρώ, ότι το σημαντικότερο εύρημα του Hakan, αποτελεί το γεγονός ότι ο Vloja σκέφτοταν σε μεγαλύτερη κλίμακα, πέρα από το τοπικό διότι “μη πολεμώντας τους Έλληνες οι Αλβανοί εξυπηρετούσαν την πατρίδα τους και όχι τον Vloja ή τους συμμάχους του⁶⁵”, αναφέρει ο Erdem, ενώ παράλληλα ο Vloja, σε μια άλλη επιστολή, καλούσε την Αλβανική *élite* σε μια εθνοσυνέλευση το 1828, όπου έπρεπε να παρευρεθούν προκειμένου ‘να συζητήσουν το μέλλον της Αλβανικής πατρίδας’ υπό έναν και μόνον ορό ‘ως ελευθέρα παιδιά της Αλβανίας⁶⁶’.

Σύμφωνα με τον Hakan, οι Οθωμανοί είχαν αναπτύξει μια δυσπιστία απέναντι στους Αλβανούς και φοβούνταν ότι είχαν αναπτύξει μια παρόμοια αποσχιστική ατζέντα⁶⁷, ενώ η συχνή αλληλογραφία και επικοινωνία μεταξύ Αλβανών και Επαναστατημένων Ελλήνων, αύξησε τις υποψίες τους⁶⁸. Συνεπώς, η εκτέλεση του Vloja το Γενάρη του 1829 χωρίς δίκη αποτελούσε μονόδρομο για τους Οθωμανούς, προκειμένου να εξουδετερώσουν την ‘Αλβανική συνομωσία⁶⁹’, εγκαινιάζοντας με αυτήν την τακτική μια περίοδο ‘τρομοκρατίας’ στις Αλβανικές χώρες, όταν τον Αύγουστο του 1830 εκτέλεσε όλους τους συνεργάτες του Vloja, πάνω από 500 στον αριθμό, στην πόλη Μοναστήρι⁷⁰. Εν συνεχεία, το επόμενο έτος προχώρησε στην πολιορκία της Shkodra, βάζοντας τίτλους τέλους στο Πασαλίκι εκθρονίζοντας την Δυναστεία Bushati⁷¹, ενώ παράλληλα προχωρήσαν στην καταστολή της διδασκαλίας και της εκμάθησης της Αλβανικής γλώσσας, προκειμένου να μην αναδειχθεί κάποιο εθνικό φυγοκεντρικό κίνημα⁷², ανοίγοντας ταυτόχρονα τον δρόμο για την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων συγκεντρωτικού χαρακτήρα⁷³.

Η έναρξη της περιόδου των *Tanzimat* και η προσπάθεια της επιβολής μεταρρυθμίσεων συγκεντρωτικού χαρακτήρα το 1839 άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο το οποίο έφερε σε τροχιά σύγκρουσης την παραδοσιακή τοπική *élite* με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, με την πρώτη να αντιδρά πολύ έντονα⁷⁴. Σημειωθήκαν δε, ένοπλες εξεγέρσεις σε διαφορά σημεία καθ’ όλη την δεκαετία του ‘40, οι οποίες οδήγησαν σε καταλήψεις αστικών κέντρων όπως το Μοναστήρι, τα Σκοπιά, την Gjakoνα κ.α.⁷⁵. Ωστόσο, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι αρχικές εξεγέρσεις δεν είχαν εθνικό χαρακτήρα, παρόλο που προβλήθηκαν αιτήματα το 1843-44 για

⁶⁴ Στο ίδιο. p. 235.

⁶⁵ Στο ίδιο. p. 236.

⁶⁶ Egro, Dritan. “Disa të dhëna të reja mbi fillimet e nacionalizmit shqiptar.” *Studime Historike*, no. 03–04 (2010): 5–17.

⁶⁷ Erdem, Hakan. “Perfidious Albanians” and “Zealous Governors” ... p. 233.

⁶⁸ Στο ίδιο. p. 223.

⁶⁹ Erdem, Hakan. “Perfidious Albanians” and “Zealous Governors” ... p. 234.

⁷⁰ Vickers, Miranda. *The Albanians: A Modern History*. I.B.Tauris, 1999. p. 24.

⁷¹ Στο ίδιο.

⁷² Στο ίδιο. p. 27.

⁷³ Kumar, Krishan. *Visions of Empire: How Five Imperial Regimes Shaped the World*. Princeton University Press, 2017. p. 128.

⁷⁴ Schwandner-Sievers, Stephanie, and Bernd Jürgen Fischer. *Albanian Identities: Myth and History*. Indiana University Press, 2002. p. 175.

⁷⁵ Skendi, Stavro. *The Albanian National...* p. 24.

παραχώρηση παρομοίου καθεστώτος αυτονομίας με την Σερβία, εκ μέρους του Dervish Cara⁷⁶.

Το ίδιο έτος όμως, ο βετεράνος της Ελληνικής Επανάστασης του '21, ο Naum Veqilharxhi, εκδίδει στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, όπου ζούσε και δραστηριοποιούταν επαγγελματικά ως νομικός, το Αλφαβητάρι του, με σκοπό να διαδώσει την 'εθνική προπαγάνδα' στην μητρική γλώσσα⁷⁷, γεγονός το οποίο, συμβολικά σηματοδοτεί την είσοδο στο δεύτερο στάδιο σύμφωνα με την θεωρία του Hroch, δηλαδή της διάδοσης.

Τρία χρόνια αργότερα, μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι η εξέγερση του 1847 με επίκεντρο το Kurvelesh στην Labëria, ξεκίνησε ως αντίδραση στις μεταρρυθμίσεις διώκοντας τους Οθωμανούς αξιωματικούς, αρνούμενοι να καταβάλουν τους φόρους και να εκπληρώσουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις στις τάξεις του Οθωμανικού τακτικού στρατού. Στη συνέχεια εξελίχθηκε και απέκτησε εθνικό χαρακτήρα. Αυτό επιβεβαιώνει αφενός η γλώσσα (ορολογία) που χρησιμοποίησαν οι εξεγερμένοι, οι οποίοι προχωρήσαν και ίδρυσαν ένα όργανο το οποίο ονόμασαν '**Αλβανικό Εθνικό Σύνδεσμο**', την διοίκηση του οποίου ανέλαβε το '**Εθνικό Κομιτάτο**⁷⁸'. Σημαντική ήταν και η συμβολή της λαϊκής παράδοσης, καθώς τα τραγούδια των εξεγερμένων, τα οποία καταγράφηκαν εκείνο το διάστημα, αναφέρουν ότι ο ηγέτης της εξέγερσης, ο Gjoleka '*δεν πολεμά ούτε για μένα, ούτε για τον ίδιο αλλά για ολόκληρη την Αλβανία*⁷⁹'.

Αφού σημείωσαν τις πρώτες επιτυχίες, σύμφωνα με τον Ηλία Σκουλιδά, οι Επαναστάτες ξεκίνησαν να διαπραγματεύονται με τον Ι. Κωλέττη για την ένωση τους με την Ελλάδα⁸⁰, σκεπτόμενοι έτσι να αποσχιστούν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και να ιδρύσουν μια Ελληνοαλβανική ομοσπονδία. Με το Ελληνικό κράτος να είναι ασθενές οικονομικά, πολιτικά και στρατιωτικά να αδυνατεί να παρέξει την απαιτούμενη στήριξη, η ελληνοαλβανική φιλοδοξία οδηγήθηκε σε καταστολή και επαναφορά της Οθωμανικής νομιμότητας.

Σε ένα τέτοιο κλίμα λοιπόν, όπου η ανάπτυξη επαναστατικής δράσης όπως και η διάδοση της προπαγάνδας, ήταν έργο αδύνατο στο εσωτερικό της πατρίδας τους, υποχρεώθηκαν σύμφωνα με τον Χhufi, να επιλέξουν τον δρόμο της εξορίας⁸¹, όπως ήταν η περίπτωση του Pashko Vasa, ο οποίος υστέρησε από την καταστολή της επανάστασης στην Αλβανία λόγω της '*αγάπης [του] προς την Ιταλία και για την δικαιοσύνη*' αναφέρει '*πήρα μέρος στο δοξασμένο πόλεμο για την υπεράσπιση της Βενετίας*⁸²' το 1848 αφού προηγουμένως είχε κάνει κάποιες ενδιάμεσες στάσεις, συμβάλλοντας και σε άλλα Ιταλικά κινήματα, όπως η Επανάσταση στα Παπικά Κράτη. Σύμφωνα με τον Maurizio Isabella, η εξορία και η ενεργοποίηση σε

⁷⁶ Iseni, Bashkim. *La question nationale en Europe du Sud-Est: genèse, émergence et développement de l'indentité nationale albanaise au Kosovo et en Macédoine*. Peter Lang, 2008. p. 175.

⁷⁷ Clayer, Nathalie. *Aux origines du nationalisme albanais: la naissance d'une nation majoritairement musulmane en Europe*. KARTHALA Editions, 2007. p. 185.

⁷⁸ Pollo, Stefanaq. *Historia e Shqipërisë: Vitet 30 të shek. XIX-1912*. Vol. 2. 2 vols. Shqipëri: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Historisë, 1983. p. 130.

⁷⁹ Pollo, Stefanaq. *Historia e Shqipërisë*, 1983. p. 84.

⁸⁰ Βλεπετο 'The Perception of the Albanians in Greece in the 1830s and 40s: The role of the Press' του Skoulidas, Elias. Στο: *Albanian Identities: Myth and History...* p. 180.

⁸¹ Χhufi, Pëllumb. "Kombi Shqiptar: Një Vështrim nga Mesjeta."

⁸² Vasa, Pashko. *La mia prigionia, episodio storico dell'assedio di Venezia*, Istanbul 1850.

επαναστάσεις μακριά από την πατρίδα αποτελούσε συνηθισμένη πρακτική κατά το μακρύ 19^ο αιώνα όπως αποδεικνύει και η Ιταλική περίπτωση⁸³.

Η επιδείνωση του Ανατολικού ζητήματος⁸⁴, με αποκορύφωμα τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-78 ο οποίος οδήγησε τα Οθωμανικά στρατεύματα σε κατάρρευση⁸⁵ και την Οθωμανική Αυτοκρατορία σε άνευ ορών συνθηκολόγηση απέναντι στην Τσαρική Ρωσία, όπως δείχνουν οι ιδιαίτερα σκληροί όροι της Συνθήκης του Αγίου Στέφανου, οδήγησε σε επαναχάραξη του πολιτικού χάρτη της Βαλκανικής⁸⁶. Πιο συγκεκριμένα η ανάδειξη δύο ανεξάρτητων κρατών, της Σερβίας και του Μαυροβουνίου (συν της Ρουμανίας) καθώς και μια αυτόνομη 'Μεγάλης Βουλγαρίας', τα οποία συμπεριλάμβαναν περιοχές με αλβανοφώνους πληθυσμούς⁸⁷, έθεσαν την Αλβανική *élite* προ τετελεσμένων.

Η αντίδραση της όμως ήταν άμεση και στις 10 Ιουνίου 1878, πάνω από 300 απεσταλμένοι, συγκεντρωθήκαν στην πόλη Prizren, στην πλειονότητα τους από το Κόσοβο και την Δυτική Μακεδονία αλλά δεν έλλειψαν σύμφωνα με την Miranda Vickers ούτε προσωπικότητες του Νότου, παρόλο που η Συνθήκη του Αγίου Στέφανου δεν τους είχε αγγίξει, αλλά 'οι οποίοι αισθάνθηκαν την ανάγκη να δείξουν την αλληλεγγύη προς το Βορρά' αποδεικνύοντας έτσι το εθνικό χαρακτήρα του Συνδέσμου⁸⁸.

Ωστόσο, πρέπει να υπογραμμιστεί, ότι ο μεγάλος αριθμός των συμμετεχόντων δημιούργησε παράλληλα και ένα άλλο ζήτημα, δηλαδή εκείνο της πολυφωνίας και της ετερότητας στις απόψεις. Έτσι σύμφωνα με τον Paulin Kola, διχασμό προκαλούσε το πολιτικό μέλλον της Αλβανίας, δηλαδή αν θα έπρεπε να πιέσουν για ανεξαρτησία ή για αυτονομία με την πλειοψηφία να τάσσεται υπέρ της αυτονομίας στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας⁸⁹. Αυτό δεν είναι πρωτόγνωρο για κινήματα τέτοιας εμβέλειας. Παραδείγματα χάριν στο ομόλογο ιταλικό κίνημα μπορούμε να πούμε συνοπτικά ότι παρατηρούνται δύο μεγάλες τάσεις: Η πρώτη είναι το Ρεπουμπλικανικό με εκπρόσωπο τον Mazzini⁹⁰, ενώ την δεύτερη, η οποία διαιρείται σε δύο, είναι εκείνο του φεντεραλισμού όπου οι πρώτοι με τον Gioberti⁹¹ επιθυμούσαν μια χαλαρή ομοσπονδία υπό την προεδρία του Παπά, ενώ οι υπόλοιποι με εκπρόσωπο τον Cattaneo επιθυμούσαν μια ένωση παρόμοια με την Γερμανική Συνομοσπονδία⁹², που ιδρύθηκε από το Συνέδριο της Βιέννης το 1815.

Ωστόσο, όπως σημειώνει ο Stavro Skendi, πάρα την ποικιλία απόψεων, ο Σύνδεσμος επέκτεινε τα πλοκάμια του στις υπόλοιπες Αλβανικές χώρες, πράξη που είχε ως αποτέλεσμα

⁸³ Για περισσότερα βλέπε: Isabella, Maurizio. *Risorgimento in Exile: Italian Émigrés and the Liberal International in the Post-Napoleonic Era*. OUP Oxford, 2009.

⁸⁴ Αναφορικά με την επιδείνωση του Ανατολικού Ζητήματος βλέπε: Reid, James J. *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse 1839-1878*. Franz Steiner Verlag, 2000.

⁸⁵ Για μια πιο λεπτομερή αναφορά για το Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-78 βλέπε: Barry, Quintin. *War in the East: A Military History of the Russo-Turkish War 1877-78*. Helion and Company, 2012.

⁸⁶ Αναφορικά με της αλλαγές που έφερε η Συνθήκη του Αγίου Στέφανου βλέπε: Hötte, Hans H. A. *Atlas of Southeast Europe: Geopolitics and History. Volume Three: 1815-1926*. BRILL, 2017. p. 8.

⁸⁷ Vickers, Miranda. *The Albanians: A Modern History*. I.B.Tauris, 1999. p. 29.

⁸⁸ Στο ίδιο. p. 30.

⁸⁹ Kola, Paulin. *The Search for Greater Albania*. C. Hurst & Co. Publishers, 2003. p. 9.

⁹⁰ Sagramola, Giuseppe. *Giuseppe Mazzini nel Risorgimento italiano. Pensiero/azione/educazione/politica*. Sette Città, 2014.

⁹¹ Mastropasqua, Onofrio. *Vincenzo Gioberti nella storia dei Risorgimento italiano*. M.Conte, 1906.

⁹² Lovett, C. M. *Carlo Cattaneo and the Politics of the Risorgimento, 1820-1860*. Springer Science & Business Media, 2012.

και τη διαφοροποίηση των προγραμμάτων τους⁹³. Έτσι παραδείγματος χάριν, η ριζοσπαστική πτέρυγα συγκεντρώθηκε στην Shkodra όπου σύνταξε και έστειλε στον εκπρόσωπο της Βρετανίας στο Συνέδριο του Βερολίνου, Lord Beaconsfield, ένα μνημόνιο όπου ζητούσαν από την *‘Βασίλισσα των Θαλασσών’* να αναλάβει την εκπροσώπησή τους στο Συνέδριο, διότι *‘όλα τα αλλά έθνη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έχουν ήδη κυβερνήσεις και διπλωμάτες να εκφράσουν τις φιλοδοξίες τους ενώ η Αλβανία είναι η μοναδική [χώρα] χωρίς εκπροσώπηση’*⁹⁴.

Η Βρετανία όμως, καθ’ όλη την διάρκεια του μακρού 19^{ου} αιώνα, σύμφωνα με τους William και Bill Mallinson, είχε αναπτύξει μια ‘Ρωσική εμμονή’ σχετικά με την απώλεια της ηγεμονικής της θέσης στην Μεσόγειο, που αιτιολογείται από το γεγονός ότι η Αυτοκρατορία εξέταζε το ενδεχόμενο της κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της αντικατάστασης της από την Τσαρική Ρωσία⁹⁵. Ακριβώς αυτές τις ανησυχίες επιχείρησαν να εκμεταλλευτούν, τονίζοντας αρχικά ότι *‘δεν ήμασταν Τούρκοι και δεν επιθυμούμε να γίνουμε, επίσης αντιτασσόμαστε με όλη μας την δύναμη σε οποιονδήποτε επιθυμεί να μας κάνει Σλάβους, Αυστριακούς ή Έλληνες’*. Επικαλούμενοι λοιπόν το *‘Ευρωπαϊκό Δημόσιο Δίκαιο’* και την *‘Αρχή των Εθνοτήτων’* ως πηγή νομιμοποίησεως του αιτήματος τους για *‘ανεξάρτητη ύπαρξη’* και, συγχρόνως, προβάλλοντας τους εαυτούς τους ως εκείνους που θα σταματήσουν *‘την σλαβική εισβολή προς την Αδριατική’* ζήτησαν από την *‘Ερωμένη της Ελευθέριας όλων των εθνών’* να υποστηρίξει την ανάδυση μιας *‘Ελεύθερης και ανεξάρτητης Αλβανίας’*, αίτημα το οποίο συνοδευόταν από την υπογραφή *‘Οι Αλβανοί’*⁹⁶.

Το μνημόνιο κρίνοντας εκ του αποτελέσματος κίνησε το ενδιαφέρον του Λονδίνου, το οποίο αποφάσισε να στείλει μια μικρή ομάδα επί τόπου προκειμένου να συλλέξει πληροφορίες αναφορικά με την δυναμική του κινήματος, ένας εκ των οποίων, ο Edward Frederick Knight, προχώρησε στην έκδοση ενός βιβλίου όπου αφηγείται *‘την Αλβανική περιπέτεια’* του μεταξύ 1878 και 1880⁹⁷. Κατά την διάρκεια του ταξιδιού, ιδιαίτερα δε κατά την περίοδο διαμονής του στην Shkodra, ήρθε σε επαφή και συνομίλησε με ηγετικά πρόσωπα του Συνδέσμου. Κρίνοντας από την περιγραφή που δίνει για τον συνομιλητή του, επρόκειτο κατά πάσα πιθανότητα για τον Hodo Sokoli, υψηλόβαθμο αξιωματικό του Οθωμανικού στρατού (τον οποίο και εγκατέλειψε), και γόνος σημαντικής οικογένειας της Βορείου Αλβανίας, ο οποίος στο ερώτημα *‘ποιος είναι ο σκοπός του Συνδέσμου;’* Απάντησε συνοπτικά:

‘ο σκοπός μας’ είπε *‘είναι να υπερασπιστούμε την χωρά μας από τους εχθρούς που μας περιτριγυρίζουν. Τα κοπροσκυλά των Μαυροβούνιων, Σέρβων και Ελλήνων χοίρων, που όλοι τους επιθυμούν να αρπάξουν ένα τμήμα της Αλβανίας· αλλά, δόξα τον θεό, ήμασταν δυνατοί. Οι Αλβανοί είναι γενναίοι· τα όπλα και τα πυρομαχικά δεν μας λείπουν’*⁹⁸.

⁹³ Skendi, Stavro. *The Albanian National...* p. 43.

⁹⁴ Το μνημόνιο τυπώθηκε στην Τεργέστη το 1878 και κυκλοφόρησε ευρέως στις Ευρωπαϊκές καγκελαρίες: *Memorandum degli Albanesi indirizzato a S. E. Lord Beaconsfield, Primo Ministro, rappresentante di S. M. La Regina d’Inghilterra al Congresso di Berlino*. Trieste, 1878.

⁹⁵ Οι William Mallinson και Bill Mallinson κάνουν λόγο για *‘Russian obsession’* γιαπερισσότεραβλεπε: Mallinson, William, and Bill Mallinson. *Cyprus: A Modern History*. I.B.Tauris, 2005. p. 10.

⁹⁶ *Memorandum degli Albanesi...*

⁹⁷ Knight (Frederick), Edward. *Albania: A Narrative of Recent Travel. With Frontis. & Illus*, 1880.

⁹⁸ Στο ίδιο. p. 201.

Αφού τονίζει ότι *‘η Αγγλία είναι φίλη μας’*, εκφράζοντας έτσι και τον προσανατολισμό της πολιτικής γραμμής του Συνδέσμου, συνεχίζει καταγγέλλοντας την Οθωμανική Αυτοκρατορία λέγοντας ότι:

‘Οι Τούρκοι!’ φώναξε με θυμό ‘τι κάνουν για μας; Μας φορολογούν, μας κλέβουν – και τίποτε άλλο. Αυτοί οι θηλυπρεπής πασάδες, φοροεισπράκτορες, δεν κάνουν τίποτα άλλο από το να μας κλέβουν. Μπορούν να μας υπερασπιστούν; Να μας προστατέψουν; Όχι! Μας έχουν πουλήσει στους καταραμένους Μαυροβουνίους. Σου λέω ότι δεν θα ανεχτούμε τον Τούρκο άλλο πια. Οι Αρχηγοί του Συνδέσμου [του Prizren] έχουν δώσει την Μπέσα τους γι’ αυτό. Έχει παραχωρηθεί ανεξαρτησία στο Μαυροβούνιο – στην Βουλγαρία. Η Αλβανία πρέπει να αποκτήσει και εκείνη την ανεξαρτησία της και όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις πρέπει να μας αναγνωρίσουν. Αν όχι, δεν μας νοιάζει.’⁹⁹

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα αναφορικά με την φύση του Συνδέσμου, το οποίο αποτελεί αντικείμενο συζήτησης μέχρι και σήμερα, είναι ότι συνιστά συχνό φαινόμενο να αποδίδεται στο Σύνδεσμο *‘θρησκευτικός χαρακτήρας’*. Με αυτήν ακριβώς την λογική έπραξε πρόσφατα ο Denis Ljuljanović¹⁰⁰, λόγω της ανοχής που έδειξε η Πύλη το πρώτο διάστημα, με σκοπό να τους χρησιμοποιήσει ως μέσο πίεσης προς την Ευρώπη αλλά και λόγω της διστακτικότητας που έδειξε ένα τμήμα της *élite* αναφορικά με την ανεξαρτησία. Ο Ljuljanović τόνισε ότι για τον Σύνδεσμο προτεραιότητα είχε η *‘Ούμα’*, δηλαδή η ενότητα του *‘Μουσουλμανικού ποιμνίου’* και ότι η ανεξαρτησία δεν ακούστηκε ποτέ. Επομένως, θεωρώ την απάντηση που έδωσε το *‘Ηγετικό πρόσωπο’* του Συνδέσμου στο ερώτημα αν *‘ο Σύνδεσμος αποτελούσε ένα καθαρό πατριωτικό κίνημα ή αν επρόκειτο για ένα θρησκευτικό, περιορισμένο στους Μωαμεθανούς’*, άκρως κατατοπιστική:

‘Εμείς πολεμάμε για την ανεξαρτησία μας’¹⁰¹ – απάντησε.

Παράλληλα, στην πρωτεύουσα της νεοσύστατης Γερμανικής Αυτοκρατορίας, πραγματοποιούνταν το Συνέδριο του Βερολίνου, το οποίο είχε ως στόχο να επαναφέρει την ισορροπία δυνάμεων στην Γηραιά Ήπειρο, *‘διορθώνοντας’* την Συνθήκη του Αγίου Στέφανου¹⁰². Το Συνέδριο, διόρθωσε τα όρια της Βουλγαρίας, ωστόσο επιβεβαίωσε την παραχώρηση αλβανοφώνων περιοχών όπως η Podgorica, η Plava, η Gucia και το λιμάνι της

⁹⁹Στοιχίο. p. 202.

¹⁰⁰Η ομιλία του Denis Ljuljanović με θέμα *‘From Unity of Islam to Albanian nationalism: the Transformation of Albanian ‘Great Ideas’ during the Age of Empire (1878-1912)’* παρουσιάστηκε στο Συνέδριο *‘Balkan Worlds IV’* που διοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο της Μακεδονίας από τις 29/11-1/12/2018. Ένα σύντομο abstract βρίσκεται στο εξής σύνδεσμο: <https://balkanworlds.edu.gr/wp-content/uploads/2018/11/Denis-Ljuljanovi%C4%87.pdf> (τελευταία επίσκεψη 20/4/19)

¹⁰¹ Knight (Frederick), Edward. *Albania: A Narrative of...* p. 205.

¹⁰² Prescott, J. R. V. *Political Frontiers and Boundaries (Routledge Library Editions: Political Geography)*. Routledge, 2014. p. 179.

Shkodra, το Ulqini στο Μαυροβούνιο¹⁰³. Ο Ηγεμόνας του μικρού Νοτιοσλαβικού πριγκιπάτου, ο Πρίγκιπας Νικόλας, επιχείρησε να αποκτήσει τον έλεγχο των εν λόγω περιοχών *manu militari*, για να βρεθεί αντιμέτωπος με μια στρατιωτική πανωλεθρία¹⁰⁴.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις, μη μπορώντας να κατανοήσουν τι συνέβαινε, συμφωνήσαν τον Απρίλιο του 1879 να τροποποιήσουν την απόφαση τους βάσει της λεγομένης 'Γραμμής Corti', δηλαδή να δώσουν στο Μαυροβούνιο τις Ρωμαιοκαθολικές περιοχές του Hoti και της Gruda αντί των 'μουσουλμανικών' περιοχών της Plava και Gucia¹⁰⁵. Στα τέλη του Απρίλη, οι Οθωμανικές δυνάμεις, αποσυρθήκαν από τις εν λόγω περιοχές ώστε να γίνει εφικτή η κατάληψη τους από τις δυνάμεις του Πρίγκιπα Νικολά. Ωστόσο ο τελευταίος βρέθηκε προ τετελεσμένων καθώς τις Οθωμανικές θέσεις κατέλαβαν οι δυνάμεις του Συνδέσμου, γεγονός το οποίο σύμφωνα με την Miranda Vickers απέδειξε στις Μεγάλες Δυνάμεις ότι 'ο Σύνδεσμος δεν ήταν μια οργάνωση Μαριονέτα' στα χεριά της Πύλης¹⁰⁶. Ως αποτέλεσμα τον Ιούνιο του 1880, αποφασίστηκε να παραχωρηθεί μόνο το εξολοκλήρου κατοικημένο από Αλβανούς, λιμάνι του Ulqin¹⁰⁷, το οποίο προκάλεσε ακόμη μεγαλύτερο θυμό και οργή.

Όπως έχει υποστηρίξει μέσω της ερευνάς του ο Isa Blumi, από το 17^ο αιώνα, οι Αλβανικές χώρες είχαν αναπτύξει εμπορικές δραστηριότητες, από τις οποίες επωφελήθηκαν κάποιες μεγάλες οικογένειες, όπως ο οίκος Bushati με επίκεντρο την Shkodra, ο οποίος 'αντιλαμβανόταν την ευρύτερη Βαλκανική και Μεσόγειο ως πηγή πλούτου και δύναμης'¹⁰⁸. Οι 'Μεγάλες Εμπορικές Οικογένειες', αναμεσά στις οποίες συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων οι Bianki και οι Çoba, έχοντας ως έδρα την Shkodra και ως ορμητήριο το λιμάνι του Ulqin, είχαν αναπτύξει εμπορικά δίκτυα που επεκτεινόταν σε ολόκληρη την Μεσόγειο¹⁰⁹, ενώ Αλβανοί πλοιοκτήτες της Βορείου 'Αλβανίας', όπως ο Jahja Tul Velia, συγκαταλέγονται αναμεσά στους πρώτους Οθωμανούς πολίτες, που αναβάθμισαν τον στόλο τους με μεταλλικά ατμόπλοια κατά την ίδια εποχή¹¹⁰.

Συνεπώς την επομένη του Ρωσοτουρκικό πολέμου του 1877-78 λόγω των επιπτώσεων της επακόλουθης συνθήκης του Αγίου Στέφανου, οι αποφάσεις του Συνεδρίου του Βερολίνου προκάλεσαν και αυτές με την σειρά τους τις αντιδράσεις τους¹¹¹. Η νέα συνοριακή γραμμή, 'αγνοούσε την τοπική πραγματικότητα'¹¹², ενώ ταυτόχρονα διασπούσε μια παραδοσιακά ενιαία αγορά, κυρίως αποκόπτοντας την Shkodra από το 'φυσικό' της λιμάνι. Επίσης, ένας άλλος παράγοντας, που τους ώθησε προς μια πιο ριζοσπαστική λύση ήταν, σύμφωνα με τον Shinasi Rama, το γεγονός ότι πλέον είχαν αλλάξει οι κανόνες τους παιχνιδιού, καθώς το κράτος έθνος, σε αντίθεση με την Αυτοκρατορία, δεν προσέφερε θέση για τον 'εθνικά άλλο'.

¹⁰³ Vickers, Miranda. *The Albanians: A Modern History*. I.B.Tauris, 1999. p. 35.

¹⁰⁴ Στο ίδιο. p. 34.

¹⁰⁵ Στο ίδιο. p. 35.

¹⁰⁶ Στο ίδιο.

¹⁰⁷ Στο ίδιο.

¹⁰⁸ Βλέπετο 'Adding New Scales of History to the Eastern Mediterranean: Illicit Trade and the Albanian' του Blumi, Isa. στο Toksoz, Meltem, and Biray Kolluoğlu. *Cities of the Mediterranean: From the Ottomans to the Present Day*. I.B.Tauris, 2014. p. 120.

¹⁰⁹ Στο ίδιο. p. 118-119.

¹¹⁰ Rama, Shinasi A. *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power: The International Administration of Kosova*. Springer, 2019. p. vi.

¹¹¹ 'Adding New Scales of History to the Eastern Mediterranean: Illicit Trade and the Albanian' του Blumi, Isa. p. 123.

¹¹² Βλέπετο 'Illicit Trade and the Emergence of Albania and Yemen' του Blumi, Isa. στο Zartman, I. William. *Understanding Life in the Borderlands: Boundaries in Depth and in Motion*. University of Georgia Press, 2010. p. 64.

Αυτό το γεγονός αποδείχθηκε από τις μαζικές απελάσεις του εθνοτικά «άλλου» Αλβανού στις περιοχές που απέκτησε η Σερβία ως αποτέλεσμα του Ρωσοτουρκικό Πολέμου¹¹³.

Οι φόβοι τους σύντομα επιβεβαιωθήκαν καθώς, σύμφωνα με τον Χάρη Μυλωνά, τα σερβικά στρατεύματα μόλις απέκτησαν τον έλεγχο περιοχών όπως η Toplica και η Kosanica προχωρήσαν σε εθνοκάθαρση εις βάρος των αλβανοφώνων κάτοικων¹¹⁴. Η συγκεκριμένη πρακτική, η οποία αποσκοπούσε στο να δημιουργήσει ένα 'εθνικά καθαρό κράτος' προκάλεσε την έντονη αντίδραση μιας καθόλου αμελητέας μερίδας της Σέρβικης διανοήσης της εποχής αλλά και στρατιωτικών, όπου αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση του Στρατηγού Jovan Belimarković, ο οποίος, σύμφωνα με την Olivera Milosavljević, 'παραιτήθηκε σε ένδειξη διαμαρτυρίας'¹¹⁵.

Επομένως αυτό που εξηγεί την εγκατάσταση της ριζοσπαστικής πτέρυγας του Συνδέσμου στην Shkodra, την άρθρωση μιας πιο ριζοσπαστικής γλώσσας, όπου η λέξη 'ανεξαρτησία' ήταν παρούσα και την προθυμία να έρθουν σε ρήξη με την Πύλη και να συγκρουστούν στρατιωτικά με το Μαυροβούνιο, είναι το γεγονός ότι το συμφέρον της τοπικής *élite*, η ευμάρεια της οποίας ήταν συνδεδεμένη με την διατήρηση του χώρου υπό τον δικό της έλεγχο, είχε ευθυγραμμιστεί με το συμφέρον της μάζας. Όπως το έχει θέσει ο Rama, η αποτυχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να τους παρέχει συλλογική ασφάλεια, ή τουλάχιστον το αίσθημα ασφάλειας, οδήγησε της Αλβανική *élite* στο να αγκαλιάσει το Εθνικό Πρόγραμμα, αλλά και τις μάζες, οι οποίες αλληλοεπιδρούσαν με τους προσφυγές¹¹⁶, σκέφτονταν ότι ίσως τις περίμενε η ίδια μοίρα, αν οι περιοχές τους εντάσσονταν σε ένα εθνικό κράτος, το οποίο δεν ήλεγχαν οι ίδιοι.

Βρισκω ιδιαίτερα ενδιαφέρον, το γεγονός, ότι ακόμη και ο διπλωματικός εκπρόσωπος των ΗΠΑ στην Βιέννη, εκπρόσωπος δηλαδή μιας εσωστρεφούς Δύναμης, η οποία σπάνια εμπλεκόταν στις Ευρωπαϊκές υποθέσεις, κατά την διάρκεια των παραπάνω γεγονότων, παρακολουθούσε στενά την κατάσταση και ενημέρωνε το State Department για τις εξελίξεις σχολιάζοντας ότι '*οι Μεγάλες Δυνάμεις [συμπεριφέρονται] σαν να έχουν δώσει ως ενέχυρο την τιμή τους*' στο ζήτημα της παραχωρήσεις του Ulqin¹¹⁷. Ωστόσο, στο μεσοδιάστημα, και η Αλβανική *élite*, είχε εντείνει την εθνικιστική ρητορική προκειμένου να συσπειρώσει και να κινητοποιήσει τις μάζες όπως δείχνει η παρακάτω προκήρυξη:

'Αλβανοί! Η Ευρώπη για τους Βουλγάρους έχει ιδρύσει ένα πριγκιπάτο· έχει θέσει την Βοσνία Ερζεγοβίνη υπό την εξουσία της Αυστρίας· έχει δώσει εδάφη και ανεξαρτησία σε Μαυροβούνιο και Σερβία·[...]και σ' εμάς – τι έχουμε λάβει; Τίποτα, απολύτως τίποτα! Εμείς οι άλλοι, εμείς οι Αλβανοί, που δεν ήμαστε μετανάστες, αλλά οι πραγματικοί και αρχικοί κάτοικοι τούτης εδώ της γης, που

¹¹³ Rama, Shinasi A. *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power: The International Administration of Kosova*. Springer, 2019. p. 80-90.

¹¹⁴ Mylonas, Harris. *The Politics of Nation-Building: Making Co-Nationals, Refugees, and Minorities*. Cambridge University Press, 2013. p. 145.

¹¹⁵ Milosavljević, Olivera. *U tradiciji nacionalizma ili stereotipi srpskih intelektualaca XX veka o "nama" i "drugima."* Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2002. p. 80-81.

¹¹⁶ Rama, *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power*. p. 85.

¹¹⁷ Τηλεγράφημα Ν° 320 Mr. Kasson to Mr. Evarts. Vienna, 5 May, 1880. στο State, United States Department of. *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1880: Transmitted to Congress, With the Annual Message of the President, December 6, 1880*. U.S. Government Printing Office, 1880. p. 55.

ήμασταν ήδη κάτοχοι της ανεξαρτησίας προ αιώνων, εμείς πρέπει να διεκδικήσουμε για τους εαυτούς μας το δικαίωμα να συγκροτήσουμε ένα κράτος. Θεσσαλία, Ήπειρος και η ίδια η Αλβανία – ιδού σε σας, μια χωρά τριών εκατομμύριων Αλβανών· και αυτή την χωρά εμείς επιθυμούμε να είναι ελεύθερη, ανεξάρτητη και να την κυβερνά ένας Πρίγκιπας. Αυτό είναι που εμείς επιθυμούμε ή τον θάνατο! Δεν θα ανεχτούμε άλλο μια επαίσχυντοί ύπαρξη¹¹⁸.'

Το παραπάνω κείμενο, το οποίο παρόλο που απεστάλη στην Washington στις αρχές του μήνα Μάη του 1880, είχε κυκλοφορήσει, από τα τέλη του 1879, επιβεβαιώνει τις προθέσεις απόσχισης από την Πύλη καθώς και μέχρι ένα σημείο, την έκταση που θα καταλάμβανε το μελλοντικό κράτος, αν φυσικά το εγχείρημα θα είχε 'αίσιο τέλος'. Μια εβδομάδα αργότερα, ο Kasson τηλεγραφέι εκ νέου στο State Department, αναφορικά με τις εξελίξεις στην Shkodra, όπου διατηρώντας κάποιες επιφυλάξεις αναφέρει:

'Αν οι πληροφορίες [μας] είναι σωστές, και μοιάζουν να είναι αυθεντικές, καθώς και η λογική ακολουθία των προηγούμενων γεγονότων, ένα νέο κράτος έχει αναδυθεί με δυναμικά στοιχεία εθνικής ζωής από το χάος της Ευρωπαϊκής Τουρκίας¹¹⁹.'

Συνεχίζοντας, εκτιμά ότι 'δεν πρέπει να αντιμετωπιστεί σαν μια συνηθισμένη εξέγερση κατά της Οθωμανικής εξουσίας¹²⁰' εξηγώντας ότι η διένεξη των Αλβανών με το Μαυροβούνιο:

'Δεν αφορά απλώς [στο] να κρατήσουν μια λωρίδα γης που έχει δοθεί χωρίς την συγκατάθεση τους [ο λόγος] που οι Αλβανοί είναι στα όπλα. Έχουν πάρει το πεπρωμένο του έθνους στα χεριά τους και έχουν επιβεβαιώσει την ανεξαρτησία της φυλής [race] και της επικράτειας τους έναντι όλων των εχθρών.¹²¹'

¹¹⁸ Στο ίδιο. Το πλήρες κείμενο της προκήρυξης στα αγγλικά είναι το κάτωθι: *'Albanians! Europe has for the Bulgarians erected a principality; has subjected Bosnia and Herzegovina to the power of Austria; has given territories and independence to Montenegro and to Servia; has accorded autonomy to Roumania; and to us—what have we received? Nothing; absolutely nothing! We others, we Albanians, who are no immigrants, but the veritable original inhabitants of this land, who were already in possession of our independence ages ago, we must reclaim for ourselves the right to form a state. Thessaly, Epirus, and Albania proper—behold there a country of three millions of Albanians; and this country we wish to be free, independent, and governed by a prince. This is what we wish, or death! We will no longer support a shameful existence.'*

¹¹⁹ Προξενική Έκθεση Ν° 322 Mr. Kasson to Mr. Evarts. Vienna, 13 May, 1880. στο State, United States Department of. *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1880: Transmitted to Congress, With the Annual Message of the President, December 6, 1880.* U.S. Government Printing Office, 1880. p. 57. Το κείμενο στα Αγγλικά αναφέρει: *'If these relations are correct, and they appear to be authentic, as well as the logical sequence of prior events, a new state has risen with some vigorous elements of national life out of the chaos of Turkish Europe, It should not be regarded as one of the frequent insurrections against Ottoman rule.'*

¹²⁰ Στο ίδιο. p. 57.

¹²¹ Προξενική Έκθεση Ν°322.... στο State, United States Department of. *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1880: Transmitted to Congress, With the Annual Message of the President, December 6, 1880.* U.S. Government Printing Office, 1880. p. 55. Το κείμενο στα Αγγλικά αναφέρει: *'[...]It is not merely to retain the strip of territory given away without their consent that the*

Ο εκπρόσωπος των ΗΠΑ στην πρωτεύουσα της Δυναδικής Μοναρχίας, κλείνει την έκθεση του εκτιμώντας ότι οι Αλβανοί με τις ενέργειες τους 'θα διεκδικήσουν τις συμπάθειες, αν όχι την ανοιχτή φιλία του φιλελευθέρου κόσμου'¹²². Πράγματι, σύμφωνα με τον Božidar Jezernik, η Αγγλία, παρουσίασε στο Κοντσέρτο, ένα σχέδιο για την ανεξαρτητοποίηση της Αλβανίας, αλλά βρήκε απέναντι της σε ενιαίο μέτωπο την Γερμανία και την Αυτοκρατορία των Αψβούργων, οι οποίες, επικαλούμενες το 'standard of civilization', υποστήριξαν ότι 'οι Αλβανοί δεν μπορούσαν αποκτήσουν Κράτος, μιας που μισούν κάθε είδους κυβερνήσεως και δεν είναι σε θέση να αυτοδιαχειριστούν'¹²³. Το ίδιο γεγονός επιβεβαιώνει και ο Maurizio Isabella, ο οποίος αναφέρει ότι ήδη από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα η εικόνα των Αλβανών στην Δύση ήταν εκείνη ενός λαού αποτελούμενος από '«άπληστους» καθώς και «απεχθείς» απέναντι σε κάθε είδους βιομηχανικής δραστηριότητας, πέραν από ένα φυσικό πάθος προς τον πόλεμο, που τους κάνει έναν από τους πιο αιμοβόρους λαούς της Ανατολής'¹²⁴.

Ο Edward Frederick Knight, εκτιμούσε το 1880, ότι 'η κακή φήμη που έχει αποκτήσει η Αλβανία αναμεσά σ' εκείνους που δεν την γνωρίζουν', οφείλεται στην προπαγάνδα και σε ψευδείς φήμες που διαδίδουν τα όμορα κράτη, σημειώνοντας ότι 'η ατυχής Αλβανία δεν έχει κάποιον Πρίγκιπα Νικήτα [ο Ηγεμόνας του Μαυροβουνίου]', ο οποίος να φροντίζει να παρουσιάζει την πραγματική εικόνα της Αλβανίας προς τα έξω¹²⁵. Στο ίδιο μήκος κύματος, κινούταν και η Σερβία, η οποία σύμφωνα με τον Jezernik, υποστήριζε δια στόματος του πρωθυπουργού της ότι 'δεν συμφέρει ούτε τους Αλβανούς ούτε την Ευρώπη να επιμένουν στην ίδρυση μιας αυτόνομης Αλβανίας, γιατί οι Αλβανοί ούτε είναι έτοιμοι ούτε το αξίζουν [να αποκτήσουν κράτος]: στην χωρά τους δεν έχουν κανόνες [σ.σ. νομούς]. Μια αυτόνομη Αλβανία θα ήταν πηγή προβλημάτων στα Βαλκάνια'¹²⁶, ή όπως το έθεσε, καθόλου διπλωματικά, ένας διπλωμάτης, αναπαράγοντας την επιχειρηματολογία του James Lorimer, συμβουλεύοντας την κυβέρνηση του να μην συμφωνήσει στην σύσταση μιας Αλβανικής πολιτείας το 1880, διότι 'από την στιγμή που η πλειονότητα των Αλβανών είναι Μωαμεθανοί, η αυτονομία θα γίνει μονάχα προς όφελος τους: το οποίο σημαίνει ότι η Αλβανία θα παραμείνει για πάντα Τουρκική [σ.σ. μουσουλμανική]¹²⁷.

Στο μεσοδιάστημα, είχαν περάσει δύο χρονιά από την λήξη του Συνέδριου του Βερολίνου, όμως οι αποφάσεις που είχαν παρθεί και ήδη τροποποιηθεί δύο φορές, δεν είχαν εφαρμοστεί ακόμη. Η υπομονή των Μεγάλων Δυνάμεων ήταν στα όρια της εξάντλησης, με αποτέλεσμα να καταλήξουν στην 'Διπλωματία των Κανονιοφόρων', θέτοντας υπό ναυτικό αποκλεισμό τις Αλβανικές ακτές. Ταυτόχρονα, απείλησαν την Πύλη ότι αν δεν κινηθεί εκ νέου στρατιωτικά ενάντια των Αλβανικών θέσεων, θα αποβίβαζαν δυνάμεις στην Σμύρνη, η οποία φοβούμενη έστειλε εσπευσμένα ένα εκστρατευτικό σώμα υπό τον Derviş Paşa¹²⁸.

Albanians have taken up arms. They have taken their national destiny into their own hands, and have asserted the independence of their race and territory against all comers. [...]

¹²² Στο ίδιο. p. 57. 'They will challenge the sympathies if not the open friendship of the liberal world'.

¹²³ Jezernik, Božidar. *Europa selvaggia. I Balcani nello sguardo dei viaggiatori occidentali*. EDT srl, 2010. p. 97.

¹²⁴ Isabella, Maurizio. *Risorgimento in Exile: Italian Émigrés and the Liberal International in the Post-Napoleonic Era*. OUP Oxford, 2009. p. 72.

¹²⁵ Knight (Frederick), Edward. *Albania: A Narrative of Recent Travel. With Frontis. & Illus*, 1880. p. 84.

¹²⁶ Jezernik, Božidar. *Europa selvaggia...* p. 97.

¹²⁷ D.D.I. S. II. Vol. XIII. No. 189.

¹²⁸ Gawrych, George. *The Crescent and the Eagle: Ottoman Rule, Islam and the Albanians, 1874-1913*. I.B.Tauris, 2006. p. 62-63.

Ο ναυτικός αποκλεισμός στα Αλβανικά Παράλια όμως δεν πέρασε απαρατήρητος. Προκάλεσε μάλιστα έντονες αντιδράσεις στην Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Στην Γαλλία, ο τύπος άσκησε κριτική στην κυβέρνηση και ζήτησε 'στο όνομα της Γαλλικής τιμής' ο Γαλλικός στόλος που βρίσκεται στις Αλβανικές ακτές 'να αποχωρήσει απ' τα νερά της Αδριατικής' και να μην συμβάλλει στην 'κατάπνιξη των Αλβανών πατριωτών'¹²⁹. Ενώ στην Αγγλία, αποτέλεσε αντικείμενο έντονης συζήτησης στην Βουλή των Κοινοτήτων. Ο φιλελεύθερος πολιτικός και συνάμα στενός φίλος του Mazzini, ο Sir Joseph Cowen, άσκησε κριτική στην Κυβέρνηση του William Ewart Gladstone, σχετικά με την πολιτική της Μεγάλης Βρετανίας απέναντι στο Αλβανικό ζήτημα, λέγοντας ότι η Βρετανική ναυτική παρουσία στο Ulqin αποσκοπεί στο '[...] να πάρει την γη των Αλβανών και να την παραδώσει στους Μαυροβουνίους χωρίς την συγκατάθεση ή την συναίνεση των Αλβανών'¹³⁰. Στη συνέχεια υστέρησε από σύντομη διακοπή, όπου ένας συνάδελφος του δήλωσε ότι οι Αλβανοί 'δεν αποτελούν έθνος', ο Cowen του απαντά ειρωνικά:

'Δεν αποτελούν έθνος, λέει ο επίτιμος φίλος μας. Το ίδιο ανέφερε και ο Bismarck στο Βερολίνο. Εκείνος είπε ότι δεν γνώριζε την ύπαρξη του Αλβανικού έθνους. Μια τέτοια δήλωση δεν αποτελεί καθόλου έκπληξη. Ο Πρίγκιπας Bismarck δεν γνώριζε [για την ύπαρξη] ούτε του Δανικού ούτε του Ολλανδικού έθνους. [Υπήρξε] άλλος ένας Πρίγκιπας, το ίδιο ισχυρός τότε με τον Πρίγκιπα Bismarck σήμερα, ο οποίος υποστήριξε στο Συνέδριο της Βιέννης ότι δεν γνώριζε [την ύπαρξη του] Ιταλικού έθνους. Κατά την γνώμη εκείνου του πολιτικού, η Ιταλία αποτελούσε μια απλή γεωγραφική έκφραση. Παρόλα αυτά, όλοι τους γνωρίζουν ότι η Ιταλία σήμερα αποτελεί ένα μεγάλο και ενωμένο έθνος. Αυτό που έγινε πραγματικότητα για τον λαό [που βρίσκεται] στην μια ακτή της Αδριατικής, σε λίγο παραπάνω από 50 χρονιά, μπορεί επίσης να γίνει πραγματικότητα, με διαφορετικό τρόπο, για εκείνους που ζουν στην άλλη όχθη'¹³¹.

¹²⁹ L'Intransigeant 29/9/1880 p. 2. Μέρος του κειμένου στα Γαλλικά: '[...]Nous, qui sortons des horreurs de l'invasion et du démembrement, que nous soyons contraints de coopérer à l'écrasement des patriotes albanais, plus nous y réfléchissons, moins nous pouvons y croire, et notre indignation est sans limites contre les prétendus diplomates qui nous ont jetés dans cette folle et méprisable aventure. Au nom de l'honneur français, mis en péril, nous demandons que notre division navale, actuellement en vue de Dulcigno, sous les ordres du vice-amiral Lafont, quitte les eaux de l'Adriatique et revienne en France. [...]

¹³⁰ Parliament, Great Britain. Hansard's Parliamentary Debates. Hansard, 1880. p. 1303. '[...] What the Powers proposed to do was to take the land of the Albanians, and hand it over to the Montenegrins without the approval or consent of the Albanians. [An hon. MEMBER: They are not a nationality.] Not a nationality, his hon. Friend said. That was Prince Bismarck's remark at Berlin. He said he did not know of the existence of the Albanian nation. Such a statement was not at all surprising. Prince Bismarck did not know of the nationality of Denmark or of Holland either. And another Prince, quite as potent then as Prince Bismarck is now, contended at the Congress of Vienna that he did not know of the nationality of Italy. In that statesman's opinion, Italy was merely a geographical expression. And yet they all knew that Italy to-day was a great and united nation. What had come true of the people on one side of the Adriatic, in little more than 50 years, might also be-come true, in a modified sense, of those on the other side in a like period.'

¹³¹ Στο ίδιο. (Για το πρωτότυπο κείμενο βλέπε την παραπομπή 104)

Παρόλη την καθόλου αμελητέα συμπαράσταση που κατάφεραν να συγκεντρώσουν, οι Αλβανοί απέτυχαν να κερδίσουν την ολοκληρωτική υποστήριξη κάποιας εκ των Μεγάλων Δυνάμεων. Αυτό το γεγονός οφείλεται είτε στο ότι δεν κατάφεραν να μεταπείσουν κάποια από αυτές με πειστικά επιχειρήματα για την γεωπολιτική χρησιμότητα ενός Αλβανικού κράτους, είτε γιατί η συγκυρία δεν ήταν κατάλληλη. Διότι όπως έχει επισημάνει ο Hurst Hannum, 'είτε η επιτυχία είτε η αποτυχία της διεκδίκησης της αυτοδιάθεσης' και συνεπώς της ίδρυσης κράτους-έθνους στα τέλη του 19ου αιώνα, εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από την 'εξωτερική στήριξη μιας ή περισσότερων εκ των Μεγάλων Δυνάμεων'. Μάλιστα, τις περισσότερες φορές, ο 'νικητής ή ο χαμένος καθοριζόταν βάση πολιτικών υπολογισμών και των αναγκών των Μεγάλων Δυνάμεων' παραβλέποντας εντελώς ηθικούς παράγοντες όπως 'το ποιος λαός είχε την πιο ισχυρή αξίωση στην αυτοδιάθεση'¹³².

Επομένως, 'η αυτοδιάθεση έχει να κάνει πολύ λίγο με τα αιτήματα των εν λόγω ανθρώπων, εκτός βέβαια αν τα αιτήματα τους συμπίπτουν με το γεωπολιτικό και στρατηγικό συμφέρον των Μεγάλων Δυνάμεων.'¹³³ Συνεπώς, το Νοέμβριο του 1880, ενώ οι Αλβανικές Γαίες τελούσαν υπό ναυτικό αποκλεισμό, οι Οθωμανικές δυνάμεις κυριεύσαν το Ulqin και το παρέδωσαν στο Μαυροβούνιο, ενώ συνέλαβαν την τοπική Αλβανική ηγεσία¹³⁴.

Οι ενέργειες της Πύλης είχαν ως αποτέλεσμα την ριζοσπαστικοποίηση και των πιο μετριοπαθών μελών οι οποίοι προχωρήσαν σε ένα 'πραξικόπημα', καταλαμβάνοντας τα δημόσια κτήρια, διώκοντας την Οθωμανική διοίκηση και αντικαθιστώντας την με μια Αλβανική στο βιλαέτι του Κοσόβου¹³⁵, ενώ επιχείρησαν να επεκταθούν και στις υπόλοιπες αλβανόφωνες χώρες – κάτι το οποίο σύμφωνα με την Miranda Vickers αποσκοπούσε στο να τις 'ενώσει διοικητικά'¹³⁶, θέτοντας την Ευρώπη, όπως και την ίδια την Πύλη προ τετελεσμένων.

Η Υψηλή Πύλη από την πλευρά της, αφιέρωσε το πρώτο μισό του 1881 στην καταστολή του Συνδέσμου. Έστι στις 22 Απριλίου κατελήφθη το Prizren, ενώ στις 5 Μαΐου την ίδια μοίρα είχε και η Gjakova, όπου είχε μεταφερθεί η έδρα της προσωρινής Αλβανικής κυβέρνησης από τα μέσα Απριλίου¹³⁷. Με την πτώση της δεύτερης, σύμφωνα με τον Gawrych 'μπήκαν τίτλοι τέλους' στον Αλβανικό Σύνδεσμο του Prizren¹³⁸. Οι ηγέτες του Συνδέσμου και οι συνεργάτες τους, πάνω από τέσσερις χιλιάδες στον αριθμό, συνελήφθησαν από κοινού με τις οικογένειές τους και οδηγήθηκαν είτε στην εξορία είτε στην φυλακή, ενώ οι πιο άτυχοι εκτελέστηκαν¹³⁹.

Ωστόσο, η σημασία του Συνδέσμου παραμένει μεγάλη παρόλη την καταστολή και τον 'αποκεφαλισμό' της Ηγεσίας, διότι με βάση το σχήμα του Hroch σηματοδοτεί την εισχώρηση στο τρίτο και τελικό στάδιο, εκείνο της μαζικότητας. Μάλιστα δε, όπως υποστηρίζει και ο Shinas Rama, η Rilindje περνάει στην παρανομία (*underground*), αλλά βγαίνει στην επιφάνεια με μεγάλη ευκολία, παραθέτοντας στο πεδίο της μάχης στρατό που απαριθμεί δεκάδες χιλιάδες άνδρες, όπως συνέβη για παράδειγμα το 1897, χρονιά ανάδυσης ενός αλλού

¹³² Hannum, Hurst. *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*. University of Pennsylvania Press, 2011. p. 28.

¹³³ Στο ίδιο.

¹³⁴ Gawrych, *The Crescent and the Eagle...* p63. Βλέπε επίσης: Seton-Watson, R. W. *Disraeli, Gladstone & the Eastern Question*. Routledge, 2012. p. 519.

¹³⁵ Vickers, *The Albanians...* p. 41.

¹³⁶ Στο ίδιο.

¹³⁷ Στο ίδιο.

¹³⁸ Gawrych, *The Crescent and the Eagle...* p. 68.

¹³⁹ Στο ίδιο p. 80-81.

Συνδέσμου, διάδοχου του Αλβανικού Συνδέσμου του Prizren, όμως με επίκεντρο αυτή την φορά την πόλη Reja¹⁴⁰.

Εικόνα 1 'Ο Αλβανικός Συνδεσμος του Πριζρεν', Shaban Hysa (1980)

¹⁴⁰ Rama, *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power*. p. 99.

Κεφάλαιο 3^ο

Αναζητώντας διεθνή αναγνώριση: Αλβανικός Οριενταλισμός.

Ο Ernest Gellner αποκαλεί τον μακρύ 19^ο αιώνα ως τον 'αιώνα του εθνικισμού'¹⁴¹, ο Michel Hecter διακρίνει δύο κυρίες τάσεις, όσον αφορά την ανάπτυξη εθνικών κινημάτων και την ίδρυση εθνικών κρατών. Η μία τάση είναι ο 'ενωτικός εθνικισμός', ενώ το έτερον ήμισυ αποτελεί ο 'αποσχιστικός' ή 'περιφερικός' εθνικισμός. Πιο συγκεκριμένα ο πρώτος αποσκοπεί στο να 'ενώσει έναν πολιτικά διασπασμένο αλλά ενιαίο πολιτισμικά χώρο'¹⁴², όπως ήταν, παραδείγματος χάριν, η ενοποίηση της Ιταλίας και της Γερμανίας κατά το 19^ο αιώνα. Σε αντίθεση, ο δεύτερος τύπος προκύπτει όταν 'μια διακριτή πολιτισμικά περιοχή [...] προσπαθεί να αποσχιστεί και να δημιουργήσει μια δική της κυβέρνηση'¹⁴³, αποδομώντας με αυτόν τον τρόπο ένα υπάρχον κράτος, όπως επιχείρησε να κάνει πρόσφατα η Καταλονία.

Την δεύτερη περίπτωση έχει ερευνήσει σε βάθος ο John Breuilly, έχοντας ως *case study* τον χώρο της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων, όπου ισχυρές τοπικές *élite* υιοθετούν 'την γλώσσα του εθνικισμού' ως μέσο κινητοποίησης, το οποίο αποτελεί ταυτόχρονα βασικό στοιχείο του αποσχιστικού εθνικισμού¹⁴⁴. Εν τω μεταξύ, ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο στην ανάδυση ενός νέου κράτους αφορά στο ζήτημα της νομιμότητας που αιτιολογεί την ανεξάρτητη ύπαρξη του¹⁴⁵. Σύμφωνα με τον Breuilly η νομιμότητα αποσκοπεί αφενός 'στο να πείσει τους ξένους [για το δίκαιο του] εθνικού αγώνα' –ειδικά τις Μεγάλες Δυνάμεις- και αφετέρου ο εθνικισμός 'νομιμοποιεί ένα συγκεκριμένο κράτος στα ματιά εκείνων' που ελέγχει¹⁴⁶. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η νομιμοποίηση του Ελληνικού Αγώνα του 1821, όπου σύμφωνα με τον Rodogno, η Οριενταλιστική ρητορική έπαιξε καθοριστικό ρόλο προκειμένου να 'κερδίσει' τις συμπάθειες της Ευρωπαϊκής Κοινής Γνώμης¹⁴⁷.

Όπως έχει επισημάνει ο Edward Said, οι Ευρωπαίοι θεωρούσαν τους ιδίους ως ορθολογικούς, ανεπτυγμένους, ανθρωπίνους, ανωτέρους, αυθεντικούς, ενεργούς, δημιουργικούς, αρρενωπούς, ενώ αντίθετα την Ανατολή- όπου συγκαταλεγόταν και η Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως και οι κάτοικοι της - αντιμετώπιζονταν ως παράλογοι, άγριοι, οπισθοδρομικοί, δεσποτικοί, κατώτεροι, μη αυθεντικοί, παθητικοί και θηλυπρεπείς¹⁴⁸.

Ωστόσο, η Maria Todorova, έχει υποστηρίξει ότι τα Βαλκάνια δεν εντάσσονται στο σχήμα του Edward Said, καθώς ναι μεν αποτελούν και εκείνοι έναν 'κατεξοχήν άλλο' της Ευρώπης, αλλά η εικόνα των Βαλκάνιων είναι 'αρρενωπή, πρωτόγονη, μη πολιτισμένη, άξεστη κ.ο.κ.'¹⁴⁹. Επιπλέον, εμφάνιζαν ένα 'καθεστώς μετάβασης' και μπορούσαν να παρομοιαστούν με μια γέφυρα ή ένα σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης, ένας χώρος αμφίσημος σε μια

¹⁴¹ Gellner, *Nations and Nationalism...* p. 38.

¹⁴² Hecter, Michael. *Containing Nationalism*. OUP Oxford, 2000. p. 17.

¹⁴³ Στο ίδιο.

¹⁴⁴ Breuilly, John. *Nationalism and the State*. Manchester University Press, 1993. p. 147.

¹⁴⁵ Malešević, Siniša. *Grounded Nationalisms*. Cambridge University Press, 2019. p. 201.

¹⁴⁶ Breuilly, *Nationalism and the State...* p. 387-388.

¹⁴⁷ Βλέπε τα κεφάλαια δύο και τρία στο Rodogno, *Against Massacre...* p. 36-62, 63-90.

¹⁴⁸ Said, *Orientalism*.

¹⁴⁹ Todorova, *Imagining the Balkans...* p.14-15.

κατάσταση μεταξύ πολιτισμού και βαρβαρότητας, γεωγραφικά στην Ευρώπη, μέρος μεν της Χριστιανοσύνης, αλλά πολιτισμικά δε διαφορετική από την Δυτική Ευρώπη¹⁵⁰.

Αυτό το ιδιαίτερο καθεστώς 'μετάβασης' έδωσε στους Βαλκάνιους την δυνατότητα να αναπτύξουν ένα φαινόμενο, το οποίο η Milica Bakic-Hayden ονομάζει 'Nesting Orientalism'¹⁵¹. Σύμφωνα με την Bakic-Hayden, μια ομάδα η οποία κατασκευάζει τον 'Οριενταλικό κατεχοχόν άλλο' μπορεί να γίνει αντικείμενο 'Οριενταλισμού'. Έτσι παραδείγματος χάριν, στην περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, οι Γιουγκοσλάβοι προερχόμενοι από τις κτήσεις της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων (όπως οι Σλοβένοι και οι Κροάτες), έτειναν να διαχωρίσουν τους εαυτούς τους από τους συμπολίτες τους, οι οποίοι ήταν υπήκοοι των Οθωμανών στο παρελθόν (όπως οι Σέρβοι και Βόσνιοι), που τους οποίους αντιμετώπιζαν ως μη Ευρωπαίους¹⁵². Κατά την διάρκεια αυτής της διαδικασίας οι Κροάτες, λόγου χάριν, 'έσπρωχναν' τα όρια της Ανατολής έτσι ώστε να συμπεριληφθούν στην Δύση μεταφέροντας τοιουτοτρόπως το στίγμα του 'Ανατολίτη' στους Μωαμεθανούς και Χριστιανούς Ορθοδόξους, συμπολίτες τους.

Αυτήν την διαδικασία, αναφορικά με την ανάπτυξη του Αλβανικού οριενταλιστικού λόγου ο Enis Sulstarova ονομάζει 'Απόδραση από την Ανατολή'. Σύμφωνα με τον Sulstarova, ο αλβανικός οριενταλιστικός λόγος μπορεί να περιγραφεί ως 'μια φυγή, μια απόδραση, μια σωτήρια από τον εφιάλτη που ακούει στο όνομα Ανατολή'¹⁵³. Ο Sulstarova υποστηρίζει ότι ο οριενταλιστικός λόγος αποσκοπούσε κατά την περίοδο της *Rilindje* κυρίως στο να συμβάλει στην κατασκευή της Αλβανικής εθνικής ταυτότητας, τοποθετώντας τους Τούρκους και τους Σλάβους στον ρόλο του 'κατεχοχόν αλλού'¹⁵⁴.

Εγώ από την άλλη, θα πρότεινα μια επιπλέον χρήση, δηλαδή εκείνη της «φυσικής» απονομιμοποίησης της εξουσίας του Σουλτάνου πάνω στην 'Αλβανία' έτσι ώστε να νομιμοποιηθεί η απόσχιση της, η οποία θα έπρεπε να οδηγήσει στην ίδρυση ενός ανεξάρτητου κράτους, ενταγμένου στην 'οικογένεια των εθνών', ως ο πλέον κατάλληλος φορέας μιας ιερής 'εθνικής αποστολής' προς όφελος της (Δυτικής) Ευρώπης.

Ενώ ο Οθωμανικός στρατός είχε καταρρεύσει και ο Τσάρος Αλέξανδρος Β' πορευόταν σχεδόν ανενόχλητος στην επικράτεια του Σουλτάνου, ετοιμαζόμενος να στρατοπεδεύσει, έχοντας εντός πεδίου βολής το πυροβολικό του στραμμένο προς την Κωνσταντινούπολη, εντός του Οθωμανικού κοινοβουλίου, ο Abdul Frashëri, στα μέσα Ιανουαρίου 1878, εκφωνεί έναν ιδιαίτερα 'προκλητικό' λόγο, για τα δεδομένα της Οθωμανική Αυτοκρατορίας. Το θέμα που έθιξε ο βουλευτής Ιωάννινων ήταν η 'έλλειψη ουσιαστικής προόδου' σε επίπεδο κράτους και λαού.

Αναπτύσσοντας το σκεπτικό του, εντοπίζει τρεις κυρίους 'ενόχους', τον 'δεσποτισμό', την 'αγνοία' και τον 'αναποτελεσματικό γραφειοκρατικό μηχανισμό'¹⁵⁵. Αφού άσκησε κριτική στο ανύπαρκτο εκπαιδευτικό σύστημα της Αυτοκρατορίας, έθιξε τα ζητήματα του πολιτισμού και της προόδου ρωτώντας 'πώς μπορούμε να γίνουμε πολιτισμένοι με αυτή την αγνοία; Πώς

¹⁵⁰ Todorova, *Imagining the Balkans...* p. 15-17.

¹⁵¹ Bakic-Hayden, Milica. "Nesting Orientalisms: The Case of Former Yugoslavia." *Slavic Review* 54, no. 4 (1995): 917-31.

¹⁵² Στο ίδιο.

¹⁵³ Sulstarova, Enis. *Arratisje Nga Lindja: Orientalizmi Shqiptar Nga Naimi Te Kadareja*. Globic Press, 2006. p. 12.

¹⁵⁴ Στο ίδιο. p. 31-56.

¹⁵⁵ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 41.

μπορούμε να κάνουμε πρόοδο;¹⁵⁶. Ο Frashëri ανησυχούσε, όπως δείχνει και η απάντηση που έδωσε σε Μικρασιάτη βουλευτή, ο οποίος του ζήτησε να μην κάνει γενικεύσεις, παίρνοντας το λόγο για ακόμη μια φορά του 'ομολογεί' ότι 'πράγματι δεν ήξερε την κατάσταση στην Μικρά Ασία αλλά γνώριζε καλά την κατάσταση της Ρούμελης με ιδιαίτερη έμφαση στην Αλβανία¹⁵⁷'.

Η πρόθεση του ήταν ξεκάθαρη, ανησυχούσε για την κατάσταση της ιδιαίτερης πατρίδας του και κατηγορούσε 'με το γάντι' τον Σουλτάνο, ότι μέσω του δεσποτικού τρόπου διακυβέρνησης και της εμμονής του να μην αναγνωριστεί το δικαίωμα διδασκαλίας της Αλβανικής γλώσσας και λειτουργίας αλβανοφώνων σχολείων¹⁵⁸, είχε σπείρει την αγνοία αναμεσα στους Αλβανούς, φέροντας σε 'τεχνητή στασιμότητα' την πρόοδο τους. Τα επιχειρήματα του δεν ήταν ούτε πρωτότυπα ούτε πρωτόγνωρα. Ο Οριενταλιστικός λόγος στην Ευρώπη ήταν σε πλήρη ανάπτυξη επί ενάμιση αιώνα την στιγμή που εκφωνεί τον λόγο του ο Frashëri και η Αλβανική *élite* τον είχε εσωτερικοποιήσει σχεδόν από τις απαρχές του. Εντοπίζουμε μάλιστα το φαινόμενο αυτό να δίνει το παρόν στα γραπτά των Ιταλό-Αλβανών *Arbëresh*.

Ωστόσο, στην συνέχεια θα έχουμε την δυνατότητα να παρατηρήσουμε την χρήση του λόγου αυτού, ως μέσο προσέγγισης της Ευρώπης και συνάμα καταγγελίας της νομιμότητας της εξουσίας του Σουλτάνου πάνω στους ιδίους. Επομένως, η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι συντάκτες του μνημονίου που εστάλη το 1878 στον Βρετανό Πρωθυπουργό, Lord Beaconsfield, όπως ήταν γνωστός ο Benjamin Disraeli, δείχνει ότι είχαν πολύ καλή γνώση αφενός της νομικής ορολογίας και αφετέρου του γεωπολιτικού παιχνιδιού το οποίο ήταν σε εξέλιξη εκείνη την εποχή.

Προσεγγίζοντας με αυτόν τον τρόπο το Λονδίνο, του ζητούν να τους εκπροσωπήσει διότι εφ' όσον η Αλβανία δεν είναι αναγνωρισμένο κράτος 'δεν μπορεί να εκπροσωπήσει τον εαυτό της, ούτε μπορεί να εκπροσωπηθεί από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, διότι ρεαλιστικά μιλώντας, δεν αποτελεί εξαρτώμενο μέρος εαυτού. [...οι Αλβανοί] ηττήθηκαν αλλά δεν υποτάχθηκαν από τα Τουρκικά όπλα, διατήρησαν τον εθνικό χαρακτήρα, τα ήθη και την γλώσσα [...και] απεχθάνονται την Τουρκική ή οποιαδήποτε άλλη ξένη κυριαρχία¹⁵⁹'.

Στην εισαγωγή του μνημονίου φροντίζουν να καταγγείλουν την τουρκική νομιμότητα ενώ φροντίζουν να τονίσουν το γεγονός ότι αποτελούν και διαθέτουν όλα τα συστατικά εκείνα που το 19^ο αιώνα έπρεπε να διαθέτει ένας λαός προκειμένου να του αναγνωριστεί η ιδιότητα του 'έθνους'¹⁶⁰. Ταυτόχρονα προαναγγέλλουν ότι αιωρείται πάνω από το κεφάλι της Ευρώπης ένας μεγάλος κίνδυνος, δηλαδή το ενδεχόμενο 'να αντικατασταθεί η Οθωμανική Αυτοκρατορία από ένα ακόμη πιο απαίσιο καθεστώς¹⁶¹'.

Για την Βρετανική αυτοκρατορία, που έχοντας ήδη γνώση του μηνύματος των Αλβανών είχε λάβει τα μέτρα της, η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης εκ μέρους της Ρωσίας, αποτελούσε 'κόκκινο πανί'. Ήδη από το 1829 είχε αποφασίσει ότι θα 'αντιτασσόταν με τα όπλα' σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Μάλιστα η ανεξαρτησία της Ελλάδας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην

¹⁵⁶ Στο ίδιο. p.42.

¹⁵⁷ Στο ίδιο.

¹⁵⁸ Vickers, *The Albanians*. p. 27.

¹⁵⁹ *Memorandum degli Albanesi*...

¹⁶⁰ Αναφορικά με τα 'απαραίτητα συστατικά' για την απόδοση 'εθνικής ιδιότητας βλέπε: Judge, A. *Linguistic Policies and the Survival of Regional Languages in France and Britain*. Springer, 2007. p. 77.

¹⁶¹ *Memorandum degli Albanesi*...

Βρετανική πολιτική της ‘μη Ρωσικής παρουσίας στην Μεσόγειο¹⁶². Για τους ίδιους λόγους διεξήχθη ο Κριμαϊκός πόλεμος του 1854-56¹⁶³, όπως και η ενοποίηση της Ιταλίας, η οποία επιτεύχθηκε με τις ‘ευλογίες’ της Αγγλίας και τα όπλα της Γαλλίας¹⁶⁴, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ισορροπία δυνάμεων στην Μεσόγειο¹⁶⁵ στην περίπτωση που ο ‘Μεγάλος Ασθενής’ απέπνεε.

Και η Αλβανική *élite* λοιπόν, επιχείρησε να κεφαλαιοποιήσει τις Βρετανικές ανησυχίες. Συνεπώς, απευθύνεται στην ‘Μεγάλη Βρετανία, [η οποία είναι συνάμα] η αρχαία έδρα και ερωμένη της ελευθέριας για όλους τους λαούς, [η οποία] πρώτη μεταξύ των Δυνάμεων έχει αναγνωρίσει το δικαίωμα όλων των λαών στην ανεξαρτησία¹⁶⁶, προκειμένου να τους βοηθήσει στον αγώνα τους ενάντια στην Πύλη και στους Σλάβους, μιας που ‘οι Αλβανοί αποτελούν έθνος’ και σε μια εποχή όπου ‘η αρχή των εθνοτήτων έχει καθιερωθεί στο Ευρωπαϊκό Δημόσιο Δίκαιο¹⁶⁷’.

Κατ’ επέκταση θεωρούν δίκαιο να παραχωρηθεί ανεξαρτησία και κρατική υπόσταση στους Αλβανούς, ωστόσο ‘πέρα από ζήτημα δίκαιου’ υποστηρίζουν ότι ‘είναι προς το συμφέρον της Μεγάλης Βρετανίας να δημιουργήσει ένα απόρθητο κορδόνι [έτσι ώστε] να σταματήσει την σλαβική προέλαση [που σαν] ορμητικά νερά κατευθύνεται προς την Αδριατική¹⁶⁸’. Σε μια κλιμάκωση, εκτιμούν ότι η Συνθήκη του Αγίου Στέφανου έχει ‘καταντήσει τον Σουλτάνο σε τίποτε περισσότερο από έναν Αντιβασιλέα [σ.σ. υποτελής]’ του Τσάρου.

Σε μια εποχή, όπου ‘η Ευρώπη κινδυνεύει να βρεθεί σε μια παρόμοια κατάσταση με την Βιέννη το 16^{ου} αιώνα’, παρόλο που βέβαια αναγνωρίζουν ότι ‘ο εχθρός δεν είναι ο ίδιος’ τονίζουν ότι ‘η φιλοδοξία, η δύναμη και τα μέσα για την υλοποίησή της είναι ίδια’. Μια ανεξάρτητη Αλβανία, η οποία θα είναι σε θέση να παραθέσει ‘ένα σώμα πειθαρχημένων στρατιωτών που θα χρησιμεύσουν ως φρούριο για τους στρατούς της Δυτικής Ευρώπης¹⁶⁹’ θα λειτουργεί αποτρεπτικά σε ένα τέτοιο σενάριο σύμφωνα πάντα με τους ίδιους.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και ο συνομιλητής του Edward Frederick Knight, οποίος καταγγέλλει την Οθωμανική Αυτοκρατορία για ‘δεσποτισμό’ και κακή διακυβέρνηση διότι το μοναδικό πράγμα που κάνει είναι να τους ‘κλέβει και να τους φορολογεί’ ενώ κατηγορεί την Οθωμανική ηγεσία για έλλειψη ανδρείας, αποκαλώντας τους ‘θηλυπρεπείς πασάδες’ που συμπεριφέρονται σαν δουλέμποροι ‘πουλώντας μας στους καταραμένους του **Karatag** (Μαυροβουνίου)¹⁷⁰’.

Όλα τα προαναφερόμενα στοιχεία αποτελούσαν το *leitmotif* της Οριενταλιστικής ρητορικής, όπου η Ανατολή παρουσιαζόταν ως μια γυναικά¹⁷¹, ως ένας χώρος όπου επικρατεί ο

¹⁶² Cavaliero, Roderick. *Ottomania: The Romantics and the Myth of the Islamic Orient*. I.B.Tauris, 2013. p. xv.

¹⁶³ Neumann, Iver B. *Uses of the Other: “The East” in European Identity Formation*. Manchester University Press, 1999. p. 89.

¹⁶⁴ Collier, Martin. *Italian Unification, 1820-71*. Heinemann, 2003. p. 124.

¹⁶⁵ Vego, Milan. *Austro-Hungarian Naval Policy, 1904-1914*. Routledge, 2013. p. 8-9.

¹⁶⁶ *Memorandum degli Albanesi...*

¹⁶⁷ Στο ίδιο.

¹⁶⁸ Στο ίδιο.

¹⁶⁹ Στο ίδιο.

¹⁷⁰ Knight (Frederick), *Albania*. p. 202.

¹⁷¹ Zon, Bennett. *Music and Orientalism in the British Empire, 1780s-1940s: Portrayal of the East*. Routledge, 2017. p. 278.

δεσποτισμός¹⁷² και κυριαρχεί η κακή διακυβέρνηση, όπου δεν υπάρχουν πολίτες, αλλά υπήκοοι ή ακόμη χειρότερα, η δουλοκτημοσύνη και οι άνθρωποι είναι θύματα της αυθαιρεσίας και αντικείμενο αγοροπωλησίας¹⁷³. Εν συντομία όλα στοιχεία ενός ‘κατωτέρου πολιτισμού’, που στην τελική στόχευαν να απονομιμοποιήσουν την Οθωμανική εξουσία συγκεντρώνονταν κάτω από τη σκεπή αυτής της λογικής, η οποία έδινε έρεισμα στην Αλβανική πολιτική να καταγγείλει ότι ο Σουλτάνος ‘δεν μπορούσε να τους εκπροσωπεί’ στο Συνέδριο του Βερολίνου.

Στο μεσοδιάστημα, ενώ οι Μεγάλες Δυνάμεις είχαν υποχρεωθεί ήδη να αλλάξουν δύο φορές τις ίδιες τις αποφάσεις τους αναφορικά με τις περιοχές που θα παραχωρούσαν στο Μαυροβούνιο, στα μέσα Απριλίου του 1880, η ριζοσπαστική πτέρυγα, κήρυξε την ανεξαρτησία στην κεντρική πλατεία της Shkodra. Στην εντυπωσιακή τελετή, που είχε σκηνοθετηθεί σαν θεατρική παράσταση, ο Hodo Sokoli, εκφωνεί τον εξής λόγο:

‘Αξιότιμα Αδέλφια, οι υπουργοί συγκεντρωμένοι στο Βερολίνο λειτουργήσαν είτε από πραγματική είτε από προσποιημένη αγνοία σχετικά με την χώρα μας και τους κάτοικους της όταν μας πουλήσαν, εμάς, την πιο αγνή και πιο ευγενική φυλή στον κόσμο, σε έναν λαό των βουνών το οποίο εντοπίζεται στον κατώτερο σκαλί του πολιτισμού, το οποίο έχει ζήσει μέχρι σήμερα χάρη στις ελεημοσύνες που ζητούσε από τους Ηγεμόνες της Ευρώπης¹⁷⁴.’

Στο ανωτέρω απόσπασμα ο ρήτορας, καταγγέλλει όχι μόνο την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά και τους ‘Ευρωπαίους συνεργούς’ που επικύρωσαν την ‘πράξη πωλήσεως’ τους. Μάλιστα δε, επικαλείται άμεσα το λεγόμενο ‘*standard of civilization*’ ισχυριζόμενος ότι το Μαυροβούνιο είναι πρακτικά ένας λαός επαιτών το οποίο είναι υπανάπτυκτο (*backward*), δίχως δείγμα πολιτισμού και συνεπώς δεν δικαιούται να κυβερνήσει πάνω σε έναν έθνος το οποίο αποτελείται -σύμφωνα πάντα με τον ίδιο- από ‘την πιο αγνή και ευγενική **φυλή** στον κόσμο’.

Η αναφορά στην φυλή δεν είναι τυχαία, διότι σύμφωνα με τους Ηρακλείδη και Διάλλα, από το 18^ο αιώνα, διαφωτιστές όπως ο Montesquieu, πέραν της διχοτομίας ‘βάρβαρος - πολιτισμένος’¹⁷⁵. Αυτή η έννοια φορούσε το φάσμα του πολιτισμού. Εισήγαγαν δε και μία τρίτη έννοια, εκείνη του ‘αγρίου’ (*savage*) , η οποία σχετιζόταν με τον φυλετισμό και απέκτησε ιδιαίτερη δημοτικότητα υστέρα από την δημοσίευση της πραγματείας ‘*Η καταγωγή των ειδών*’ του Charles Darwin στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και την διάδοση του επονομαζόμενου ‘κοινωνικού Δαρβινισμού’¹⁷⁶.

Οι κοινωνικοί Δαρβινιστές θεωρούσαν ότι ‘ο σταδιακός αφανισμός των κατωτέρων φυλών δεν είναι απλώς ο νόμος της φύσης, αλλά συνάμα και μια ευλογία για την ανθρωπότητα’¹⁷⁷. Συνεπώς, ο ομιλητής υποστηρίζει ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις διαπράττουν ένα μεγάλο σφάλμα θέτοντας υπό τον ‘ζυγό’ ενός ‘λαού των βουνών’ –αρά αγρίων- ένα έθνος [φυλετικά] ‘αριών’.

¹⁷² Cavaliero, *Ottomania*. p. xvi.

¹⁷³ Στο ίδιο. p. 77-79.

¹⁷⁴ *Le Temps* 11/5/1880

¹⁷⁵ Heraclides and Dialla, *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century*. p. 32.

¹⁷⁶ Στο ίδιο.

¹⁷⁷ Στο ίδιο.

Νωρίτερα, όταν στην συνομιλία που το Ηγετικό πρόσωπο του Σύνδεσμο πραγματοποίησε με τον Knight, ανέφερε στον Βρετανό επισκέπτη του ότι 'τα κτήνη [σ.σ. οι άγριοι Μαυροβουνίοι] μπορούν να πολεμήσουν καλά κρυμμένοι πίσω από τα βράχια τους, αλλά δειλιάζουν να επιτεθούν. Όταν οι *Skipitars* [Αλβανοί] υψώνουν την φωνή τους και επιτίθενται με το γαταγάκι, οι *Karatags* [Μαυροβουνίοι] τρέμουν· γυρίζουν και το βάζουν στα ποδιά¹⁷⁸, είχε ως σκοπό να τονίσει την φυλετική διαφορά μεταξύ των δύο λαών και τους ταξινομεί στην φυλετική κλίμακα, χρησιμοποιώντας μια ορολογία οικία προς τον φιλοξενούμενο του.

Οι Αλβανοί, σύμφωνα με τον Gawrych, μη έχοντας μια προστάτιδα Δύναμη, όπως είχαν παραδείγματος χάριν οι Βουλγάροι, βρέθηκαν στο 'έλεος των Οθωμανικών στρατευμάτων'¹⁷⁹. Ο 'αποκεφαλισμός' της τοπικής *élite* για δεύτερη φορά σε λιγότερο από πενήντα χρονιά έδωσε ένα σημαντικό πλήγμα στην *Rilindje*, το οποίο εξηγεί το γιατί οι Αλβανοί αναθεωρήσαν την τακτική τους, πιστεύοντας ότι πρέπει να κινηθούν σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αφορούσε το εσωτερικό και το δεύτερο το εξωτερικό.

Στην πρώτη περίπτωση απολυτή προτεραιότητα είχε ο εγγραμματισμός στην μητρική γλώσσα, έτσι ώστε να γίνει πιο αποτελεσματική και γρήγορη η διάδοση της γραπτής προπαγάνδας¹⁸⁰, ενός κρίσιμου λειπόν συστατικού, στην διάδοση μιας εθνικής ταυτότητας στις μάζες, το οποίο ο Benedict Anderson αποκαλεί *print capitalism*¹⁸¹.

Η δεύτερη περίπτωση αφορούσε στην συστηματική καταγγελία της Οθωμανικής νομιμότητας στο εξωτερικό, κερδίζοντας την κοινή γνώμη καθώς και την διπλωματική στήριξη τουλάχιστον μιας εκ των Μεγάλων Δυνάμεων. Συνεπώς, το 1884 μια συντονισμένη εκστρατεία έλαβε μέρος. Άρθρα όπου αναφερόταν ότι 'η Οθωμανική κυβέρνηση δεν είναι πια η νόμιμη κυβέρνηση της Αλβανίας [... και συνεπώς] έχουμε ως καθήκον να θεσπίσουμε μια πραγματική κυβέρνηση και να κηρύξουμε την ανεξαρτησία μας'¹⁸² έκαναν την εμφάνιση τους στο Ευρωπαϊκό τύπο.

Τα επιχειρήματα τους είναι απλά. Η Οθωμανική αυτοκρατορία έχει χάσει το δικαίωμα να κυβερνά στην Αλβανία και συνεπώς είναι παράνομη. Η Πύλη, ως μια Ανατολική χώρα, δεν γνωρίζει πως να μεταρρυθμιστεί και να εκσυγχρονιστεί, αρά δεν μπορεί να προοδεύσει. Ο Ανατολικός τρόπος διακυβέρνησης, είναι δεσποτικός και αυθαίρετος, ο οποίος αντιμετωπίζει την Αλβανία ως ένα θησαυροφυλάκιο απ' όπου συλλέγουν βιαίως μέσω φόρων χρήματα, δίχως να προσφέρουν έργα ή αξιώματα σε αντάλλαγμα, έτσι ώστε να συνεχίσουν ένα αναχρονιστικό τρόπο ζωής μέσα στο χαρέμι όπως δείχνει το παρακάτω απόσπασμα:

'[...] [Εμείς] οι υιοί της Αλβανίας, δεν έχουμε σταματήσει ούτε στιγμή απ' το να απευθυνόμαστε στην καλοσύνη και στο [αίσθημα] δικαιοσύνης των Μεγάλων Δυνάμεων, και εμείς, επίσης, όπως και τα αλλά έθνη της Ευρωπαϊκής Τουρκίας, πρέπει να απολαμβάνουμε τα ίδια προνομία και δικαιώματα που έχουν παραχωρηθεί από την Υψηλή Πύλη [στις άλλες εθνικότητες]. Όταν διαβάσαμε το 23ο Άρθρο της Συνθήκης του Βερολίνου, εμείς χαρήκαμε, διότι σκεφτήκαμε

¹⁷⁸Knight (Frederick), *Albania*. p.203-204.

¹⁷⁹ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 68.

¹⁸⁰ Vickers, *The Albanians*. p. 44.

¹⁸¹ Anderson, *Imagined Communities*. p. 46.

¹⁸²*Le Matin* 22/11/1884. p.2 ' [...] *Le gouvernement ottoman n'est donc plus le gouvernement légitime de l'Albanie. [...] Notre devoir est donc d'établir un gouvernement réel et de nous déclarer indépendants.*'

ότι η ευμάρεια και η πρόοδος [θα επέστρεφαν] στην ταλαιπωρημένη μας χώρα [και η κατάσταση] θα βελτιωνόταν [...] [η Πύλη] είναι αποφασισμένη να μας κρατήσει σε μια κατάσταση ακόμη πιο άθλια από τι ήμασταν πριν το Συνέδριο. Δεν υπάρχει κανένα σημάδι αληθινής κυβέρνησης σε ολόκληρη την Αλβανία· έχουμε μονάχα μια κατ' όνομα κυβέρνηση, η οποία μας καταπιέζει και καταστρέφει κάθε αίσθημα τάξης και ασφάλειας. Συνεπώς, έχει έρθει για μας η στιγμή να θεσπίσουμε μια πραγματική κυβέρνηση. [...] έχουμε χάσει τις ελπίδες μας [...] η Τουρκική κυβέρνηση [...] δεν ακούει [τα αιτήματά μας], επομένως, η Οθωμανική κυβέρνηση δεν είναι πια μια νόμιμη [κυβέρνηση] στην Αλβανία, όπως θα ήταν, αν θα είχε εισάγει τις μεταρρυθμίσεις στην χώρα μας. Η Οθωμανική κυβέρνηση ούτε ήξερε το πως, ούτε όμως σκόπευε να μεταρρυθμίσει την χώρα μας, κατ' επέκταση έχει παραιτηθεί από το δικαίωμα να μας κυβερνά. Να συνεχίσει [να μας κυβερνά] είναι αντίθετη με την λογική και τον νομό και αποτελεί την καταστροφή μας. Αυτό είναι το καθήκον μας: να επαναφέρουμε την [έννομη] τάξη και να θεσπίσουμε μια πραγματική κυβέρνηση, για την ειρήνη, την ευμάρεια, και ασφάλεια της χώρας μας. Ο Οθωμανός Τούρκος δεν μπορεί να ισχυρίζεται άλλο ότι κυριαρχεί πάνω μας: έχει χάσει κάθε δικαίωμα [να μας κυριαρχεί]. Οπότε ας φύγουν μαζί με τους πασάδες τους! Μαζί με τους στρατιώτες τους! Όχι άλλους [Αλβανούς] στρατιώτες στον Οθωμανικό στρατό! Όχι άλλους φόρους για να συντηρούν τις παλλακίδες τους! Πρέπει να φύγουν από την χώρα μας και η Αλβανία θα αυτοκυβερνείται.¹⁸³

Η μεταφορά των δραστηριοτήτων σε χώρες πέρα από τα αυτοκρατορικά σύνορα, όπως ήταν η μεταφορά της έδρας της 'Εταιρίας για την Δημοσίευση των Αλβανικών Γραμμάτων' το 1885 από την Κωνσταντινούπολη στην Ρουμάνια¹⁸⁴, προκειμένου να παρακάμψουν τους νομούς περί λογοκρισίας που βάραιναν τις δημοσιεύσεις στα Αλβανικά, άνοιξε τον δρόμο στην δημοσίευση προπαγανδιστικού υλικού με αντιτουρκικό περιεχόμενο για εσωτερική κατανάλωση. Ίσως το σημαντικότερο εκ των οποίων είναι το επικό ποίημα *Istori' e Skënderbeut* από τον Naim Frashëri, το οποίο κατά πασά πιθανότητα σύνθεσε το 1895, αλλά εκδόθηκε το 1898 στην Ρουμάνια¹⁸⁵. Το οργανωμένο σε χρονολογική σειρά και με βιογραφικά στοιχεία επικό ποίημα, συνολικού μεγέθους ένδεκα χιλιάδων και πεντακοσίων στοίχων, αποτελεί σύμφωνα με τον Robert Elsie, 'το πιο πολυδιαβασμένο έργο της εποχής του'¹⁸⁶. Πρωταγωνιστής του ποιήματος, ο 'Αλβανός Ηγεμόνας' του 15^{ου} αιώνα, Gjergj Kastrioti ο επονομαζόμενος Skënderbe, το όνομα του οποίου συνδέθηκε στην λαϊκή παράδοση με μια 'συνεχή αντίσταση' κατά της Οθωμανικής προέλασης στην Ευρώπη¹⁸⁷, να απολαμβάνει κυρίαρχο ρόλο.

Ο Ποιητής λοιπόν, πιάνει μια γνωστή προσωπικότητα προς τον μέσο αναγνώστη του και του συνθέτει μια εικόνα της 'πατρίδας' εξιδανικευμένη, σε μια εποχή όπου είχαν ένα δικό τους

¹⁸³ *Pall Mall Gazette* 21/11/1884 p. 3-4.

¹⁸⁴ Vickers, *The Albanians*. p. 44.

¹⁸⁵ Elsie, Robert. *Albanian Literature*. I.B.Tauris, 2005. p. 73.

¹⁸⁶ Στοίχιο.

¹⁸⁷ Schwandner-Sievers and Fischer, *Albanian Identities*. p.43.

κράτος, ανεξάρτητο και κυρίαρχο, και επομένως ήταν κύριοι του εαυτού τους και μάλιστα τους κυβερνούσε ένας ενάρετος Ηγεμόνας όπου το χαρακτήριζε:

Raqja, kamja, nderi, shpresa,

Drejtësi e dashurija,

*Miqësija, besa-besa.*¹⁸⁸

Η ειρήνη, η ευμάρεια, η τιμή, η ελπίδα,

Η δικαιοσύνη και η αγάπη,

Η φιλιά με την μπέσα.

Συνεπώς, η εικόνα που συνθέτει ο Naim αντιστοιχεί με εκείνη ενός 'χρυσού αιώνα' η οποία ωστόσο διεκόπη 'βίαια' από την άφιξη ενός:

[...] e madhe egërsirë,

Duke dalë prej Asije,

U përhap si errësirë,

Dh'e mbuloi botën si hije.

Ish një komb i mallëkuar,

Në gjuhët kish dhelpërinë,

Syn' e kish të egërsuar,

Në zemërt kish djallëzinë

Ngado vij e kudo shkonte,

Zin' e gjëmënë po shpinte,

Vriste, priste, varfëronte,

*Atje ku shkelte bar s'mbinte.*¹⁸⁹

[...] μεγάλου αγρίου θηρίου,

Ερχόμενος απ' την Ασία,

Ανοίχτηκε σαν σκοτάδι,

Και κάλυψε την γη σαν σκιά.

Ήταν ένα καταραμένο έθνος,

Στην γλώσσα είχε την πονηριά,

Το μάτι εξαγριωμένο,

Στην καρδιά είχε την κακιά

Οπού ερχόταν και οπού πήγαινε,

Το πένθος και την καταστροφή έσπερνε,

Σκότωνε, έσφαζε, εξαθλίωνε,

Οπού πατούσε χορτάρι δεν φύτρωνε.

Το 'άγριο θηρίο' που ήρθε από την Ασία, είναι σύμφωνα με τον Ποιητή ένα 'έθνος καταραμένο', το οποίο στη συνέχεια αποκαλύπτει ότι είναι οι 'Τούρκοι' οι οποίοι 'βγήκαν από την Ασία / [και] ήρθαν στην Ευρώπη'¹⁹⁰. Η επικράτηση τους, είχε ως αποτέλεσμα 'να βυθιστεί ο πολιτισμός / να εξαπλωθεί ως σύννεφο το σκοτάδι / να επικρατεί πάνω στην γη η αγνοία'. Μέχρι στιγμής, βλέπουμε τον Naim να 'στήνει' το σκηνικό χρησιμοποιώντας τα στερεοτυπικά σχήματα της Οριενταλιστικής ρητορικής. Αποδίδοντας στον 'Ανατολίτη Τούρκο' μη ανθρωπινά χαρακτηριστικά, ο οποίος εισβάλλει στην 'Ευρωπαϊκή Αλβανία' και διασπείρει την 'αγνοία', δίνοντας τέλος την πρόοδο, διασκορπίζοντας το 'σκοτάδι'. Στη

¹⁸⁸ Frashëri, Naim. *Istori' e Skenderbeut*. Bukuresht: Tipografi e shqiptarevet, 1898. p. 5.

¹⁸⁹ Στο ίδιο.

¹⁹⁰ Στο ίδιο. p. 8.

συνέχεια περιγράφει την Ευρώπη του 15^{ου} αιώνα ως, ένα μέρος κοιμισμένο όπου επικρατούσε ‘το σκοτάδι της θρησκείας’, λέγοντας ότι:

Priste Ruson' e Volterë, *Περίμενε τον Ρουσσώ και τον Βολτέρο,*
Ta zgjuanin ng'ajy gjumë¹⁹¹ *Να την ξυπνήσουν από ‘κείνο τον ύπνο*

Σε μια τόσο κρίσιμη περίοδο υποστηρίζει ότι ‘μονάχα οι Αλβανοί πολεμούσαν / και την Τουρκιά νικούσαν / την Ευρώπη έσωζαν¹⁹²’, ωστόσο η Γηραιά Ήπειρος, σύμφωνα με τον Ποιητή, αδυνατούσε να κατανοήσει το πραγματικό κίνδυνο, συνεπώς:

[..]	[...]
<i>Të mos ishte Shqipëria</i>	<i>Αν δεν υπήρχε η Αλβανία</i>
<i>gjith' Evropën e verbuar</i>	<i>Ολόκληρη την τυφλωμένη Ευρώπη</i>
<i>e kishte marrë Tyqija¹⁹³</i>	<i>Θα την είχε πάρει η Τουρκιά</i>
[...]	[...]

Ο N. Frashëri, αφού προηγουμένως φρόντισε να υπενθυμίσει το ‘ένδοξο παρελθόν’, όπου το έθνος υπήρξε ανεξάρτητο διαθέτοντας το δικό του Ευρωπαϊκό Βασίλειο, περνάει το μήνυμα ότι κάποτε ήταν μέρος της Δύσης. Παράλληλα, φροντίζει να τονίσει την μη Ευρωπαϊκή προέλευση του ‘εισβολέα’, ενώ στο τέλος δίνει έμφαση ‘στον αγώνα’, παρουσιάζοντας τον σαν μια μάχη μεταξύ ‘βαρβαρότητας και πολιτισμού’, όπου οι Αλβανοί και η χώρα τους αποτελούσαν ‘το ξίφος, την λόγχη και την ασπίδα της Ευρώπης’. Συνεπώς, η Οριενταλιστική ρητορική, εντάσσεται αφενός στο πλαίσιο της κατασκευής του Τούρκου, ως τον ‘κατεχοχίν άλλον’ του αλβανικού έθνους και αφετέρου στην στρατηγική πραγματοποίησης μιας ‘Απόδρασης από την Ανατολή’, εξωθώντας τα όρια της ‘Ανατολής’ πιο ‘Ανατολικά’ ενώ σύγχρονος μεταβιβάζουν το στίγμα στον (Οθωμανό) Τούρκο.

Συνεχιστής της ίδιας στρατηγικής, είναι ο μικρότερος αδελφός του, ο Sami Frashëri, ο οποίος στην στροφή του αιώνα γραφεί και δημοσιεύει ένα πολιτικό μανιφέστο υπό τον τίτλο ‘Αλβανία: Αυτό που ήταν, τι είναι, τι θα γίνει’. Το μανιφέστο, το οποίο μεταφράστηκε σε διάφορες Ευρωπαϊκές γλώσσες, συμπεριλαμβανόμενης και της Ελληνικής, υποστήριζε ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν στα τελευταία της στάδια και οι Αλβανοί έπρεπε να πάρουν την μοίρα στα χεριά τους και να αποσχιστούν, καλώντας τους ομοεθνείς να ιδρύσουν ένα κράτος έθνος¹⁹⁴.

Φυσικά, και ο μικρότερος εκ των αδελφών Frashëri, υιοθετεί μια παρόμοια ρητορική αντλώντας επιχειρήματα από τον ευρωκεντρικό λόγο, που ο Edward Said αποκαλεί

¹⁹¹ Στο ίδιο. p. 45.

¹⁹² Στο ίδιο. p. 202.

¹⁹³ Στο ίδιο.

¹⁹⁴ Elsie, *Albanian Literature*. p. 78.

Οριενταλισμό. Θέτοντας ευθύς εξαρχής το ερώτημα 'τι είναι οι Τούρκοι¹⁹⁵;', ο ίδιος απαντά ότι είναι 'ένα έθνος αγρίων, [οι οποίοι] ήρθαν απ' την έρημο της Βόρειας Ασίας έχοντας ένα ρόπαλο στο χέρι¹⁹⁶'. Στη συνέχεια, αφού πρώτα παρομοιάζει τους Τούρκους με έναν λαό που έχει 'απλωθεί σα το χιόνι' θέτει το ερώτημα 'που βρίσκονται σήμερα οι Ούννοι, Βάνδαλοι, Αυάροι, Μογγόλοι, Γότθοι και αλλά τόσα αγρία έθνη, που κατέλαβαν τον μισό πλανήτη λεηλατώντας και σφάζοντας;' σχολιάζοντας δε, ότι 'δεν δικαιούνται να ζήσουν παραπάνω από τους [προαναφερόμενους] φίλους τους¹⁹⁷'.

Επομένως, αφού αρνούνται να προσαρμοστούν στην νέα εποχή και να εκσυγχρονιστούν, μετασχηματίζοντας το κράτος έτσι όπως έχει κάνει η Δύση, οι Τούρκοι σύμφωνα με τον S. Frashëri, θα έχουν την ίδια μοίρα με τους προαναφερόμενους λαούς, διότι 'θέλουν να ζήσουν αιωνία ως άγριοι¹⁹⁸'. Σε μια κλιμάκωση ρωτά τους συμπατριώτες του: 'Τι τους έχουμε κάνει, που στην πτώση τους, θέλουν να μας πάρουν μαζί τους; Τι κοινό έχουμε μαζί τους; Μήπως ήρθαμε μαζί [τους στην Ευρώπη από την Ασία]¹⁹⁹;' Δίνοντας αρνητική απάντηση, ενώ ταυτόχρονα τονίζει την αυτοχθονία, όπως και την Ευρωπαϊκή καταγωγή των ομοεθνών του, δηλώνει:

Όχι, με τίποτα! Εμείς δεν ήμαστε Τούρκοι, ούτε έχουμε έρθει μαζί τους από τα αγρία μέρη της Ασίας. Εμείς ήμαστε το πιο αρχαίο έθνος της Ευρώπης. Δικαιούμαστε περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο να ζούμε στην Ευρώπη²⁰⁰.

Το μανιφέστο εκδόθηκε ανώνυμα, ωστόσο οι Οθωμανικές Αρχές ανακάλυψαν ότι εκείνος ήταν το πρόσωπο που είχε συντάξει το επαναστατικό δοκίμιο, θέτοντάς τον σε κατ' οίκον περιορισμό για το υπόλοιπο της ζωής του²⁰¹. Παρόλο που οι ακτιβιστές της Αλβανικής ιδέας συμφωνούσαν και απεικόνιζαν τους Τούρκους στο δημόσιο λόγο τους με όλα τα αρνητικά στερεότυπα που αποτελούσαν κοινό τόπο στον Ευρωπαϊκό λόγο 'περί της Ανατολής'. Από την άλλη, ωστόσο, υπήρξε και ο αντίλογος. Έτσι παραδείγματος χάριν, ο Faik Konitza, από τις σελίδες του δίγλωσσου περιοδικού 'Albania', που εκδιδόταν από τον ίδιο στις Βρυξέλλες, στα Αλβανικά και στα Γαλλικά, υποστήριζε και συμβούλευε τους συμπατριώτες του να μην ζητήσουν ανεξαρτησία 'εδώ και τώρα' διότι δεν είναι ακόμη έτοιμοι, εκείνο που έπρεπε να κάνουν σύμφωνα με τον ίδιο ήταν να:

'[...] χρησιμοποιήσουμε τον χρόνο που μας απομένει [μέχρι την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας], όχι να εκπολιτίσουμε το

¹⁹⁵Frashëri, Sami. *Shqipëria ç'ka Qënë, ç'është e ç'do Të Bëhetë*. Albaniana e-book, 2015. p. 74.

¹⁹⁶Στο ίδιο.p. 74-75.

¹⁹⁷Στο ίδιο. p. 75.

¹⁹⁸Στο ίδιο.

¹⁹⁹Στο ίδιο.

²⁰⁰Στο ίδιο.

²⁰¹ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 127.

*Αλβανικό έθνος, αλλά βάζοντας τον στον δρόμο του πολιτισμού: τότε τον έχουμε βάλει στον δρόμο της απελευθέρωσης[...]*²⁰²

Στο μεσοδιάστημα, η Υψηλή Πύλη είχε αυστηροποιήσει τα μετρά κατά των Αλβανών. Το 1902 η Αλβανική γλώσσα βγήκε και πάλι εκτός νομού, συνεπώς το να είχε κανείς στην κατοχή του βιβλία, περιοδικά ή εφημερίδες στην γλώσσα αυτή συνιστούσε σοβαρό κακούργημα²⁰³. Όπως αποδεικνύει η σύλληψη του υιού του Abdul, Midhat, το 1896 κατά την διάρκεια της επιστροφής του από την Δύση, επειδή κατά τον συνοριακό έλεγχο βρέθηκαν στην κατοχή του αντίγραφα του περιοδικού *'Albania'*²⁰⁴, μπορούμε να πούμε χωρίς υπερβολή ότι υπήρχε μια πολιτική μη ανοχής απέναντι στην Αλβανική γλώσσα. Πρωτύτερα, αν κάποιος συλλαμβανόταν να την διδάσκει, το αποτέλεσμα της πράξης του ήταν φυλάκιση, όπως μαρτυρεί η Edith Durham κατά την πρώτη της επίσκεψη στην *'Κορζα το 1904 «ο δάσκαλος της πόλης είχε φυλακιστεί με μια ποινή δεκαπενταετής»*²⁰⁵.

Το 1908, κατά την περίοδο της Επανάστασης των Νεότουρκων, ο νόμος αυτός καταργήθηκε προσωρινά²⁰⁶. Όπως αναφέρει ο Gawrych, οι Αλβανοί 'αρπάξαν' την ευκαιρία 'ιδρύοντας εθνικές λέσχες, εταιρίες και σχολεία' ώστε να ενισχύσουν το εθνικό τους κίνημα²⁰⁷. Ίσως την πιο αποφασιστική κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση, αποτελεί η πραγματοποίηση του Συνεδρίου του Μοναστηριού, το Νοέμβρη του 1908, όταν συγκεντρωθήκαν οι εκπρόσωποι εικοσιέξι εθνικών οργανώσεων και λεισχών, καθώς και πάνω από τριακόσιοι παρατηρητές²⁰⁸, με στόχο να υιοθετήσουν ένα καθολικά αποδεκτό αλφάβητο.

Όπως σημειώνει η Nathalie Clayer, στο Συνέδριο συμμετείχαν και συγκρουστήκαν τρία κύρια ρεύματα ή κόμματα, προτείνοντας έκαστο και μια διαφορετική αλφάβητο: το (νέο)Τουρκικό το οποίο πίεζε για τον Αραβικό, το Ελληνικό που πίεζε για το αντίστοιχο Ελληνικό καθώς και το 'Δυτικό' που πίεζε για το Λατινικό αλφάβητο. Τελικά όπως σχολιάζει ο Gawrych, επικράτησε το Λατινικό, το οποίο τους έφερε 'πιο κοντά στην Ευρώπη'²⁰⁹, ή όπως φαίνεται να αναφώνησε με 'ανακούφιση' ο συν διοργανωτής του Συνεδρίου, ο Gjergj Fishta, 'η Αλβανική γλώσσα πήγε προς την Δύση'²¹⁰.

Ωστόσο, η προσάρτηση της Βοσνίας Ερζεγοβίνης από την Δυαδική Μοναρχία καθώς και η τυπική ανεξαρτητοποίηση της ήδη αυτόνομης από το 1878 Βουλγαρίας, το 1908, έπληξε το γόητρο των Νεότουρκων. Στη μανία του επαναστατικού Βαλκανικού αναβρασμού θεώρησαν στις ενέργειες των Αλβανών μια ανανεωμένη συντονισμένη προσπάθεια αναχώρησης από το Οθωμανικό κράτος. Η απάντηση τους ήταν η υιοθέτηση μιας πολιτικής Οθωμανοποίησης

²⁰² Albania, vol. X. p. 200.

²⁰³ Vickers, *The Albanians*. p. 46.

²⁰⁴ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 91.

²⁰⁵ Durham, M. Edith. *Albania and the Albanians: Selected Articles and Letters, 1903-1944*. I.B.Tauris, 2005. p. 100.

²⁰⁶ Vickers, *The Albanians*. p. 54.

²⁰⁷ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 169.

²⁰⁸ Στο ίδιο.

²⁰⁹ Στο ίδιο.

²¹⁰ Sulstarova, *Arratisje Nga Lindja*. p. 41.

όλων των υπηκόων τους²¹¹ ως μετρό ομογενοποίησης του πληθυσμού. Ως αποτέλεσμα, η Αλβανική γλώσσα απαγορεύτηκε για άλλη μία φορά, παύοντας οριστικά την λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των λέσχων και εμποδίζοντας και την τύπωση βιβλίων και του περιοδικού τύπου²¹².

Σε αυτήν την περίπτωση οι Αλβανοί, βρέθηκαν αντιμέτωποι με την εφαρμογή αυτού που ο Ussama Makdisi αποκαλεί 'Οθωμανικό Οριενταλισμό'²¹³. Υιοθετώντας στοιχεία του Ευρωπαϊκού Οριενταλισμού πραγματοποιήθηκε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εντός ενός πλαισίου εθνοκατασκευής. Ως απόρροια αυτής της αλλαγής πλεύσης, οι Νεότουρκοι ανέλαβαν μια 'εκπολιτιστική αποστολή' προκειμένου να εκσυγχρονίσουν με τη σειρά τους τους 'υπανάπτουκτους' λαούς της Αυτοκρατορίας.

Ωστόσο, ενώ η μέχρι στιγμής ερευνά, έχει εστιάσει ως επί το πλείστον στους Άραβες²¹⁴, ο Blumi από την άλλη, έχει υποστηρίξει ότι αυτή η τάση ήταν παρούσα και στα Βαλκάνια²¹⁵. Για τους ακτιβιστές της Αλβανικής εθνικής ιδέας, αυτό το εγχείρημα ήταν απαράδεκτο και παρατηρούμε μια πολύ έντονη αντίδραση σε όλα τα επίπεδα. Χαρακτηριστική ωστόσο, ως προς την Οριενταλιστική ρητορική, αποτελεί η απάντηση του λεγομένου 'κύκλου της Βοστώνης', ο οποίος αντέδρασε στην πολιτική Οθωμανοποίησης λέγοντας:

Ο τουρκικός λαός όπως ξέρει όλος ο κόσμος, βρίσκεται στο χαμηλότερο σκαλί [της προόδου απ' όλα] τα έθνη της Ευρώπης. Τίποτα από 'κείνα που χρειάζεται [κανείς να λέγεται πολιτισμένος] δεν διαθέτουν. Πως είναι δυνατόν, λοιπόν, να έχουν τόσο μεγάλο εθνικό εγωισμό, να κρατούν υπό τον ζυγό τους ή να ηγούνται τόσων λαών πολύ πιο ψηλά από τους ιδίους [στην κλίμακα της προόδου]; Τί λογοτεχνία ή τι προτερήματα έχει η Τουρκική γλώσσα από τις άλλες γλώσσες που μας υποχρεώνουν δια της βίας να την μάθουμε; Πώς μπορούν να μας πείσουν να έχουμε πίστη, ότι αν γίνουμε Οθωμανοί και αν μορφωθούμε στην τουρκική γλώσσα θα φτάσουμε στο επίπεδο [προόδου] των λαών της Δύσης²¹⁶;

²¹¹Vickers, *The Albanians*. p. 57.

²¹²Στο ίδιο. p. 59.

²¹³ Makdisi, Ussama. "Ottoman Orientalism." *The American Historical Review* 107, no. 3 (June 1, 2002): 768–96.

²¹⁴Βλέπε παραδείγματος χάριν την έννοια 'borrowed colonialism' του Selim Deringil στο Deringil, Selim. "They Live in a State of Nomadism and Savagery": The Late Ottoman Empire and the Post-Colonial Debate." *Comparative Studies in Society and History* 45, no. 2 (April 2003): 311–42. Αλλά και Corbett, Elena. *Competitive Archaeology in Jordan: Narrating Identity from the Ottomans to the Hashemites*. University of Texas Press, 2015. p. 55-56.

²¹⁵ Blumi, *Reinstating the Ottomans*. p. 66.

²¹⁶Εφημερίδα *Kombi* 11/9/1908

Κεφάλαιο 4^ο

Ποια είναι η Πατρίδα μας;

Οριοθετώντας την Αλβανική Πατρίδα.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα το Ιταλικό Εθνικό Κίνημα, γνωστό ως *Risorgimento* ήταν σε συνεχή εξέλιξη, ενώ οι φωνές για την πολιτική ενοποίηση της Χερσονήσου, και κατ' επέκταση της ίδρυσης ενός Ιταλικού κράτους έθνοια αυξάνονταν ολοένα και περισσότερο. Προς τα τέλη της δεκαετίας του '40 του 19^{ου} αιώνα, ο ισχυρός άνδρας της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων και συνάμα ο αρχιτέκτονας της μετα-ναπολεόντειας Ευρώπης, ο Πρίγκιπας Metternich, απήφησε τα αιτήματα των Ιταλών ακτιβιστών δηλώνοντας ότι 'η Ιταλία δεν είναι τίποτε περισσότερο από μια γεωγραφική έκφραση'²¹⁷. Ακριβώς τρεις δεκαετίες αργότερα, την επόμενη του Ρωσοτουρκικού πολέμου, οι Μεγάλες Δυνάμεις συγκεντρώθηκαν στην πρωτεύουσα της νεοσύστατης Γερμανικής Αυτοκρατορίας, στο ομώνυμο Συνέδριο, προκειμένου να επαναφέρουν την ισορροπία δυνάμεων στην Γηραιά Ήπειρο, την οποία είχε διαταράξει η Συνθήκη του Αγίου Στέφανου²¹⁸.

Η Συνθήκη παραχωρούσε Αλβανόφωνες περιοχές στα όμορα κράτη. Ως εκ τούτου, μια Αλβανική αντιπροσωπεία έφτασε στο Βερολίνο²¹⁹, διεκδικώντας 'τα εθνικά δίκαια' των Αλβανών ζητώντας αφενός την επιστροφή 'εθνικών εδαφών' και αφετέρου την παραχώρηση, αν όχι ανεξαρτησίας, τουλάχιστον 'αυτονομίας'. Την αποστολή, αποτελούσαν δύο επιφανείς προσωπικότητες, από την Νότια Αλβανία, ο Βουλευτής Ιωάννινων, ο Abdul Frashëri και ο γόνος της γνωστής οικογένειας μεγαλοεπιχειρηματιών Vreto, ο Jani. Ο 'Σιδερένιος Καγκελάριος', ωστόσο, αρνήθηκε να τους δεχτεί, αρνούμενος την 'ύπαρξη ενός Αλβανικού έθνους' δηλώνοντας ότι η 'Αλβανία δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια γεωγραφική έκφραση'²²⁰.

Ωστόσο, παρ' όλη την ομοιότητα στην επιχειρηματολογία που χρησιμοποίησαν οι δύο καγκελάριοι, κανείς δεν μπορεί πάρα να παρατηρήσει μια πολύ σημαντική διαφορά. Όπως έχει υποστηρίξει ο Harry Hearder αναφορικά με την Ιταλία, από τον Κικέρωνα στην αρχαία Ρώμη έως τον Dante Alighieri στους Μέσους Χρόνους και από τον Machiavelli κατά την Αναγέννηση έως τον Metternich κατά τους Νεωτερικούς Χρόνους – όλοι τους όταν έκαναν αναφορά στην 'Ιταλία', είχαν στο μυαλό τους 'ότι και εμείς σήμερα'²²¹.

Εν τω μεταξύ, όταν το ζήτημα έρχεται στην Αλβανία, τα πράγματα δεν είναι τόσο ξεκάθαρα. Ο Edward Gibbon, στα τέλη του 18^{ου}, περιγράφει την Αλβανία ως 'εντός πεδίου οράσεως της

²¹⁷ Black, Christopher F. *Early Modern Italy: A Social History*. Psychology Press, 2001. p. 6.

²¹⁸ Borrero, Mauricio. *Russia: A Reference Guide from the Renaissance to the Present*. Infobase Publishing, 2009. p. 303.

²¹⁹ Schwandner-Sievers and Fischer, *Albanian Identities*. p. 40.

²²⁰ Στο ίδιο.

²²¹ Hearder, Harry. *Italy in the Age of the Risorgimento 1790 - 1870*. Routledge, 2014. p. 156-157.

Ιταλίας αλλά λιγότερο γνωστή από το εσωτερικό της Αμερικής²²² – υπονοώντας παράλληλα και τα ασαφή της όρια. Η 'Ιταλία' υπήρξε 'τυχερή', ως έννοια 'επινοήθηκε' κατά την αρχαιότητα, όταν οι Ρωμαίοι ενοποίησαν πολιτικά την χερσόνησο και επιβίωσε ως γεωγραφική έκφραση όχι μόνον από την κατάρρευση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας²²³, αλλά και τον πολιτικό κατακερματισμό που ακολούθησε. Από την άλλη οι Αλβανοί εθνικιστές, δεν μπορούσαν να αρθρώσουν έναν ενιαίο ορισμό για την επικράτεια που καταλάμβανε η πατρίδα τους, η 'Αλβανία', μη έχοντας ως σημείο αναφοράς ένα ιστορικό κράτος με το ίδιο όνομα που να έχει σαφή όρια²²⁴. Ως αποτέλεσμα αυτής της ελλείψεως, ξεκίνησαν μια διαδικασία 'κατασκευής' ή 'εδαφοποίησης'.

Συνήθως, ως επί το πλείστον, όσοι μελετούν τον εθνικισμό, δίνουν μεγάλη έμφαση στην, κατά τον Hobsbawm, 'επινοήση της παράδοσης' με ιδιαίτερη έμφαση στην 'εθνική ιστορία'²²⁵ αρά του 'εθνικού παρελθόντος'. Ωστόσο, η καινοτόμος έρευνα του Thongchai Winichakul αναφορικά με το 'γεω - σώμα του έθνους', δηλαδή μια τεχνητή εδαφική ταυτότητα του έθνους που 'γεωγραφικά μιλώντας αντιστοιχεί σε ένα συγκεκριμένο τμήμα της επιφάνειας της γης, το οποίο είναι αντικειμενικά αναγνωρίσιμο. Μοιάζει συγκεκριμένο στα ματιά, σαν να μην υπάρχει μόνο στην φαντασία. Αυτό φυσικά δεν ισχύει. Το γεω-σώμα ενός έθνους δεν είναι τίποτε περισσότερο από ένα αποτέλεσμα μιας νεωτερικής γεωγραφικής συζήτησης/γνώσης που έχει ως πρωταρχική τεχνολογία τους χάρτες.²²⁶

Αυτή η προσέγγιση λοιπόν, έκανε ακόμη και τον Benedict Anderson, να αναθεωρήσει τις ιδέες του και να συμπεριλάβει στην επανέκδοση του βιβλίου του και την διάσταση της εδαφοποιήσεως του εθνικισμού εισάγοντας την έννοια περί 'logos map'²²⁷. Με αυτή την έννοια ο Anderson αναφέρεται στο 'περίγραμμα' ή στο 'σχήμα' που έχει στον χάρτη ένα κράτος ή ένα έθνος και το πως, χρησιμοποιείται ως μέσω κινητοποίησης από τους εθνικιστές δίνοντας ως παράδειγμα Φιλιπινέζους εθνικιστές και 'τον επί τρεις αιώνες Αγώνα [τους] ενάντια στους ξένους προκειμένου να κρατήσουν ενιαίο το σχήμα των Φιλιππίνων'²²⁸.

Ωστόσο, τα Βαλκάνια μπήκαν σχετικά αργά στο χώρο της 'χαρτοφιλίας' όπως έχει δείξει παραδείγματος χάριν η ερευνά του Robert Shannan Peckham²²⁹. Πραγματοποιώντας την εδαφοποίηση μέσω μιας διαδικασίας, που ο Serhiy Bilenky αποκαλεί 'νοητική ή φιλοσοφική γεωγραφία'²³⁰, όπου εφαρμόζοντας κριτική ανάλυση λόγου, παρακολουθεί την 'μεταβολή των συνόρων' των εθνών της Ανατολικής Ευρώπης, έτσι όπως αντανακλώνται στην 'λογοτεχνία, δημοσιογραφία και φιλοσοφία'²³¹. Επίσης αντλώντας από αυτό που ο Pierre

²²² Elsie, Robert. *Balkan Beauty, Balkan Blood: Modern Albanian Short Stories*. Northwestern University Press, 2006. p. x.

²²³ Hearder, *Italy in the Age ...* p. 156.

²²⁴ Για την γενική πολιτική κατάσταση των Αλβανικών χωρών κατά τους Μέσους Χρόνους βλέπε: Sedlar, Jean W. *East Central Europe in the Middle Ages, 1000-1500*. University of Washington Press, 2013. p. 26.

²²⁵ Hobsbawm, Hobsbawm, E. J., Eric Hobsbawm, and Terence Ranger. *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, 1992. p. 14.

²²⁶ Winichakul, Thongchai. *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation*. University of Hawaii Press, 1994. p. 17.

²²⁷ Anderson, *Imagined Communities*. p. 175.

²²⁸ Βλέπεστοίδιο (ιδιαίτερατηνυποσημείωση 22).

²²⁹ Peckham, Robert Shannan. "Map Mania:: Nationalism and the Politics of Place in Greece, 1870–1922." *Political Geography* 19, no. 1 (January 1, 2000): 77–95.

²³⁰ Bilenky, Serhiy. *Romantic Nationalism in Eastern Europe: Russian, Polish, and Ukrainian Political Imaginations*. Stanford University Press, 2012. p. x.

²³¹ Στοίδιο.

Nora αποκαλεί *'lieux de mémoire'* μέσω του οποίου τα σημεία μνήμης (είτε τεχνητά όπως είναι τα μνημεία ή τα μουσεία είτε φυσικά όπως είναι τα βουνά ή τα ποταμιά) γίνονται αντιληπτά ως καθοριστικής σημασίας για την διατήρηση και την αναπαραγωγή ταυτοτήτων²³².

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξερευνήσουμε την χρήση φυσικών αξιοθέατων ή σημείων αναφοράς και το πως συνέβαλαν σε αυτό που ο Thomas Lekan ονομάζει *'Heimat'*, δηλαδή η 'ανάπτυξη ενός νέου πατριωτισμού', ο οποίος αντιμετωπίζει 'τους ποταμούς, τα δάση, τις κοιλάδες κλπ.' ως 'απαραβίαστα σύμβολα' της *Heimat* (Πατρίδας). Αυτός ο ορισμός χρησιμοποιείται και λειτουργεί ως εργαλείο κινητοποίησης και 'νομιμοποίησης για την θυσία των νέων'²³³ στο όνομα του έθνους.

Στην προκειμένη περίπτωση θα εξετάσω την εδαφοποίηση του Αλβανικού εθνικισμού μέσω της κατασκευής του 'γεω-σώματος' της Αλβανίας, αλλά και την χρήση της φύσης ως εργαλείο νομιμοποιήσεων και κινητοποίησης. Ωστόσο, χάριν οικονομίας χώρου, δεν θα αναφερθώ συνολικά στην αναπτυξιακή τροχιά της διαδικασίας. Η προσοχή μου από την άλλη θα εστιάσει πάνω στο ιδιαίτερα επιδραστικό δοκίμιο του Lumo Skendo, ψευδώνυμο του υιού του Abdul Frashëri, Midhat. Το δοκίμιο που πρώτο δημοσιεύτηκε το 1898 στην Σοφία της Βουλγαρίας στο ετήσιο περιοδικό *Kalendari Kombiar*, είχε ως αποτέλεσμα να 'αποκρυσταλλώσει' τα γεωγραφικά όρια της 'Αλβανίας' και επομένως έδωσε στους Αλβανούς την δυνατότητα να φαντάζονται το 'γεω-σώμα' της πατρίδας τους.

Στην Αλβανική περίπτωση λοιπόν, ήδη η πρώτη γενιά ακτιβιστών, στις μελέτες τους, έδωσαν μεγάλη σημασία στην γεωγραφία και στην οριοθέτηση της 'Αλβανικής πατρίδας'. Έτσι παραδείγματος χάριν, βλέπουμε τους *Arbëresh* να προσπαθούν να τοποθετούν πέρα από το χρονικό επίπεδο –μέσω της μελέτης της ιστορίας- και το χωρικό όσον αφορά στην χώρα καταγωγής τους. Ο Guzzetta, χρησιμοποιώντας τοπωνυμία της αρχαιότητας δηλώνει ότι 'το Δυτικό τμήμα της Μακεδονίας, ολόκληρη η Ήπειρος [τώρα εκείνο] το τμήμα, που, συνορεύει με την Μακεδονία στο Βορρά, εκτείνεται προς τα δυτικά μέχρι τα Κεραύνια όρη, τα οποία έχουν θέα στην Αδριατική θάλασσα, αποτελούν την Αλβανία'²³⁴. Ωστόσο, όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε με ευκολία, ο ορισμός του Guzzetta είναι το λιγότερο ασαφής.

Όμως η επόμενη γενιά, όπως είναι η περίπτωση του Vincenzo Dorsa, στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην γεωγραφία. Την μελέτη του *'Su gli Albanesi: ricerche e pensieri'* αφιερώνει *'alla mia nazione divisa e dispersa, ma una'* 'στο έθνος μου, [το οποίο] είναι διαμελισμένο και σκορπισμένο, ωστόσο ενωμένο'. Η τάση ανάδειξης της γεωγραφίας είναι εμφανής ήδη από το πρώτο κεφάλαιο, όπου ο συγγραφέας τονίζει ότι 'προκειμένου να εξεταστεί καλά και σε βάθος ένα έθνος, αποτελεί βασική προϋπόθεση [η εξέταση] της γεωγραφικής θέσης της πατρίδας του'²³⁵. Σύμφωνα με τον Dorsa η Αλβανία καταλαμβάνει 'την σήμερον ημέρα εκείνο το τμήμα της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Τουρκίας που συνορεύει: στο Βορρά με το ορός Σκαρδος ή Prizren και από το ποταμό Drin, στο νότο από τον

²³² Nora, Pierre. "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire." *Representations*, no. 26 (1989): 7–24.

²³³ Lekan, Thomas M., and Thomas M. Lekan. *Imagining the Nation in Nature: Landscape Preservation and German Identity, 1885-1945*. Harvard University Press, 2009. p. 74.

²³⁴ Guzzetta, Mandalà, and Ortaggio, *L'osservanza del rito presso gli Albanesi d'Italia perche giovino a se stessi e a tutta la Chiesa*. p. 35.

²³⁵ Dorsa, Vincenzo. *Su gli Albanesi: ricerche e pensieri*. tipogr. Trani, 1847. p. 9.

[Αμβρακικό] κόλπο, ανατολικά από την Μακεδονία και την Θεσσαλία, [και στα δυτικά] από την Αδριατική και το Ιόνιο²³⁶.

Παρά ταύτα, όπως έχει παρατηρήσει η Miranda Vickers, ακόμη και παραμονές του Συνέδριου του Βερολίνου, ο προσδιορισμός της Αλβανικής επικράτειας δεν ήταν εύκολη υπόθεση²³⁷. Σύμφωνα με τον Stanko Skendi, αυτό οφειλόταν κυρίως στην άνοδο του εθνικισμού εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γεγονός το οποίο υποχρέωσε την Πύλη να υιοθετήσει μια στρατηγική 'διαίρει και βασίλευε', μοιράζοντας τους αλβανοφώνους πληθυσμούς σε τέσσερις διαφορετικές διοικητικές μονάδες ή βιλαέτια, όπου συμπεριλάμβαναν και αλλόγλωσσους πληθυσμούς, έτσι ώστε να μην δημιουργηθούν αμιγώς εθνικά επαρχίες²³⁸.

Επιπλέον όπως έχει η δείξει η ερευνά του Gawrych μέσα από Οθωμανικά αρχεία, η Πύλη απέφευγε τη χρήση του ορού 'Αλβανία' στα επίσημα έγγραφα της, προτιμώντας τους ορούς 'Gegalik' για τον Βορρά και 'Toskalk' για το νότο²³⁹, προκειμένου να μην αναγνωρίσει την ύπαρξη Αλβανικού έθνους – μια θέση στην οποία έμεινε πιστή μέχρι τέλους²⁴⁰. Συνεπώς, όπως μπορέσαμε να δούμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά και στα παραδείγματα των *Arbëresh* της κάτω Ιταλίας, υπήρχαν αντιφάσεις αναφορικά με τον προσδιορισμό της εθνικής επικράτειας.

Την λύση, στην ασάφεια δίνει ο γόνος της γνωστής οικογένειας Frashëri, ο οποίος στην ηλικία των 17, ξεκινά να συνεργάζεται με τους Kristo Luarasi και Kosta Jani Trebicka στην έκδοση ενός Αλβανικού περιοδικού²⁴¹. Στο δεύτερο τεύχος του περιοδικού εμφανίζεται ένα μακροσκελές δοκίμιο έκτασης εικοσιπέντε σελίδων σε ένα σύνολο ογδόντα δύο, καταλάμβανε δηλαδή το 30% του τεύχους για το έτος 1898. Το δοκίμιο που φέρει τον τίτλο 'Η Πατρίδα Μας' ξεκινά δημιουργώντας στον αναγνώστη το περίγραμμα της 'πατρίδας' του. Σύμφωνα με τον Skendo 'η επιφάνεια εκείνη της γης, που στο νότο έχει τον [σ.σ. Αμβρακικό] Κόλπο της Άρτας και την Ελλάδα, στο Βορρά το Μαυροβούνιο, το [Σαντζάκι του] Νόβι Πάζαρ και την Σερβία, στα δυτικά την θάλασσα της Αδριατικής και το Ιόνιο, και από την Ανατολή ξεκινά από τον Κόλπο της Θεσσαλονίκης [Θερμαϊκό Κόλπο] μέχρι την [πόλη] Βράνιε, ονομάζεται Αλβανία²⁴², συνολικού μεγέθους 80,000 χμ² και πάνω από 2,5 εκατομμύρια κάτοικους²⁴³, σχηματίζοντας έτσι ένα νοητικό ή φαντασιακό 'γεω-σώμα' στους συμπατριώτες του.

Ο Skendo, σε ρόλο 'ζωγράφου', αφού έστησε πρώτα τον 'καμβά', αφιερώνει το υπόλοιπο, στο να 'ζωγραφίσει' τα φυσικά τοπία γεμίζοντας το με φυσικά αξιοθέατα όπως βουνά, ποταμιά, κοιλάδες κ.α. Ωστόσο, πρώτα, φροντίζει να δημιουργήσει μια αλληγορική εικόνα, όπου παρομοιάζει το Αλβανικό έθνος με τον αετό²⁴⁴. Συνδέοντας συνειρμικά το 'έθνος' με

²³⁶ Dorsa, *Su gli Albanesi*. p. 10.

²³⁷ Vickers, *The Albanians*. p. 30.

²³⁸ Skendi, *The Albanian National Awakening*. p. 27.

²³⁹ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 4.

²⁴⁰ Στο Οθωμανικό κοινοβούλιο, ο Υπουργός Εσωτερικών υποστήριξε με πάθος την ανυπαρξία του Αλβανικού έθνους εισπράττοντας την απάντηση των Αλβανών βουλευτών 'Var Efendim, var!' (Κι όμως υπάρχει κύριε, υπάρχει!) βλέπε: Vickers, *The Albanians*. p. 62.

²⁴¹ Elsie, Robert. *Historical Dictionary of Albania*. Rowman & Littlefield, 2010. p. 149. Ενώ για ένα πιο λεπτομερή βιογραφικό του βλέπε: Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History*. p. 150-152.

²⁴² Skendo, Lumo. "Vendi Yne." *Kalendari Kombiar*, no. 2 (1898). p. 38.

²⁴³ Στο ίδιο. p. 47.

²⁴⁴ Σύμφωνα με τους Herb και Kaplan, η αλληγορική εικόνα όπως εκείνη του 'Θείος Σαμ' στις ΗΠΑ, η της 'Marianne' στην Γαλλία ή ζώα (είτε μυθικά είτε αληθινά) όπως η 'Ρωσική Αρκούδα' ή ο 'Κινέζικος Δράκος' σκοπεύουν στο δημιουργήσουν μια εικόνα ευκολά αναγνωρίσιμη από τα μέλη μιας εθνικής

τον Καστριώτη, παραπέμποντας στο οικόσημο και στην σημαία γύρω από την οποία συσπειρωθήκαν οι πληθυσμοί των αλβανικών χωρών το 15^ο αιώνα σε μια πετυχημένη αντίσταση, καλώντας τους έμμεσα αφενός να μιμηθούν τους 'προγόνους' εκ νέου και αφετέρου ότι υπενθυμίζοντας ότι κάποτε διέθεταν ένα ανεξάρτητο κράτος.

Παράλληλα 'αιτιολογεί' την παρούσα γεωμορφία της χώρας, λέγοντας ότι 'οι Αλβανοί, όπως και ο αετός, έχουν αποσυρθεί στα ορεινά, η Αλβανία είναι μια χώρα σχεδόν καθολικά ορεινή αλλά πολύ όμορφη, πλούσια σε δάση και κοιλάδες'²⁴⁵. Περιλαμβάνει στο Βορρά την οροσειρά Σκάρδο, η οποία ξεκινά στο τρίγωνο μεταξύ (σημερινής) Αλβανίας, Κοσόβου και Βόρειας Μακεδονίας, τα παρακλάδια του [οποίου] μπαίνουν στην επικράτεια της Σερβίας στα Βορειοανατολικά' ενώ στο νότο 'η οροσειρά της Πίνδου και του Μετσόβου μας αποκόπτουν από την Ελλάδα και εκτείνεται στο εσωτερικό της Θεσσαλίας'²⁴⁶ λειτουργούν ως 'φυσικά σύνορα'.

Το υπόλοιπο δοκίμιο αφιερώνεται στην περιγραφή μεταξύ άλλων των ποτάμιων που διασχίζουν την χώρα²⁴⁷, τα οποία όπως έχει δείξει παραδείγματος χάριν η ερευνά της Dorothy Zeisler-Vralsted αναφορικά με τους ποταμούς Missisipi και Volga²⁴⁸, σε Ηνωμένες Πολιτείες και Ρωσία αντίστοιχα, και στην περίπτωση του Skendo, οι ποταμοί Άχερων, Θύαμης, Αώος, Δρίνος, Σκούμπιν κ.α.²⁴⁹ μετατράπηκαν σε εθνικιστικά σύμβολα που αφενός συμβόλιζαν την εκσυγχρονιστική τους δυνατότητα και αφετέρου οι λογοτέχνες, ποιητές και μουσικοί τους εξυμνούσαν με ειδυλλιακές περιγραφές στις φαντασίες των ομοεθνών τους²⁵⁰. Πολύ πιθανόν να μην τα είχαν αντικρίσει και ποτέ, όντας όμως οργανικό τμήμα της *Heimat*, αποτελούσαν ιερά και απαραβίαστα σύμβολα της πατρίδας²⁵¹. Στη συνέχεια η περιγραφή του περιλαμβάνει τους βάλτους, τις κοιλάδες, την 'πλούσια' αγροτική παραγωγή, τον ορυκτό πλούτο, την οικονομία, την δημογραφία καθώς και την ιστορία²⁵².

Η ιστορία έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στην διαδικασία της εθνοκατασκευής από το 19^ο αιώνα έως σήμερα, όπως έχουν δείξει οι Berger και Lorenz²⁵³. Ειδικά αναφορικά, με το λεγόμενο 'ιστορικό δίκαιο', βάση του οποίου ένα έθνος διεκδικεί και νομιμοποιεί την διατήρηση εντός της εθνικής επικράτειας μιας περιοχής²⁵⁴. Έτσι υποστηρίζει, ότι το Αλβανικό έθνος αντλεί την καταγωγή του από τους Πελασγούς και ότι διατηρεί μια συνέχεια 'τουλάχιστον 6000 χρόνων στην Ευρώπη'²⁵⁵, καθιστώντας τους τους αρχαιότερους κάτοικους της Γηραιάς Ηπείρου. Σε αντίθεση με τους Αλβανούς, οι Έλληνες²⁵⁶ ήρθαν σε ένα απροσδιόριστο χρόνο μετά από τους Πελασγούς, ορίζοντας ως στάσιμο μεθόριο τον

κοινότητας που τους διακρίνει από τους 'άλλους' και τους δίνει ένα αίσθημα υπερηφάνειας. Για περισσότερα βλέπε: Herb, Guntram H., and David H. Kaplan. *Nations and Nationalism: A Global Historical Overview [4 Volumes]: A Global Historical Overview*. ABC-CLIO, 2008. p. 113-115.

²⁴⁵ Skendo, "Vendi Yne." p. 38.

²⁴⁶ Στο ίδιο.

²⁴⁷ Στο ίδιο. p. 39-41.

²⁴⁸ Zeisler-Vralsted, Dorothy. *Rivers, Memory, And Nation-Building: A History of the Volga and Mississippi Rivers*. Berghahn Books, 2014. p. 47.

²⁴⁹ Skendo, "Vendi Yne." p. 39-41.

²⁵⁰ Zeisler-Vralsted, *Rivers, Memory, And Nation-Building*. p. 47.

²⁵¹ Lekan, *Imagining the Nation in Nature*. p. 74-75.

²⁵² Skendo, "Vendi Yne." p. 39-62.

²⁵³ Berger, S., and C. Lorenz. *Nationalizing the Past: Historians as Nation Builders in Modern Europe*. Springer, 2016.

²⁵⁴ Meisels, Tamar. *Territorial Rights*. Springer, 2009. p. 31.

²⁵⁵ Skendo, "Vendi Yne." p. 49.

²⁵⁶ Στο ίδιο. p. 50.

Αμβρακικό Κόλπο, τον οποίο μάλιστα υποστηρίζει ότι ‘δεν ξεπέρασαν ποτέ²⁵⁷’. Τονίζει δε την χρονιά άφιξης των Σέρβων (Σλάβων) οι οποίοι ως μεταγενέστεροι ‘εγκαταστάθηκαν με την άδεια του Βυζαντινού Αυτοκράτορος Ηρακλή το 640 μ.Χ.²⁵⁸’ στην περιοχή.

Στο μεσοδιάστημα εξυμνεί το ‘μαχητικό πνεύμα’ του έθνους, παρουσιάζοντας ένα γραμμικό αφήγημα αντιστάσεων, μαχών και πολέμων με αφετηρία τον Μέγα Αλέξανδρο και την εκστρατεία του στην Ινδία έως τον Πυρρό και την εκστρατεία του κατά των Ρωμαίων²⁵⁹. Συνεχίζοντας με τους Ιλλυρο-Ρωμαϊκούς Πολέμους του ιλλυρικού βασιλικού ζεύγους Agron και Teuta²⁶⁰ έως το κοινό Ιλλυρο-Μακεδονικό αγώνα ενάντια στην Ρώμη²⁶¹ κατά την αρχαιότητα. Διηγείται ότι στους μέσους χρόνους όπου υποστηρίζει ότι ‘Οι Γότθοι, οι Αβάροι, οι Σέρβοι, οι Βουλγάροι και οι Νορμανδοί πέρασαν πάνω από την Αλβανία σαν χαλάζι αλλά σε κανέναν τους ο Αλβανός δεν υποτάχθηκε²⁶²’. Κατά τους Αλβανό-τουρκικούς πολέμους του 14^{ου} και του 15^{ου} αιώνα δίνει έμφαση στους ‘επί 33 χρονιά συνεχείς πολέμους με τους Τούρκους όπου [ο Skënderbe] υπήρξε πάντα νικητής έχοντας στο πλευρό του ποτέ παραπάνω από 15 χιλιάδες άνδρες εναντίων Τούρκων που αριθμούσαν ποτέ λιγότερους από 200 χιλιάδες²⁶³’. Η ιστορία του, επακολούθως, καταλήγει με αυτή τη σειρά στους νεότερους χρόνους στον Αλβανικό Σύνδεσμο του Prizren²⁶⁴.

Συνεπώς ο Skendo, αφού πρώτα έδωσε ένα νοητικό ‘γεω-σώμα’ στο έθνος του, προχώρησε στην περιγραφή ενός ειδυλλιακού φυσικού τοπιού της *Heimat* καταλήγοντας στην ιστορία, μέσω της οποίας προσπαθεί να ‘κατοχυρώσει’ το ιστορικό δίκαιο πάνω στις περιοχές τις οποίες περιέγραψε νωρίτερα επικαλούμενος το δόγμα του ‘πρώτου ενοίκου²⁶⁵’.

²⁵⁷ Στο ίδιο.

²⁵⁸ Στο ίδιο. p. 52.

²⁵⁹ Στο ίδιο. p. 50.

²⁶⁰ Στο ίδιο. p. 51.

²⁶¹ Στο ίδιο. p. 51-52.

²⁶² Στο ίδιο. p. 53.

²⁶³ Στο ίδιο. p. 54.

²⁶⁴ Στο ίδιο. p. 55.

²⁶⁵ Για το θέμα αυτό βλέπε: Smith, A.D. “States and Homelands : The Social and Geopolitical Implications of National Territory.” *Millennium* 10, no. 3 (September 1, 1981): 187–202. Καθώς και: Smith, Anthony D. “Culture, Community and Territory: The Politics of Ethnicity and Nationalism.” *International Affairs* 72, no. 3 (July 1, 1996): 445–58.

Β' Μέρος

Κεφάλαιο 5^ο

Πόλεμος στα Βαλκάνια: Ανεξαρτησία.

Ο Ρωσοτουρκικός Πόλεμος που ξέσπασε την επόμενη της ναυμαχίας του Ναβαρίνου, ανησύχησε ιδιαίτερα την Βρετανική κυβέρνηση. Βλέποντας τα Ρωσικά στρατεύματα να προελαύνουν βαθιά στην επικράτεια του Σουλτάνου, πηρέ την απόφαση να αντισταθεί δια των οπλών στο ενδεχόμενο κατάληψης της Κωνσταντινούπολης εκ μέρους του μέχρι πρότινος συμμάχου της²⁶⁶. Πράγματι, στα μέσα του 19ου αιώνα ένας Ευρωπαϊκός συνασπισμός, τον οποίο αποτελούσε η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και το Ιταλικό προ ενωτικό Βασίλειο της *Sardegna-Piemonte*, εκστράτευσαν ενάντια της Τσαρικής Ρωσίας, καταλήγοντας στον Κριμαϊκό Πόλεμο (1854-56) με σκοπό να αποτρέψουν την παρουσία της τελευταίας στην Μεσόγειο²⁶⁷. Τελικά, χρειάστηκε ένα τελεσίγραφο της ουδέτερης Αυστρίας²⁶⁸ προς τον Τσάρο, καθώς και η Βρετανική διπλωματική προετοιμασία αναφορικά με ένα δεύτερο μέτωπο στην Βαλτική το οποίο στόχευε να πλήξει την Ρωσική πρωτεύουσα²⁶⁹. Στο μεσοδιάστημα η ασθενής οικονομία της αχανής χώρας που ήταν στα πρόθυρα κατάρρευσης, ήταν ενδεχόμενος ένας από τους κύριους λόγους που υποχρέωσαν τον Τσάρο να παραδοθεί το 1856²⁷⁰.

Στο Συνέδριο των Παρισίων που ακολουθήσε, οι Σύμμαχοι, προχωρήσαν στην ένταξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο Κοντσέρτο της Ευρώπης, συμφωνώντας να μην επέμβουν στα 'εσωτερικά ζητήματα' της Πύλης, ενώ η Ρωσία παραιτήθηκε από όλα τα προνόμια που απολάμβανε μέσω των Συνθήκων του: *Küçük Kaynarca* (1774), της Αδριανούπολης (1828) και του *Hünkâr İskelesi* (1833)²⁷¹. Όταν τέθηκαν εν ενεργεία οι αποφάσεις του Συνεδρίου η Ρωσία αποχώρησε από την θέση της 'προστάτιδας' των ορθοδόξων υπηκόων του Σουλτάνου²⁷², χάνοντας ταυτόχρονα το *casus belli* έναντι της Πύλης.

Από αυτή την στιγμή παρατηρούμε μια στροφή στην Ρωσική εξωτερική πολιτική που μεταφέρει το κέντρο βάρους σύμφωνα με τον Roderic Davison από τους 'ομοθρήσκους ορθοδόξους' στους 'σλάβους αδελφούς' υπηκόους του Σουλτάνου²⁷³, περνάμε πλέον στον Πανσλαβισμό. Ο στρατηγικός στόχος της Ρωσίας, ήταν αντί να προσαρτήσσει απευθείας τα

²⁶⁶ Neumann, *Uses of the Other*. p. 88.

²⁶⁷ Lambert, Professor Andrew. *The Crimean War: British Grand Strategy against Russia, 1853–56*. Ashgate Publishing, Ltd., 2013. p. 37.

²⁶⁸ Στο ίδιο. p. 307.

²⁶⁹ Στο ίδιο. p. 308.

²⁷⁰ Rath, Andrew. *The Crimean War in Imperial Context, 1854-1856*. Springer, 2015. p. xvii.

²⁷¹ A' goston, Gá' bor, and Bruce Alan Masters. *Encyclopedia of the Ottoman Empire*. Infobase Publishing, 2010. p. 163.

²⁷² Jianu, Angela. *A Circle of Friends: Romanian Revolutionaries and Political Exile, 1840-1859*. BRILL, 2011. p. 285.

²⁷³ Davison, Roderic H. *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876*. Princeton University Press, 2015. p. 131. ή Daniels, Robert Vincent. *Russia: The Roots of Confrontation*. Harvard University Press, 1985. p. 60.

εδάφη της Έυρωπαϊκής Τουρκίας, να δημιουργήσει μια σειρά από κράτη δορυφόρους²⁷⁴, που θα ήταν φιλικά προς την ίδια επιτρέποντας της να παρακάμψει τα στενά της Κωνσταντινούπολης²⁷⁵.

Στην πράξη, η υιοθέτηση μιας πολιτικής όπως ο Πανσλαβισμός, που κήρυττε 'ότι η ιερή αποστολή της Ρωσίας ήταν να απελευθερώσει όλους τους Σλάβους. Όντας πλέον η νόμιμη ηγέτιδα μιας Σλάβικης Ομοσπονδίας²⁷⁶, ακολουθώντας αυτό το δόγμα, δεν της έδινε την δυνατότητα να επέμβει μόνο στα εσωτερικά ζητήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και στα εσωτερικά της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων, η οποία στην επικράτεια της φιλοξενούσε ένα μεγάλο αριθμό Σλάβων πολιτών²⁷⁷. Από την Γαλικία (το υπό Αυστριακή κυριαρχία τμήμα της Ουκρανίας), στους Νοτιοσλάβους (της Σλοβενίας, της Κροατίας και της Βοσνίας) στα Βαλκάνια έως (τους Τσέχους και τους Σλοβάκους) στις πεδιάδες της Βοημίας χωρίς βέβαια να ξεχάσουμε τους Πολωνούς²⁷⁸ - απαριθμούσαν συνολικά 23,5 εκατομμύρια ψυχές σε ένα σύνολο 50 εκατομμύριων κάτοικων όπου Γερμανοί και Ούγγροι από κοινού μετα βίας έφταναν τα 22 εκατομμύρια στα τέλη του μακρού 19^{ου} αιώνα²⁷⁹.

Η Αυστρία, η οποία δεν είχε συνέλθει ακόμη από τον πόλεμο του 1866 με την Πρωσία και την 'έξωση' από τις 'γερμανικές υποθέσεις', αναγκάστηκε να στρέψει την προσοχή της στα Βαλκάνια²⁸⁰. Το έτος 1876, μέσω της Συμφωνίας του Reichstadt, έλαβε εγγυήσεις από την Ρωσία ότι σε περίπτωση νίκης έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δεν θα δημιουργείτο στα Βαλκάνια ένα μεγάλο Σλαβικό Κράτος, το οποίο θα διατάρασσε την ισορροπία δυνάμεων και για την ουδετερότητα της η Αυστρία θα αποζημιωνόταν με την Βοσνία Ερζεγοβίνη²⁸¹.

Πράγματι, οπλισμένη με αυτή την συμφωνία, παρόλο που η Ρωσία την είχε καταπατήσει ιδρύοντας την Μεγάλη Βουλγαρία καθώς και δύο σαφώς υπερφουσκωμένα Νοτιοσλαβικά κράτη (την Σερβία και το Μαυροβούνιο), η Αυστρία παρουσιάστηκε στο Συνέδριο του Βερολίνου και απέκτησε αφενός την διοίκηση της Βοσνίας και αφετέρου [προσωρινά] το σαντζάκι του Νοβί Πάζαρ. Με τις νέες εξελίξεις επέτυχε την διχοτόμηση από την μια της Σερβίας από το Μαυροβούνιο²⁸² και την εξασφάλιση στρατηγικού βάθους στις Δαλματικές ακτές²⁸³, μπλοκάροντας την εν δυνάμει επέκταση της Σερβίας προς τα Βόρεια.

Η αφιέρωση της Σερβίας σε μια πολιτική αλυτρωτισμού, γνωστή ως *Načertanije*, η οποία είχε ως στόχο την αναβίωση του μεσαιωνικού κράτους του Τσάρου Ντούσαν²⁸⁴, την είχε

²⁷⁴ Hamilton, Richard Frederick, Richard F. Hamilton, and Holger H. Herwig. *The Origins of World War I*. Cambridge University Press, 2003. p. 78.

²⁷⁵ Mathisen, Trygve. *The Functions of Small States in the Strategies of the Great Powers*. Universitetsforlaget, 1971. p. 169.

²⁷⁶ Tuminez, Astrid S. *Russian Nationalism Since 1856: Ideology and the Making of Foreign Policy*. Rowman & Littlefield, 2000. p. 59.

²⁷⁷ Tuminez, Astrid S. *Russian Nationalism Since 1856: Ideology and the Making of Foreign Policy*. Rowman & Littlefield, 2000. p. 146.

²⁷⁸ Για μια πιο αναλυτική σύνθεση των εθνών που συγκροτούσαν την Δυαδική Μοναρχία βλέπε: Roshwald, Aviel. *Ethnic Nationalism and the Fall of Empires: Central Europe, the Middle East and Russia, 1914-23*. Routledge, 2002. p. 12.

²⁷⁹ Lee, Stephen J. *Aspects of European History 1789-1980*. Routledge, 2008. p. 104.

²⁸⁰ Goldstein, Erik. *Wars and Peace Treaties: 1816 to 1991*. Routledge, 2005. p. 11.

²⁸¹ Kent, George O. *Bismarck and His Times*. SIU Press, 1978. p. 110.

²⁸² Hayes, Bascom Barry. *Bismarck and Mitteleuropa*. Fairleigh Dickinson Univ Press, 1994. p. 332.

²⁸³ Beaver, Jan G. *Collision Course: Franz Conrad Von Hötzendorf, Serbia, and the Politics of Preventive War*. Lulu.com, 2009. p.58.

²⁸⁴ Lyon, James. *Serbia and the Balkan Front, 1914: The Outbreak of the Great War*. Bloomsbury Publishing, 2015. p. 39.

οδηγήσει, όπως παρατηρεί ο David MacKenzie, στο να υιοθετήσει το προσωνύμιο του Νοτιοσλαβικού *'Piemonte'*²⁸⁵ επιθυμώντας να μιμηθεί το Ιταλικό προ ενωτικό βασίλειο, ενώ παράλληλά σύμφωνα με τον Eric Beckett Weaver, δίδασκε στα σχολεία της ότι οι 'Νότιο Σλάβοι της μοναρχίας των Αψβούργων περίμεναν να απελευθερωθούν και ότι η Σερβία θα τους απελευθέρωνε²⁸⁶'. Σύμφωνα με τον Noel Malcolm, οι Σέρβοι μάθαιναν και την θεωρία περί *arnautaš*, ότι δηλαδή οι Αλβανοί δεν υπήρχαν και ότι στην πραγματικότητα ήταν Σέρβοι σε αναμονή να ανακαλύψουν την πραγματική τους εθνική ταυτότητα, και πάλι²⁸⁷, υπονομεύοντας με αυτόν τον τρόπο την ενότητα της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων στην πρώτη περίπτωση και ανοίγοντας τον δρόμο για την πολιτισμική αν όχι βιολογική εξόντωση των Αλβανών στην δεύτερη.

Η Αυστροουγγαρία, 'δελεασμένη' από την πρόταση των Αλβανών εθνικιστών, για την ανάληψη ενός αντί-νοτιοσλαβικού ρολού στα Βαλκάνια, προχώρησε σε διαπραγματεύσεις με την Αγία Πετρούπολη, αναφορικά με την νέα τάξη πραγμάτων στα Βαλκάνια την επομένη της κατάρρευσης την Οθωμανικής Αυτοκρατορίας²⁸⁸. Η Αυστρο-Ρωσική Βαλκανική Συμφωνία του 1897, προέβλεπε στο σημείο 3.b. ότι σε περίπτωση αλλαγής του *status-quo*:

'Το τμήμα εκείνο [της Ευρωπαϊκής Τουρκίας] μεταξύ Ιωάννινων στο νότο έως την Λίμνη της Shkodra στο Βορρά, με μια επαρκή [ενδοχώρα] στην Ανατολική πλευρά, θα συγκροτήσει ένα ανεξάρτητο κράτος υπό την ονομασία του Πριγκιπάτου της Αλβανίας, το οποίο δεν θα κυριαρχεί καμία ξένη δύναμη²⁸⁹.'

Παράλληλα, το ίδιο έτος, προχώρησε σε διαπραγματεύσεις με την Ιταλική πλευρά, όπου υπεγράφη στην Monza μια παρόμοια συμφωνία²⁹⁰, στην οποία η Ιταλία ανανέωσε την στήριξή της το Δεκέμβρη του 1900, όταν διερωτήθηκε από την Βιέννη αν η Ρώμη εξακολουθούσε να την στηρίζει²⁹¹. Έχοντας πειστεί και οι ίδιοι οι Αλβανοί ότι η Πύλη διένυε τις 'τελευταίες' της στιγμές, ο Sami Frashëri εκδίδει το 1899 το πολιτικό μανιφέστο μέσω του οποίου καλεί τους συμπατριώτες του να αυτονομηθούν άμεσα, έτσι ώστε να είναι έτοιμοι να ανεξαρτητοποιηθούν²⁹² την κρίσιμη στιγμή. Χαρακτηριστική ένδειξη ότι οι Αλβανοί είχαν

²⁸⁵ MacKenzie, David. "Serbia as Piedmont and the Yugoslav Idea, 1804-1914." *East European Quarterly* 28, no. 2 (June 22, 1994): 153.

²⁸⁶ Βλέπε το *'Yugoslavism in Hungary during the Balkan Wars'* του Beckett Weaver, Eric. στο Pettifer, James, and Tom Buchanan. *War in the Balkans: Conflict and Diplomacy before World War I*. Bloomsbury Publishing, 2015. p. 51.

²⁸⁷ Βλέπε το: *'Is it true that Albanians in Kosova are not Albanians, but descendants from albanized Serbs?'* του Malcolm, Noel στο Lellio, Anna Di. *The Case for Kosova: Passage to Independence*. Anthem Press, 2006. 19-22

²⁸⁸ Grenville, John Ashley Soames. *The Major International Treaties of the Twentieth Century: A History and Guide with Texts*. Taylor & Francis, 2001. p. 47.

²⁸⁹ Το Άρθρο 3 Παράγραφος Β': «*La partie comprise entre Janina au midi et le lac de Scutari au nord avec un developpement suffisant du cote de l'est, formera un etat independant sous le nom de principaute d'Albanie, a l'exclusion de toute domination etrangere.*» στο :Pribram, Alfred Francis, and Archibald Cary Coolidge. *The Secret Treaties of Austria-Hungary, 1879-1914*. Cambridge : Harvard University Press, 1920. p. 188-189.

²⁹⁰ Clayer, Nathalie. *Aux origines du nationalisme albanais*. p. 369.

²⁹¹ Pribram and Coolidge, *The Secret Treaties of Austria-Hungary, 1879-1914*. p. 196-201.

²⁹² Clayer, *Aux origines du nationalisme albanais*. p. 461.

χάσει κάθε ελπίδα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αποτελεί και το γεγονός ότι ακόμη και ένας μετριοπαθής πολιτικός, ο οποίος είχε υπηρετήσει πιστά και ειλικρινά την Οθωμανική Αυτοκρατορία ως γραφειοκράτης, ο Ismail Qemali, εξηγεί με τον εξής τρόπο γιατί εγκατέλειψε την Πύλη στην στροφή του αιώνα:

Έχοντας χάσει κάθε ελπίδα ότι μπορούσε να γίνει κάτι προς όφελος της Τουρκίας, όλες μου οι προσπάθειες, όπως και εκείνες των άλλων Αλβανών πατριωτών, αφοσιωθήκαν στο εγχείρημα διάσωσης της Αλβανίας από την καταστροφή, την οποία τώρα αντιληφθήκαμε ως αναπόφευκτη. [...] ξόδεψα το μεγαλύτερο διάστημα [μεταξύ 1900-08] [...] σε αποστολές [στην Ευρώπη] προς όφελος της χώρας μου²⁹³.

Συνεπώς στην στροφή του αιώνα, η Υψηλή Πύλη είχε μπει σε μια ανανεωμένη τροχιά σύγκρουσης με το Αλβανικό στοιχείο, το οποίο σε αντίθεση με το παρελθόν, είχε εξασφαλίσει αυτήν τη φορά εξωτερική στήριξη δύο μελών του Κοντσέρτου, της Βιέννης και της Ρώμης. Οι Οθωμανοί νομοθέτες, έθεσαν εκτός νομού την Αλβανική γλώσσα και έπαυσαν την λειτουργία όλων των σχολείων που την δίδασκαν²⁹⁴, ενώ οι υπηρεσίες ασφάλειας ήταν σε εγρήγορση και εξουδετέρωναν τις Αλβανικές οργανώσεις, όταν αυτές ακόμα βρίσκονταν σε εμβρυικό στάδιο, όπως ήταν η περίπτωση ιδρυθέντος το 1905 οργάνωσης *'Komiteti i fshehtë për lirinë e Shqipërisë'*, η οποία διαλύθηκε το 1906²⁹⁵. Το 1908, σημειώθηκε μια προσωρινή 'εκεχειρία' με την υιοθέτηση του συντάγματος από τους Νεότουρκους²⁹⁶.

Ωστόσο, σαφώς ενοχλημένη από την έκφραση εθνικών συναισθημάτων εκ μέρος των Αλβανών²⁹⁷, υιοθέτησαν σειρά μέτρων που τους στοχοποιούσαν. Τέθηκε εκ νέου εκτός νομού η γλώσσα²⁹⁸, έκλεισαν τις εφημερίδες, διέλυσαν της εθνικές οργανώσεις και όσοι μιλούσαν για το 'εθνικό ζήτημα' είτε συλλαμβάνονταν είτε οδηγούνταν στην εξορία²⁹⁹. Παράλληλα η ψήφιση ενός νομού που αναφερόταν σε 'συμμορίες ανταρτών'³⁰⁰ στα τέλη του 1909 εγκαινίασε μια εκστρατεία αφοπλισμού στις Αλβανικές χώρες³⁰¹ στις αρχές του 1910, κατάσχοντας σύμφωνα με τον Erik J. Zürcher 'πάνω από 150.000 πυροβόλα όπλα'³⁰², εισπράττοντας νέους φόρους και επιβάλλοντας υποχρεωτική στρατολόγηση³⁰³.

²⁹³ Ismail Kemal Bey, 1844-1919, and Sommerville Story. *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*. London : Constable, 1920. p. 314-315.

²⁹⁴ Vickers, *The Albanians*. p. 46.

²⁹⁵ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 147.

²⁹⁶ Vickers, *The Albanians*. p. 54-55.

²⁹⁷ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 155.

²⁹⁸ Στο ίδιο. p.59.

²⁹⁹ Skendi, *The Albanian National Awakening*. p. 407.

³⁰⁰ Vickers, *The Albanians*. p. 64.

³⁰¹ Skendi, *The Albanian National Awakening*. p. 406.

³⁰² Zürcher, Erik J. *The Young Turk Legacy and Nation Building: From the Ottoman Empire to Atatürk's Turkey*. I.B.Tauris, 2014. p. 85.

³⁰³ Dixon, Jeffrey, Jeffrey S. Dixon, and Meredith Reid Sarkees. *A Guide to Intra-State Wars*. SAGE, 2015. p. 284.

Οι σχέσεις των Αλβανών με την Πύλη επιδεινώθηκαν και έφτασαν σε ένα σημείο χωρίς επιστροφή και από το 1911 ξεκινά μια περίοδος ανοιχτής ένοπλης αντιπαράθεσης³⁰⁴. Ωστόσο, οι εξεγέρσεις αυτές, όπως και στο παρελθόν, έπασχαν από την έλλειψη ενός ενιαίου προγράμματος ή αιτημάτων καθώς και ενός ενιαίου διοικητικού κέντρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Επανάσταση της *Malësi e Madhe*, στην ορεινή περιοχή πάνω από την Shkodra στην Βόρεια Αλβανία το 1911 από πρόσφυγες που είχαν καταφύγει στο Μαυροβούνιο ως αποτέλεσμα της πολιτικής των Νεότουρκων³⁰⁵. Τους Επαναστάτες, επισκέφτηκε ο Ismail Qemali και τους έπεισε να υιοθετήσουν μια εθνικιστική ατζέντα όπως και έπραξαν, στέλνοντας στις Μεγάλες Δυνάμεις το Μνημόνιο της Gerçe τον Ιούνιο του ίδιου έτους, όπου ζητούσαν μεταξύ άλλων 'την αναγνώριση ύπαρξης Αλβανικού έθνους', την λειτουργία αλβανόφωνων σχολείων κ.α.³⁰⁶.

Υπό την απειλή μιας πιθανής Αυστριακής στρατιωτικής επέμβασης³⁰⁷, η οποία τυπικά είχε τον ρόλο της Προστάτιδας Δύναμης των καθολικών υπηκόων του Σουλτάνου, η Πύλη υποχώρησε, παραχωρώντας γενική αμνηστία σε όσους συμμετείχαν στην Επανάσταση³⁰⁸. Η αντιπαράθεση μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου ο βουλευτής του Κοσόβου, ο

³⁰⁴ Biondich, Mark. *The Balkans: Revolution, War, and Political Violence Since 1878*. Oxford University Press, 2011. 37p.

³⁰⁵ Vickers, *The Albanians*. p. 63-64.

³⁰⁶ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 186. Η πληρης λιστα αιτηματων, περιλαμβανεται εξησημεια: (1) that the existence of the Albanian nationality should be officially recog-nized; (2) that the Albanian language should be freely used, together with the national alphabet in Latin letters; (3) that Albania should be granted self-government, and that free elections should be guaranteed for the Albanians to choose their own Deputies; (4) that Albanian schools should be opened and free to operate, and that education in the state primary schools should be imparted in Albanian and Turkish without discrimination; (5) that the vilayets inhabited by Albanians should be organized along lines of decentralization, and that the Valis and high officials should be chosen from among the most capable of the empire; (6) that all officials of the state sent to Albania should possess a knowledge of the Albanian language, and that the remainder of the government employees should be selected from among the Albanians; (7) that, for a given period, a representative of the Sultan should be appointed as Inspector-General; (8) that military service should be obligatory for all Albanians, who would serve in time of peace in only their own localities in Albania, but that a special military organization should be constituted for the regions bordering on the other Balkan states, with Albanians having the right to serve there for the surveillance and defence of the frontiers; (9) that the police agents and gendarmes in Albania should be exclusively Albanians; (10) that a major portion of the taxes collected in Albanian territories as state revenues should be spent first for the needs of Albania, being used • for the development of the country in the provision of roads, railways, bridges, hospitals, and schools, and for the economic and cultural advancement of the Albanian people; (11) that no unconstitutional action or abuse should be committed against the Albanians; that all religions, customs, and traditions should be respected; and that a general amnesty should be declared for all Albanians, Moslem and Christian, who have been sentenced for political reasons; (12) that a commission should be formed from native Albanians to assess the damage caused by the disarming of the population in 1910 and compensation paid in accordance with its report; that confiscated weapons should be returned to the people, with the obligation on the part of their possessors to comply with the regulations; and that those who issued orders for the dishonour and flogging of the Albanians during the process of disarmament of 1910, as well as those who carried out these orders, should be brought to justice and sentenced according to their deserts. Όπως παρατίθενται στο Pearson, Owen. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy, 1908-1939*. I.B.Tauris, 2004. p. 18-19.

³⁰⁷ Vickers, *The Albanians*. p. 64.

³⁰⁸ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 187.

Hasan Prishtina, απείλησε τους Νεότουρκους ότι αν εμείνουν στην ίδια γραμμή θα ήταν 'από τους πρώτους που θα σήκωνε το λάβαρο της Επανάστασης'³⁰⁹.

Κατά την λήξη της Συνεδρίας, τον προσέγγισε ο Ismail Qemali και του ζήτησε να συζητήσουν κατ' ιδίαν. Η συζήτηση πραγματοποιήθηκε στην οικία του Prishtina και είχε ως αντικείμενο 'την μοίρα της Αλβανίας' καταλήγοντας στο ότι η 'Επανάσταση' αποτελούσε μονόδρομο³¹⁰. Επίκεντρο της Επανάστασης θα ήταν το Κόσοβο, όπου η οικογένεια του Prishtina είχε το κέντρο εξουσίας καθώς και έναν ευρύ δίκτυο πιθανών συμμάχων στην διάθεση του. Από την άλλη πλευρά ο Ismail Qemali ανέλαβε να περιοδεύσει στην Ευρώπη προκειμένου να κερδίσει αφενός την στήριξη των Μεγάλων Δυνάμεων και αφετέρου να προμηθευτεί τα απαραίτητα μέσα για την επίτευξη της Επανάστασης, καθώς αναγκαία θεωρήθηκαν 15.000 πυροβόλα όπλα τύπου Mauser καθώς και 10.000 γαλλικά χρυσά ναπολεόνια³¹¹.

Θεωρώντας ότι η συγκυρία ήταν ιδανική, με τον Ιταλο-Οθωμανικό Πόλεμο στην Λιβύη να είναι σε εξέλιξη ο Prishtina μετέβη στην γενέτειρά του όπου οργάνωσε έναν ευρύ συναπισμό ενώνοντας συντηρητικούς όπως τον μεγαλογαιοκτήμονα Isa Boletini από την Mitrovica και προοδευτικούς σαν τον Bajram Curri από την Gjakova. Έχοντας επιτύχει μία πολυπρόσωπη υποστήριξη προχωρήσε στην αναίμακτη κατάληψη σημαντικών αστικών κέντρων όπως ήταν η πρωτεύουσα του βιλαετιού του Κοσόβου, Σκοπιά³¹². Η Υψηλή Πύλη έχοντας, ήδη ένα ανοικτό μέτωπο στο εξωτερικό με την Ιταλία³¹³, είχε υποχρεωθεί να υποχωρήσει στα αιτήματα της Υεμένης κατά το ίδιο διάστημα³¹⁴.

Τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή δεν είχε την πολυτέλεια να έρθει σε ανοικτή αντιπαράθεση με το Αλβανικό στοιχείο, στέλνοντας δια τούτο μια αντιπροσωπία ώστε να διαπραγματευτεί μαζί τους³¹⁵. Ο Hasan Prishtina έθεσε τέσσερα σημεία κλειδιά όπου ζητούσε α) να αναγνωριστούν επισήμως τα όρια της Αλβανίας β) την πολιτική και στρατιωτική διοίκηση να την συγκροτούν πολίτες Αλβανικής εθνικότητας γ) ο Αλβανικός στρατός να υπηρετεί εντός της Αλβανικής επικράτειας καθώς και να διοικείται από Αλβανούς αξιωματικούς και δ) επίσημη γλώσσα της διοίκησης να είναι η Αλβανική³¹⁶. Ο επικεφαλής της Οθωμανικής αντιπροσωπείας, ο Ibrahim Paşa χαρακτήρισε τα αιτήματα ως 'εξαιρετικής δυσκολίας' καθώς αποτελούσαν 'τα πρώτα βήματα προς την απόσχιση' από την Πύλη κατηγορώντας μάλιστα τον Prishtina για 'αντί μουσουλμανική συμπεριφορά'³¹⁷, διότι αδυνατούσε να κατανοήσει την κοσμική φύση του Εθνικισμού, εισπράττοντας την απάντηση ότι 'θρησκεία και εθνικότητα είναι δυο διαφορετικά πράγματα που δεν συνδέονται μεταξύ τους'³¹⁸.

³⁰⁹ Hasan bey Prishtina: *Nji shkurtim kujtimesh mbi kryengritjen shqiptare të vjetit 1912*. Shkrue prej Hassan Prishtinës (Shkodra: Shtypshkroja Franciskane, 1921). Prishtina's brief Memoires Translated from Albanian by Robert Elsie. στο Elsie, Robert, and Bejtullah D. Destani. *Kosovo, A Documentary History: From the Balkan Wars to World War II*. Bloomsbury Publishing, 2018. p. 69.

³¹⁰ Στο ίδιο. p. 70.

³¹¹ Στο ίδιο. p. 71.

³¹² Nezir-Akmeşe and Akmeşe, *Birth of Modern Turkey*. p. 103.

³¹³ Βλέπε: Ungari, Andrea. *The Libyan War 1911-1912*. Cambridge Scholars Publishing, 2014.

³¹⁴ Farah, Caesar E. *The Sultan's Yemen: 19th Century Challenges to Ottoman Rule*. I.B.Tauris, 2002. p. 212.

³¹⁵ Macfie, *The End of the Ottoman Empire, 1908-1923*. p. 65.

³¹⁶ Hasan bey Prishtina: *Nji shkurtim kujtimesh...* στο Elsie and Destani, *Kosovo, A Documentary History*. p. 81.

³¹⁷ Στο ίδιο.

³¹⁸ Στο ίδιο.

Ο συνασπισμός αυτός όμως αποδείχτηκε εύθραυστος. Όπως παρατηρεί ο Gawrych, ο ισχυρός άνδρας της Mitrovica, ο Isa Boletini, απάντησε στο ερώτημα περί αυτονομίας ότι 'δεν είναι επιθυμητή' ζητώντας μόνο 'να μην παρεμβεί άλλο [η Πύλη] στις υποθέσεις του[ς]³¹⁹'. Κάτι το οποίο επιβεβαιώνει και ο Prishtina ο οποίος αναφέρει στα απομνημονεύματα του ότι:

*'Οι δύο τους δεν είχαν τίποτε άλλο στο μυαλό τους από το να βγάλουν από την φυλακή τον Σουλτάνο Hamid. Δεν ήταν ότι δεν μπορούσες να τους μιλήσεις για ανεξαρτησία, αλλά δεν μπορούσες να τους αναφέρεις κάτι ούτε για [ένα καθεστώς] αυτονομίας. Το οποίο αποτελούσε κόκκινο πανί για τους Isa Boletini και Riza bey [Kryezia – Gjakova]'*³²⁰

Παρά ταύτα, ακόμη και τα συντηρητικά στοιχεία, που σκέφτονταν με παρομοίους ορούς, όπως έχει δείξει η μελέτη του Gawrych, αποξενωθήκαν από την 'συμπεριφορά της Πύλης', η οποία κατά το προηγούμενο διάστημα 'είχε πληγώσει την υπερηφάνεια' πολλών³²¹. Το γεγονός αυτό χρησιμοποιήθηκε από τους ριζοσπάστες ως εργαλείο κινητοποιήσεως απέναντι στην Πύλη όπως δείχνει αυτή η προκήρυξη:

*Αλβανοί, αδέρφια. Ξυπνήστε... το Αλβανικό αίμα έχει κάνει την Γη κατακόκκινη [για την] υπεράσπιση των Τούρκων [...] αλλά οι Τούρκοι προσπαθούν να εξαφανίσουν την γλώσσα μας από προσώπου γης. Οι Τούρκοι έστειλαν [εναντίον μας] στρατιώτες από την Ανατολία και έκαψαν τις οικίες μας. Δολοφονήσαν τα παιδιά μας. Σαν [να ήταν] ζώα, βιαιοπράγησαν προς τις γυναίκες μας στα ματιά των παιδιών μας. Έκλεισαν τα σχολεία και τις εφημερίδες μας. Απαγορεύουν την ανάγνωση της αξιαγάπητης γλώσσας μας. Έχουν [επιχειρήσει] να καταστρέψουν την [εθνική] μας ύπαρξη[...]Ελάτε Αλβανοί. Ενωθείτε με εκείνους που εργάζονται [προς όφελος] της πατρίδας.*³²²

Η ρητορική αυτή σε συνδυασμό με την στρατηγική που υιοθέτησε η Οθωμανική πλευρά, να χρησιμοποιήσει τις οικογένειες των Επαναστατών, ως μοχλό πίεσης, συλλαμβάνοντας τις συζύγους και τα παιδιά τους, βιαιοπραγώνοντας δημόσια εις βάρος ακόμη και ανήλικων παιδιών, στέλνοντας μάλιστα τελεσίγραφο στους άνδρες με διορία τριών ημέρων να παραδοθούν³²³, οδήγησε τα πράγματα σε ένα σημείο άνευ επιστροφής. Ακόμη και οι πιο

³¹⁹ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 195.

³²⁰ Hasan bey Prishtina: *Nji shkurtim kujtimesh...* στο Elsie and Destani, *Kosovo, A Documentary History*. p. 83.

³²¹ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 196.

³²² Στο ίδιο.

³²³ PRO.F.O. 195.2407, doc. No. 49 p. 5, Uscub, July 9, 1912.

αδιάφοροι κινητοποιήθηκαν³²⁴, με την Υψηλή Πύλη τελικά, να αποδεχτεί τα αιτήματα τους στις 9 Αυγούστου³²⁵, παραχωρώντας ευρεία αυτονομία στις αρχές Σεπτεμβρίου³²⁶.

Στο μεσοδιάστημα, η ταχύτητα με την οποία εξελίχθηκαν τα γεγονότα στις Αλβανικές χώρες προκάλεσαν ανησυχίες στην Αγία Πετρούπολη όπως και στις Βαλκανικές πρωτεύουσες³²⁷. Η Αγία Πετρούπολη πηρέ την πρωτοβουλία φέροντας κοντά την Σερβία με την Βουλγαρία, σε έναν συνασπισμό με αντί Αυστριακό χαρακτήρα³²⁸ τον Μάρτη του 1912. Το γεγονός αυτό δεν ενόχλησε ιδιαίτερα ούτε την Βιέννη ούτε την Πύλη, διότι μεταφράστηκε ως ένα μετρό για την 'διατήρηση του *status quo*'³²⁹. Παρόλο που η Ρωσία είχε σχεδιάσει την συμμαχία ως διμερή³³⁰, τον Μάη ακολουθήσε η υπογραφή μιας Ελληνο-Βουλγαρικής συμμαχίας η οποία προέβλεπε συνεργασία σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο εναντίον της Πύλης αλλά όχι σε διαχωρισμό εδαφών³³¹.

Το Καλοκαίρι του 1912 ο διάδοχος του Ελληνικού θρόνου σχολίαζε σε μια επιστολή του ότι 'η κατάσταση γύρω μας[...] είναι ανησυχητική, ιδιαίτερα αυτή η Επανάσταση στην Αλβανία έχει ξεκινήσει να μετατρέπεται σε μια πηγή κίνδυνου για τα συμφέροντα των τριγύρω χωρών'³³². Ο Βενιζέλος τελικά προσχώρησε στην Βαλκανική συμμαχία που μέχρι εκείνη την στιγμή αποτελούταν από τα Σλαβικά κράτη της χερσονήσου³³³. Σύμφωνα με την Miranda Vickers, ο Σέρβος Πρόξενος στην Prishtina, συμβούλεψε το Βελιγράδι να εξετάσει το ενδεχόμενο ένταξης των Αλβανών στην Βαλκανική Συμμαχία³³⁴, ωστόσο κάτι τέτοιο δεν ήταν εφικτό, εφόσον η έξοδος της Σερβίας στην Θάλασσα περνούσε από τις Αλβανικές χώρες. Πέρα από το πολυπόθητο λιμάνι δε θα αναφερθώ στο 'μήλο της έριδος' που εξακολουθεί να ταλαιπωρεί τις σχέσεις των δύο λαών έως σήμερα, το Κόσοβο.

Παρομοίως αντικρουόμενα συμφέροντα υπήρχαν και με τα υπόλοιπα μέλη της Συμμαχίας: το Μαυροβούνιο επιθυμούσε να μετατρέψει την Shkodra στην νέα της πρωτεύουσα, η Βουλγαρία επιδίωκε να εντάξει ένα τμήμα από το βιλαέτι του Κοσόβου καθώς και ολόκληρο το Μοναστήρι ενώ το τελευταίο, από κοινού με εκείνο των Ιωάννινων διεκδικούσε και η Ελλάδα. Συνεπώς, πριν 'στεγνώσει το μελανί' της Συνθήκης παραχώρησης αυτονομίας στην Αλβανία (το Σεπτέμβρη), σύμφωνα με τον Mark Biondich, ξέσπασε ο Πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος (Οκτώβριος) και 'κατελήφθη από' τις δυνάμεις της Συμμαχίας³³⁵.

³²⁴ Gawrych, *The Crescent and the Eagle*. p. 196.

³²⁵ Somel, Selcuk Aksin. *The A to Z of the Ottoman Empire*. Scarecrow Press, 2010. p. xxi-xxii.

³²⁶ Böhler, Jochen, Wlodzimierz Borodziej, and Joachim von Puttkamer. *Legacies of Violence: Eastern Europe's First World War*. Walter de Gruyter, 2014. p. 39.

³²⁷ Hall, Richard C. *The Balkan Wars 1912-1913: Prelude to the First World War*. Routledge, 2002. p. 9.

³²⁸ Biondich, *The Balkans*. p. 74. Και Stevenson, David. *Armaments and the Coming of War: Europe, 1904-1914*. Clarendon Press, 1996. p. 232.

³²⁹ Geppert, Dominik, William Mulligan, and Andreas Rose. *The Wars before the Great War*. Cambridge University Press, 2015. p. 61.

³³⁰ Στο ίδιο. p. 62.

³³¹ Hall, *The Balkan Wars 1912-1913*. p. 12.

³³² Kerr Mark Admiral. *A Kings Private Letters 1912-1923*, 1925. p. 29.

³³³ Hall, *The Balkan Wars 1912-1913*. p. 13.

³³⁴ Vickers, *The Albanians*. p. 66.

³³⁵ Biondich, *The Balkans*. p. 37.

Ο Ιταλο-τουρκικός Πόλεμος του 1911 στην Λιβύη, η κατάληψη των Δωδεκάνησων καθώς και ο βομβαρδισμός των Δαρδανέλιων³³⁶, είχε υποχρεώσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία να μεταφέρει ένα μεγάλο μέρος των στρατευμάτων της στα παράλια της Μικράς Ασίας και στην Βόρεια Αφρική. Επομένως, την στιγμή που ξεσπά ο Α΄ βαλκανικός πόλεμος, η Πύλη είχε στα όπλα μια δύναμη περίπου 250,000 ανδρών ενώ οι Σύμμαχοι απαριθμούσαν από κοινού πάνω από 600,000 άνδρες³³⁷, οι οποίοι σε συνδυασμό με την ανώτερη δυτική τεχνολογία που διέθεταν (όπως πυροβολικό νέας τεχνολογίας, μέσα εναέριας αναγνωρίσεως, καθώς και ασύρματο τηλέγραφο³³⁸), μπορεί να πει κανείς ότι αποτέλεσαν 'συνταγή καταστροφής' για τα οθωμανικά στρατεύματα και την κυριαρχία της Αυτοκρατορίας επί Βαλκανικού εδάφους. Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, η Αλβανική ηγεσία, ενώ έβλεπε τα μεγάλα αστικά κέντρα της νεοσύστατης αυτόνομης Αλβανίας να πέφτουν στα χεριά των Βαλκάνιων συμμάχων το ένα πίσω από το άλλο, αποφασίζει να θέσει προ τετελεσμένων τους Συμμάχους, κηρύσσοντας την ανεξαρτησία της στις 28 Νοέμβριου 1912 πληροφορώντας τις Μεγάλες Δυνάμεις ότι:

Η Εθνοσυνέλευση, αποτελούμενη από εκπροσώπους όλων των περιοχών της Αλβανίας, χωρίς διάκριση θρησκειύματος, οι οποίοι βρέθηκαν σήμερα στην πόλη της Vloza, έχουν κηρύξει την πολιτική ανεξαρτησία της Αλβανίας και έχουν θεσπίσει μια προσωρινή κυβέρνηση [στην οποία] έχουν εμπιστευτεί το καθήκον να υπερασπιστεί τα δίκαια του Αλβανικού λαού, απειλούμενο με αφανισμό από τα Σερβικά στρατεύματα[...].

[...] Είναι βέβαιοι ότι [...] ολόκληρος ο πολιτισμένος κόσμος θα τους δώσει μια καλοπροαίρετη υποδοχή προστατεύοντάς τους από όλες τις επιθέσεις στην εθνική τους ύπαρξη και ενάντια σε κάθε διαμελισμό της επικράτειάς τους[...].³³⁹

³³⁶ Gerwarth, Robert, and Erez Manela. *Empires at War: 1911-1923*. OUP Oxford, 2014. p. 38.

³³⁷ Biondich, *The Balkans*. p. 75.

³³⁸ Στο ίδιο.

³³⁹ Ismail Kemal Bey, *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*. p. 372-373.

Κεφάλαιο 6^ο

Το τελευταίο Κοντσέρτο και το Αλβανικό ζήτημα.

Η Γαλλική Επανάσταση και η αστάθεια που ακολουθήσε μέχρι την τελική ήττα του Ναπολέοντα, έπεισαν τους Ευρωπαίους ότι ο μοναδικός τρόπος να εξασφαλιστεί η ειρήνη ήταν αφενός μέσω της εφαρμογής της αρχής της 'ισορροπίας δυνάμεων'³⁴⁰ και αφετέρου στην περίπτωση που προέκυπτε μια διαφωνία ή η ισορροπία δυνάμεων διαταρασσόταν υπέρ της μιας ή της άλλης Δύναμης, τότε ενεργοποιούταν το Κοντσέρτο³⁴¹, όπως άλλωστε συνέβη παραδείγματος χάριν το 1878 υστέρη από την Συνθήκη του Αγίου Στέφανου.

Σύμφωνα με τον Michael Sheehan, το Κοντσέρτο, το κυριαρχούσε μια μικρή ομάδα χωρών, οι επονομαζόμενες Μεγάλες Δυνάμεις³⁴², ενώ ο Mark Jarrett έχει υποστηρίξει ότι το Κοντσέρτο αποτελούσε έναν άτυπο θεσμό με *ad hoc* χαρακτήρα 'δίχως θεσμική μνήμη'³⁴³. Το γεγονός αυτό υποστηρίζει ο Miroslav Šedivý το οδήγησε σε μια πτωτική πορεία· καθώς αφενός στο Κοντσέρτο δεν εκπροσωπούσαν όλα τα κράτη που απάρτιζαν το Διεθνές σύστημα (*European State System*) και αφετέρου τα Συνέδρια είχαν υποβαθμιστεί, καθώς πραγματοποιούνταν σε επίπεδο Πρεσβευτών³⁴⁴. Σ' αυτό το πλαίσιο το Συνέδριο των Πρεσβευτών που κλήθηκε στο Λονδίνο ενώ ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος ήταν ακόμη σε εξέλιξη, αποτέλεσε σύμφωνα με τον William Mulligan, την τελευταία 'πράξη' της διπλωματίας που εγκαινίασε ο Metternich έναν αιώνα νωρίτερα³⁴⁵.

Οι βάσεις για το Κοντσέρτο μπήκαν στις 25 Οκτωβρίου 1912, όταν η Γερμανία προσέγγισε την Βρετανία ζητώντας της να συνεργαστούν προκειμένου να επιλύσουν την 'Βαλκανική κρίση'. Κατά την Γερμανική άποψη, τον πρώτο λόγο στο επερχόμενο Κοντσέρτο 'θα έπρεπε να την είχαν η Ρωσία και η Αυστρία', διότι είχαν συμφέροντα ζωτικής σημασίας στην περιοχή. Κοινή συνισταμένη στις θέσεις της Γερμανίας και της Βρετανίας ήταν ότι 'η Τουρκία δεν θα ανακτούσε χριστιανικές περιοχές από όπου είχε αποσυρθεί'³⁴⁶. Τις επόμενες μέρες παρατηρούνταν μεγάλη κινητικότητα στην Ευρωπαϊκή διπλωματία, ενώ οι προοπτικές για νίκη εκ μέρους της Πύλης γίνονταν ολοένα και πιο απόμακρες.

Η Βιέννη ανέλαβε την πρωτοβουλία στις 5 Νοέμβριου παρουσιάζοντας στην Βρετανική πλευρά, μια λίστα επτά σημείων με τα αιτήματα της, όπου το δεύτερο και το τρίτο σημείο αφορούσαν το Αλβανικό ζήτημα. Η Αυστριακή διπλωματία ζητούσε να απορριφθούν τα αιτήματα της Σερβίας για 'μια έξοδο στην Αδριατική επικαλούμενη την αρχή των εθνοτήτων', γιατί οι εν λόγω περιοχές 'είναι αμιγώς Αλβανικές' και συνεπώς θα θίγονταν 'τα νομιμά Αλβανικά αιτήματα'. Υποστήριζε εντόνως το γεγονός ότι ήταν επιτακτικό να δοθεί άδεια στην

³⁴⁰ Adams, Michael. *Napoleon and Russia*. A&C Black, 2014. p. 523.

³⁴¹ McKercher, B. J. C. *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*. Routledge, 2012. p. xx.

³⁴² Sheehan, Michael. *The Balance Of Power: History & Theory*. Routledge, 2004. p. 122.

³⁴³ Jarrett, Mark. *The Congress of Vienna and Its Legacy: War and Great Power Diplomacy After Napoleon*. I.B.Tauris, 2014. p. 366.

³⁴⁴ Šedivý, Miroslav. *The Decline of the Congress System: Metternich, Italy and European Diplomacy*. Bloomsbury Publishing, 2018. p. 20.

³⁴⁵ Mulligan, William. *The Origins of the First World War*. Cambridge University Press, 2010. p. 81.

³⁴⁶ F.O. 45603/42842/12/44

‘Αλβανία να αναπτυχθεί ελεύθερα’ και θεωρούσε ότι αυτό μπορούσε να γίνει εφικτό μόνο αν διέθετε ένα ‘ανεξάρτητο και επαρκώς μεγάλο σώμα ώστε να ζήσει’. Σε αντίθετη περίπτωση ‘η συνεχής ύπαρξη της δεν θα ήταν εφικτή’³⁴⁷.

Την επόμενη μέρα, την σκυτάλη παίρνει το Βελιγράδι, το οποίο ανακοινώνει στο Λονδίνο ότι οι διεκδικήσεις του συμπεριλάμβαναν ‘την Παλαιά Σερβία, στην οποία συμπεριλαμβάνονταν το Βιλαέτι του Κοσόβου, το Σαντζάκι του Νοβί Πάζαρ και το Βορειοδυτικό τμήμα του βιλαετίου της Shkodra, καθώς και τα λιμάνια της Παλαιάς Σερβίας’ όπου συμπεριλάμβανε τις πόλεις Durrës, Shëngjin και Lezhë³⁴⁸. Ταυτόχρονα έκανε φανερό και την διπλωματική αντίθεσή του στην παραχώρηση ‘αυτονομίας στην Αλβανία για λόγους μη ύπαρξης Αλβανικής εθνικής συνείδησης’, υποστηρίζοντας ότι ‘στην πραγματικότητα η Αλβανική εθνική συνείδηση είναι ανύπαρκτη’, επαναλαμβάνοντας την παγία Σερβική θέση περί *arnautas* υπερτονίζοντας ότι ‘στην Βόρεια Αλβανία [κατοικούν] καταπιεσμένοι Σέρβοι’³⁴⁹.

Η Ρώμη στάθηκε στο πλευρό της Βιέννης ανοίγοντας τα χαρτιά της στις 8 Νοέμβριου, ενημερώνοντας αρχικά την Αγία Πετρούπολη και στη συνέχεια τις υπόλοιπες Δυνάμεις. Η θέση της Ιταλίας ήταν ξεκάθαρη. Δεν ήταν άλλη από την επίλυση του Βαλκανικού ζητήματος. Η επίλυσή του όμως, σύμφωνα με την Ιταλία, έπρεπε να έχει ως ακρογωνιαίο λίθο την ‘αρχή των εθνοτήτων’. Επίσης δήλωνε ότι ‘οι Σέρβικες διεκδικήσεις την καταπατούν’, βλέποντας σοβαρά ‘την Αλβανική αυτονομία ή ανεξαρτησία’, ενώ θα αποτελούσε ‘μόνιμη πηγή αστάθειας’, θέτοντας ‘σε κίνδυνο την ειρήνη’, αντιπροτείνοντας στην Σερβία ‘να βρει μια έξοδο στην θάλασσα κάπου αλλού και όχι στην Αδριατική’³⁵⁰. Αυτή η θέση της Ιταλικής διπλωματίας ήταν σύμφωνη με το σύνθημα ‘τα Βαλκάνια στους Βαλκάνιους’ που η ίδια Σερβία υποστήριζε με σθένος.

Η Γερμανία, ως μέλος της Τριπλής Συμμαχίας, δήλωσε στις 10 Νοέμβριου την άνευ ορών στήριξη στην Βιέννη στο ζήτημα δηλώνοντας στον εκπρόσωπο της Σερβίας στο Βερολίνο ότι η Αυστρία έχει την ‘στρατιωτική στήριξη της’, ακόμη και αν αυτό σήμαινε ‘πόλεμο με την Ρωσία’³⁵¹. Η απάντηση του Σέρβου διπλωμάτη είναι άκρως αποκαλυπτική αναφορικά με την διγλωσσία του Sazonov και τον ουδόλως επικοινωνιακό ρόλο της Ρωσίας στην κρίση, λέγοντας στην γερμανική πλευρά ότι:

‘Θεωρεί ότι είναι τρελό εκ μέρους της Σερβίας να επιμένει στα αιτήματα της στην Αλβανία όταν έχει λάβει τόσα πολλά και η Αυστρία έχει αποδειχθεί τόσο γενναιόδωρη. Αλλά, εμείς [σ.σ. η Σερβία] είμαστε μια μαριονέτα στα χεριά της Ρωσίας’³⁵².

Ενδεχομένως οι στρατιωτικές προετοιμασίες εκ μέρους της Αυστρίας³⁵³, και η προηγουμένη ρητή και αποφασιστική δήλωση της Γερμανίας να είχαν ως αποτέλεσμα ο Sazonov να υιοθετήσει μια ‘πιο ειρηνική γλώσσα’ στην συζήτηση που πραγματοποίησε στις 14

³⁴⁷ F.O. 47362/42842/12/44

³⁴⁸ F.O. 47559/42842/12/44

³⁴⁹ Στο ίδιο.

³⁵⁰ F.O. 47734/33672/12/44

³⁵¹ Private Letter No. 175. Sir. E. Goschen to Sir. A. Nicolson. Berlin, November 10, 1912.

³⁵² Στο ίδιο.

³⁵³ F.O. 48586/42842/12/44

Νοέμβριου, με τον Βρετανό διπλωματικό εκπρόσωπο στην Αγία Πετρούπολη να δηλώνει ότι 'αν η Σερβία ήταν σοφή, θα έπρεπε να δεχτεί την Αυστριακή πρόταση³⁵⁴.

Παρά ταύτα, ένας Βρετανός διπλωμάτης σε μια εμπιστευτική του έκθεση προς τον Edward Grey περιγράφει τους Σέρβους με τρεις λέξεις: 'απολυτούς', 'ξεροκέφαλους' και 'παράλογους'³⁵⁵. Πλέον όμως η Σερβική στάση δεν άφηνε αδιάφορη την Βιέννη, διότι όπως ακουγόταν ολοένα και πιο συχνά στην Ballplatz, 'στο ξεκίνημα του πολέμου η Σερβία ήλπιζε μετά βίας να εξασφαλίσει το βιλαέτι του Κοσόβου. Υστέρα όμως από την πρώτη επιτυχία ανακοίνωσε ότι θα κρατήσει τα Σκοπιά και το Μοναστήρι· τώρα συζητά να μοιράσει στα δύο την Αλβανία με την Ελλάδα· αύριο θα θελήσει να προσαρτήσσει την Βοσνία Ερζεγοβίνη³⁵⁶.

Ενώ η Σερβία είχε καταπατήσει σχεδόν όλες τις κόκκινες γραμμές που είχε θέσει η Βιέννη, ο Edward Grey ενοχλημένος ζήτησε από τον Nikola Pašić να χαμηλώσει τους τόνους προειδοποιώντας τον για τον κίνδυνο ενός Ευρωπαϊκού πολέμου, η Σερβική αντίδραση 'αποθανατίζεται' στην έκθεση του Sir. R. Paget, 'σηκώνοντας τους ωμούς' υποστηρίζει:

[...] ότι αν προκύψει πόλεμος η ευθύνη θα είναι της Αυστρίας [...] ακόμη και αν υποφέρουν σε έναν πόλεμο με την Αυστρία και μπορεί να χάσουν ότι έχουν κερδίσει, θα 'πεθάνουν πολεμώντας'. Αυτή η φράση τους έχει γίνει εμμονή ιδέα [σχολιάζει ο Paget].

Ενώ γνωρίζουν πολύ καλά ότι μπορούν και ότι θα λάβουν ένα εμπορικό λιμάνι, δεν τους αρκεί. Επιθυμούν διακαώς ένα σερβικό λιμάνι -και ότι άλλο επιπλέον μπορούν να λάβουν- οραματίζονται γαλάζιες θάλασσες και σερβικά πλοία να τους φέρνουν τα πλούτη των Ινδιών³⁵⁷.

Τελικά ο Sir. Edward Grey, φοβούμενος ότι η Σερβική στάση στην κρίση μπορούσε να παρασύρει τις Μεγάλες Δυνάμεις σε ένα Ευρωπαϊκό Πόλεμο, προτείνει στις 26 Νοέμβριου να διεξαχθεί 'χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση' στο Παρίσι ένα 'Συνέδριο' σε επίπεδο 'Πρεσβευτών'³⁵⁸. Ωστόσο η Δυναδική Μοναρχία, θεωρούσε την Γαλλία, λόγω της στενής σχέσης που διατηρούσε με την Ρωσία ακατάλληλο αντιπρόσωπο, προτιμώντας το Λονδίνο και τον Sir. Grey σε ρόλο 'έντιμου διαμεσολαβητή'³⁵⁹.

Αφού όλοι συμφωνήσαν επί της Αρχής στο Αυστριακό αίτημα για την ίδρυση ενός 'αυτονόμου Αλβανικού κράτους', με τον Edward Grey, σε ρόλο οικοδεσπότη, οργανώθηκε στις 17 Δεκέμβριου 1912, στο St. James Palace, ο πρώτος γύρος των διαπραγματεύσεων. Οι χώρες που συμμετείχαν ήταν η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία καθώς και η Ρωσία με την Αυστροουγγαρία. Ο Ιταλός πρωθυπουργός, Giovanni Giolitti, περιγράφει με τον εξής τρόπο τις θέσεις που τήρησαν οι συμμετέχοντες στο Συνέδριο:

³⁵⁴ F.O. 48585/42842/12/44

³⁵⁵ Private Letter No. 313. Sir. R. Paget to Sir. E. Grey. Belgrade, November 30, 1912.

³⁵⁶ Private Letter No. 165. Sir. F. Cartwright to Sir. A. Nicolson. Vienna, November 8, 1912.

³⁵⁷ Private Letter No. 313. Sir. R. Paget to Sir. E. Grey. Belgrade, November 30, 1912.

³⁵⁸ F.O. 50249/42842/12/44

³⁵⁹ F.O. 52549/42842/12/44

η Σερβία και το Μαυροβούνιο είχαν την στήριξη της Ρωσίας, η οποία ακολουθούσε την [παν]σλαβική της πολιτική, ενώ η Ελλάδα έχαιρε της στήριξης της Αγγλίας και με ακόμη περισσότερο ζήλο της Γαλλίας [...] [και τέλος] η Ιταλία με την Αυστρία ακολουθούσαν μια ενιαία γραμμή υπερασπιζόμενες την [εδαφική] ακεραιότητα της Αλβανίας.³⁶⁰

Συνεπώς, σε γενικές γραμμές, οι στερεωμένες Συμμαχίες που είχαν διαμορφωθεί κατά το προηγούμενο διάστημα, ως αποτέλεσμα του ανταγωνισμού μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων, αντικατοπτρίστηκαν και στο Συνέδριο. Στο ένα μπλόκο στάθηκαν τα μέλη της τριπλής Συμμαχίας (Βιέννη, Βερολίνο και Ρώμη) και στο αντίποδα είχαν τοποθετηθεί τα μέλη της *Entente Cordiale* (Αγία Πετρούπολη, Παρίσι και Λονδίνο)- πρέπει να σημειωθεί ωστόσο ότι σημειώθηκαν και κάποια ρήγματα στις τάξεις των συμμάχων: έτσι για παράδειγμα θα δούμε τη Ρώμη να έρχεται σε κάποια σημεία πιο κοντά με το Παρίσι και την Αγία Πετρούπολη, το Βερολίνο να ασκεί πιέσεις στην Βιέννη και με τον Grey να προβάλλει την αρχή των εθνοτήτων που ήταν αντίθετη με τα συμφέροντα των συμμάχων της Αντάντ.

Αντικείμενο της πρώτης συνεδρίας αποτέλεσε το πολιτικό καθεστώς και τα σύνορα του νεοσύστατου κράτους. Η Αυστρία έμεινε πιστή στις θέσεις ότι η Αλβανία θα έπρεπε να αποτελέσει 'ένα αυτόνομο και βιώσιμο κράτος' ενώ τα σύνορα της είναι επιτακτικό να είναι ενιαία και 'να μείνουν ως έχουν με το Μαυροβούνιο'. Θέτοντας ως επιχείρημα τη θεμελίωση των θέσεων των Πρεσβευτών στην αρχή των εθνοτήτων τόνισε ότι 'καμία περιοχή με αμιγούς αλβανικούς πληθυσμούς' δεν θα έπρεπε να αποσχιστεί από το Αλβανικό κράτος³⁶¹.

Όταν τον λόγο ανέλαβε ο Ρώσος πρέσβης ζήτησε το αυτόνομο κράτος 'να τεθεί υπό την εγγύηση καθώς και τον αποκλειστικό έλεγχο των Μεγάλων Δυνάμεων,' ενώ αρνήθηκε να τεθούν περιορισμοί για το ζήτημα των συνόρων, αφού ο πόλεμος δεν είχε λήξει, καθώς θα 'εμπόδιζε τις διαπραγματεύσεις του Μαυροβουνίου με την Τουρκία'³⁶². Επομένως βλέπουμε να μπαίνουν οι βάσεις για τις διαφωνίες μεταξύ Βιέννης και Αγίας Πετρούπολης. Με βάση την απογραφή του 1908 το Αλβανικό στοιχείο υπερίσχυε έναντι του Σλαβικού στο βιλαέτι του Κοσόβου, ενώ ήταν κυρίαρχο σ' εκείνο της Shkodra. Αποκλείοντας ευθύς εξ αρχής την προσάρτηση της πόλης από το μικρό Νοτιοσλαβικό Βασίλειο, παράλληλα 'θωράκιζε' την ακτογραμμή από το ενδεχόμενο Σέρβικης παρουσίας στα Αλβανικά παράλια χρησιμοποιώντας ουσιαστικά το σύνθημα που οι Βαλκάνιοι είχαν βασίσει το *casus belli*, δηλαδή 'τα Βαλκάνια στους Βαλκάνιους'³⁶³.

Οι δύο τελευταίες συνεδρίες για το έτος 1912 πραγματοποιήθηκαν στις 18 και στις 20 Δεκέμβριου και είχαν ως αντικείμενο την οριοθέτηση των Αλβανο-σερβικών συνόρων. Η Αυστρία έκανε την πρώτη υποχώρηση, παραχωρώντας μια σχεδόν εξολοκλήρου κατοικημένη από Αλβανούς πόλη, όπως είναι το Prizren, αν 'δεν υπήρχαν ενστάσεις' αναφορικά με το ζήτημα της ακτογραμμής, ενώ ορίστηκε ως ανατολικό σύνορο 'η Λίμνη της Οχρίδας'³⁶⁴. Κατάφεραν μάλιστα να πραγματοποιήσουν και μια δήλωση στο τύπο ότι είχαν συμφωνήσει

³⁶⁰ Giolitti, Giovanni. *Memorie della mia vita, con uno studio di Olindo Malagodi*. Vol. 2. Milano: Fratelli Treves, 1922. p. 482.

³⁶¹ F.O. 54360/42482/12/44

³⁶² Στο ίδιο.

³⁶³ Boeckh and Rutar, *The Balkan Wars from Contemporary...* p. 100.

³⁶⁴ F.O. 54513/42842/12/44

αναφορικά με την αναγνώριση ενός 'αυτονόμου' Αλβανικού κράτους και με την παραχώρηση ενός 'εμπορικού λιμανιού' στην Σερβία³⁶⁵.

Παράλληλα η Βιέννη, προκειμένου να ικανοποιήσει τον Κάιζερ, παρά 'τον μεγάλο αριθμό επιστολών' που λάμβανε καθημερινά από 'επιφανείς Αλβανούς, για την 'μη παραχώρηση των Ιωάννινων στην Ελλάδα', χαρακτηρίζοντας τα ως 'αδιάφορα', εμπιστεύτηκα, δήλωνε στο Λονδίνο, ότι για την Αυτοκρατορία των Αψβούργων, εκείνο που είχε σημασία ήταν 'να μην αφαιρεθεί η Shkodra' από την Αλβανία³⁶⁶. Το διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την επόμενη συνεδρίαση, αξιοποιήθηκε από την Βρετανία, ώστε να δημιουργήσει ένα πνεύμα συνεργασίας. Μέσω της επίδειξης μιας ελαστικότητας ή ευελιξίας εκ μέρους της Αυστρίας, Ρωσίας και κυρίως της Σερβίας, έθεσε ως αίτημα να 'υπάρξει χώρος για διαπραγμάτευση και να μην χαράξουν αμετακίνητες γραμμές πάνω σε χάρτες', αφήνοντας ανοικτό το ενδεχόμενο σύστασης μιας 'διεθνούς επιτροπής [για την χάραξη] των συνόρων' το οποίο θα αναλάμβανε να διευθετήσει τις λεπτομέρειες³⁶⁷.

Εν τω μεταξύ, στην Βρετανική πρωτεύουσα βρισκόταν και μια Αλβανική αντιπροσωπία υπό την ονομασία '*Les Delegates de Gouvernement Provisoire Albanais*³⁶⁸', αποτελούμενη από επιφανείς προσωπικότητες του Νότου και του Βορρά καθώς και όλων των θρησκευτικών δογμάτων θέλοντας να στείλουν ένα μήνυμα συνοχής, αποδοχής και συνεπώς της νομιμότητας που έχαιρε η 'Προσωρινή Κυβέρνηση' της Vloqa.

Καθόλου αμελητέα δεν πρέπει να θεωρηθεί ούτε η συγκρότηση ενός φίλο-Αλβανικού λόμπι στην Βρετανία, όπου η πιο ηχηρή φωνή αποδείχθηκε εκείνη του Aubrey Herbert³⁶⁹ και της Lady Edith Durham³⁷⁰. Ο Herbert, την ίδια μέρα που στο St. James Palace διοργανωνόταν το Συνέδριο των Πρεσβευτών, διοργάνωσε στο Whitehall Rooms του ξενοδοχείου Métropole μια παράλληλη συνάντηση με αντικείμενο 'το ζήτημα της Αλβανικής αυτονομίας'. Όσοι συμμετείχαν δεν ήταν αυστηρά 'φίλο Αλβανοί'.

Έτσι, παραδείγματος χάριν, έδωσαν το παρόν Εβραίοι, οι οποίοι ανησυχούσαν για την 'έλλειψη ανεκτικότητας' απέναντι στο Εβραϊκό στοιχείο από τις 'Βαλκανικές Χριστιανικές Μοναρχίες'· μια άλλη ομάδα υποστήριζε την 'αρχή της αυτοδιάθεσης' και επιθυμούσε να εφαρμοστεί και στην Αλβανική περίπτωση. Ο 'Ρωσικός φόβος' έφερε ως μια ενιαία ομάδα, άτομα τα οποία, υπό κανονικές συνθήκες ανήκαν σε διαμετρικά αντίθετα πολιτικά φάσματα. Από τη μία διέκρινε κανείς τους 'απογόνους του Benjamin Disraeli' και από την άλλη είχαν παραταχθεί οι 'ρίζοσπάστες με τους σοσιαλιστές', οι πρώτοι επειδή έβλεπαν την ρωσική επιρροή στη Μεσόγειο 'ως μια στρατηγική απειλή' στην Βρετανική θαλασσιά ηγεμονία ενώ οι δεύτεροι λόγω 'αποστροφής προς τον απολυταρχικό Τσαρισμό'³⁷¹. Παρά ταύτα, η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης μέσω της αρθρογραφίας σε πρωτοσέλιδα μεγάλων

³⁶⁵ F.O. 54893/42842/12/44

³⁶⁶ F.O. 54623/42842/12/44

³⁶⁷ F.O. 172/1/13/44

³⁶⁸ Στο έγγραφο PRO. F.O. 371.1769 αναγνωρίζονται ως '*Les Delegates Gouvernement Provisoire*' τα ονόματα των Rassih Dino, Mehmed Konitza, Philipp Nogga' ενώ αργότερα θα μεταβεί μεταξύ άλλων και ο Ismail Qemali με τον Isa Boletini.

³⁶⁹ Αναφορικά με την δράση του Herbert βλέπε: Herbert, Aubrey. *Albania's Greatest Friend: Aubrey Herbert and the Making of Modern Albania: Diaries and Papers 1904-1923*. I.B.Tauris, 2011.

³⁷⁰ Αναφορικά με την πλούσια αρθρογραφία αλλά και την αλληλογραφία της Lady Durham για το Αλβανικό ζήτημα βλέπε: Durham, M. Edith. *Albania and the Albanians: Selected Articles and Letters, 1903-1944*. I.B.Tauris, 2005.

³⁷¹ Herbert, *Albania's Greatest Friend*. p. 65.

εφημερίδων όπως ήταν το *The Times*, καθώς και η προσέγγιση πολιτικών παραγόντων³⁷², είχαν ως αποτέλεσμα στο να διατηρήσει ο Sir. Grey, μια πιο αντικειμενική στάση κατά την διάρκεια του Συνεδρίου.

Ο Γενάρης του 1913 αποδείχθηκε ένας ιδιαίτερα δύσκολος μήνας διότι σημειώθηκε και το πρώτο ρήγμα στην ενιαία γραμμή που παρουσίαζαν Βιέννη και Ρώμη, με την δεύτερη να προτείνει την παραχώρηση της Shkodra στο Μαυροβούνιο³⁷³, για δυναστικούς λόγους. Η Βασίλισσα της Ιταλίας ήταν κόρη του Ηγεμόνα της μικρής Νοτιοσλαβικής μοναρχίας, αλλά στην πραγματικότητα επιθυμούσε να αφαιρέσει από το Αλβανικό νεοσύστατο κράτος το τμήμα εκείνο που θεωρούσε ότι λόγω του Αυστριακού *'Kultprotektorat'*, ήταν και το πιο φιλικό προς κινούμενο προς την Βιέννη. Ενώ το Βελιγράδι *'βάφτισε'* ξαφνικά τα Αλβανικά παράλια ως *'[les] rivages serbes'* δηλαδή *'Σερβικά Παράλια'* με τον Edward Grey να ρωτά έκπληκτος *'από ποτέ'* και την Σερβική πλευρά να εμπιστεύεται στον επικεφαλής του Foreign Office:

'Επί πέντε αιώνες [ήταν Σερβικά], περίπου από τον 7^ο αιώνα μ.Χ. έως την διάλυση της Σέρβικης Αυτοκρατορίας [το 14^ο αιώνα]³⁷⁴

Εμφανώς ενοχλημένος από την επιμονή του Βελιγραδίου, να πιέζει για *'όλα ή τίποτα'* ο νούμερο ένα της Βρετανικής Διπλωματίας του απαντά χρησιμοποιώντας την χαρακτηριστική Βρετανική ειρωνεία, υπενθυμίζοντας τους ότι:

'για κάποιους αιώνες το Calais [στην Βόρεια Γαλλία] ανήκε στην Αγγλία όπως και [η επικράτεια που καταλαμβάνουν] σήμερα οι Ηνωμένες Πολιτείες της Βορείου Αμερικής [υπήρξαν] Αγγλικά για αρκετό καιρό³⁷⁵.'

Ο Rašić επιχειρήσει να χρησιμοποιήσει το λεγόμενο *'ιστορικό δίκαιο'* προκειμένου να νομιμοποιήσει την προσάρτηση του Durrës, κατοχυρώνοντας την έξοδο της χώρας του στην Αδριατική, παραποιώντας την ιστορική αλήθεια συγχέοντας τον χρόνο άφιξης των Σλάβων στην Βαλκανική (7^{ος} αιώνας) με την χρονιά ίδρυσης του κράτους του Dušan, ως αποτέλεσμα του εμφυλίου που είχε ξεσπάσει στην Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα μέσα του 14^{ου} αιώνα³⁷⁶. Η Σερβική αυτοκρατορία που κάνει λόγο η Σερβική πλευρά, ήταν ένα μεσαιωνικό φεουδαρχικό κράτος, σε μια εποχή όπου ο εθνικισμός ήταν ανύπαρκτος. Ακόμη όμως και αν υποθέσουμε ότι ήταν υπαρκτός, ακόμη και αν θεωρήσουμε την συγκεκριμένη αυτοκρατορία ως *'ένα εθνικό κράτος'*, τότε πρέπει να σημειωθεί ότι αφενός ήταν βραχύβιο, διότι ιδρύθηκε

³⁷² Στο ίδιο. p. 86.

³⁷³ F.O. 1169/1/13/44

³⁷⁴ F.O. 1332/1/13/44

³⁷⁵ Στο ίδιο.

³⁷⁶ Press, Oxford University. *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, Jeffreys-Haldon-Cormack, 2008: *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*. Bukupedia, 2008. p. 290.

SERVIA AT THE SEASIDE.

SCENE—*Durazzo-super-Mare, Albania.*

OLDEST INHABITANT. "MAKING A LONG STAY HERE, SIR?"

SERVIA. "OH, IT DEPENDS." (*Sotto voce*) "ARE YOU MUCH TROUBLED WITH TWO-HEADED EAGLES IN THESE PARTS?"

2 Σκίτσο του Βρετανικού σατυρικού περιοδικού *Punch* (20/11/1912): 'Η Σερβία στις [Αλβανικές] ακτές'.

το 1346 και διαλύθηκε 25 χρονιά αργότερα, δηλαδή το 1371³⁷⁷ και αφετέρου ο δε Branimir Anzulović, το χαρακτηρίζει ως 'το ίδιο αδύναμο και ετοιμοθάνατο με το Βυζάντιο' που φιλοδοξούσε να αντικαταστήσει³⁷⁸. Τα μεγαλεπήβολα αυτά σχέδια κατέρρευσαν, μαζί με την Σερβική Αυτοκρατορία το 1371 με το θάνατο του Dušan, σαν χάρτινος πύργος³⁷⁹, διότι εξουσίαζε πάνω σε συμμάχους και υποτελείς που 'δεν της ήταν πιστοί³⁸⁰'. Ενώ πιο ειδικά, αναφορικά με τον Durrës, οι μεσαιωνικές πηγές κάνουν λόγο ότι ο 'Dušan είχε περιορισμένη επιτυχία στην Αλβανία [...] αποσπώντας το Durrës [προσωρινά] από τους Ανδεγαύους [...] το οποίο όμως κυβερνούσαν ντόπιοι Ευγενείς³⁸¹'.

Συμφωνα με τον Βατακονίτς, ο λόγος που η Σερβία υιοθέτησε μια τέτοια γραμμή, η οποία 'είναι αντίθετη με την αρχή των εθνοτήτων, της οποίας η ίδια ήταν ένθερμη υποστηρίκτρια' οφείλεται στο γεγονός ότι το 'εθνικό συμφέρον' της το υπαγόρευε λόγω της 'διαμάχης με την Αυστροουγγαρία'³⁸². Πράγματι σύμφωνα με τον Eric Beckett Weaver, οι σχέσεις μεταξύ Βελιγραδίου και Βιέννης δεν ήταν και οι καλύτερες. Διότι λόγω του αλυτρωτισμού της πρώτης η δεύτερη είχε αναπτύξει μια δυσπιστία απέναντί της³⁸³.

Αποκορύφωμα αυτής της αντιπαράθεσης αποτελεί ένας εμπορικός πόλεμος, γνωστός ως ο 'Πόλεμος των χοίρων'. Το περιστατικό έλαβε χώρα κατά τα έτη 1906-08, όπου η Βιέννη υιοθέτησε μια πολιτική τελωνειακού αποκλεισμού κατά του σερβικού χοιρινού, το οποίο αποτελούσε και το κύριο προϊόν εξαγωγής της Νοτιοσλαβικής μοναρχίας³⁸⁴. Αποσκοπούσε στον στραγγαλισμό της οικονομίας της έτσι ώστε να την υποχρεώσει να παραιτηθεί από την αλυτρωτική πολιτική της δράση, οδηγώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την Σερβική *élite* να αναζητά επίμονα ένα λιμάνι στην Αδριατική³⁸⁵.

Εν ολίγοις, το Βελιγράδι έλαβε το μήνυμα για την σοβαρότητα της κατάστασης και η συνάντηση έληξε με την Σερβική πλευρά να υπόσχεται 'ότι θα αποσυρθεί από τις ακτές της Αδριατικής³⁸⁶'. Ακόμη μεγαλύτερο πονοκέφαλο, προκάλεσε στον Sir. E. Grey το Μαυροβούνιο, το οποίο σε μια προσπάθεια εκβιασμού, υποστηρίζοντας δε στα τέλη Ιανουαρίου ότι '*αν η Αυστρία προήλανε εναντίον του Μαυροβουνίου, η συγκίνηση της Ρωσικής [κοινής] γνώμης θα ήταν πολύ ισχυρή*'. Ο δε ισχυρός άνδρας του Foreign Office αναπτύσσοντας την υποθετική σκέψη των συνομιλητών του, παρατήρησε το αυτονόητο, ότι δηλαδή '*αν η Αυστρία προέλαυε έναντι του Μαυροβουνίου τότε η Ρωσία θα προέλαυε εναντίον της Αυστρίας. Η Γερμανία θα προέλαυε ενάντιον της Ρωσίας, ενώ η Γαλλία εναντίον*

³⁷⁷ Krestić, Vasilije. *Great Serbia: Truth, Misconceptions, Abuses: Papers Presented at the International Scientific Meeting Held in the Serbian Academy of Sciences and Arts Belgrade, October 24-26, 2002*. SANU, 2004. p. 171.

³⁷⁸ Anzulovic, Branimir. *Heavenly Serbia: From Myth to Genocide*. C. Hurst & Co. Publishers, 1999.p. 37.

³⁷⁹ Στο ίδιο.

³⁸⁰ Στο ίδιο.

³⁸¹ Fine, John V. A., and John Van Antwerp Fine. *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. University of Michigan Press, 1994. p. 290.

³⁸² Βλέπε: Bataković, "Essad Pasha Toptani and Serbian Government [1914-1920]."

³⁸³ Βλέπετο 3^ο κεφάλαιο 'YUGOSLAVISM IN HUNGARY DURING THE BALKAN WARS' του Eric Beckett Weaver στο Pettifer and Buchanan, *War in the Balkans*. ειδικά p. 49-51.

³⁸⁴ Ingebritsen, Christine, Iver Neumann, and Sieglinde Gsthl. *Small States in International Relations*. University of Washington Press, 2012. p. 172.

³⁸⁵ King, Jere Clemens. *First World War*. Springer, 2016.p. xxv.

³⁸⁶ F.O. 1332/1/13/44

της Γερμανίας³⁸⁷, λήγοντας την συζήτηση χαρακτηρίζοντας ως 'απαράδεκτο' το ενδεχόμενο ενός Ευρωπαϊκού πολέμου.

Όπως ήταν αναμενόμενο, στις αρχές Φεβρουάριου, οι διαπραγματεύσεις πάνω στο 'Αλβανικό ζήτημα' βρίσκονταν 'σε αδιέξοδο', με τον Sazonov να εκφράζει τις ανησυχίες του αναφορικά με την επιβίωση 'της δυναστείας του Μαυροβουνίου' αν δεν λάμβανε ότι 'ζητούσε'³⁸⁸. Με τον Grey, ο οποίος βρισκόταν υπό την πίεση του φιλαλβανικού λόμπι του Herbert, να του υπενθυμίζει ότι 'η *Shkodra* είναι αδιαμφισβήτητα μια Αλβανική πόλη [...] όπως και η *Gjakova*' συμμεριζόμενος την Γερμανική θέση ότι η Αυστρία είχε πραγματοποιήσει 'μεγάλες παραχωρήσεις'. Ως εκ τούτου η Βρετάνια είχε βάσιμες απαιτήσεις από την Ρωσία ώστε να κάνει κάποια αντίστοιχη υποχώρηση³⁸⁹. Όταν το Βελιγράδι πληροφορήθηκε το ενδεχόμενο υποχώρησης και παραχώρησης της *Gjakova* και *Dibra* στην Αλβανία δήλωσε αφενός 'ότι [οι εν λόγω περιοχές] είναι ζωτικής σημασίας για την Σερβία' και αφετέρου σε μια κίνηση εκβιασμού ο Ραζίτ αναφέρει ότι 'θα υποχρεούταν σε παραίτηση', εκτιμώντας ότι 'υπό τέτοιες συνθήκες δεν μπορούσε να συγκροτηθεί κυβέρνηση'. Με αυτήν του τη δήλωση άφηνε να εννοηθεί ότι 'θα αναλάμβανε ο στρατός', ο οποίος 'θα αρνούνταν να αναχωρήσει ακόμη και από τα παράλια της Αδριατικής'³⁹⁰. Ο E. Grey, θεωρώντας ορθώς ότι η σερβική στάση ήταν οτιδήποτε άλλο πάρα εποικοδομητική ζήτησε από τον εκπρόσωπο του να υπενθυμίσει στον Ραζίτ ότι:

'η Σερβική κοινή γνώμη φαίνεται να ξεχνά τα μεγάλα κέρδη που έχει ήδη εξασφαλισμένα [στα χεριά της]: αυτό περιλαμβάνει το Σαντζάκι [του Νοβί Πάζαρ], το οποίο μέχρι πριν μερικούς μήνες [όλοι] θεωρούσαν ότι η Αυστρία δεν θα επέτρεπε να περάσει στα χεριά κανενός αλλού πάρα της ίδιας. Η Σερβία θα λάβει επίσης λόγο κατάκτησης [ένα] μεγάλο τμήμα της Μακεδονίας. Πιθανότατα θα αποκτήσει το Prizren και την Peja... αλλά αν αυτά τα ουσιαστικά κέρδη [δεν εκτιμηθούν]... και γίνει ξεκάθαρο ότι η Gjakova με την Dibra δεν μπορούν πάρα να αποκτηθούν [από την Σερβία] δια των οπλών [η σερβική κυβέρνηση πρέπει να γνωρίζει προκαταβολικά ότι] για την [Αγγλία] δεν αποτελεί casus belli ή επαρκή ως δικαιολογία για την έναρξη ενός Ευρωπαϊκού Πολέμου.³⁹¹

Η Γερμανία ανέλαβε την πρωτοβουλία, προτείνοντας η μεθοριακή γραμμή να ξεκινήσει από την Αδριατική, να ακολουθήσει το ποταμό Bojana με κατεύθυνση προς την λίμνη της *Shkodra* αφήνοντας την οροσειρά *Tarabosh* στο εσωτερικό της Αλβανικής επικρατείας. Τις περιοχές *Hoti* και *Grua* στο Μαυροβούνιο παράλληλα με την μεθόριο με την Σερβία θα ακολουθούσε τον ποταμό *Drin* μέχρι την Λίμνη της *Οχρίδας*, ενώ οι πόλεις *Dibër* και *Gjakovë* θα εντάσσονταν στο αυτόνομο Αλβανικό κράτος³⁹². Ο Sazonov, θεώρησε αυτή την πρόταση ουσιαστικά, ως 'μια αυστριακή πρόταση' μασκαρισμένη 'υπό Γερμανική σημαία'³⁹³,

³⁸⁷ F.O. 4625/1/18/44

³⁸⁸ Private Letter No. 593. Sir. G. Buchanan to Sir. Edward Grey. St. Petersburg, February 6, 1913.

³⁸⁹ F.O. 6128/135/13/44

³⁹⁰ F.O. 6484/135/13/44

³⁹¹ F.O. 6484/135/13/44

³⁹² F.O. 6120/135/13/44

³⁹³ F.O. 6736/135/13/44

απορρίπτοντας την. Με τον επικεφαλής του Foreign Office να σχολιάζει εμφανώς ενοχλημένος την έλλειψη σοβαρότητας εκ μέρους της Ρωσίας και των Βαλκάνιων συμμάχων της, θεωρώντας 'αδικαιολόγητο να εμπλακεί το μεγαλύτερο τμήμα της Ευρώπης σε ένα πόλεμο για μια διαμάχη [αναφορικά] με μια ή δύο πόλεις στην Αλβανική μεθόριο'³⁹⁴.

Ωστόσο, όπως έχει επισημάνει ο Christopher Clark, το Βερολίνο, δεν ακολούθησε μια συνεπή πολιτική απέναντι στην Βιέννη, ζητώντας της από την μια 'να αποκλιμακώσει την κρίση' με την Ρωσία, ενώ από την άλλη της εμπιστεύεται ότι 'έχει έρθει η στιγμή της ξίφου'³⁹⁵. Η αμφιλεγόμενη στάση του Κάιζερ έδωσε να καταλάβει στον Berchtold ότι αυτή την φορά οι Αψβούργοι δεν μπορούσαν να βασιστούν σε εξωτερική στήριξη, την επίμαχη στιγμή που το θερμόμετρο και η πίεση αυξάνονταν σε επικίνδυνα σημεία. Η διπλωματική αλληλογραφία επιβεβαιώνει δε μια μεγάλη κινητικότητα, όπου ακόμη και η Ρώμη ενώθηκε στις φωνές εκείνες που ζητούσαν την λήξη της κρίσης. Παρ' όλα αυτά, σε μια συζήτηση με τον Edward Grey, ο διπλωματικός εκπρόσωπος της Δυναδικής Μοναρχίας του αναφέρει, ότι η χώρα του 'δεν μπορούσε να παραιτηθεί και από τις δύο πόλεις' ζητώντας να ενσωματωθούν στο Αλβανικό κράτος τουλάχιστον η μία³⁹⁶.

Μάλιστα δε, αν βλέπει κανείς την μεγάλη εικόνα, από τις πέντε διαφιλονικούμενες πόλεις (Prizren, Peja, Dibra, Shkodra και Gjakova) η Βιέννη ήταν πρόθυμη να παραιτηθεί από τις τρεις (Prizren, Peja και Dibrë) και διεκδικούσε μόνο δύο³⁹⁷. Φυσικά όπως ήταν αναμενόμενο, Ρωσία και Γαλλία θεώρησαν 'απαράδεκτο' το γεγονός ότι η Βιέννη δεν παραχωρούσε και τις δύο πόλεις³⁹⁸, διότι πολύ απλά 'δεν μπορούσαν να παραδώσουν στην (*sic*) Μουσουλμανική Αλβανία πόλεις όπως η Gjakova και η Dibra όπου υπήρχαν θρησκευτικοί θεσμοί των Σλάβων [σ.σ. μοναστήρια και εκκλησίες]' αλλά λίγοι έως καθόλου σλάβικη παρουσία³⁹⁹.

Τότε αιτιολογείται για πρώτη φορά η ενιαία ρωσο-γαλλική γραμμή από μια μερίδα της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της Γαλλίας θεωρούσε ότι ο πόλεμος ήταν 'βέβαιος και αναπόφευκτος'. Μάλιστα είχαν υπολογίσει ότι ένας Αυστρο-Σερβικός πόλεμος θα δέσμευε ακόμη 'και τα 2/3' του αυτοκρατορικού στρατού, γεγονός το οποίο θα έδινε στην Ρωσική πλευρά την δυνατότητα αποστολής περισσότερων δυνάμεων στο Γερμανικό μέτωπο, το οποίο με την σειρά του 'θα υποχρέωνε' το Βερολίνο να στείλει περισσότερους άνδρες στα ανατολικά 'μειώνοντας την πίεση στο δυτικό μέτωπο' όπου θα βρισκόταν ο γαλλικός στρατός⁴⁰⁰.

Ήδη από τα τέλη του προηγούμενου έτους, το Γαλλικό Γενικό Επιτελείο, συνέχισε να διαβεβαιώνει την πολιτική ηγεσία ότι 'αν ο [Ευρωπαϊκός] πόλεμος ξεκινήσει στα Βαλκάνια' οι δυνάμεις της Αντάντ 'θα είχαν τις περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας το οποίο θα τις επέτρεπε να αναδιαμορφώσουν τον Ευρωπαϊκό χάρτη ακόμη και αν η Αυστρία σημείωνε κάποιες τοπικές Βαλκανικές νίκες'⁴⁰¹. Αυτό το σενάριο, πιθανώς εξηγεί την άκαμπτη στάση

³⁹⁴ Private Letter No. 593. Sir. Edward Grey. to Sir. G. Buchanan. St. Petersburg, February 17, 1913.

³⁹⁵ Βλέπετοκεφάλαιο 'Austria's Troubles' στο Clark, Christopher. *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914*. Penguin UK, 2012.

³⁹⁶ F.O. 8627/135/13/44

³⁹⁷ F.O. 8853/135/13/44

³⁹⁸ F.O. 8855/135/13/44

³⁹⁹ F.O. 8395/135/13/44

⁴⁰⁰ Βλέπετοκεφάλαιο 'The Balkanization of the Franco-Russian Alliance' στο Clark, *The Sleepwalkers*.

⁴⁰¹ '[...]la Triple Entente aurait les plus grandes chances de succès et pourrait remporter une victoire lui permettant de refaire la carte de l'Europe, malgré les succès locaux que l'Autriche aurait pu obtenir

της Σερβίας στο να εκκενώσει τις περιοχές που είχαν ήδη συμφωνηθεί, αλλά και την Γαλλο-Ρωσική στάση στο ζήτημα των δύο πόλεων. Διότι παρά το γεγονός ότι ήταν αμιγώς Αλβανικές, επιθυμούσαν να παρασύρουν και την Αυστρία σε ένα πόλεμο.

Από την άλλη σκοπιά φαίνεται ότι και στην Αυστρία επικρατούσε ένα φιλοπολεμικό πνεύμα, όπου σύμφωνα με τον Sean McMeekin, ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου της Δυναδικής Μοναρχίας, ο Κόμης Conrad, 'πρέσβευε μια πολιτική σύντριψης της Σερβίας' μιμούμενος τον Κάτωνα και την γνωστή του φράση η 'Καρχηδόνα πρέπει να καταστραφεί'⁴⁰².

Εντω μεταξύ, αυτό δεν σημαίνει ότι ολοκληρη η Γαλλία επιθυμούσε τον πόλεμο πάση θυσία, αλλά όπως παρατηρεί ο Clark, παρόλο αυτό 'που οι ιστορικοί αποκαλούν Εθνικιστική Αφύπνιση στην Γαλλική πολιτική, ύστερα από την Κρίση του Agadir (1911)' στην πραγματικότητα 'ως επί το πλείστον ήταν νεαροί μορφωμένοι Παριζιάνοι, εκείνοι που αγκάλιασαν την φιλοπόλεμη στάση'⁴⁰³. Ήδη από το 1902 η αντιπολεμική στάση είχε μεγάλη απήχηση στις μάζες, όπως έχει δείξει η έρευνα του Sandi Cooper στο βιβλίο *Patriotic Pacifism*⁴⁰⁴.

Στον αντίποδα της Ευρώπης, ο Τσαρος φαίνεται να είχε φιλειρηνικές διαθέσεις στην εξωτερική πολιτική, όπως παρατηρεί μια σύγχρονή του, η οποία αναφέρει ότι 'στον Τσάρο ασκούν έντονη κριτική για την τρομοκρατία και καταπίεση [που ασκεί στο εσωτερικό] αλλά [στο εξωτερικό] είναι ο Τσάρος της Ειρήνης και των Συνεδρίων'⁴⁰⁵. Αυτόν τον χαρακτηρισμό τον οφείλει στο γεγονός ότι ήταν ο αρχιτέκτων των Συνεδρίων της Χάγης, το οποίο είχε ως στόχο την εμπέδωση της Ειρήνης. Φυσικά το ίδιο ισχύει και για τους υπόλοιπους σύμφωνα με τον Gordon Martel, όπου, παραδειγματος χάριν, ο Αυτοκράτορας της Αυστρίας, ο Franz Joseph ήταν της άποψης ότι 'ο πόλεμος έχει και μία τιμή'⁴⁰⁶ και κάθε φορά που η Αυτοκρατορία είχε εμπλακεί σε πόλεμο, είχε καταβάλει βαρύ φόρο σε αίμα και εδάφη (βλέπε Βόρεια Ιταλία και Γερμανία).

Ωστόσο, εκείνο που έχει σημασία είναι ότι αφενός η Αλβανική πλευρά, βρισκόμενη προ τετελεσμένων, με την πλειοψηφία της χώρας υπό τον έλεγχο ξένων στρατευμάτων, δεν είχε κανέναν λόγο στην υπόθεση, ενώ οι διαπραγματεύσεις των Μεγάλων Δυνάμεων είχαν μπει σε ένα ξεκάθαρο αδιέξοδο. Δύο παράγοντες ωστόσο έκαναν Βιέννη και Λονδίνο να διαπραγματευτούν μια 'αποδεκτή' πρόταση, το περιεχόμενο της οποίας προέβλεπε να ανάψουν το πράσινο φως στο Συνέδριο και να 'ανακοινώσουν' ότι τα 'Βόρεια και τα Βορειανατολικά σύνορα' της αυτόνομης Αλβανίας είχαν ορισθεί και η Shkodra 'συμπεριλαμβανόταν εντός' των συνόρων της, ενώ η μοίρα της Gjakova θα 'αποφασιζόταν [αργότερα] από μια επιτροπή'⁴⁰⁷.

Κατά πρώτον, το Λονδίνο δεν επιθυμούσε να εμπλακεί σε έναν πόλεμο σε μια άνευ στρατηγικής σημασίας για την Βρετανία περιοχή⁴⁰⁸. Από την άλλη πλευρά υπήρχε και μια

dans les Balkans. στο 'Note de l'État-Major de l'Armée' sur 'l'Action éventuelle de l'Autriche-Hongrie dans les Balkans.', DDF, 3rd series, vol. 3, dos. 359, 366, pp. 439–40, 449–51.

⁴⁰² McMeekin, Sean. *July 1914: Countdown to War*. Reprint edition. Basic Books, 2014. p. 28.

⁴⁰³ Clark, *The Sleepwalkers*. p. 295.

⁴⁰⁴ Cooper, Sandi E. *Patriotic Pacifism: Waging War on War in Europe, 1815-1914*. Oxford University Press, 1991.

⁴⁰⁵ Abbenhuis, Maartje. *The Hague Conferences and International Politics, 1898-1915*. Bloomsbury Publishing, 2018. p. 151.

⁴⁰⁶ Martel, Gordon. *The Month That Changed the World: July 1914 and WWI*. OUP Oxford, 2014. p. 28.

⁴⁰⁷ F.O. 11259/135/13/44

⁴⁰⁸ F.O. 12605/135/13/44

ανθρωπιστική διάσταση, δεδομένου ότι ο Grey λάμβανε καθημερινά 'έγκυρες' και 'αξιόπιστες' προξενικές εκθέσεις αναφορικά με αυτό που ο ίδιος αποκαλεί λακωνικά 'αποτροπιαστικές [ενέργειες] στις περιοχές υπό Σερβική κατοχή'⁴⁰⁹, ενώ ο Berchtold το λέει ευθέως, δηλαδή ότι 'οι Σέρβικες [δυνάμεις] συμπεριφέρονταν με βάρβαρο τρόπο', μια συμπεριφορά η οποία δεν ήταν περιορισμένη μόνο στους 'μωαμεθανούς αλλά και έναντι... [Χριστιανών] Καθολικών'⁴¹⁰.

Οι ενέργειες στις οποίες αναφέρονταν οι σπουδαίοι άντρες επιβεβαιώνονται και από την έκθεση της Επιτροπής για την Διερεύνηση και την 'Συμπεριφορά κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους' της 'Carnegie Endowment'. Ότι δηλαδή αποσκοπούσαν στο να 'αλλάξουν ολοκληρωτικά το εθνοτικό [δημογραφικό] χαρακτήρα των περιοχών εξ' ολοκλήρου κατοικημένες από Αλβανούς'⁴¹¹. Το ακραίο αυτό γεγονός σύμφωνα με τον Daut Dauti, προκάλεσε έντονη αντίδραση στο εσωτερικό της Σερβίας, ειδικά στους κόλπους σοσιαλιστών όπως οι Dimitrije Tucovic, Kosta Novakovic και ο Dragiša Larčević⁴¹². Γι' αυτό τον λόγο λοιπόν, πληροφόρησαν το Μαυροβούνιο ότι η 'μοίρα της Shkodra' εξαρτιόταν από 'την βούληση των Μεγάλων Δυνάμεων' και όχι από το αν θα καταφέρει να την κατακτήσει⁴¹³. Από την Σερβική πλευρά ζητήθηκε αφενός να αποσύρει τις δυνάμεις της από την πολιορκία της Shkodra και αφετέρου να αποχωρήσει από της περιοχές που έχουν ανατεθεί στην Αλβανία⁴¹⁴, όπως ήταν η πόλη Durrës.

Παρά ταύτα, η Αγιά Πετρούπολη ήταν αντίθετη προς την σύσταση μιας επιτροπής. Δηλώνοντας μάλιστα ότι '[...]δεν υπήρχε λόγος να σταλούν σχολαστικοί ειδικοί να καταμετρήσουν τους κάτοικους προκειμένου να μάθουμε αν είναι Σέρβοι ή Αλβανοί, καθώς γνωρίζουμε ήδη ότι οι Αλβανοί αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία'⁴¹⁵. Δεδομένης της δύσκολης κατάστασης στην οποία ευρέθη και του ενδεχόμενου να βρεθεί μονή της σε εμπόλεμη κατάσταση, όχι μόνο με την Βιέννη, αλλά και το Βερολίνο χωρίς να μπορεί να βασιστεί στο Λονδίνο, πρότεινε στο τελευταίο, κατά την διάρκεια των Εργασιών, η Επιτροπή να μην λαμβάνει υπόψιν την 'εθνογραφική' πραγματικότητα, αλλά να επιβεβαιώσει την 'αδιαμφισβήτητη γεωγραφική και οικονομική σχέση της Gjakova με την Σερβία'⁴¹⁶.

Δια του λόγου το αληθές όμως, Αγιά Πετρούπολη και Βιέννη συζητούσαν και μια πιθανή διέξοδο. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο σενάριο το οποίο προτάθηκε, ανεπίσημα πάντα, αφορούσε την σύσταση μιας 'εικονικής επιτροπής', κατά την διάρκεια εργασιών της οποίας 'ο επίτροπος της Γερμανίας θα ψήφιζε μαζί με τα μέλη της Αντάντ στο να περάσει 'η εν λόγω πόλη στην Σερβία'. Αρχικά ο Βρετανός πρεσβευτής στην Αγιά Πετρούπολη, το είχε αποκαλέσει 'γελοίο' προτείνοντας την απόφαση να την πάρει 'άμεσα το Συνέδριο' χωρίς να

⁴⁰⁹ F.O. 11424/135/13/44

⁴¹⁰ F.O. 11609/135/13/44

⁴¹¹ International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars, and Carnegie Endowment for International Peace. Division of Intercourse and Education. *Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan War*. Washington, D.C. : The Endowment, 1914. p. 151.

⁴¹² Boeckh, Katrin, and Sabine Rutar. *The Balkan Wars from Contemporary Perception to Historic Memory*. Springer, 2017. p. 90.

⁴¹³ F.O. 12114/135/13/44 Sir. Edward Grey to Count Salis. March 11, 1913.

⁴¹⁴ F.O. 12114/135/13/44 Sir. Edward Grey to Sir. R. Paget. March 11, 1913.

⁴¹⁵ F.O. 12490/135/13/44

⁴¹⁶ F.O. 12894/135/13/44

χαθεί πολύτιμος χρόνος. Αντιθέτως το Foreign Office θεώρησε ότι 'δεν υπάρχει τίποτα γελοίο σε μια συμφωνία που θα αποτρέψει έναν πόλεμο'⁴¹⁷.

Παράλληλα ο Sazonov εμπιστεύτηκε στον Βρετανό Πρέσβη, ότι ήταν σύμφωνος στην άσκηση πίεσης στο Μαυροβούνιο αναφορικά με το ζήτημα της Shkodra, αρκούσε βέβαια να μην εμπλεκόταν άμεσα η Ρωσία, αλλά ούτε να εξουσιοδοτηθεί η Αυστρία για λογαριασμό των Μεγάλων Δυνάμεων⁴¹⁸. Για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης προέτρεψε να προταθεί εκ μέρους της Αγγλίας και της Γαλλίας 'η διεξαγωγή ενός συλλογικού ναυτικού αποκλεισμού' στα παράλια του Μαυροβουνίου, γεγονός το οποίο δεν θα προκαλούσε 'έντονη αντίδραση' στην Ρωσική κοινή γνώμη, γιατί θα διεξαγόταν 'από τους συμμάχους και φίλους' της ίδιας που ανήκαν στην Αντάντ⁴¹⁹.

Στις 20 Μάρτιου 1913 το Foreign Office λαμβάνει ανησυχητικές πληροφορίες αναφορικά με την συμπεριφορά του τακτικού στρατού του Μαυροβουνίου. Ο Βρετανός πρέσβης στην Cettinje κάνει λόγο για την επίδειξη 'μεγάλης σκληρότητας απέναντι στους Αλβανούς' με τις κατοικημένες περιοχές 'να βομβαρδίζονται αδιάκριτα' καταστρέφοντας ακόμη και 'ορφανοτροφεία'⁴²⁰. Σε ένα τέτοιο κλίμα, όπου μια γενοκτονία ήταν σε εξέλιξη, ο Αυστριακός πρέσβης πληροφορεί τον Grey ότι η χώρα του είναι έτοιμη να 'παραχωρήσει την Gjakova' υπό τους ορούς παραχωρήσεως 'αποτελεσματικής προστασίας' για τους Αλβανούς κάτοικους της περιοχής. Η υπόλοιπη Βόρειος και Βορειοανατολική συνοριακή γραμμή 'θα γίνει σύμφωνα με την Αυστριακή πρόταση' και το σημαντικότερο είναι 'να σταματήσουν [οι Νοτιοσλαβικές Μοναρχίες] τις εχθροπραξίες' και να αναχωρήσουν άμεσα από τις περιοχές 'που έχουν παραχωρηθεί' στο νεοσύστατο κράτος⁴²¹.

Η ίδια πρόταση παρουσιάστηκε επισήμως κατά την διάρκεια των εργασιών του Συνέδριου στις 22 Μάρτιου, όπου η Αυστρία 'θύσασε' το 'πολιτικό συμφέρον' της έναντι του 'ανθρωπισμού', διότι η κατάσταση για 'τους αμάχους' είχε γίνει 'απολύτως απελπισμένη'⁴²². Παρ' όλη την επείγουσα κατάσταση, ακόμη και η Ιταλία άργησε να υιοθετήσει και να δώσει την συναίνεση της στην απόφαση του Συνέδριου⁴²³. Η πολύ καλά ενημερωμένη και με εξαιρετικές διασυνδέσεις, Lady Edith Durham, υποστηρίζει ότι η Ρώμη είχε οργανώσει μια μυστική επιχείρηση μέσω του προξενείου της στο να περάσει η 'πόλη στο Μαυροβουνίου' και όχι στην 'Αυστρία'⁴²⁴, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει και η διπλωματική αλληλογραφία.

Στις 26 Μάρτιου υιοθετήθηκε η απόφαση επισήμως και προτάθηκε να σταλεί σε Βελιγράδι και Cettinje ως ένα συλλογικό αίτημα των Μεγάλων Δυνάμεων⁴²⁵. Ωστόσο ο Ρώσος πρέσβης στο Βελιγράδι αρνήθηκε να συμμετάσχει στην συλλογική διαμαρτυρία δηλώνοντας στις 28 Μάρτιου ότι 'δεν είχε λάβει καμία οδηγία' από την Αγία Πετρούπολη. Ακόμα όμως και όταν τις έλαβε υποστήριξε ότι αυτές 'δεν συμφωνούσαν' με εκείνες των υπολοίπων 'συνάδελφων'

⁴¹⁷ F.O. 12490/135/13/44

⁴¹⁸ F.O. 12846/135/13/44

⁴¹⁹ F.O. 12824/135/13/44

⁴²⁰ F.O. 12847/135/13/44

⁴²¹ F.O. 13787/135/13/44

⁴²² F.O. 13358/135/13/44

⁴²³ F.O. 13936/135/13/44

⁴²⁴ Βλέπε το άρθρο: 'Albania and the Powers' δημοσιευμένο στο *The Contemporary Review*, τεύχος July 1919. στο Durham, *Albania and the Albanians*. p. 114.

⁴²⁵ F.O. 13988/135/13/44

του, με την πλειονότητα να έχει πισθεί ότι επρόκειτο για μια τακτική κίνηση 'προκειμένου να κερδηθεί χρόνος' και να τεθούν οι Μεγάλες Δυνάμεις προ τετελεσμένων⁴²⁶.

Παρά ταύτα, προκειμένου να στείλουν στο Μαυροβούνιο το μήνυμα ότι έπρεπε να αποσύρει τα στρατεύματα του και να λήξει την πολιορκία της Shkodra, αποφασίστηκε στις 31 Μάρτιου να πραγματοποιηθεί ένας ναυτικός αποκλεισμός στα παράλια της μικρής Νοτιοσλαβικής μοναρχίας⁴²⁷. Ενώ πονοκέφαλο προκαλούσε για Λονδίνο και Βιέννη η μεταφορά δια θαλάσσης από το Μακεδονικό μέτωπο 'με ελληνικά πλοία 11,000 σέρβων στρατιωτών'⁴²⁸ προς ενίσχυση του Μαυροβουνίου, με τον Grey να ζητεί από τον Βενιζέλο 'να μην επιτρέψει στο πολεμικό ναυτικό να συμβάλει στην μεταφορά στρατιωτών ή πολεμοφοδίων στα Αλβανικά παράλια'⁴²⁹.

Ωστόσο, το Μαυροβούνιο αδιαφόρησε για την συλλογική διαμαρτυρία υπό την δικαιολογία ότι 'ήταν σε εμπόλεμη κατάσταση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία'⁴³⁰, αγνοώντας όμως ταυτόχρονα την καινούργια και ολέθρια, όπως αποδείχθηκε, πραγματικότητα, ότι δηλαδή δεν πολιορκούσε ένα προπύργιο της «Ανατολής», αλλά την πόλη μιας πλέον αυτόνομης χώρας, αναγνωρισμένης από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Παρόλο που η Βρετανία προειδοποίησε το Βελιγράδι να αποσύρει την στήριξη στην Cetinje υπό την απειλή ότι 'θα χάσει ότι έχει κερδίσει από την ισχύουσα συμφωνία'⁴³¹, ο Ρασιί ακολουθώντας τις συμβουλές του Ρώσου πρέσβη στην Σερβική πρωτεύουσα ότι 'δεν πρέπει να υποκύψει στην βούληση των Μεγάλων Δυνάμεων'⁴³², απάντησε ότι 'θα ήταν ατιμωτικό να εγκαταλείψουμε το Μαυροβούνιο την παρούσα στιγμή και θα έμενε στην ιστορία ως ντροπιαστικό επεισόδιο για το [Σερβικό] έθνος'⁴³³.

Υστέρα από αρκετές διαπραγματεύσεις, τα παράλια του Μαυροβούνιο τέθηκαν υπό ναυτικό αποκλεισμό. Έχοντας όμως πρότερα γνώση ότι είχαν δοθεί εντολές μη εμπλοκής στο στολίσκο ο οποίος είχε 'ειρηνικό χαρακτήρα', όπως δείχνουν οι οδηγίες του Βρετανού ναυάρχου⁴³⁴, δεν συμμορφώθηκε⁴³⁵. Αυτό το γεγονός 'δυσκόλεψε ιδιαίτερα' την θέση του Berchtold, τον οποίον κατηγορούσαν στο εσωτερικό της χώρας για 'πολιτική αδράνεια'⁴³⁶ και συνεπώς πραγματοποιήθηκαν κινήσεις προς μια πιο ενεργητική μονομερή εμπλοκή της Βιέννης. Στις 9 Απριλίου, ο Βρετανός πρέσβης πληροφορεί το Foreign Office ότι 'ο Αυτοκράτορας ήταν εξαγριωμένος με τον Βασιλιά Νικολά, δηλώνοντας ότι έπρεπε να αφεθεί στην μοίρα του'. Ταυτόχρονα έδωσε εντολή στον Ρωσικό τύπο να αποστασιοποιηθεί από τις ενέργειες της Νοτιοσλαβικής Μοναρχίας, διότι 'είχε ξεκινήσει έναν πόλεμο χωρίς την συναίνεση της Ρωσίας και ότι αρνούσαν να ακούσει τις συμβουλές της', ενώ πολιτικοί

⁴²⁶ F.O. 14535/14535/13/44

⁴²⁷ F.O. 15163/150/76/13/44

⁴²⁸ F.O. 14998/135/13/44

⁴²⁹ F.O. 15163/150/76/13/44

⁴³⁰ F.O. 14944/135/13/44

⁴³¹ F.O. 15701/135/13/44

⁴³² Private Letter No. 819. Sir. Edward Grey. to Sir. G. Buchanan. London, April 8, 1913.

⁴³³ F.O. 14939/135/13/44

⁴³⁴ F.O. 16079/15076/13/44. Enclosure 1 in No. 817. '[...]You should warn any transports conveying troops or munitions of war to abstain from proceeding within blockaded area. If, as is most improbable, they disregard your warning you should so place your vessels as to indicate your intention to prevent a landing being effected. Except in the case of aggressive action on their part, and then only in the last resort, you should not open fire upon them. [...]

⁴³⁵ F.O. 15738/15076/13/44.

⁴³⁶ F.O. 16041/15076/13/44.

παράγοντες δήλωναν ότι 'δεν θα υπήρχε καμία διαμαρτυρία αν [η Αυστρία] πρόβαινε σε στρατιωτικά μετρά⁴³⁷'.

Η κλιμάκωση της κρίσης σε συνδυασμό με την υποχώρηση της Αγίας Πετρούπολης δια στόματος του Τσάρου, οδήγησε την Σερβία από το να δώσει εντολή στον 'διοικητή [του εκστρατευτικού σώματος] να αποσύρει τις δυνάμεις του⁴³⁸ από την πολιορκία, οι οποίες στο μεσοδιάστημα είχαν ενισχυθεί με το σύνολο της νεοσύστατης Σέρβικης πολεμικής αεροπορίας⁴³⁹. Το Μαυροβούνιο ωστόσο επέμενε στην θέση του, ακόμη και όταν του προσφέρθηκε ως αντάλλαγμα ένα δάνειο με ιδιαίτερα ευνοϊκούς ορους, θεωρώντας το, στις 20 Απριλίου, ως 'μια προσβολή την οποία ούτε ο Βασιλιάς ούτε το Μαυροβούνιο θα δέχονταν ποτέ⁴⁴⁰'.

Συνεχίζοντας την πολιορκία, τρεις μέρες αργότερα τα μεσάνυχτα μεταξύ 22^{ης} και 23^{ης} Απριλίου 1913 η πόλη έπεσε⁴⁴¹. Την πόλη παρέδωσε ο Essad Pashë Torptani, αφού πρώτα ανέλαβε την στρατιωτική ηγεσία των δυνάμεων δολοφονώντας τον Οθωμανό στρατηγό Hasan Riza, υπεύθυνο για την άμυνα της πόλης, διαπραγματεύτηκε μέσω του ιταλικού προξενιού την παραχώρηση της πόλης με αντάλλαγμα χρηματικής αμοιβής⁴⁴². Η μικρή Νοτιοσλαβική μοναρχία, πέρασε την τελευταία κόκκινη γραμμή που είχε θέσει η Βιέννη⁴⁴³. Έχοντας χάσει πλέον την στήριξη του Τσάρου, με την γειτονική Σερβία να έχει αποσύρει τα στρατεύματά της, το Μαυροβούνιο μόνο, χωρίς άλλους συμμάχους ενημέρωσε τις Μεγάλες Δυνάμεις ότι η κατοχή της πόλης είναι 'μη αναστρέψιμη' και μάλιστα δε στην περίπτωση 'αποβίβασης δυνάμεων θα αντιμετωπιζόνταν ως εισβολείς⁴⁴⁴'.

Η Δυναδική Μοναρχία, με το 'κυρός και το γόητρο' της να είχε πληγεί, ίσως ανεπανόρθωτα, όπως και το μέλλον και η συνοχή της Αυτοκρατορίας, αποφάσισε να αναλάβει δράση. Ενημέρωσε το Λονδίνο ότι από την στιγμή που οι αποφάσεις του Συνέδριου δεν γίνονται σεβαστές, τότε η Βιέννη 'θα ανάκτησει την ελευθέρια [μονομερής] δράσης'. Διότι η πρωτοφανής στάση του Μαυροβουνίου στο Βορρά θα 'ενθάρρυνε την Ελλάδα' να μην σεβαστεί τις ανάλογες αποφάσεις αναφορικά με τα σύνορα στη 'νότιο Αλβανία'⁴⁴⁵, τα λόγια αυτά αποδείχτηκαν, εκ των υστέρων, προφητικά. Στις 2 Μαΐου 1913, συγκαλεί υπό την προεδρία του Υπουργού εξωτερικών, κόμη Berchtold, το Αυτοκρατορικό Συμβούλιο, το οποίο πήρε την απόφαση στις 6 του μήνα, να ξεκινήσουν οι πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον του Μαυροβουνίου, αν το τελευταίο δεν είχε εκκενώσει την Shkodra⁴⁴⁶.

⁴³⁷ F.O. 16450/135/13/44.

⁴³⁸ F.O. 17988/135/13/44.

⁴³⁹ Despot, *The Balkan Wars in the Eyes of the Warring Parties*. p. 177-179.

⁴⁴⁰ F.O. 18128/14538/13/44.

⁴⁴¹ F.O. 18565/135/13/44.

⁴⁴² Η Βρετανία είχε πληροφορηθεί τις διαπραγματεύσεις του Esad, από τις 10 Απριλίου. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του Foreign Office το ποσό που είχε ζητήσει ήταν ύψους 80,000 τουρκικών λίρων. Για περισσότερα βλέπε: PRO. F.O. 371/1770 doc. No. 16354 file 135 Sir. Grey to Count de Salis. Αναφορικά με τις συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε η παράδοση της Shkodra καθώς και τα γεγονότα που προηγήθηκαν βλέπε: Edith Durham. *TwentyYearsOfBalkanTangle*. London, 1920. p. 236-239.

⁴⁴³ Βλέπε για παράδειγμα την 'Υπόθεση Prochasco' στο Edith Durham, *Twenty Years Of Balkan Tangle*. p. 234.

⁴⁴⁴ F.O. 17803/135/13/44.

⁴⁴⁵ F.O. 19307/135/13/44.

⁴⁴⁶ PRO. F.O. 371/1771. doc. No. 20260, Cartwright to Grey, Vienna, May 2, 1913.

Στις 4 Μάιου 1913, ο Μαυροβούνιος Ηγεμόνας, βλέποντας την αποφασιστικότητα της Βιέννης και το γεγονός ότι τα στρατεύματα του Τσάρου δεν θα προέλαυναν για λογαριασμό του εναντίον της Αυστρίας και με την τελευταία να του είχε ξεκαθαρίσει ότι τα στρατεύματα της θα καταλάμβαναν την Cetinjë, ενημέρωσε τις Δυνάμεις ότι '[...]je remets le sort de la ville de Scutari entre les mains des Puissances'⁴⁴⁷. Οι δυνάμεις του Βασιλιά Νικολά, εκκένωσαν την πόλη 10 μέρες αργότερα αφού πρώτα, αναφέρει η Edith Durham, 'έκαψαν και λεηλάτησαν το εν τρίτο του παζαριού' της πόλης⁴⁴⁸. Την θέση τους διαδέχτηκε ένα εκστρατευτικό σώμα των Μεγάλων Δυνάμεων υπό τις εντολές του Βρετανού Ναυάρχου, Sir Cecil Burney⁴⁴⁹.

Ενώ η κρίση σχετικά με την μοίρα της Shkodra έληξε τυπικά με την 'συνθηκολόγηση' του Νικολά στην 'βούληση των Δυνάμεων', το Κοντσέρτο συνέχισε και πάλι τις εργασίες. Δεδομένου ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία, δεν είχε πια, πάρα μια μικρή παρουσία σε αυτό που κάποτε, ήταν γνωστή ως 'Ευρωπαϊκή Τουρκιά', Βιέννη και Ρώμη προτείνουν στο Κοντσέρτο στις 8 του Μάη, να διακόψουν κάθε σχέση της αυτόνομης Αλβανίας με την Πύλη, αναιρώντας την απόφαση του Δεκέμβρη, μέσω της οποίας ο Σουλτάνος θα ήταν τυπικά κυρίαρχος⁴⁵⁰ (όπως ήταν παραδείγματος χάριν στην Βουλγαρία μέχρι το 1908⁴⁵¹). Εν τω μεταξύ ξεκίνησαν οι προεργασίες αναφορικά με τα Νότια σύνορα δηλαδή τα ελληνοαλβανικά.

Ο Ιταλός πρωθυπουργός, ο Giolitti, αναφέρει στα απομνημονεύματα του τον στρατηγικό στόχο της Ιταλίας στο θέμα, λέγοντας χαρακτηριστικά ότι προσπάθησε 'να αποτρέψει στο να περιέλθουν υπό Ελληνικό έλεγχο οι δύο ακτές του Καναλιού της Κέρκυρας, διότι κατά την κρίση του [Ιταλικού] Ναυτικού, η στρατηγική θέση της χώρας στο Ιόνιο θα επιδεινωτόταν'⁴⁵². Μάλιστα ο υπουργός εξωτερικών, μαρκήσιος di San Giuliano, έφθασε στο σημείο να απειλεί ευθέως των Έλληνα πρέσβη στη Ρώμη με *casus belli* με μια διόλου διπλωματική γλώσσα ότι η Ιταλία 'θα πολεμήσει [προκειμένου] να την αποτρέψει'⁴⁵³. Η Ιταλική πρόταση αναφορικά με τα μελλοντικά Ελληνοαλβανικά σύνορα ήταν ότι ως αφετηρία του νοτιότερου σημείου αποτελούσε 'το δέλτα του ποταμού Καλαμάς[Θύαμης]', αναφερόμενη προκαταβολικά ότι θα υπήρχε 'περιθώριο για διαπραγματεύση στην ενδοχώρα'⁴⁵⁴. Ωστόσο, υστέρη από συνδυασμένη Γαλλο-Ρωσική πίεση στην Ρώμη, η Ιταλία αναθεώρησε προτείνοντας ως νοτιότερο σημείο το 'Νησ[ακ]ί Στύλος'⁴⁵⁵.

Στο Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στις 30 Μάιου η Ιταλία παρουσίασε μια πιο ολοκληρωμένη πρόταση, τονίζοντας ότι τρία ήταν τα σημεία ζωτικής σημασίας για την ίδια, πάνω στα οποία έπρεπε να χαραχθούν τα νέα σύνορα δηλαδή 'η Θάσος και ο Στύλος στην ακτογραμμή και η [πόλη] Κορσα στην ενδοχώρα'⁴⁵⁶. Η Ελληνική κυβέρνηση διαμαρτυρήθηκε για το ζήτημα της Sarandë όπως και της Κορσα ζητώντας να μην 'τεθούν ελληνικοί πληθυσμοί

⁴⁴⁷F.O. 20474/135/13/44. μετάφραση: '[...] εγώ τοποθετώ την μοίρα της πόλης στα χέρια των Δυνάμεων.'

⁴⁴⁸Edith Durham, *Twenty Years Of Balkan Tangle*. p. 238.

⁴⁴⁹F.O. 21185/20810/13/44.: Στις 7 του Μαη ο Ναυάρχος Burney, ετοίμασε μια δύναμη 500 αξιωματικών να σταλούν στην Shkodra. F.O. 23100/20810/13/44.: Στις 14 του Μάη, ο Ναύαρχος Burney υπέγραψε το πρωτόκολλο παραλαβής της Shkodra από τον Μαυροβούνιο κυβερνήτη.

⁴⁵⁰ F.O. 22131/9564/13/44.

⁴⁵¹ Detrez, Raymond. *Historical Dictionary of Bulgaria*. Rowman & Littlefield, 2014. p. 248.

⁴⁵² Giolitti, *Memorie della mia vita, con uno studio di Olindo Malagodi*. p. 482.

⁴⁵³ F.O. 22352/13799/13/44

⁴⁵⁴ F.O. 21878/13799/13/44.

⁴⁵⁵ F.O. 23707/9564/13/44.

⁴⁵⁶ F.O. 25532/9564/13/44.

υπό Αλβανική κυριαρχία με την δικαιολογία ότι η πρώτη 'αποτελεί το μοναδικό λιμάνι' της περιοχής, ενώ η δεύτερη 'είναι πρακτικά εξολοκλήρου ελληνική', ζητώντας την διοργάνωση ενός δημοψηφίσματος, έτσι ώστε να αποφασίσουν οι κάτοικοι για το που θέλουν ανήκουν⁴⁵⁷.

Ωστόσο, η ίδια η Βρετανία αρνήθηκε ένα τέτοιο ενδεχόμενο και ο λόγος βρίσκεται στην κατάσταση που επικρατούσε στις εν λόγω περιοχές. Ενδεικτικά θα παραθέσω ένα χωρίο από το βιβλίο της Lady Edith Durham, η οποία επισκέφτηκε κατά το ίδιο διάστημα την πόλη της Κορσα μαζί με έναν Αμερικανό δημοσιογράφο, περιγράφει με τον εξής τρόπο το κλίμα που επικρατούσε:

«[...]βρήκαμε [την Κορσα] 'σε μια κατάσταση μεγάλης έντασης.' 'Οι άνθρωποι φοβούνταν μην συλληφθούν. Ένα είδος σιωπηλής τρομοκρατίας αιωρούνταν στον αέρα. Μεγάλη ελληνική προπαγάνδα ήταν σε εξέλιξη, ελληνικά στρατεύματα παντού. Οι [Αλβανοί] [...] ήθελαν να έρθουν [να μιλήσουμε] αλλά δεν τολμούσαν. Μας παρακάλεσαν να σώσουμε την Κορσα. [...] Κατάλαβα τι μεγάλο σφάλμα είχαν πράξει οι Αμερικανοί το 1903, όταν έβαλαν την αποστολή τους υπό Αυστριακή προστασία αντί υπό Αγγλική. Οι Έλληνες, τώρα υποστήριζαν ότι το Αλβανικό [προτεσταντικό] σχολείο ήταν Αυστριακό και υποστήριζαν ότι δεν υπήρχε κάποιο Αλβανικό [εθνικό] κίνημα. Οι Αλβανοί εθνικιστές, από την άλλη, βρίσκονταν σε μεγάλη πικρία[...]γιατί βρήκαν τους Έλληνες ακόμη πιο καταπιεστικούς από τους Τούρκους. Οι Αμερικανοί ιεραπόστολοι είχαν απελαθεί με εικοσιτετράωρη διορία. Το [Αλβανικό] σχολείο είχε κλείσει. Τα Τουρκικά στρατεύματα είχαν συμπεριφερθεί καλά στην πόλη και δεν είχαν παραβιάσει ποτέ τις ιδιωτικές κατοικίες. Οι Έλληνες [στρατιώτες] είχαν φερθεί σαν κατακτητές τείνοντας προς την λεηλασία, συμπεριφερόμενοι σκληρά και βίαια.

Εκείνοι [η Ελληνική στρατιωτική διοίκηση] οργάνωσε μια συνάντηση η οποία έπρεπε να ωθήσει τον κύριο Nevinson να γράψει ένα άρθρο στην εφημερίδα του ότι η Κορσα επιθυμούσε να γίνει Ελληνική.[...Τους βρήκαμε] σε ένα τραπέζι, όπου υπήρχαν περίπου δεκατέσσερις μαγαζάτορες, οι οποίοι, όταν τους έδωσε εντολή ο Μητροπολίτης μας δήλωσαν ότι ήθελαν να γίνουν Έλληνες. Θα έπρεπε, πράγματι, να έχει κανείς πολύ θάρρος να πει παρουσία των Ελλήνων αξιωματικών ότι δεν επιθυμούσε να γίνει Έλληνας! "Το ακούσατε," είπε ο ξεναγός μας, 'οι χριστιανοί της Κορσα θέλουν να γίνουν Έλληνες!

Μας πήγαν περπατώντας στο σπίτι ενός ηλικιωμένου Μωαμεθανού, ο οποίος επίσης υπακούως [έδωσε την ίδια] απάντηση. Τι άλλο μπορούσε να κάνει ο καημένος;

Ένας άοπλος πληθυσμός αντιμέτωπος με ένα μεγάλο στρατό είναι αβοήθητος. Πολλοί, [ακόμη και] Άγγλοι θα δήλωναν ότι είναι Chocaw [Αμερικανοί ιθαγενής ινδιάνοι] αν τους το ζητούσαν πέντε χιλιάδες οπλισμένοι άνδρες.[...]

Περικυκλωμένοι από Έλληνες στρατιώτες, οι κάτοικοι συμφωνήσαν να στείλουν στο Συνέδριο των Πρεσβευτών ένα τηλεγράφημα όπου δήλωναν ότι η Κορσα ψήφισε ομόφωνα υπέρ της Ελλάδος.

⁴⁵⁷ F.O. 26034/13799/13/44.

Μόλις νύχτωσε άνθρωποι ήρθαν να μας συναντήσουν. [...] Μας παρακάλεσαν να στείλουμε ένα τηλεγράφημα [που να περιέχει την αλήθεια] στο Λονδίνο. Το κοντινότερο τηλεγραφικό [γραφείο] βρισκόταν στην πόλη Berat.[...]. Φτάσαμε στο Berat, όπου μας υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό. Το τηλεγράφημα εστάλη[...]⁴⁵⁸.»

Το Συνέδριο συνέχισε κανονικά τις εργασίες, στις 10 Ιουνίου ωστόσο, ο Grey δηλώνει ότι οι συναντήσεις 'δεν μπορούν να συνεχιστούν επ' αορίστου', δηλώνοντάς ότι οι εργασίες θα έπρεπε να λήξουν ακόμη και χωρίς να διευθετηθεί το ζήτημα 'των Νοτίων συνόρων'⁴⁵⁹. Την επόμενη μέρα προσέθεσε στις δηλώσεις του ότι 'θα έπρεπε να λυθούν τα χεριά σε Ιταλία και Αυστροουγγαρία'⁴⁶⁰, προκειμένου να της επιβάλλουν, αν χρειαστεί, *manu militari*. Ο Λάμπρος Κορομηλάς προσέγγισε τον Βρετανό πρέσβη και του ζήτησε 'να μην αφήσει την Ελλάδα να διευθετήσει μονή της το ζήτημα των συνόρων' με την Βιέννη και την Ρώμη χαρακτηρίζοντας το ως ένα 'επικίνδυνο παιχνίδι'. Ενώ παράλληλα φροντίζει να δείξει ότι η κυβέρνηση του είναι 'μετριοπαθής' διότι ήταν πρόθυμη να υποχωρήσει από περιοχές που χαρακτήριζε 'αμιγώς ελληνικές', όπως η Saranda και η Himarra, που συνάμα αποτελούσαν το 'φυσικό λιμάνι των Ιωαννιτών', ζώνοντας ωστόσο την προσάρτηση περιοχών όπως 'η Gjirokastra από κοινού με την Κουιάδα του Ποταμού Drin καθώς και τις πόλεις Përmet και Korça'⁴⁶¹.

Ο Επικεφαλής του Foreign Office, αφού πρώτα συμβουλευτήκε τις πληροφορίες αναφορικά με την δημογραφική σύνθεση στις εν λόγω περιοχές που είχαν συντάξει Βρετανοί κυβερνητικοί αξιωματικοί. Σύμφωνα πάντα λοιπόν, με τα στατιστικά στοιχεία που υπάρχουν στα Βρετανικά αρχεία, παραδείγματος χάριν ο καζας της Κορσα, είχε '132,000 κάτοικους, εκ των οποίων πάνω από 100,000 ήταν Αλβανοί μωαμεθανοί στο θρήσκευμα, ενώ οι υπόλοιποι ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι, ως επί το πλείστον Αλβανοί και ακολουθούσαν Βλάχοι και Βουλγάροι'⁴⁶² - τον ώθησαν να δηλώσει στον Γάλλο Υπουργό Εξωτερικών, Stephen Pichon, ο οποίος ήταν σε συχνή επαφή με την Ελληνική κυβέρνηση, ότι 'δεν τίθεται ζήτημα να πολεμήσουμε την Ιταλία και την Αυστρία προκειμένου να δώσουμε την Κορσα στην Ελλάδα'. Έμμεσα δήλωνε ότι είχε υποκύψει στην πίεση που είχε ασκήσει η Lady Durham⁴⁶³. Προσθέτει ότι 'όλοι οι Άγγλοι που έχουν επισκεφτεί την πόλη, με έχουν διαβεβαιώσει ότι, παρόλο που ο Ελληνικός πολιτισμός όπως και τα σχολεία ήταν παρόντα, οι κάτοικοι [εθνικά] είναι Αλβανοί'⁴⁶⁴ με τους δύο άνδρες να συμφωνούν στις 26 Ιουνίου 1913 ότι αν Ρώμη και Βιέννη δεν υποχωρήσουν τότε 'δεν θα πιέσουν' άλλο το θέμα.

Δύο μέρες αργότερα, στις 28 Ιουνίου, σε μια κοινή κατ' ιδίαν συνάντηση μεταξύ των Πρεσβευτών της Αυστροουγγαρίας και της Ιταλίας με τον «πρώτο διπλωμάτη» της

⁴⁵⁸ Edith Durham, *Twenty Years Of Balkan Tangle*. p. 243-247. Το ανώτερο κλίμα επιβεβαιώνει και η έκθεση της επιτροπής του Carnegie Endowment for International Peace καθώς και πολλαπλές πηγές όπως οι προξενικές εκθέσεις Βρετανών, Ιταλών, Αυστριακών κ.α. διπλωμάτων.

⁴⁵⁹ F.O. 26630/13799/13/44.

⁴⁶⁰ F.O. 27258/2926/13/44.

⁴⁶¹ F.O. 28847/13799/13/44.

⁴⁶² PRO. F.O 371/1769, doc. No. 4101, Renseignements statistiques sur la population frontiere de l'Albanie du Nord, Est et Sud, London, January 25, 1913.

⁴⁶³ Edith Durham, *Twenty Years Of Balkan Tangle*. p. 247.

⁴⁶⁴ F.O. 29557/13799/13/44

Βρετανικής Εξωτερικής Πολιτικής, άνοιξε ο δρόμος για την τελική ευθεία. Ρώμη και Βιέννη παρουσίασαν την πρόταση τους στο Sir. E. Grey, το οποίο περιλάμβανε τα εξής τρία σημεία:

A.

Η κυριαρχία του Σουλτάνου πρέπει να διακοπεί.

B.

Η Αλβανία θα συγκροτηθεί ως ανεξάρτητο και κληρονομικό πριγκιπάτο με διάδοχο τον πρωτότοκο. Ο Πρίγκιπας θα επιλεγθεί από τις έξι [Μεγάλες] Δυνάμεις.

Γ.

Από τη στιγμή που η γενική οριοθέτηση της Αλβανίας θα έχει πραγματοποιηθεί και η χώρα θα έχει εκκενωθεί από τα στρατεύματα των [Βαλκάνιων] Συμμάχων, μια διεθνής επιτροπή παρακολούθησης αποτελούμενη από αντιπροσώπους των έξι Δυνάμεων καθώς και έναν εκπρόσωπο της Αλβανίας, θα είναι υπεύθυνοι για την εκπόνηση ενός αναλυτικού σχεδίου οργάνωσης όλων των κλάδων της διοίκησης της Αλβανίας. Όσον αφορά το δικαστικό σύστημα, η Επιτροπή θα έχει ως σημείο αναφοράς τις αρχές πάνω στις οποίες υποδομήθηκε το Αιγυπτιακό [δικαστικό σύστημα]. Η Επιτροπή θα παρουσιάσει στις [Μεγάλες] Δυνάμεις εντός έξι μηνών μια έκθεση σχετικά με τα αποτελέσματα της εργασίας της, καθώς και το πόρισμα της σχετικά με τη διοικητική και οικονομική οργάνωση της χώρας. Η εντολή της Επιτροπής θα έχει χρονική διάρκεια πέντε ετών η οποία μπορεί να ανανεωθεί, αν είναι κριθεί απαραίτητο.⁴⁶⁵

Τις αμέσως επόμενες μέρες, ακολουθήσαν μια σειρά διαβουλεύσεων με αντικείμενο την Αυστρο-Ιταλική πρόταση, στην οποία έγιναν κάποιες μικρές τροποποιήσεις. Παραδείγματος χάριν, ο Grey πρότεινε αντί για τον ορό 'ανεξάρτητο' να χρησιμοποιηθεί ο ορός 'αυτόνομο', καθώς και την ουδετεροποίηση της χώρας υπό τον 'αποκλειστικό έλεγχο και την εγγύηση των έξι [Μεγάλων] Δυνάμεων⁴⁶⁶'. Παράλληλα στις 3 Ιουλίου ο Berchtold διαβίβασε στον Grey τις τρεις αρχές πάνω στις οποίες θα έπρεπε να οροθετηθούν τα Νότια και τα Νοτιοανατολικά σύνορα. Κατά πρώτον 'τα Αλβανικά παράλια έπρεπε να επεκταθούν μέχρι την Θάλαια', κατά

⁴⁶⁵F.O. 31230/14809/13/11.

I. La suzeraineté du Sultan doit être écartée.

II. L'Albanie sera constituée en principauté indépendante et héréditaire par ordre de primogéniture. Le Prince sera designé par les six Puissances.

III. Dès que la délimitation générale de l'Albanie sera achevée et le pays aura été évacué par les troupes des Alliés, une commission internationale de contrôle composée des délégués des six Puissances et d'un délégué de l'Albanie, sera chargée d'élaborer un projet d'organisation détaillé de toutes les branches de l'administration de l'Albanie. Quant à l'organisation judiciaire, la commission s'inspirera des principes du régime appliqué en Egypte. Cette commission présentera aux Puissances dans un délai de six mois un rapport sur le résultat de ces travaux, ainsi que ses conclusions au sujet de l'organisation administrative et financière du pays. Les pouvoirs de cette commission dureront cinq ans et pourront être renouvelés en cas de besoin.

⁴⁶⁶Βλέπε στο ίδιο τα σχόλια του Sir. E. Grey.

δεύτερον 'η Κορσα με ολόκληρη την επικράτεια της έπρεπε να αποδοθεί στην Αλβανία' και κατά τρίτον 'πρέπει να γίνει δεκτός και ένας εκπρόσωπος της Ρουμανίας του οποίου η αρμοδιότητα θα είναι να τοποθετηθεί αναφορικά με την μοίρα των κουτσόβλαχων'. Αν τα αιτήματα γίνονταν δεκτά, τότε δεν θα είχε καμία αντίρρηση. Όσον αφορά στην εκπόνηση των λεπτομερειών των συνόρων, θα την αναλάμβανε μια Διεθνής Επιτροπή⁴⁶⁷. Στη συνέχεια ο ισχυρός άνδρας της Ballhausplatz, παρουσίασε έξι επιπλέον αρχές που θα πρέπει να κατευθύνουν τις εργασίες της Διεθνής Επιτροπής για την χάραξη των συνόρων:

1. Για κάθε παραχώρηση που θα πραγματοποιηθεί υπέρ της Ελλάδος εις βάρος της μινιμαλιστικής συνοριακής γραμμής της Αυστρο-Ιταλικής πρότασης, η Ελλάδα θα πρέπει να προβεί σε παραχωρήσεις στο ζήτημα των νησιών [του Αιγαίου].

2. Η Διεθνής Επιτροπή πρέπει να παραχωρήσει στην Ελλάδα μόνο περιοχές όπου η πλειοψηφία των κατοίκων είναι Έλληνες. Η διαπίστωση της πλειοψηφίας, θα γίνει από την Επιτροπή αποκλειστικά και μόνο μέσω της εθνογραφικής αρχής της μητρικής γλώσσας, χωρίς να λαμβάνουν υπόψιν κάποιο μικρό ελληνικό 'θυλάκα'.

3. Πρέπει να εξαλειφθεί κάθε ελληνική πίεση στους κατοίκους των εν λόγω περιοχών πριν την άφιξη της Επιτροπής.

4. Οι Εργασίες της Επιτροπής πρέπει να ξεκινήσουν και να ολοκληρωθούν σε ημερομηνίες που θα πρέπει να έχουν οριστεί εκ των προτέρων.

5. Πριν πραγματοποιηθεί η πρώτη Συνέδρια της Επιτροπής τα Ελληνικά στρατεύματα πρέπει να έχουν εκκενώσει την πόλη Κορσα, την ακτογραμμή Βόρεια της Θάλασσας όπως και την νήσο Sazan.

6. Η Επιτροπή πρέπει να λειτουργεί έχοντας ως αρχή τους τομείς: δηλαδή μια επαρχία την φορά. Και ενώ σταδιακά θα φτάσει στα συμπεράσματα της, οι Έλληνες θα πρέπει να εκκενώσουν άμεσα τις περιοχές που θα έχουν παραχωρηθεί στην Αλβανία.⁴⁶⁸

Από την στιγμή που βρέθηκε η φόρμουλα για την χάραξη των Νοτίων και των Νοτιοανατολικών συνόρων, προέκυψε το ζήτημα της οργάνωσης της χωροφυλακής καθώς και την προέλευση των αξιωματικών που θα την διοικούσαν⁴⁶⁹. Όλοι συμφωνούσαν ότι πρέπει να προέρχονται από την τάξη μιας εκ των Μικρότερων Δυνάμεων, όπου υποψήφιοι ήταν η Σουηδία, η Ελβετία, το Βέλγιο και η Ολλανδία⁴⁷⁰. Η Σουηδία αποτελούσε και την πρώτη επιλογή, λόγω της ουδετερότητας που είχε ως χώρα αλλά και της εμπειρίας που είχαν συσσωρεύσει οι αξιωματικοί της από παρόμοιες αποστολές στην Περσία⁴⁷¹. Συνεπώς, στις 7 Ιουλίου το Συνέδριο υιοθέτησε ένα ψήφισμα το οποίο προέβλεπε την '[...] αποστολή αιτήματος στην Σουηδική κυβέρνηση εκ μέρους των έξι Μεγάλων Δυνάμεων για την παροχή

⁴⁶⁷ F.O. 31232/13799/13/44

⁴⁶⁸ Στο ίδιο.

⁴⁶⁹ F.O. 31226/14809/13/44

⁴⁷⁰ F.O. 31230/14809/13/44

⁴⁷¹ Sykes, Sir Percy. *A History Of Persia*. Routledge, 2013. p. 469.

ενός ανωτέρου αξιωματικού ο οποίος με την σειρά του θα καλούνταν να επιλέξει έναν επαρκή αριθμό αξιωματικών που θα τον βοηθήσουν στην οργάνωση και την διοίκηση της Αλβανικής χωροφυλακής⁴⁷². Στη συνέχεια, Ρώμη και Βιέννη αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία και στις 15 Ιουλίου, παρουσιάζουν την ημιτελική πρόταση ένδεκα σημείων, αναφορικά με την οργάνωση του μελλοντικού Αλβανικού κράτους.

1. Η Αλβανία έχει συγκροτηθεί ως ένα αυτόνομο πριγκιπάτο, κυρίαρχο και με διάδοχο τον πρωτότοκο υπό την εγγύηση των έξι Δυνάμεων. Ο πρίγκιπας θα επιλεγεί από τις έξι Δυνάμεις.
2. Όλοι οι δεσμοί κυριαρχίας μεταξύ Τουρκίας και Αλβανίας διακόπτονται.
3. Η Αλβανία είναι ουδέτερη, η ουδετερότητά της διασφαλίζεται από τις έξι Δυνάμεις.
4. Ο έλεγχος της δημόσιας διοίκησης και των οικονομικών της Αλβανίας έχει ανατεθεί σε μια Διεθνή Επιτροπή αποτελούμενη από εκπροσώπους των έξι Δυνάμεων και έναν εκπρόσωπο της Αλβανίας.
5. Η εντολή της Επιτροπής θα έχει χρονική διάρκεια τα 5 έτη και θα μπορούν να ανανεωθούν αν χρειαστεί.
6. Αυτή η Επιτροπή θα είναι υπεύθυνη για την ανάπτυξη ενός λεπτομερούς σχεδίου αναφορικά με την οργάνωση όλων των κλάδων της διοίκησης της Αλβανίας. Θα παρουσιάσει στις Δυνάμεις εντός έξι μηνών μια έκθεση με τα συμπεράσματα της εργασίας αναφορικά με την διοικητική και οικονομική οργάνωση της χώρας και τις αποφάσεις [που θα έχει πάρει] αναφορικά με την διοικητική και την οικονομική οργάνωση της χώρας.
7. Ο πρίγκιπας θα διοριστεί το αργότερο εντός έξι μηνών. Εν αναμονή του διορισμού του πρίγκιπα την διοίκηση της χώρας θα την ασκήσει η προαναφερθείσα Διεθνή Επιτροπή.
8. Η δημόσια τάξη και ασφάλεια θα πρέπει να παρέχονται από την διεθνή οργανωμένη, [δυναμη] χωροφυλακής. Ο οργανισμός αυτός θα ανατεθεί σε ξένους αξιωματούχους οι οποίοι θα ασκούν τον ουσιαστικό έλεγχο [πάνω στο] προσωπικό της χωροφυλακής.
9. Οι αξιωματικοί αυτοί θα επιλέγονται από τις τάξεις ευρωπαϊκών στρατών, χωρών όπως η Σουηδία, το Βέλγιο, την Ολλανδία, την Ελβετία, τη Νορβηγία, την Ισπανία, με εξαίρεση τις έξι Δυνάμεις, τα βαλκανικά κράτη και τις κυβερνήσεις που έχουν άμεσα συμφέροντα στα θέματα των Βαλκανίων.

⁴⁷² F.O. 31664/14809/13/44.

10. Η αποστολή των ξένων εκπαιδευτών δεν θα επηρεάσει ούτε την ενότητα της υπηρεσίας ούτε να επηρεάσουν στην απασχόληση ντόπιων αξιωματικών, υπαξιωματικών και χωροφυλάκων.

11. Οι μισθοί των αξιωματικών αυτών μπορούν να εξασφαλιστούν από τους πόρους της χώρας καθώς και με την εγγύηση των Δυνάμεων⁴⁷³.

Το παραπάνω ψήφισμα υιοθετήθηκε *ad referendum*, αφού πρώτα τροποποιήθηκε το άρθρο 5 αυξάνοντας την εντολή στα δέκα χρονιά αντί για πέντε και στο άρθρο 9 αποφασίστηκε να απευθυνθούν τελικά μόνο 'στην Σουηδία', στέλνοντας στις κυβερνήσεις τους για επικύρωση. Όπως βλέπουμε μια ακόμη φορά, το γεγονός ότι 'το τελευταίο Κοντσέρτο' πραγματοποιήθηκε σε χαμηλόβαθμη εκπροσώπηση, έκανε δύσκολη την διαπραγμάτευση, καθώς οι πρεσβευτές χρειάζονταν οδηγίες από τις κυβερνήσεις τους.

Συνεπώς, η διαδικασία της επίλυσης του Αλβανικού ζητήματος πραγματοποιούταν με αργούς ρυθμούς. Έτσι Λονδίνο και Αγία Πετρούπολη αντάλλαξαν 'οπτικές' με την δεύτερη να προτείνει ως προτιμότερο πλάνο η Επιτροπή να έχει εντολή διάρκειας πενταετίας, αλλά με ρήτρα ανανέωσης αν κριθεί απαραίτητο⁴⁷⁴. Η αλληλογραφία που ακολουθεί μέχρι τέλη του μήνα μας παρέχει μια πλήρη εικόνα, όλοι είχαν συμφωνήσει σε γενικές γραμμές με την Αυστρο-Ιταλική πρόταση στις 29 Ιουλίου, υστέρα από 54 συνεδριάσεις. Το τελικό κείμενο ήταν επίσης ένδεκα σημείων και περιείχε ελάχιστες αλλαγές όπως θα δούμε παρακάτω.

1. Η Αλβανία έχει συγκροτηθεί ως ένα αυτόνομο πριγκιπάτο, κυρίαρχο και με διάδοχο τον πρωτότοκο υπό την εγγύηση των έξι Δυνάμεων. Ο πρίγκιπας θα επιλεγεί από τις έξι Δυνάμεις.
2. Όλοι οι δεσμοί κυριαρχίας μεταξύ Τουρκίας και Αλβανίας διακόπτονται.
3. Η Αλβανία είναι ουδέτερη, η ουδετερότητά της διασφαλίζεται από τις έξι Δυνάμεις.
4. Ο έλεγχος της δημόσιας διοίκησης και των οικονομικών της Αλβανίας έχει ανατεθεί σε μια Διεθνή Επιτροπή αποτελούμενη από εκπροσώπους των έξι Δυνάμεων και έναν εκπρόσωπο της Αλβανίας.
5. Η εντολή της Επιτροπής θα έχει χρονική διάρκεια τα 10 έτη και θα μπορούν να ανανεωθούν αν χρειαστεί.
6. Αυτή η Επιτροπή θα είναι υπεύθυνη για την ανάπτυξη ενός λεπτομερούς σχεδίου αναφορικά με την οργάνωση όλων των κλάδων της διοίκησης της Αλβανίας. Θα παρουσιάσει στις Δυνάμεις εντός έξι μηνών μια έκθεση με τα συμπεράσματα της εργασίας αναφορικά με την διοικητική και οικονομική οργάνωση της χώρας

⁴⁷³ F.O. 33046/14809/13/44.

⁴⁷⁴ F.O. 33047/14809/13/44.

και τις αποφάσεις [που θα έχει πάρει] αναφορικά με την διοικητική και την οικονομική οργάνωση της χώρας.

7. Ο πρίγκιπας θα επιλεχθεί εντός έξι μηνών. Μέχρι την επιλογή του και την συγκρότηση μιας οριστικής εθνικής κυβέρνησης, τις δραστηριότητες των τοπικών αρχών όπως και της χωροφυλακής θα είναι υπό τον έλεγχο της Διεθνούς Επιτροπής.
8. Η δημόσια τάξη και ασφάλεια θα πρέπει να παρέχονται από την διεθνήοργανωμένη, [δυναμη] χωροφυλακής. Ο οργανισμός αυτός θα ανατεθεί σε ξένους αξιωματούχους οι οποίοι θα ασκούν τον ουσιαστικό έλεγχο [πάνω στο] προσωπικό της χωροφυλακής.
9. Οι αξιωματικοί αυτοί θα επιλέγονται από τις τάξεις του Σουηδικού στρατού.
10. Η αποστολή των ξένων εκπαιδευτών δεν θα επηρεάσει ούτε την ενότητα της υπηρεσίας ούτε να επηρεάσουν στην απασχόληση ντόπιων αξιωματικών, υπαξιωματικών και χωροφυλάκων.
11. Οι μισθοί των αξιωματικών αυτών μπορούν να εξασφαλιστούν από τα έσοδα της χώρας όπως εγγυούνται από τις Δυνάμεις.⁴⁷⁵

Το παραπάνω ψήφισμα αποτελεί και την τελική πράξη, όσων αφορά τη διεθνή αναγνώριση κρατικής υπόστασης (*statehood*) προς την Αλβανία. Ωστόσο, παρέμενε ανοικτό ακόμη το ζήτημα των Νοτίων συνόρων, το οποίο απασχόλησε στις 31 Ιουλίου τον Sir. Grey κατά την διάρκεια της συνάντησης του με τους εκπροσώπους της Βιέννης και της Ρώμης. Σε αυτό το συνέδριο συμφωνήθηκε ότι η Διεθνής Επιτροπή για την χάραξη των συνόρων πρέπει να έχει ως άξονα εργασίας δύο κύρια σημεία: κατά πρώτον ότι η νήσος Στύλος και κατά δεύτερον η πόλη της Κορça θα περιέλθουν εντός της Αλβανικής κυριαρχίας⁴⁷⁶. Ωστόσο, όπως αναφέρει ο

⁴⁷⁵ F.O. 37297/13799/13/44. 'Organisation de l'Albanie.:1. L'Albanie est constituée en principauté autonome, souveraine et héréditaire par ordre de primogéniture, sous la garantie des six Puissances. Le Prince sera désigné par les six Puissances. 2. Tout lien de suzeraineté entre la Turquie et l'Albanie est exclu. 3. L'Albanie est neutralisée : sa neutralité est garantie par les six Puissances. 4. Le contrôle de l'administration civile et des finances de l'Albanie est confié à une commission internationale composée des délégués des six Puissances et d'un délégué de l'Albanie. 5. Les pouvoirs de cette commission dureront dix ans, et pourront être renouvelés en cas de besoin. 6. Cette commission sera chargée d'élaborer un projet d'organisation détaillé de toutes les branches de l'administration de l'Albanie. Elle présentera aux Puissances, dans un délai de six mois, un rapport sur le résultat de ses travaux, ainsi que ses conclusions au sujet de l'organisation administrative et financière du pays. 7. Le Prince sera nommé dans un délai de six mois au plus tard. En attendant sa désignation et la formation du Gouvernement national définitif, le fonctionnement des autorités indigènes existantes ainsi de la gendarmerie formera l'objet du contrôle de la commission internationale. 8. La sécurité et l'ordre public seront assurés par l'organisation internationale de la gendarmerie. Cette organisation sera confiée à des officiers étrangers qui auront le commandement supérieur et effectif de la gendarmerie. 9. Ces officiers seront choisis dans l'armée suédoise. 10. La mission des officiers instructeurs étrangers ne portera pas atteinte ni à l'uniformité du service, ni à l'emploi d'officiers, sous-officiers et gendarmes indigènes. 11. Les traitements de ces officiers pourront être assurés sur les ressources du pays avec la garantie des Puissances.'

⁴⁷⁶ F.O. 36254/13799/13/44.

Sir. Edward Grey, στα απομνημονεύματά του, αναφορικά με την λήξη τους Συνεδρίου, φέρεται να άφησε ημιτελές το έργο του:

Υστέρα από τον Αύγουστο το Συνέδριο δεν ξανάσμιξε. Δεν υπήρξε μια επίσημη λήξη, δεν κάναμε μια συλλογική φωτογράφιση, ούτε ευχαριστίες, ούτε μια αποχαιρετιστήρια ομιλία απλά σταματήσαμε να βρισκόμαστε. Δεν είχαμε επιλύσει τα πάντα, ούτε όλες τις λεπτομερείς αναφορικά με τα αλβανικά σύνορα...⁴⁷⁷

3 Το Συνέδριο των Πρεσβευτών - L'illustration 19-1-1913

⁴⁷⁷ Grey, Edward. *Twenty-Five Years, 1892-1916*. Vol. 1. 2 vols. London: Hodder and Stoughton, 1925. p. 271-272.

Κεφάλαιο 7^ο

Παράλληλοι βίοι

Ενώ το προηγούμενο κεφάλαιο πραγματεύτηκε διεξοδικά την διπλωματική διάσταση του Αλβανικού ζητήματος στο πλαίσιο του τελευταίου κοντσέρτου, στόχος στο παρόν κεφάλαιο είναι να μετακινήσουμε την οπτική μας στις Αλβανικές χώρες και να εστιάσουμε στις προσπάθειες οικοδόμησης κράτους. Για αυτό τον σκοπό έχω διασπάσει το κεφάλαιο σε τρεις υποενότητες, όπου η πρώτη θα αφορά στις εσωτερικές δυναμικές της 'Προσωρινής Κυβέρνησης' του Ismail bej Vlora και την μετέπειτα διάσπαση της μέσω της ανάδυσης της 'Συγκλήτου της Κεντρικής Αλβανίας' στο Durrës υπό την ηγεσία του Essad Pashë Toptani. Στην δεύτερη θα εξετάσουμε την συγκρότηση της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου, ενός θεσμού ο οποίος συγκροτήθηκε προκειμένου να εφαρμόσει ένα πρωτοπόρο πείραμα στα χρόνια του μακρύ 19^{ου} αιώνα, δηλαδή ενός εγχειρήματος ή ακόμη και 'πειράματος', όπως το ονόμασαν ορισμένοι, κατασκευής κράτους απ' έξω. Και τέλος, η τρίτη υποενότητα ασχολείται με την επιλογή του ηγεμόνα του Αλβανικού πριγκιπάτου, και την βραχύβια βασιλεία του.

Όπως γίνεται αντιληπτό από την επωνυμία του τίτλου, ο λόγος που το επέλεξα βρίσκεται στο ότι για ένα διάστημα το ένα ή το άλλο, το βασίλειο κυβερνήθηκε παράλληλα από δύο ή περισσότερους 'θεσμούς': έτσι έχουμε τον Ismail bej Vlora να κυβερνά παράλληλα με τον Essad Pashë Toptani. Με την άφιξη της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου, ο Vlora παραιτείται αλλά όχι ο Toptani, ο οποίος με την σειρά του παραιτείται μόνον όταν επελέγη ο νέος Ηγεμόνας και τότε πάλι μόνο με ανταλλάγματα. Ακόμη και σε αυτή την περίοδο η Shkodra βρισκόταν σε καθεστώς προτεκτοράτου, το οποίο αναιρέθηκε μόνο με την άφιξη του νέου Ηγεμόνα, ο οποίος πολύ σύντομα διαπίστωσε ότι τέτοιος ήταν μονάχα καθ' όνομα, διότι οι εξουσίες του περιορίζονταν εν πολλοίς από την Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου. Για του λόγου το αληθές το πείραμα της τοποθέτησης ενός νέου Ηγεμόνα στο τιμόνι της νεοσύστατης χώρας δεν ήταν, αυτή τη φορά, ιδιαίτερα επιτυχές, μιας που οι ανταγωνισμοί των Μεγάλων Δυνάμεων υπονομούσαν το έργο του.

α) Η Κυβέρνηση 'Vlora'

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος, βρήκε τον Ismail Qemali, στην Κωνσταντινούπολη όπου είχε μεταβεί, ώστε να συζητήσει με τις Οθωμανικές Αρχές τις λεπτομέρειες της αυτονομίας. Ωστόσο, οι επιτυχίες των Βαλκάνιων τον οδήγησαν 'να συνειδητοποιήσει' ότι 'έπρεπε να παρθούν δραστικά μετρά' προκειμένου 'να σωθούν'⁴⁷⁸. Από την Κωνσταντινούπολη, μετέβη στην Ρουμάνια, όπου έδρευε μια εκ των σημαντικότερων παροικιών, με πλούσια εθνικιστική δράση. Από το εθνικιστικό αυτό κέντρο ενημέρωνε τους ομοεθνείς του ότι είχε 'έρθει η στιγμή για την εκπλήρωση των εθνικών φιλοδοξιών', ζητώντας τους να ξεκινήσουν οι προετοιμασίες στην Vlora όπου έπρεπε 'να συγκεντρωθούν οι εκπρόσωποι' που θα συμμετείχαν στην 'Εθνοσυνέλευση'⁴⁷⁹. Αφήνοντας το Βουκουρέστι για την Βιέννη, είχε μια καθ' ιδίαν συνάντηση με τον Βρετανό πρέσβη στην Δυναδική Μοναρχία, τον Sir. F. Cartwright, στον οποίον εμπιστεύτηκε ότι οι συμπατριώτες του θα προτιμήσουν να 'πολεμήσουν μέχρι εσχάτων πάρα να επιτρέψουν να διαμελισθεί η χώρα τους' τονίζοντας ότι 'ήταν αποφασισμένοι να διατηρήσουν τις επαρχίες όπου η γλώσσα τους είναι κυρίαρχη'⁴⁸⁰.

Ενώ το μοντέλο οργάνωσης που σκόπευαν να εφαρμόσουν, ήταν 'το Ελβετικό', υπό την 'ηγεσία ενός Πρίγκιπα εκλεγμένο από την Ευρώπη', δεν δίστασε να απαντήσει με ειλικρίνεια στο ερώτημα αναφορικά με τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής του μελλοντικού κράτους. Η πράξη αυτή ειλικρίνειας οφειλόταν στην εκτίμησή του, ότι θα δημιουργούνταν δύο μπλόκα, το ένα σλαβικό υπό Βουλγαρική ηγεμονία 'με την Σερβία και το Μαυροβούνιο' ως δορυφόρους και ένα αντισλαβικό μεταξύ 'Ρουμανίας, Αλβανίας και Ελλάδος'⁴⁸¹, το οποίο θα επανάφερε την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή.

Υστέρα από αυτή την σύντομη συνάντηση, προσκλήθηκε στη Βουδαπέστη, όπου συναντήθηκε με τον Υπουργό Εξωτερικών της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων, τον Κόμη Berchtold. Αφού συζήτησαν λεπτομερώς την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός Αλβανικού κράτους, τέθηκε στην διάθεση του πλοίο με στόχο να τον μεταφέρει στα Αλβανικά παράλια, τα οποία τελούσαν υπό ναυτικό αποκλεισμό από το Ελληνικό πολεμικό ναυτικό, έτσι ώστε να συμμετάσχει στην Εθνοσυνέλευση πάραυτα⁴⁸².

Η Εθνοσυνέλευση, ξεκίνησε τις εργασίες άμεσα ψηφίζοντας 'ομόφωνα υπέρ της Ανεξαρτησίας'. Ο Vlora περιγράφει με τον εξής τρόπο την στιγμή που ανακοινώνεται στον λαό η απόφαση:

Κατά την πρώτη συνεδρίαση -στις 28 Νοέμβριου 1912- [η Εθνοσυνέλευση] ψήφισε ομόφωνα την κήρυξη της ανεξαρτησίας. Η Συνέδρια διεκόπη, και οι εκπρόσωποι αφήσαν τη αίθουσα έτσι ώστε να υψώσουμε πάνω από την οικία μου -όπου εγώ είχα γεννηθεί και όπου οι προγονοί μου είχαν ζήσει- εν μέσω ζητωκραυγών χιλιάδων ανθρώπων, την δοξασμένη σημαία του [GjergjKastrioti] Skënderbe, η οποία είχε κοιμηθεί τυλιγμένη τα τελευταία 445 χρονιά. Ήταν μια αξέχαστη στιγμή για μένα, τα χεριά μου έτρεμαν ελπιδοφόρα

⁴⁷⁸ Ismail Kemal Bey and Story, *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*. p. 369.

⁴⁷⁹ Στο ίδιο. p. 370.

⁴⁸⁰ F.O. 47788/42842/12/44.

⁴⁸¹ Στο ίδιο.

⁴⁸² Ismail Kemal Bey and Story, *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*. p. 370.

και υπερήφανα ενώ τοποθετούσα στο μπαλκόνι της παλιάς κατοικίας το λάβαρο του τελευταίου εθνικού [κυρίαρχου] Ηγεμόνα της Αλβανίας. Έμοιαζε λες και το πνεύμα του αθάνατου ηρώα αιωρούνταν εκείνη την στιγμή πάνω από τα κεφαλιά των ανθρώπων σαν μια ιερή φλόγα⁴⁸³.

Αν αφήσουμε στην άκρη την ποιητική περιγραφή του Vloza, η πράξη του στόχευε να θέσει τους Βαλκάνιους προ τετελεσμένων, στοχεύοντας για μια διαδικασία που στο διεθνές δίκαιο, ονομάζεται 'δηλωτική' (*declaratory*). Σύμφωνα με την οποία, 'ακόμη και αν δεν έχει διεθνή αναγνώριση, ένα κράτος πρέπει να αντιμετωπίζεται ως τέτοιο'⁴⁸⁴. Ωστόσο, οι Βαλκάνιοι σύμμαχοι αγνόησαν την νέα πραγματικότητα και αντιμετώπισαν την επικράτεια του νεοσύστατου κράτους ως οργανικό τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως είχαμε την ευκαιρία να δούμε κατά το προηγούμενο κεφάλαιο.

Εκείνο που έχει σημασία ωστόσο είναι η συγκρότηση μιας εθνικής κυβέρνησης καθώς και η ίδρυση ενός νομοθετικού θεσμού, της Συγκλήτου, την οποία απάρτιζαν 18 μέλη, εκλεγμένα από την εθνοσυνέλευση⁴⁸⁵. Μετά την εκλογή της Συγκλήτου προχωρήσαν στην συγκρότηση της προσωρινής κυβέρνησης. Το Υπουργικό Συμβούλιο ήταν δεκαμελές, με τον Ismail Qemali να κρατά ταυτόχρονα δύο χαρτοφύλακες, εκείνο του (Προσωρινού) Προέδρου καθώς και το κρίσιμο Υπουργείο των Εξωτερικών, Αντιπρόεδρος εκλέχθηκε ο ερχόμενος από τις τάξεις της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας, Dom Nikollë Kaçorri αλλά με πλούσια εθνικιστική δράση⁴⁸⁶. Το Υπουργείο Εσωτερικών, ανέλαβε ο δυτικομαθής, απόφοιτος του Πανεπιστημίου της Λοζάνης, και επί πολλά έτη μέλος του Οθωμανικού διπλωματικού σώματος, το οποίο και εγκατέλειψε το 1907 προκειμένου να 'αφιερωθεί' στο Εθνικό Κίνημα, Myfid bej Libohova⁴⁸⁷.

Το Υπουργείο Πολέμου εμπιστεύτηκαν στον πρώην υψηλόβαθμο αξιωματικό του Οθωμανικού Στρατού, με καταγωγή από την Tetona, καθώς και βετεράνου του Αλβανικού Συνδέσμου του Prizren, Mehmet rashë Deralla⁴⁸⁸. Ο Abdi bej Torptani, ο οποίος είχε συντονίσει τις επιχειρήσεις της Επανάστασης του καλοκαιριού του 1912 στα Τίρανα, ανέλαβε το Υπουργείο Οικονομικών⁴⁸⁹. Ο νομικός, με καταγωγή από την πόλη Gjirokastër, Petro Poga, ανέλαβε το χαρτοφύλακα του Υπουργείου Δικαιοσύνης⁴⁹⁰.

Το κρίσιμο Υπουργείο Παιδείας, ανέλαβε ο γόνος της γνωστής οικογένειας μεγαλοεπιχειρηματιών των Gurakuqi από την Shkodra, και ευρυμαθής απόφοιτος του Αλβανικού Κολεγίου του San Demetrio Corone της Καλαβρίας και του Πανεπιστημίου της Νάπολης, ο Luigi⁴⁹¹. Ο περισσότερο γνωστός, με το *nom-de-plume*, Lumo Skëndo, δηλαδή ο Γιαννιώτης στην καταγωγή, Mid'hat Frashëri, ανέλαβε αρχικά το Υπουργείο Δημοσίων Έργων και στη συνέχεια το Υπουργείο Εξωτερικών. Ο Pandeli Cale, με καταγωγή από την Korça,

⁴⁸³ Στο ίδιο. p. 372.

⁴⁸⁴ Βλέπε το 'Declaratory theory' στο Raic, David. *Statehood and the Law of Self-Determination*. Martinus Nijhoff Publishers, 2002. p. 32.

⁴⁸⁵ Ismail Kemal Bey and Story, *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*. p. 372.

⁴⁸⁶ Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History*. p. 229.

⁴⁸⁷ Στο ίδιο. p. 280.

⁴⁸⁸ Στο ίδιο. p. 105.

⁴⁸⁹ Elsie, *Historical Dictionary of Albania*. p. 448.

⁴⁹⁰ *Dervishi, Kastriot. Kryeministrat dhe ministrat e shtetit shqiptar në 100 vjet: anëtarët e Këshillit të Ministrave në vitet 1912 - 2012, jetëshkrimet e tyre dhe veprimtaria e ekzekutivit shqiptar. Shtëpia Botuese 55, 2012. p. 210.*

⁴⁹¹ Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History*. p. 186.

επωμίστηκε το Υπουργείο Αγροτισμού, Εμπορείου και Βιομηχανίας⁴⁹². Και τέλος, ο Lef Nosi, με καταγωγή από το Elbasan έλαβε την ευθύνη για το Υπουργείο Ταχυδρομικών και Τηλέγραφου⁴⁹³.

Στην θεωρία, η Εθνοσυνέλευση είχε κηρύξει την ανεξαρτησία ολόκληρης της επικράτειας που καταλάμβανε το Αυτόνομο κράτος που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της Επανάστασης του καλοκαιριού του 1912 υπό τον Hasan Prishtina. Συνεπώς η Προσωρινή Κυβέρνηση ονομαστικά άπλωνε την κυριαρχία της πάνω στα πρώην τέσσερα βιλαέτια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δηλαδή της Shkodra, του Κοσόβου, του Μοναστηριού και των Ιωάννινων. Ωστόσο, στην πραγματικότητα όπως σχολιάζει στα απομνημονεύματα του ο Ekrem bej Vlora:

‘Η περιοχή υπό τον έλεγχο της [Προσωρινής] κυβέρνησης μετά βίας ξεπερνούσε μια έκταση 4,000 χμ² αλλά φιλοξενούσε έναν πληθυσμό ίσως 250,000 κάτοικων (συμπεριλαμβάνοντας τους προσφυγές). Αν προσθέσουμε και τους 30 με 40 χιλιάδες Τούρκους στρατιώτες, οι οποίοι επίσης είχαν καταφύγει εκεί, μπορούμε να πούμε χωρίς υπερβολή, ότι τους πρώτους μήνες, η προσωρινή κυβέρνηση, κυβερνούσε πάνω από 300 χιλιάδες ψυχές[...].’⁴⁹⁴

Παρόλο που η Οθωμανική εξουσία είχε περιέλθει σε καθεστώς κατάρρευσης, χωρίς να αφήσει πίσω λειτουργικούς θεσμούς, αλλά ταυτόχρονα και την σοβαρή κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή, μιας που η πόλη είχε μετατραπεί σε προορισμό προσφυγών που έφταναν σε καθημερινή βάση από τις υπό κατοχή περιοχές, το κλίμα που επικρατούσε σύμφωνα με τον ίδιο ήταν παραπάνω από θετικό. Έτσι, όταν φτάνει στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου κράτους, εκείνο που άμεσα διακρίνει είναι πρωτόγνωρες εικόνες:

‘[...] οι απλοί άνθρωποι, έκαναν το καθήκον τους. Πλήρωναν μέχρι και το τελευταίο λεπτό των φορών τους (κάτι το οποίο δεν είχαν κάνει νωρίτερα), διατηρούσαν την έννομη τάξη και οπότε ήταν αναγκαίο, έκαναν μεγάλες θυσίες’⁴⁹⁵.

Η αδιαφορία που είχε δείξει η Πύλη απέναντι στις Αλβανικές χώρες, που όπως είχε υποστηρίξει ο Abdul Frashëri μερικές δεκαετίες νωρίτερα, αποτελούσε μια εσκεμμένη πολιτική, η οποία διατηρούσε την ιδιαίτερη πατρίδα του σε μια 'τεχνητή κατάσταση υπανάπτυξης', μάλλον δεν ήταν εκτός τόπου και χρόνου. Έτσι παραδείγματος χάριν, όπως θα δούμε στο παρακάτω απόσπασμα, η απουσία επενδύσεων καθώς και η κατασκευή κτηρίων για την δημόσια διοίκηση εκ μέρους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είχε υποχρεώσει το Υπουργικό Συμβούλιο να διοργανώνει τις Συνεδρίες στην ιδιωτική κατοικία του Προέδρου της Προσωρινής Κυβέρνησης.

⁴⁹² Στο ίδιο. p. 70.

⁴⁹³ Στο ίδιο. p. 338.

⁴⁹⁴ Vlora (bey.), M. Ekrem. *Lebenserinnerungen*. Vol. 2. 2 vols. Munich: R. Oldenbourg, 1973. p. 3-10.

⁴⁹⁵ Στο ίδιο.

*'Το Υπουργικό Συμβούλιο συναντιόταν στην οικία του Ismail bey. Δεν μπόρεσα να μάθω ποτέ που έδρευαν τα Υπουργεία των Υπουργών παρόλο που γνώριζα την Vlora[...]. Ο πιο τυχερός από 'κείνους ήταν ο Υπουργός Ταχυδρομικών και Τηλέγραφων. Εκείνος είχε ένα ολόκληρο Υπουργείο [κτήριο] για τον ίδιο, δηλαδή το γραφείο του ταχυδρομείου και του τηλεγράφου της Vlora.'*⁴⁹⁶

Παρ' όλη την περιγραφή με 'κωμικούς τόνους' εκ μέρους του Ekrem bey, η προσωρινή κυβέρνηση κρίνοντας πάντα από την σοβαρότητα της κατάστασης, τους ελάχιστους πόρους που διέθετε αλλά και τις προκλήσεις που κλήθηκε να αντιμετωπίσει, επιχείρησε παράλληλα να οικοδομήσει ένα κράτος με λειτουργικούς θεσμούς, στην επικράτεια που ήλεγχε. Ο Luigi Gurakuqi, ως Υπουργός Παιδείας, ετοιμάζει το πρώτο νομοσχέδιο και δημοσιεύει την πρώτη προκήρυξη αναφορικά με την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος και την πρόσληψη εκπαιδευτικών για την επάνδρωση του ανυπάρχοντος θεσμού. Έτσι λοιπόν, το Υπουργείο Παιδείας ανακοίνωσε ότι *'όπως όλα τα έθνη, έτσι και οι Αλβανοί, θα δώσουν ολοκληρωτική προτεραιότητα στην παιδεία'*⁴⁹⁷. Με αυτή του την δήλωση ο Υπουργός ανακοίνωσε έτσι την σύσταση και επισήμως, του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Ασφαλώς, η προκήρυξη περιέχει μια ευρωκεντρική ρητορική όπου κυρίαρχη θέση έχει το οριενταλιστικό σχήμα, όμως παρά ταύτα δεν αναιρεί την αξία που περιέχει η προσπάθεια θέσπισης ενός αξιοκρατικού θεσμού. Η πρόσληψη δασκάλων και καθηγητών, θα πραγματοποιούσαν αν τηρούσαν 5 προϋποθέσεις: κατά πρώτον, θα έπρεπε να ήταν απόφοιτοι τουλάχιστον γυμνάσιου (λυκείου με βάση το σημερινό ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης), κατά δεύτερον όσοι Αλβανοί έχουν εργαστεί κατά το παρελθόν οπουδήποτε ως δάσκαλοι, κατά τρίτον όσοι δεν πάσχουν από κάποια μεταδοτική ασθένεια, κατά τέταρτον όσοι δεν έχουν συμπληρώσει το τριακοστό έτος της ηλικίας τους και τέλος αν τηρούσαν τις παραπάνω προϋποθέσεις έπρεπε να τηρούν και το πέμπτο που ήταν *'η επιτυχή ολοκλήρωση των εισαγωγικών εξετάσεων'*⁴⁹⁸. Παράλληλα το νομοσχέδιο που υιοθέτησε, προέβλεπε την παροχή δωρεάν κατοικίας για τους εκπαιδευτικούς που δεν διέθεταν τους πόρους να μετακομίσουν με δικά τους έξοδα, ή που διέμεναν σε μεγάλες αποστάσεις από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Καθώς δεν υπήρχε ακόμη ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό δίκτυο, ζήτησε από την τοπική διοίκηση να μετατρέψουν ιδιωτικές κατοικίες σε σχολεία⁴⁹⁹.

Ο Υπουργός Δικαιοσύνης, Petro Roga, ανέθεσε το έργο ανέγερσης της 'τρίτης εξουσίας' στον διακριτό νομικό, απόφοιτο του Πανεπιστημίου Αθηνών και με καταγωγή από την Κορça, Kristo Floqi⁵⁰⁰. Απουσία ενός ιθαγενούς νομικού κώδικα, με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, αποφασίστηκε να παραμείνει σε προσωρινή χρήση ο Οθωμανικός νομικός κώδικας, αλλά χρησιμοποιώντας την πλέον επίσημη γλώσσα του κράτους, τα Αλβανικά. Ωστόσο ο Floqi, παρατηρεί σε μια έκθεση του ότι οι επιπτώσεις των αλλεπάλληλων απαγορεύσεων που είχαν επιβάλλει οι Οθωμανικές Αρχές στην χρήση και στην ελεύθερη ανάπτυξη της Αλβανικής γλώσσας κατά το παρελθόν, είχαν αφήσει φανερά το στίγμα τους πάνω στη γλώσσα. Ιδιαίτερα δε ήταν η περίπτωση της δικαστικής ορολογίας, καθώς 'οι

⁴⁹⁶ Στο ίδιο.

⁴⁹⁷ "Ministria e Arësimit." *Përlindj' e Shqipniës*. July 24, 1913..

⁴⁹⁸ Στο ίδιο.

⁴⁹⁹ Στο ίδιο.

⁵⁰⁰ Elsie, *Historical Dictionary of Albania*. p. 141.

νομικοί επιστημονικοί οροί' ήταν ανύπαρκτοι και συνεπώς δύσκολο να μεταφραστούν στην δικαστική αίθουσα⁵⁰¹. Επομένως, αφιέρωσε να μεγάλο μέρος του χρόνου του στην προετοιμασία ενός νομικού κώδικα στην μητρική του γλώσσα, τον οποίο αποκαλεί 'θησαυρό για τις επόμενες γενιές'⁵⁰².

Στο μέσο διάστημα, το Υπουργείο, προχώρησε στην προκήρυξη ενός ανοικτού διαγωνισμού και στη συνέχεια διόρισε και τους πρώτους εισαγγελείς στις πόλεις Vlorë, Gjirokaster και Fier, τα ονόματα των οποίων στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως⁵⁰³, ενώ παρατηρείται και η ομαλή λειτουργία του θεσμού καθώς εκδικάζονταν κανονικά οι υποθέσεις⁵⁰⁴. Αναφορικά, με τον ζωτικής σημασίας τομέα των οικονομικών του νεοσύστατου κράτους, ο οποίος είχε ανατεθεί στον Abdi bej Toptani, η μαρτυρία του Ekrem bej Vlora, είναι άκρως κατατοπιστική:

'Με τα δεδομένα της Τουρκίας ή της Αλβανίας, οι επαρχίες του Vlora και του Berat ήταν εύπορες. Ωστόσο,, τα έσοδα από το τελωνείο, ήταν μηδενικά λόγω του ναυτικού αποκλεισμού [που είχε επιβάλλει] η Ελλάδα. Δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί τίποτα λιγότερο από ένα θαύμα, το γεγονός ότι ο Abdibej, είχε καταφέρει να διατηρήσει την Προσωρινή Κυβέρνηση λειτουργική με τα[...] 120-140,000 χρυσά φράγκα που είχε στην διάθεση του'⁵⁰⁵.

Παρόλο, που 'κανένας από τους μπέηδες δε δέχτηκε να πληρωθεί⁵⁰⁶ για τις υπηρεσίες του, ήταν φανερό ότι η κυβέρνηση ήταν σε δεινή θέση αναφορικά με τα οικονομικά. Παρ' όλα αυτά, ξεκίνησε ένα φιλόδοξο έργο εκσυγχρονισμού όπου δόθηκε προτεραιότητα στη κατασκευή ενός οδικού δικτύου, διότι θεωρήθηκε ότι 'οι δρόμοι, τα μέσα επικοινωνίας και μετακινήσεως είναι για ένα κράτος ότι είναι οι φλέβες για το ανθρώπινο σώμα'⁵⁰⁷. Συνεπώς σε αυτό το πνεύμα εκσυγχρονισμού παρατηρούμε την εξάπλωση του τηλεγραφικού δικτύου σε ολόκληρη την επικράτεια υστέρτα από την αγορά του σχετικού εξοπλισμού το καλοκαίρι του 1913⁵⁰⁸. Το φθινόπωρο του ιδίου έτους ξεκίνησε η εκπόνηση μια μελέτης για την βελτίωση του οδικού δικτύου που συνέδεε μεταξύ τους τις πόλεις Elbasan και Durrës⁵⁰⁹. Τέλος, ένα εκ των σημαντικότερων ζητημάτων, ήταν η προσέλκυση ξένου κεφαλαίου, όπως και η διευκόλυνση της ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα, όπου όπως ήταν αναμενόμενο οι πρώτοι ενδιαφερόμενοι ήταν η Βιέννη με την Ρώμη. Η πρώτη εξέφρασε την επιθυμία της μέσω της τράπεζας *Wiener Bank-Verein* ενώ η δεύτερη μέσω της *Ιταλικής Εμπορικής Τράπεζας*⁵¹⁰.

Παράλληλα, σημειωθήκαν ανασχηματισμοί στην κυβέρνηση. Παραδείγματος χάριν την θέση του αντιπροέδρου ανέλαβε ο Prenk Bib Doda, ενώ στο Υπουργείο Εσωτερικών διαδέχτηκαν τον Myfid bej Libohova πρώτα ο Essad Pashë Toptani τον οποίον αντικατέστησε ο Hasan

⁵⁰¹ "Gjyqësia në Shqipërië." *Përlindj' e Shqipniës*. March 8, 1913.

⁵⁰² Στο ίδιο.

⁵⁰³ *Përlindj' e Shqipniës*. Vol. I, No. 13, p. 4.

⁵⁰⁴ Στο ίδιο. p. 6. καθώς και στο No. 16, p. 6.

⁵⁰⁵ Vlora (bey.), *Lebenserinnerungen*. p. 3-10.

⁵⁰⁶ Στο ίδιο.

⁵⁰⁷ *Përlindj' e Shqipniës*. Vol. I, No. 5, p.3

⁵⁰⁸ Στο ίδιο. No.6, p. 5.

⁵⁰⁹ Στο ίδιο. No. 11.

⁵¹⁰ Στο ίδιο. No. 13, p. 6.

Prishtina με τον τελευταίο να τον διαδέχεται ο Γιαννιώτης Fejzi Alizoti⁵¹¹. Θεωρητικά η κυβέρνηση είχε μετατραπεί σε ένα πιο συμπαγές σώμα, διότι αφενός την απάρτιζαν πλέον πρόσωπα που όχι μόνον είχαν μεγάλη επιρροή στις περιοχές καταγωγής τους, αλλά είχαν και μαζική υποστήριξη, καθώς όλες οι περιοχές που είχαν ενταχθεί ή που φιλοδοξούσαν να ενταχθούν εκπροσωπούσαν στην Κυβέρνηση Vlora. Ωστόσο σύντομα, η Προσωρινή Κυβέρνηση έχασε το οικουμενικό χαρακτήρα λόγω της αποχώρησης του Essad στα μέσα Οκτωβρίου 1913⁵¹², τον οποίον ακολούθησε και ένας καθόλου αμελητέος αριθμός προσωπικοτήτων με επιρροή, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τα ονόματα του Syria bej Vlora και του Faik Konitza.

Όπως είχε παρατηρήσει ήδη η Edith Durham, ο Toptani υπήρξε ένας ιδιαίτερα 'φιλόδοξος' άνθρωπος⁵¹³. στο πρόσωπο του Αγιά Πετρούπολη και Βελιγράδι βρήκαν τον ιδανικό σύμμαχο και επένδυσαν πάνω του προκειμένου να φέρουν εις πέρας μια επιχείρηση που σήμερα θα το αποκαλούσαμε 'regime change', όπως αποκαλύπτει η έκθεση του Ρώσου πρέσβη στην σερβική πρωτεύουσα:

Στον άπορο Essad Pasha, θα σταλούν χρήματα, το στρατιωτικό σχέδιο απαιτεί την πλήρη εξολόθρευση του Ismail Qemali, Isa Boletini και των φίλων τους, κατόπιν τούτου ο Essad Pasha θα γίνει γενικός κυβερνήτης στην Vlora. Ο τελευταίος, με τον οποίον η σερβική κυβέρνηση είναι σε συνεχή επαφή εδώ και πολύ καιρό, είναι έτοιμος να αναγνωρίσει την υποτέλεια στον Σουλτάνο όπως δείχνει και η σημαία του με τον αετό και την ημισέληνο. Είναι επίσης πρόθυμος να πραγματοποιήσει μια διόρθωση της συνοριακής γραμμής, σύμφωνα με τις σέρβικες επιθυμίες, στο ποταμό Drin. Κατόπιν αιτήματος του Essad θα κατακτηθεί, υποτίθεται προσωρινά, από σερβικά στρατεύματα προκειμένου να επαναφέρουν την έννομη τάξη. Αφού θα έχει στερεώσει την εξουσία του, ο Essad θα προκηρύξει τον εαυτό του Ηγεμόνα της Αλβανίας⁵¹⁴.

Ωστόσο, το ανωτέρω σχέδιο δεν πέτυχε, καθώς ο Πάσας δεν είχε στήριξη στις μάζες του Νότου, αλλά δεν πτοήθηκε. Με την αποχώρηση του, μεταβαίνει στην έδρα της οικογένειάς του όπου θεσπίζει μια παράλληλη κυβέρνηση, με τον ίδιο να καταλαμβάνει την θέση του Προέδρου⁵¹⁵. Ως αποτέλεσμα, ακόμη και οι Οίκοι Vlora και Toptani διχάστηκαν, παραδείγματος χάριν το παρακλάδι του Syria bej Vlora τάχθηκε με τον Essad, ενώ το παρακλάδι Toptani των Τιράνων συσπειρώθηκε γύρω από την Εθνική κυβέρνηση. Αποδεχόμενος τη λήξη της Οθωμανικού κυριαρχίας επί Αλβανικών εδαφών, πεπεισμένος ότι το Αλβανικό πλοίο είχε αποχωρήσει από το αυτοκρατορικό λιμάνι, ο Abdi bej Toptani δηλώνει στον πρώτο ξάδελφο του ότι 'δεν υπάρχουν πια Πασάδες στην Αλβανία'⁵¹⁶, ξεκαθαρίζοντας

⁵¹¹ Αναφορικά με τον Alizotaj βλέπε p. 10· για τον Prishtina βλέπε p. 370· για τον Toptani βλέπε p. 447· ενώ για τον Doda βλέπε p. 114. στο Elsie, *Historical Dictionary of Albania*.

⁵¹² Pearson, Owen. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy, 1908-1939*. I.B.Tauris, 2004. p. 48.

⁵¹³ Edith Durham, *Twenty Years Of Balkan Tangle*. p. 181.

⁵¹⁴ Όπως το παραθέτει η Miranda Vickers στο Vickers, *The Albanians*. p. 82.

⁵¹⁵ Miller, William. *Ottoman Empire and Its Successors 1801-1927: With an Appendix, 1927-1936*. Cambridge University Press, 2013. p. 518.

⁵¹⁶ "Abdi bej Toptani kundër titullave." *Përlindj' e Shqipniës*. March 1, 1914.

τη θέση του υπέρ της ιδέας ότι η Αλβανία θα γινόταν ένα συγκεντρωτικό κράτος έθνος, ακολουθώντας την ανεξάρτητη πορεία που χάραξαν και τα υπόλοιπα Βαλκανικά έθνη κράτη.

Το Γενάρη του 1914, ο Ismail Qemali παραιτήθηκε και αναχώρησε από την χώρα παραχωρώντας την εξουσία στη Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου. Ο λόγος, σύμφωνα με την Miranda Vickers, γι' αυτή του την απόφαση ήταν 'η ανεξάρτητη πολιτική του'⁵¹⁷. Διότι φαίνεται να είχε εμπλακεί σε συζητήσεις για την σύναψη μιας συμμαχίας με αντί σερβικό χαρακτήρα με την Σοφία, η οποία ήταν και η πρώτη χώρα που έσπευσε να αναγνωρίσει το νέο κράτος, συνάπτοντας μάλιστα και διπλωματικές σχέσεις⁵¹⁸. Ενώ είχε ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με τους κουτσόβλαχους της Πίνδου, οι οποίοι εμφανώς ενθαρρυμένοι από την Ρουμάνια, αλλά και για του λόγου το αληθές και από την συμπεριφορά του ελληνικού στρατού κατά τους Βαλκανικούς πολέμους, του δήλωσαν ότι 'ήταν αποφασισμένοι να συνδέσουν την μοίρα τους με εκείνη της Αλβανίας. Προκειμένου να πέτυχουν αυτό το σκοπό ήταν έτοιμοι να πολεμήσουν την Ελλάδα από κοινού'⁵¹⁹.

Ασφαλώς, σε μια περίοδο όπου οι Μεγάλες Δυνάμεις, είχαν συμφωνήσει το νεοσύστατο κράτος να είναι 'ουδέτερο' και υπό τον δικό τους 'αποκλειστικό έλεγχο', αντιλήφθηκαν τον Vloja, ως 'απρόβλεπτο δρών' στην διπλωματική εξίσωση των Βαλκάνιων - και αρά πηγή αστάθειας.

4 Ο 'Ένα έτος Ανεξαρτησία', ο εορτασμός της Ανεξαρτησίας στην Vloja στις 28 Νοέμβριου 1913.

⁵¹⁷ Vickers, *The Albanians*. p. 82.

⁵¹⁸ Durham, *Albania and the Albanians*. p. 41.

⁵¹⁹ Villamsi, Sejfi, and Marenglen Verli. *Ballafaqime politike në Shqipëri (1897-1942): kujtime dhe vlerësime historike*. Shtëpia Botuese "Marin Barleti," 2000. p. 74.

β) Η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου

Το Συνέδριο των Πρεσβευτών το καλοκαίρι του 1913, πέρα από την σύνταξη της 'ληξιαρχικής πράξης γεννήσεως' της νεότερης Αλβανίας, έδωσε ζωή και σε ένα πρωτοπόρο πείραμα. Αυτό δεν ήταν άλλο από την διοργάνωση ενός εγχειρήματος, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, για την θεσμική ανόρθωση *ex nihilo* του νεοσύστατου κράτους. Αυτή η επιχείρηση, κατά την γνώμη μου, αποτελεί πρόδρομο των επιχειρήσεων που διοργανώθηκαν κατά το πρόσφατο παρελθόν από την Διεθνή κοινότητα στο πλαίσιο του ΟΗΕ σε χώρες όπως το Ανατολικό Τιμόρ και το Κόσοβο το 1999⁵²⁰. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όπως και στα τέλη του, η Διεθνής Κοινότητα, αποφάσισε να επέμβει σε μια διαδικασία 'state building' ή οικοδόμησης κράτους 'από' έξω' και 'από πάνω', παρακάμπτοντας τους ιθαγενείς θεσμούς ή τις τοπικές αρχές, που είτε προϋπήρχαν είτε είχαν συγκροτηθεί πρόσφατα⁵²¹.

Έτσι λοιπόν, λόγω εσωτερικών δυναμικών στους κόλπους της Αλβανικής *élite*, η οποία παρόλο που στην πλειοψηφία της είχε συσπειρωθεί γύρω από την προσωρινή κυβέρνηση, υπό τον Ismail Qemal στην Vlora, χαρακτηριζόταν από εντόνους ανταγωνισμούς. Ο διχασμός είχε αναπτυχθεί μεταξύ εκείνων που υποστήριζαν τον κοινωνικό εκσυγχρονισμό (με ότι αυτό συνεπάγεται) και των υπολοίπων που είχαν έναν προ νεωτερικό τρόπο σκέψης, με τον Essad Pashë Toptani, ως κύριο εκφραστή.

Ακόμη πιο καθοριστικός, αποδείχτηκε ο εξωτερικός παράγοντας, ο οποίος σε γενικές γραμμές μπορεί να χωριστεί σε δύο κατηγορίες. Από την μία πλευρά της σκηνής, σε μία από τις ελάχιστες περιπτώσεις, έβλεπε κανείς όλες τις Μεγάλες Δυνάμεις να έχουν παραταχθεί σύσσωμα επιδιώκοντας την αποφυγή σύγκρουσης μεταξύ Βιέννης και Βελιγραδιού. Στην άλλη πλευρά, οι Μοναρχίες των μικρών Βαλκανικών κρατών υποδαύλιζαν με διάφορους τρόπους την βιωσιμότητα του Αλβανικού κράτους εντεινόντας τοιούτοτρόπως τη σχέση των δύο πυρήνων της φωτιάς που η πρώτη συνομοταξία επιθυμούσε διακαώς να κατευνάσει. Τον τίτλο του έργου απέδωσε, ποιητικά θα έλεγε κανείς, μιμούμενη τον Κάτονα η Edith Durham με την φράση '*Albania delenda est*'⁵²².

Συνεπώς, το *modus vivendi* που υιοθετήθηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις θέτοντας το νεοσύστατο κράτος σε καθεστώς 'εγγυημένης ουδετερότητας' και 'υπό τον αποκλειστικό έλεγχο των Μεγάλων Δυνάμεων'⁵²³, εξυπηρετούσε ταυτόχρονα δύο στόχους. Κατά πρώτον σκόπευε να λειτουργήσει αποτρεπτικά απέναντι στις Βαλκανικές Μοναρχίες, πρωτίστως έναντι της Σερβίας και της Ελλάδας, οι οποίες είχαν συμφωνήσει να διχοτομήσουν στα δύο

⁵²⁰ Για την περίπτωση του βλέπε το κεφάλαιο 8 ενώ για το Ανατολικό Τιμόρ το κεφάλαιο 9 στο: Caplan, Richard. *Exit Strategies and State Building*. Oxford University Press, 2012. Ενώ για μια πιο σε βάθος μελέτη αναφορικά με την Διεθνή προσπάθεια στο Κόσοβο βλέπε: Rama, Shinasi A. *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power: The International Administration of Kosova*. Springer, 2019.

⁵²¹ Στην Αλβανική περίπτωση όπως θα δούμε παρακάτω, παράκαμψαν εξολοκλήρου τους τοπικούς θεσμούς που συγκρότησε η Προσωρινή Κυβέρνηση. Ωστόσο βλέπε παλαιότερες δουλειές όπως: Swire, Joseph. *Albania: The Rise of a Kingdom*. Arno Press, 1971.· καθώς και το πιο καινούργιο: Gurakuqi, Romeo. *Shqiperia 1911-1914*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012. ή Guy, Nicola. *The Birth of Albania: Ethnic Nationalism, the Great Powers of World War I and the Emergence of Albanian Independence*. Bloomsbury Academic, 2018.

⁵²² Edith Durham. *Twenty Years Of Balkan Tangle*. London, 1920. p. 226.

⁵²³ Βλέπε την Συμφωνία του Λονδίνου στο: F.O. 37297/13799/13/44.

το Πριγκιπάτο, με το ποταμό Shkumbin⁵²⁴ να λειτουργεί ως φυσικό σύνορο μεταξύ τους. Στη συνέχεια, ίσως ακόμη πιο σημαντική, ήταν η εκτόνωση του Αυστρο-Ιταλικού ανταγωνισμού, διότι για την Βιέννη και την Ρώμη, η αποτροπή κυρίευσης της Αλβανικής ακτογραμμής από κάποια Τρίτη δύναμη και ακόμη περισσότερο κάποια από αυτές τις δύο, είχε αναδειχθεί σε ζήτημα στρατηγικής σημασίας για αυτές. Επομένως, ιδού οι απαρχές της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου.

Το όργανο αυτό, αντλούσε την νομιμότητά του στηριζόμενο στις παραγράφους 4, 5 και 6 του ψηφίσματος που υιοθέτησε το Συνέδριο των Πρεσβευτών στα τέλη Ιουλίου 1913. Η Επιτροπή είχε ως αποστολή να πραγματοποιήσει μια 'λεπτομερή μελέτη' αναφορικά με την 'οργάνωση όλων των κλάδων της διοίκησης' του νεοσύστατου κράτους. Εν συνεχεία έπρεπε να θέσει το πρόγραμμα σε εφαρμογή ασκώντας καθήκοντα ως τεχνοκρατική κυβέρνηση για μια περίοδο δεκαετίας, η οποία είχε την δυνατότητα επέκτασης, αν κρινόταν απαραίτητο. Την Επιτροπή επρόκειτο να επανδρώσουν επτά άτομα, με τους έξι να προέρχονται από τις τάξεις των εγγυητριών δυνάμεων, δηλαδή της Μεγάλης Βρετανίας, της Γερμανίας, της Ρωσίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και –τελευταίας αλλά όχι αμελητέας– Αυστροουγγαρίας· ενώ ο έβδομος, θα προερχόταν από τις τάξεις των γηγενών. Ωστόσο, επειδή το Συνέδριο έπαψε να πραγματοποιεί συνεδρίες στις αρχές Αυγούστου⁵²⁵, οι Μεγάλες Δυνάμεις, αργήσαν να διορίσουν τους Επίτροπους, οι οποίοι ξεκίνησαν να φτάνουν σταδιακά στις αρχές του Οκτώβρη του 1913 στην Vlorë⁵²⁶.

Την Μεγάλη Βρετανία εκπροσωπούσε ο έμπειρος διπλωμάτης και γνώστης των Βαλκανικών πραγμάτων, ο Sir. Harry Harling Lamb⁵²⁷. Την εκπροσώπηση, όμως, της Γαλλίας ανέλαβε ο πολωνικής καταγωγής πρόξενος στην Shkodra, Léon-Alphonse-Thadée Krajewski, θερμός υποστηρικτής του πανσλαβισμού, ο οποίος τον Ιούνιο του 1913, καθυσύχαζε Βελιγράδι και Cettinje δηλώνοντας ότι 'η Γαλλία δεν θα επέτρεπε ποτέ την ύπαρξη μιας ανεξάρτητης Αλβανίας'⁵²⁸. Την Ιταλία ανέλαβε να εκπροσωπήσει ο Alessandro Leoni⁵²⁹. Η Ρωσία διόρισε στην Επιτροπή τον πρόξενο της στην Θεσσαλονίκη, Alexander Mikhailovich Petryaev, ο οποίος σύμφωνα με τον Iskenderon ήταν η 'αυθεντία της Ρωσίας αναφορικά με την Αλβανία', ο οποίος ταυτόχρονα άνηκε σε πανσλαβικούς κύκλους, κρίνοντας από τις απόψεις του⁵³⁰. Το Βερολίνο ανέθεσε την εκπροσώπησή του στον πρόξενο του στην Τεργέστη, Julius Winkel⁵³¹. Η Δυναδική Μοναρχία από την άλλη εμπιστεύτηκε αρχικά το καθήκον αυτό στον Aristoteles Petrovic και στην συνέχεια στον γνωστό αλβανολόγο και διπλωμάτη, August Ritter von Kral⁵³².

⁵²⁴ F.O. 44249/30271/13/44. βλέπε επίσης F.O. 42188/30271/13/44.

⁵²⁵ Grey, Edward. *Twenty-Five Years, 1892-1916*. Vol. 1. 2 vols. London: Hodder and Stoughton, 1925. p. 271-72.

⁵²⁶ Gurakuqi, Romeo. *Shqipëria 1911-1914*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012. p. 574.

⁵²⁷ Για μια σύντομη βιογραφία του βλέπε: Elsie, Robert, Bejtullah D. Destani, and Rudina Jasini. *The Cham Albanians of Greece: A Documentary History*. I.B.Tauris, 2012. p. 402.

⁵²⁸ Edith Durham. *Twenty Years Of Balkan Tangle*. London, 1920. p. 239.

⁵²⁹ *Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana. Parte prima*. Istituto poligrafico dello stato, 1913. p. 7849.

⁵³⁰ Petr Akhmedovich Iskenderov. "Great Powers and Albanian National Movement (1878-1914)." *International Relations and Diplomacy* 6, no. 4 (April 28, 2018).

⁵³¹ Löhr, Hanns Christian. *Die Gründung Albaniens: Wilhelm zu Wied und die Balkan-Diplomatie der Grossmächte, 1912-1914*. Peter Lang, 2010. p. 151.

⁵³² Gurakuqi, *Shqipëria 1911-1914*. p. 574.

Η πρώτη επίσημη συνέδρια πραγματοποιήθηκε στις 16 Οκτωβρίου 1913, αντικείμενο της οποίας ήταν ο τρόπος επιλογής του Αλβανού Επίτροπου. Άποψη της Αυστρίας ήταν τον διορισμό να του να τον αναλάμβανε η 'Προσωρινή Κυβέρνηση' του Ismail Qemal. Ωστόσο, ο Harry Lamb, ήταν αντίθετος, διότι κατά την άποψη του, η Προσωρινή Κυβέρνηση δεν αναγνωριζόταν 'από τα 2/3 της χώρας', γεγονός το οποίο θα οδηγούσε στην απώλεια αξιοπιστίας στα πρόσωπα της Επιτροπής⁵³³.

Συνεπώς, εξετάστηκε μια άλλη εναλλακτική, δηλαδή το να ζητήσουν 'από τις τοπικές αρχές σε Vloza, Durrës και Shkodër να υποβάλλουν από δύο υποψηφιότητες η κάθε μια και την επιλογή να την κάνουν μέσω μιας κλήρωσης'⁵³⁴. Στο μεσοδιάστημα, ενώ ανέμεναν οδηγίες από τις κυβερνήσεις τους, η Edith Durham μας πληροφορεί ότι η Επίτροποι έκαναν έναν διαχωρισμό των εργασιών. Έτσι 'ο Βρετανός και ο Γάλλος Επίτροπος, θα ασχοληθούν με τα οικονομικά ζητήματα. ο Γερμανός και ο Αυστριακός Επίτροπος [αναλαμβάνουν να οργανώσουν] την αστυνομία και την χωροφυλακή. ο Ιταλός και ο Ρώσος Επίτροπος με τα νομικά ζητήματα'⁵³⁵.

Ως αποτέλεσμα των πράξεων αυτών, στις 23 Οκτωβρίου, κατέληξαν σε ένα *modus vivendi*, επιλέγοντας τον Myfid bej Libohova⁵³⁶, ο οποίος στο μεσοδιάστημα, ύστερα από τον μετασχηματισμό είχε αναλάβει στην Προσωρινή Κυβέρνηση, το χαρτοφύλακα του Υπουργείου Εξωτερικών⁵³⁷. Ο Libohova, ένας έμπειρος διπλωμάτης, οποίος είχε σπουδάσει στην Ευρώπη και ομιλούσε αψογά μεταξύ άλλων την Γαλλική γλώσσα, ικανοποίησε όλες τις πλευρές. Όπως σημειώνει ο Romeo Gurakuqi, χάρη στην πολύ ισχυρή του προσωπικότητα, κατά πρώτον είχε αποδείξει και ως μέλος της Προσωρινής Κυβέρνησης, ότι δεν ήταν χειραγωγήσιμος εκφράζοντας πάντα την άποψη του, χωρίς δισταγμούς, κατά δεύτερον ανήκε στο κύκλο της Βιέννης και κατά τρίτον θεωρήθηκε ότι μπορούσε να συμφιλιώσει τις θέσεις του Ismail Qemal με τον Essad Pashë Toptani, μιας που είχε επαφές και με τους δύο⁵³⁸.

Το επόμενο ζήτημα το οποίο απασχόλησε την Επιτροπή, ήταν το ζήτημα του διορισμού του Κυβερνήτη της Shkodra. Ένα ζήτημα, το οποίο στην θεωρία θα ήταν εύκολο να λυθεί, τελικά απέδειξε την δυσλειτουργία του θεσμού καθώς φαίνεται δεν μπορούσαν να συμφωνούν σε δύο σημεία. Το πρώτο αφορούσε στην εμπέδεια που έπρεπε να επεκταθεί η αρμοδιότητα της τοπικής αρχής της Shkodra και το δεύτερο στο ποιος έπρεπε να είναι ο κυβερνήτης⁵³⁹. Αναφορικά με το δεύτερο σημείο, από την επισκόπηση της διπλωματικής αλληλογραφίας των Μεγάλων Δυνάμεων, παρατηρείται ότι σχεδόν η καθεμιά μια τους είχε και έναν διαφορετικό υποψήφιο στο μυαλό της. Παρ' όλα αυτά τον ρόλο του Κυβερνήτη της πόλης το εξάσκησε για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ο Βρετανός Συνταγματάρχης Phillips⁵⁴⁰.

Εν τω μεταξύ, δύο κύρια ζητήματα προέκυψαν. Πρώτον η ανάγκη επιλογής ενός Μονάρχη, κάτι για το οποίο ο Harry Lamb ασκούσε μεγάλη πίεση στο Foreign Office⁵⁴¹, όπως και οι ίδιοι οι Αλβανοί, κρίνοντας από τον μεγάλο αριθμό τηλεγραφημάτων που είχαν 'πλημμυρίσει' τις

⁵³³ F.O. 47130/14809/13/44.

⁵³⁴ Στο ίδιο.

⁵³⁵ Durham, *Albania and the Albanians*. p. 41.

⁵³⁶ PRO. F.O. 421, 287, doc. no. 49912/202/8.

⁵³⁷ Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History*. p. 280.

⁵³⁸ Gurakuqi, *Shqipëria 1911-1914*. p. 581.

⁵³⁹ Στο ίδιο. p. 587.

⁵⁴⁰ Στο ίδιο. p. 588.

⁵⁴¹ F.O. 49539/30271/18/44.

καγκελαρίες⁵⁴², καθώς θεωρούσαν ότι ήταν μείζονος σημασίας για την εκτόνωση των ανταγωνισμών που είχαν προκύψει. Το ζήτημα του Μονάρχη, φαίνεται να είχε κλειδώσει από τις 28 Οκτωβρίου, όταν ο Πρίγκιπας von Wied, δέχτηκε ανεπίσημα το θρόνο⁵⁴³ με τις Δυνάμεις να συμφωνούν η μια μετά από την άλλη ανακουφισμένες. Το δεύτερο αφορούσε το ζήτημα της ασφάλειας και την σύσταση της χωροφυλακής, την δημιουργία της οποίας προέβλεπε η Συνθήκη του Λονδίνου στις παραγράφους 8, 9, 10 και 11. Ωστόσο, ενώ η παράγραφος 8 προέβλεπε ότι η χώρα που θα παρείχε τους αξιωματικούς θα ήταν η Σουηδία, η Στοκχόλμη έδωσε αρνητική απάντηση και η αποστολή μεταλαμπαδεύτηκε στην Ολλανδία⁵⁴⁴ με την πρώτη ομάδα αξιωματικών να φτάνουν στην Vlora στις 10 Νοέμβριου 1913⁵⁴⁵.

Η αρχική εκτίμηση που πραγματοποίησαν και παρουσίασαν ενώπιον της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου, προέβλεπε έναν ετήσιο προϋπολογισμό της τάξης των 120 χιλιάδων βρετανικών λιρών προκειμένου να καλυφθούν τα έξοδα κατασκευής υποδομών φιλοξενίας όπως στρατόπεδα, την σύσταση σώματος ιππικού καθώς και η παροχή ενδυμασίας. Ωστόσο, το ποσό θεωρήθηκε δύσβατο για τις οικονομικές δυνατότητες του νεοσύστατου κράτους και ζητήθηκε επανεκτίμηση της προτάσεως⁵⁴⁶. Το ζήτημα αυτό φάνηκε ακόμη πιο επείγον, διότι το Συνέδριο των Πρεσβευτών, είχε ζητήσει από την Αθηνά να εκκενώσει τις περιοχές που είχαν παραχωρηθεί στο Αλβανικό κράτος το αργότερο στις 31 Δεκεμβρίου⁵⁴⁷. Στην προκειμένη για να μην δημιουργηθεί ένα κενό εξουσίας, έπρεπε να επισπευστεί η συγκρότηση ενός σώματος 1000 χωροφυλάκων⁵⁴⁸ προκειμένου να εξασφαλιστεί έννομη τάξη.

Μια άλλη διάσταση, η οποία προκάλεσε σοβαρό πονοκέφαλο στα μέλη της Επιτροπής ήταν η δημιουργία ενός συγκεντρωτικού κέντρου εξουσίας, διότι μέχρι τα τέλη του 1913 συνυπήρχε με άλλα τρία κέντρα εξουσίας: το πρώτο βρισκόταν στην Vlora, το δεύτερο στο Durrës και το τρίτο στην Shkodra. Το πρώτο και το τρίτο, ήταν οι πιο 'διαχειρίσιμα', μιας που το πρώτο συγκροτούσαν εθνικιστές, οι οποίοι ήταν ασφαλώς υπέρ της δημιουργίας ενός λειτουργικού συγκεντρωτικού εθνικού κράτους ενώ το τρίτο ήταν *de jure* υπό τον έλεγχο των Μεγάλων Δυνάμεων αλλά *de facto* υπό Βρετανικό έλεγχο και συνεπώς θα εντασσόταν χωρίς αντιστάσεις στον 'εθνικό κορμό'.

Ωστόσο, όταν το ζήτημα φτάνει στο δεύτερο, όπου όλα και όλοι περιστρέφονταν γύρω από το πρόσωπο του Essad, τότε η κατάσταση γινόταν προβληματική. Ο ίδιος ο Essad για του λόγου το αληθές αποτελούσε την εξαίρεση στον κανόνα της Αλβανικής *élite*, διότι παρόλο που προερχόταν από τις τάξεις μιας εκ των σημαντικότερων οικογενειών της Αλβανίας, δεν είχε λάβει κάποια μόρφωση. Μιλούσε, σε αντίθεση με τους πολύγλωσσους συνδαιτυμόνες του, μόνο δύο γλώσσες, Αλβανικά και Τουρκικά, αλλά μετά βίας ήταν σε θέση να γράψει το όνομα του. Παρ' όλην την εμπειρία και συναναστροφή σε αυτούς τους κύκλους, είχε μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, τρέφοντας ταυτοχρόνως υψηλές φιλοδοξίες για τον Αλβανικό

⁵⁴² Gurakuqi, *Shqipëria 1911-1914*. p. 582.

⁵⁴³ F.O. 49386/14809/13/44.

⁵⁴⁴ Durham, *Albania and the Albanians*. p. 42.

⁵⁴⁵ Gurakuqi, *Shqipëria 1911-1914*. p. 583.

⁵⁴⁶ PRO. F.O. 421, 287, doc. No. 5, 2656/338/25.

⁵⁴⁷ F.O. 49519/13799/13/44.

⁵⁴⁸ PRO. F.O. 371, 1892, p. 244-45, Enclosure 3. in No. 1.

θρόνο⁵⁴⁹, έχοντας ως γεωγραφική κλίμακα, όχι την εθνική επικράτεια αλλά την προσωπική του περιουσία. Συνεπώς, η πολιτική συμπεριφορά του ήταν αναχρονιστική, σε μια εποχή όπου η κυρίαρχη ιδεολογία ήταν ο εθνικισμός, εκείνος είχε αποτύχει ξεκάθαρα, με το εθνικιστικό κριτήριο πάντα, να αντιληφθεί τις ραγδαίες αλλαγές που είχαν λάβει μέρος στην Ευρώπη το τελευταίο αιώνα, ποντάροντας στον φεουδαλισμό.

Ο Ismail Qemali, σε ένα τέτοιο κλίμα, γνωρίζοντας καλά τον Essad, υστέρησε από μια συνέντευξη με το Υπουργικό Συμβούλιο στις 10 Ιανουαρίου, η οποία κράτησε μέχρι τη 1η ώρα τα μεσάνυχτα, αποφασίζοντας να παρουσιάσει στην Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου την απόφασή του να παραιτηθεί. Την πράξη του αυτή επισημοποίησε και τυπικά με την υπογραφή σχετικού πρωτοκόλλου στις 23 Ιανουαρίου 1914⁵⁵⁰.

Από εκείνη την στιγμή, η Επιτροπή στρέφει την προσοχή στον Essad και στην αποσταθεροποιητική του πολιτική. Αναλαμβάνοντας μια ενεργητική κίνηση, η οποία σαφέστατα αποσκοπούσε να στείλει το μήνυμα, ότι επρόκειτο για την βούληση των Μεγάλων Δυνάμεων, η Επιτροπή στέλνει στις 30 Ιανουαρίου τον Βρετανό Επίτροπο, συνοδευμένο από τον Γερμανό ομόλογο του, επιβιβασμένοι πάνω σε Αυστριακό πολεμικό πλοίο το οποίο αγκυροβόλησε έξω από το Durrës⁵⁵¹. Υστέρησε από έντονες πιέσεις εκ μέρους του Harry Lamb, ο Πάσας των Τυράνων, συμφώνησε το απόγευμα της ίδιας μέρας, να παραιτηθεί ζητώντας να ικανοποιηθούν δύο αιτήματά του. Το πρώτο αφορούσε στην χορήγηση ενός πιστοποιητικού, το οποίο του αναγνώριζε τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει 'προς όφελος της πατρίδας' και το δεύτερο αφορούσε στον ορισμό του ως επικεφαλής της αποστολής που θα προσέφερε στον Ευρωπαϊκό Ηγεμόνα το θρόνο της Αλβανίας⁵⁵².

⁵⁴⁹ MacMillan, Margaret. *Paris 1919: Six Months That Changed the World*. Random House Publishing Group, 2007. p. 359.

⁵⁵⁰ PRO. F.O. 421, 292, doc. No. 3178/85/22.

⁵⁵¹ PRO. F.O. 421, 292, doc. No. 5614/137/25.

⁵⁵² Στο ίδιο.

5 Τα Μέλη της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου από κοινού με Ολλανδούς αξιωματικούς της Αλβανικής χωροφυλακής (1914)

γ) Η Βασίλεια του von Wied

Ο Αλβανικός εθνικισμός αναπτύχθηκε σε σύμπραξη με τον Ιταλικό και κατ' επέκταση μοιράζονται πολλά κοινά στοιχεία, διότι πολλές σημαντικές προσωπικότητες συμμετείχαν παράλληλα και στα δύο κινήματα⁵⁵³. Το πολίτευμα πρώτης επιλογής ήταν το ρεπουμπλικανικό. Ακριβώς όπως ο Mazzini στην περίπτωση του *Risorgimento*⁵⁵⁴, έτσι και ο Sami Frashëri στην περίπτωση της *Rilindje*, στο πολιτικό μανιφέστο του⁵⁵⁵, εξυμνεί ένα δημοκρατικό κοινοβουλευτικό καθεστώς και όχι μοναρχικό. Ωστόσο, με τα νέα δεδομένα που ήταν υπό διαμόρφωση στην Βαλκανική χερσόνησο, η αλβανική *élite* αναθεωρεί και προσαρμόζεται, με τον Ismail Qemali να δηλώνει στις 10 Νοεμβρίου 1912 στο Βρετανό πρέσβη στην Βιέννη ότι η Αλβανία πρέπει να κυβερνηθεί 'από έναν Πρίγκιπα που θα επιλέξει η Ευρώπη'⁵⁵⁶.

Οι ίδιοι προτιμούσαν, έναν Βρετανό, με την Edith Durham να αναφέρει μάλιστα ότι την 'ικέτευσαν να καθίσει στο κατώφλι του Πρίγκιπα Arthur of Connaught και να μην φύγει χωρίς να λάβει την υπόσχεση του να δεχτεί τον θρόνο'⁵⁵⁷, ωστόσο αρκετοί άλλοι είχαν θέσει τις υποψηφιότητες τους. Στα ονόματα των υποψήφιων εντοπίζονται ονόματα όπως του Γάλλου Ferdinand François Bourbon Orléans-Montpensier, του Albert Gjika από την Ρουμάνια, του Κόμη Urach του Württemberg από την Γερμανία, του Πρίγκιπα Fuad της Αλβανικής Δυναστείας που Βασίλευε την Αίγυπτο. Επίσης υπήρχε και υποψήφιος από την Ιταλία που ακούστηκε στο όνομα του Μαρκησίου Castriota της Νάπολη, ο οποίος διεκδικούσε συγγένεια με τον τελευταίο κυρίαρχο Μονάρχη της Αλβανίας κατά τον 15^ο αιώνα, Gjergj Kastrioti⁵⁵⁸.

Κάποιοι υποψήφιοι αυτοπροσφέρθηκαν όπως ήταν ο Ουγγαρέζος ευγενής Franz Nopcsa⁵⁵⁹, ενώ στον επίσης ευγενή, Βρετανό φιλαλβανό πολιτικό, Aubrey Herbert, του πρόσφερε ο ίδιος ο Ismail bej Vlora κατά την επίσκεψη του στο Λονδίνο την άνοιξη του 1913, το Αλβανικό θρόνο⁵⁶⁰. Παρά ταύτα, οι Μεγάλες Δυνάμεις, συζήτησαν αν θα έπρεπε να επιλέξουν έναν Μωαμεθανό ή Χριστιανό Ηγεμόνα, πάνω σε αυτό ο Vlora αναφέρει στα απομνημονεύματα του ότι 'η δική μου οπτική ήταν υπέρ ενός Χριστιανού Ευρωπαίου'. Μάλιστα σε αυτό 'είχα την στήριξη όλων των Αλβανών'⁵⁶¹ όπως και του Αλβανικού λόμπι στο Λονδίνο.

Η υιοθέτηση αυτής της στρατηγικής δεν είναι εκτός τόπου και χρόνου. Παρόλο που η *Rilindje* διέθετε ρεπουμπλικανικό προσανατολισμό αλλά ακόμη και αν ήταν μοναρχικό, η ντόπια αριστοκρατία δεν έλλειπε, με τον Πρίγκιπα της Mirditë να αποτελούσε ασφαλώς την πρώτη επιλογή, διότι διέθετε και τα απαραίτητα 'διαπιστευτήρια'. Ο ίδιος είχε συμμετάσχει στον Αλβανικό Σύνδεσμο του Prizren και στην πρώτη προσπάθεια ίδρυσης Αλβανικού εθνικού κράτους το 1880, το οποίο του στέρησε την ελευθέρια έως το 1908, όταν και επωφελήθηκε από την αμνηστία που προσφέρθηκε στους πολιτικούς κρατούμενους της Πύλης από τους

⁵⁵³ Βλέπε για παράδειγμα: Mosi, Tinka. *Il Contributo Degli Arbereshe Italo-Albanesi Al Risorgimento Italiano*.

⁵⁵⁴ Venturi, Emile Ashurst. *Joseph Mazzini*. Alexander & Shephard, 1875. p. 5.

⁵⁵⁵ Βλέπε το μανιφέστο του: 'Η Αλβανία: τι ήταν, τι είναι και τι θα απογίνει'.

⁵⁵⁶ F.O. 47788/42842/12/44.

⁵⁵⁷ Durham, *Albania and the Albanians*. p. 88.

⁵⁵⁸ Για μια λίστα μεταονομάτων υποψήφιων βλέπε: Elsie, *Historical Dictionary of Albania*. p. 90.

⁵⁵⁹ Elsie, Robert. *Traveler, Scholar, Political Adventurer: A Transylvanian Baron at the Birth of Albanian Independence The Memoirs of Franz Nopcsa*. Central European University Press, 2014. p. 162.

⁵⁶⁰ Herbert, *Albania's Greatest Friend*. p. 93.

⁵⁶¹ Ismail Kemal Bey and Story, *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*. p. 373.

Νεότουρκους. Ωστόσο η λογική υπαγόρευε ότι μια τοπική δυναστεία δεν θα εξασφάλιζε την επιβίωση του νεοσύστατου κράτους, ακόμη και αν ο Ηγεμόνας ήταν ονομαστικά καθολικός στο θρήσκευμα όπως ο Prek Bib Doda⁵⁶².

Εντούτοις, ορισμένοι πολιτικοί, μεταξύ τους ακόμη και ο Κάιζερ της Γερμανίας, είχαν αντιληφθεί την διαμάχη με ορούς 'σταυροφορίας' που λάμβανε χώρα, με το επιχείρημα ότι οι πολεμικές αυτές πράξεις αποτελούσαν 'μέρος μιας παγκόσμιας ιστορικής εξέλιξης δίωξης του ισλάμ από την Ευρώπη'⁵⁶³. Παρά ταύτα, η διαμάχη δεν ήταν μόνο θρησκευτική, γιατί μπορεί ορισμένοι πράγματι να είχαν ως κίνητρο την θρησκεία και πράγματι προβλήθηκε ως επιχείρημα για να αιτιολογήσουν τις εχθροπραξίες⁵⁶⁴ όπως και για την μη ανάδειξη Αλβανικού κράτους, αλλά στην πραγματικότητα η διαμάχη ήταν εθνικού χαρακτήρα.

Στο παραπάνω συμπέρασμα καταλήγει και η πρόσφατη ερευνά του Shinasí Rama, διότι αν ίσχυε ο θρησκευτικός προσδιορισμός, τότε μόλις καταρρεύσαν τα Οθωμανικά στρατεύματα, παραδείγματος χάριν, ο Σέρβικος τακτικός στρατός δεν θα στρεφόταν αποκλειστικά και μόνο έναντι των Αλβανών και όχι των Τούρκων, αλλά το αντίστροφο. Τα όπλα των ορθόδοξων Σέρβων θα στρέφονταν έναντι των Μουσουλμάνων πρώην κατακτητών και όχι εναντίον ενός πληθυσμού μεικτής θρησκείας που επιδίωκε διακαώς να δημιουργήσει κράτος Ευρωπαϊκών προδιαγραφών. Αυτό το συμβάν επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι στράφηκαν αποκλειστικά εναντίον εκείνων που φορούσαν *Plis*, δηλαδή το παραδοσιακό λευκό Αλβανικό καπέλο – ανεξαρτήτως θρησκείας- και όχι το *Fez*, δηλαδή το παραδοσιακό κόκκινο οθωμανικό καπέλο, με αποτέλεσμα η τιμή του *Fez* να εκτοξευτεί, στοιχίζοντας τουλάχιστον 90 φορές παραπάνω από ένα *Plis*⁵⁶⁵.

Ασφαλώς, με αυτές τις ενέργειες δεν συμφωνούσαν όλοι οι Σέρβοι, μάλιστα προσωπικότητες όπως ο ηγέτης των σοσιαλδημοκρατικών, ο Dimitrije Tucović ύψωναν τις φωνές τους συχνά καταγγέλλοντας τις εγκληματικές πρακτικές εντός του κοινοβουλίου όπως και στις σελίδες του οργάνου του κόμματος, *Radničke novine*⁵⁶⁶. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι παρά τις προσπάθειές τους η επίδραση τους ήταν σχεδόν απειροελάχιστη. Ο δε Σέρβος βασιλιάς Πέτρος 'Α, έδωσε εντολή στο στράτευμα του να εκτελέσει τους Αλβανούς 'όχι με σφαίρες, γιατί θα θεωρούταν σπάταλη αλλά με ρόπαλα'⁵⁶⁷.

Όπως δείχνει η έκθεση του *Carnegie Endowment for International Peace* στο ίδιο μήκος κύματος κινούταν και η συμπεριφορά των υπολοίπων Βαλκάνιων⁵⁶⁸. Συνεπώς, σε ένα τέτοιο πλαίσιο οι Αλβανοί προτιμούσαν έναν Χριστιανό Ευρωπαϊό Ηγεμόνα για τον απλούστατο λόγο, ότι επιθυμούσαν από την μια να αφαιρέσουν από τα επιχειρήματα των γειτόνων τους τον ισχυρισμό ότι η χώρα τους θα ήταν 'μία μικρή Τουρκιά' στην καρδιά της Ευρώπης και από την άλλη να εξασφαλίσουν μια ισχυρή δυναστική συμμαχία – αρά και προστασία.

⁵⁶² Για μια σύντομη βιογραφία του βλ. Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History*. p. 118-119.

⁵⁶³ Clark, *The Sleepwalkers*. p. 289.

⁵⁶⁴ Αναφορικά με το πως αντιμετώπιζαν τους Βαλκανικούς Πολέμους οι εμπόλεμοι βλ. τις μαρτυρίες που παραθέτει η Edith Durham στο *Edith Durham, Twenty Years Of Balkan Tangle*.

⁵⁶⁵ Rama, *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power*. p. 104.

⁵⁶⁶ Schwartz, Stephen. *Kosovo: Background to a War*. Anthem Press, 2000. p. 52.

⁵⁶⁷ Trotsky, Leon. *The Balkan Wars: 1912-13 : The War Correspondence of Leon Trotsky*. Resistance Books, 1980. p. 290.

⁵⁶⁸ International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars and Carnegie Endowment for International Peace. Division of Intercourse and Education, *Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan War*.

Τελικά, οι Μεγάλες Δυνάμεις, κατέληξαν στο όνομα του Wilhelm Friedrich Heinrich von Wied, ακολουθώντας μια μακρά παράδοση, όπου στα νεοσύστατα Βαλκανικά κράτη 'διόριζαν' Γερμανούς ηγεμόνες. Ο μόλις 37 ετών και Προτεστάντης στο θρήσκευμα πρίγκιπας, ήταν ο τρίτος υιός του Πρίγκιπα του Wied, ενός μικρού πριγκιπάτου στις όχθες του Ρήνου και της Πριγκίπισσας Μαρίας της Ολλανδίας. Θεία του ήταν η Βασίλισσα Ελίζαμπεθ της Ρουμανίας ενώ συνδεόταν και με την Γερμανική Αυτοκρατορική οικογένεια καθώς ήταν δισέγγονος του Αυτοκράτορα Wilhelm A⁵⁶⁹. Θεωρήθηκε ως ο ιδανικός υποψήφιος διότι κανείς δεν εναντιώθηκε στην επιλογή του.

Στις αρχές Οκτωβρίου 1913, πραγματοποιήθηκε η πρώτη προσέγγιση, μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων και του Πρίγκιπα von Wied⁵⁷⁰, με τον Πρίγκιπα να εκφράζει την 'προθυμία' του υπό ορούς⁵⁷¹. Οι οροί που έθεσε ήταν πολιτικής, οικονομικής και διπλωματικής φύσης και μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: την αποδοχή του από την Προσωρινή Κυβέρνηση, την αποδοχή των αποφάσεων των Μεγάλων Δυνάμεων εκ μέρους του Essad Pashë Toptani, την παροχή ενός δάνειου ύψους 75 εκατομμυρίων φράγκων και την επίλυση του ζητήματος των Ελληνοαλβανικών συνόρων⁵⁷². Όλες οι πλευρές ανεξαιρέτως αποδέχτηκαν τα αιτήματα του και μια Αλβανική αντιπροσωπία, υπό την ηγεσία του Essad Pashë Toptani έφτασε στις 21 Φεβρουάριου 1914 στο παλάτι των von Wied στις όχθες του Ρήνου⁵⁷³. Ο Duncan Heaton-Armstrong, ο προσωπικός γραμματέας του Πρίγκιπα περιγράφει με τον εξής τρόπο την άφιξη της αντιπροσωπίας:

Όταν το τραίνο έφτασε στο σταθμό, σύντομα εντόπισα το τεράστιο μουστάκι του Castoldi [ο Ιταλός σύμβουλος του Wied]- ο οποίος συμπεριφερόταν ως ηγέτης - και με σύστησε στον Essad Pashë Toptani και στους άλλους επιφανείς. Όλοι φορούσαν δυτικές ενδυμασίες και δεν διέφεραν καθόλου από τους Ευρωπαίους αστούς, μόνο τα ονόματά τους ακουγόταν εξωτικά⁵⁷⁴.

Πέρα από την απογοήτευση που ίσως υπέστη το πλήθος των θεατών που είχαν συγκεντρωθεί στο σταθμό, ο Armstrong οδήγησε την αποστολή στο Παλάτι. Εδώ ο Essad πηρέ τον λόγο. Εντούτοις, επειδή οι γλωσσολογικές του δεξιότητες υπήρξαν περιορισμένες, χρειάστηκε η διαμεσολάβηση του Ekrem bej Vloza σε ρόλο διερμηνέα⁵⁷⁵. Ο λόγος που εκφώνησε φαίνεται να έκανε καλή εντύπωση στο νεαρό Πρίγκιπα όπως και στον γραμματέα του, ο οποίος τον περιγράφει ως κάποιον που 'κάνει καλή εντύπωση' και ότι 'εμπνέει εμπιστοσύνη'⁵⁷⁶. Αυτό το γεγονός τον έπεισε ότι στο πρόσωπο του είχε βρει έναν ειλικρινή σύμμαχο, το οποίο με την σειρά του επηρέασε και στο ζήτημα της επιλογής της πρωτεύουσας το Durrës όπου ο Πάσας είχε ασφαλώς μεγάλη επιρροή.

⁵⁶⁹ Pearson, *Albania and King Zog*. p. 50.

⁵⁷⁰ F.O. 46566/14809/13/44.

⁵⁷¹ F.O. 49386/14809/13/44.

⁵⁷² F.O. 58014/14809/13/44.

⁵⁷³ Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History*. p. 483.

⁵⁷⁴ Heaton-Armstrong, Duncan. *The Six Month Kingdom: Albania 1914*. I.B.Tauris, 2005. p. 12-13.

⁵⁷⁵ Στο ίδιο.

⁵⁷⁶ Στο ίδιο. p. 14.

Στις 7 Μάρτιου 1914, ο von Wied φτάνει επιβιβαζόμενος πάνω στο Αυστριακό γιοστ *Taurus*, συνοδείας στολίσκου των Μεγάλων Δυνάμεων και φαίνεται ότι όταν η Edith Durham έγγραφε ότι τον ' ανέμεναν ως μεσσία' δεν υπέρβαλε⁵⁷⁷. Ο Armstrong περιγράφει με τον εξής τρόπο τις πρώτες στιγμές που έφτασαν στο νεοσύστατο κράτος:

'[...]ολόκληρο το κλιμάκιο έφτασε στην ετοιμόρροπη πλατφόρμα αποβίβασης· ήταν διακοσμημένο με κόκκινα χαλιά και με λαμπρά σημαιάκια· οι ντόπιοι χωροφυλακές παραταγμένοι σε γραμμή φορώντας τις σκουροπράσινες στολές τους μας έδειχναν προς τα πού έπρεπε να κατευθυνθούμε. Ο Βασιλιάς και η Βασίλισσα περπατούσαν στην κεφαλή μας, συνοδευόμενοι από τον Essad [...] η πλατεία είχε γεμίσει κόσμο [σε βαθμό που] ξεχείλιζε, [οι οποίοι] ζητωκραύγαζαν, χειροκροτούσαν και έκλαιγαν από χαρά⁵⁷⁸.'

Αφού, πρώτα η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου παρέδωσε στον von Wied μέρος της εξουσίας, εκείνος προσκάλεσε στην χώρα τον Αλβανικής καταγωγής τέως πρέσβη της Πύλης στην Αγιά Πετρούπολη, τον Turkhan Pashë Përmeti, να αναλάβει χρέη πρωθυπουργού. Ο λόγος που επελέγη ήταν ασφαλώς η μεγάλη εμπειρία του ως διπλωμάτης, καθώς και το ισχυρό δίκτυο διασυνδέσεων που διέθετε με ανθρώπους επιρροής των Μεγάλων Δυνάμεων. Από την διπλωματική αλληλογραφία προκύπτει ότι ακόμη και ο Sazonov υποστήριξε θερμά την επιλογή του⁵⁷⁹, ενώ όπως σχολιάζει και ο Armstrong, το γεγονός ότι ο 'Essad είχε εκφράσει την προθυμία να συνεργαστεί μαζί του' συνηγόρησε δίχως αμφιβολία⁵⁸⁰.

Στις 18 Μάρτιου 1914, συγκροτήθηκε η πρώτη επίσημη κυβέρνηση στις υπηρεσίες του von Wied, την οποία και συγκροτούσαν τα εξής ονόματα: Ο Turkhan Pashë Përmeti όπως και ο Ismail Qemali στην προσωρινή κυβέρνηση κράτησε δύο χαρτοφύλακες, δηλαδή πέρα από εκείνο του Προέδρου του Υπουργικού Συμβουλίου, διατήρησε και το κρίσιμο χαρτοφύλακα του Υπουργείου Εξωτερικών. Ο Essad Pashë Toptani, έλαβε επίσης δύο Υπουργεία, εκείνο του Πολέμου όπως και των Εσωτερικών, μετατρέποντας τον εαυτό του στον ισχυρότερο άνθρωπο της χώρας. Ο Aziz Pashë Vrioni, γόνος της γνωστής οικογένειας από το Berat, ανέλαβε το Υπουργείο Αγροτισμού και Ορυχείων. Ο Mufid bej Libohova, ανέλαβε το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Ο Hasan bej Prishtina ανέλαβε το Υπουργείο Ταχυδρομείου και Τηλέγραφου. Ο Prenk Bib Doda, ανέλαβε το Υπουργείο Δημοσίων Έργων. Ο Dr. Mihal bej Turtulli ανέλαβε το Υπουργείο Δημοσίας Παιδείας και Υγείας, ενώ ο επίσης γιατρός και συνάμα στενός φίλος του, ο Gjergj Adhamidhi bej Frashëri ανέλαβε το Υπουργείο Οικονομικών⁵⁸¹.

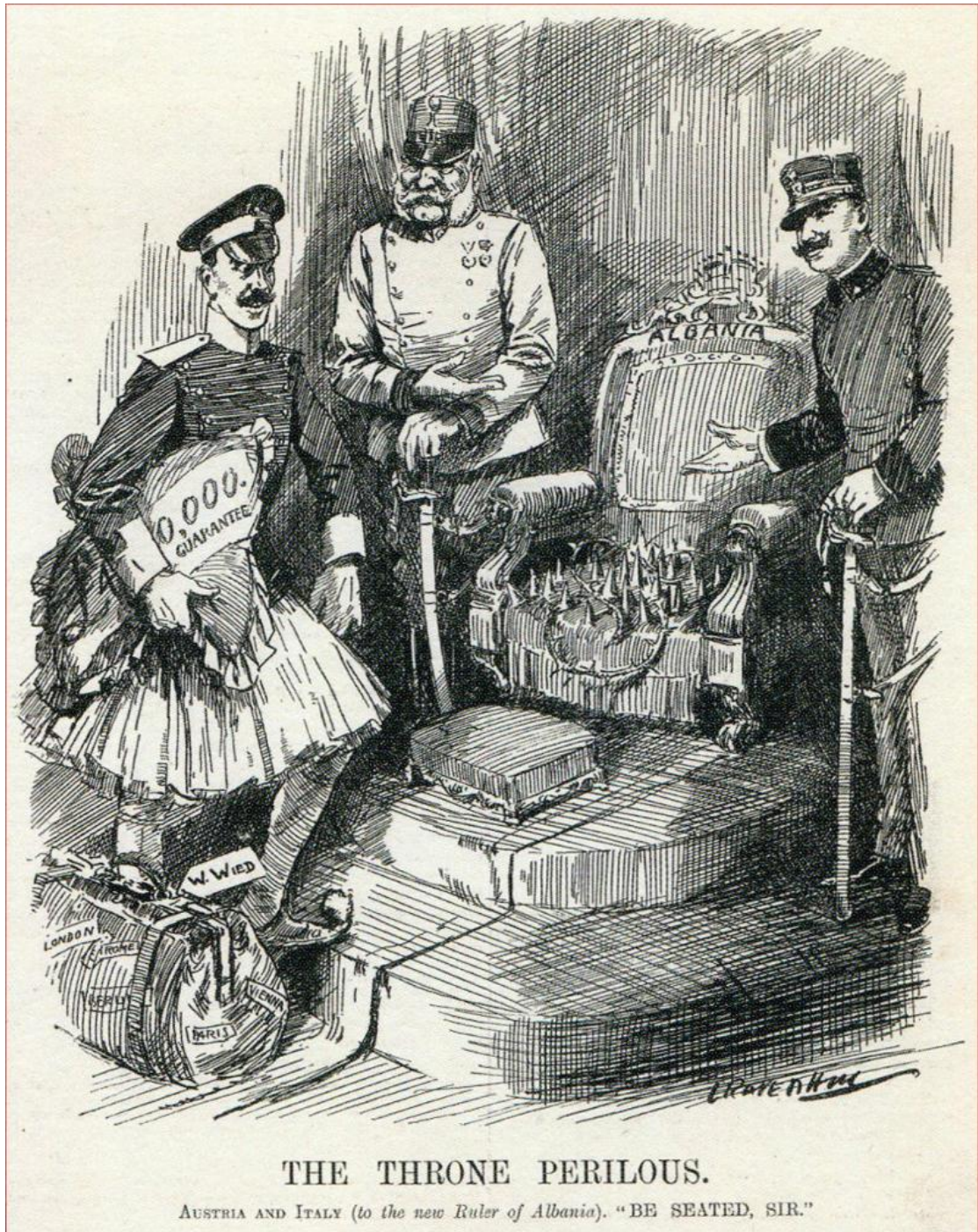
⁵⁷⁷ Durham, *Albania and the Albanians*. p. 76.

⁵⁷⁸ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 19-20.

⁵⁷⁹ Bello, Hasan. "Ndërhyrja Politike e Fuqive të Mëdha dhe e Shteteve Ballkanike në Fazën e Parë të Kryengritjes në Shqipërinë e Mesme (Maj-Shtator 1914)." *Studime Historike*, no. 03-04 (2014): 85-109.

⁵⁸⁰ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 26.

⁵⁸¹ F.O. 12814/12122/14/53.

6 Γελοιογραφία του Βρετανικού σατυρικού περιοδικού Punch (25/2/1914): Βιέννη και Ρώμη προσκαλούν τον Πρίγκιπα του Wied να καθίσει στο Αλβανικό θρόνο.

7 Η Αλβανική Αντιπροσωπεία και το Βασιλικό Ζεύγος στο Schloss Waldenburg στην Σαξονία στις 24 /2/1914.

8 Η άφιξη του Βασιλικού Ζεύγους στο Durrës στις 7/3/1914

γ.1.) Πράξη Πρώτη – Νότια Αλβανία

Η νέα κυβέρνηση βρέθηκε σύντομα αντιμέτωπη με σημαντικές προκλήσεις. Η κατάσταση στο νότιο τμήμα της χώρας όπου εξακολουθούσε να υπάρχει έντονη Ελληνική στρατιωτική παρουσία, επιδεινώθηκε. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, ζήτησαν από την Αθηνά να εκκενώσει τις περιοχές που είχαν παραχωρηθεί στο νεοσύστατο κράτος σε ένα κοινό αίτημα που παραδόθηκε στις 13 Φεβρουάριου 1914. Ο Βενιζέλος δήλωσε στο κοινοβούλιο, ότι η Ελλάδα όφειλε να υπακούσει στις αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων αναφορικά με τα σύνορα του Αλβανικού κράτους⁵⁸², απαντώντας παράλληλα 'θετικά' στο αίτημα για την απόσυρση των 'δυνάμεων κατοχής'⁵⁸³.

Ωστόσο, ο τέως Υπουργός Εξωτερικών στην κυβέρνηση του Δημήτρη Ράλλη το 1909, Γεώργιος Χρηστάκης-Ζωγράφος, τον οποίον ο Βενιζέλος είχε διορίσει ως 'κυβερνήτη' στις υπό κατοχή Αλβανικές χώρες, εναντιώθηκε, και μάλλον κρίνοντας από τις πληροφορίες που αντικρύζει κανείς στα Ευρωπαϊκά αρχεία, όχι με δική του πρωτοβουλία, στην απόσυρση των στρατευμάτων. Ο Harry Lamb πληροφορεί το Foreign Office στις 28 Φεβρουάριου, ότι είχε λάβει 'ξαφνικά ένα τηλεγράφημα το οποίο υπέγραφε κάποιος Γ. Χρήστος Ζωγράφος όπου ανέφερε ότι είχε διοριστεί Πρόεδρος της Προσωρινής Κυβέρνησης της Ηπείρου στις 17 Φεβρουάριου'⁵⁸⁴. Στις αρχές Μάρτιου είχε ξεκινήσει η απόσυρση του ελληνικού τακτικού στρατού ξεκινώντας από την Κορça, η οποία παραδόθηκε στις Αλβανικές αρχές παρουσία της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου⁵⁸⁵.

Παράλληλα, ο Βενιζέλος συγκάλεσε στην Αθηνά τον Ζωγράφο, στον οποίο απευθύνθηκε με μια πολύ 'σκληρή γλώσσα'. Ωστόσο δεν περιορίστηκε μόνο στα λόγια, αλλά για να δείξει την 'καλή βούληση' στις Μεγάλες Δυνάμεις, προχώρησε στην 'κατάσχεση ενός ποσού ύψους 300 χιλιάδων φράγκων' που είχε συγκεντρώσει με σκοπό να χρηματοδοτήσει τις δραστηριότητες του στην Νότιο Αλβανία⁵⁸⁶. Παρ' όλα αυτά, στις αρχές Απριλίου, ο Ζωγράφος επιχείρησε να καταλάβει δια της βίας την Κορça, αρχικά ανεπιτυχώς, αλλά η δεύτερη προσπάθεια ανάγκασε τον Ολλανδό Συνταγματάρχη Thomson να δηλώσει ότι 'είχε την υποψία ότι είχαν να κάνουν με κάτι πολύ πιο ισχυρό από τι μπορούσαν να αντιμετωπίσουν'⁵⁸⁷.

Πράγματι, ο Thomson είχε δίκαιο, καθώς απόρρητη έκθεση του Ιταλικού Υπουργείου Εξωτερικών αναφέρει ότι 'ο ελληνικός τακτικός στρατός συνοδείας πυροβολικού και επιδεικνύοντας την ελληνική σημαία πέρασαν την μεθόριο και επιτέθηκαν'⁵⁸⁸ στις Αλβανικές θέσεις, ενώ απόρρητη έκθεση του Γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών αναφέρει λεπτομερώς την σύνθεση του στρατεύματος που δρούσε στην Νότιο Αλβανία εκείνο το διάστημα. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι το αποτελούσαν 'τέσσερις ορεινές πυροβολαρχίες, τριακόσιες

⁵⁸² Dushku, Ledia. "Principata shqiptare dhe qëndrimi i Greqisë (mars-prill 1914)." *Studime Historike*, no. 01–02 (2011): 93–118.

⁵⁸³ F.O. 8871/98/14/44.

⁵⁸⁴ F.O. 8871/98/14/44.

⁵⁸⁵ Elsie, Robert, Bejtullah D. Destani, and Rudina Jasini. "L'Affaire de l'Épire: Le Martyre d'un Peuple." In *The Cham Albanians of Greece: A Documentary History*. I.B.Tauris, 2012.

⁵⁸⁶ F.O. 10941/352/14/53.

⁵⁸⁷ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 47.

⁵⁸⁸ D.D.I. Vol. XII. No. 167.

βαριές πυροβολαρχίες, 37 αξιωματικούς του ελληνικού στρατού (τους οποίους παραθέτει με ονοματεπώνυμο) και 20-25 χιλιάδες άνδρες⁵⁸⁹.

Από την άλλη, στο σύνολο τους, σχεδόν όλες οι μονάδες του 'Ηπειρωτικού στρατού' είχαν στην σύνθεσή τους ως επί το πλείστον μη ντόπια στοιχεία. Ενδεικτικά είναι άλλωστε τα πρακτικά που κράτησαν οι Ολλανδοί αξιωματικοί παρουσίας της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου, όπου οι αιχμάλωτοι δήλωσαν 'ομόφωνα ότι ανήκουν στο ελληνικό τακτικό στρατό⁵⁹⁰', αποκαλύπτοντας παράλληλα τα στοιχεία τους όπως ονοματεπώνυμο, βαθμό και τόπο καταγωγής, η οποία σημειωτέων δεν ήταν Ηπειρωτική. Ωστόσο, η εξήγηση της Αθήνας, η οποία δήλωνε πλήρη αγνοία, ήταν ότι 'αν οι στρατιώτες της βρίσκονταν εκεί [σ.σ. στην Νότιο Αλβανία] τότε επρόκειτο για λιποτάκτες πάνω στους οποίους δεν είχε κανέναν έλεγχο⁵⁹¹'.

Η εμπόλεμη κατάσταση που επικρατούσε στη Νότιο Αλβανία, σε συνδυασμό με την αδυναμία των Μεγάλων Δυνάμεων να ασκήσουν αποτελεσματική πίεση στην Αθηνά, είχε μεγάλες επιπτώσεις στον άμαχο πληθυσμό. Επί της ουσίας βρισκόταν σε ένα καθεστώς συνεχούς εμπόλεμης κατάστασης ήδη από το 1911, χρονιά έναρξης της Επανάστασης στην ορεινή Shkodra. Οι άμαχοι, στην προσπάθεια τους ξεφύγουν από την δίνη του πολέμου, είχαν οδηγηθεί σε περιοχές που ήταν σχετικά πιο ασφαλείς. Αυτό το γεγονός έφερε τα αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που επιδίωκαν οι πρόσφυγες πολέμου, καθώς δημιούργησε μια μεγάλη ανθρωπιστική κρίση με δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους που βρέθηκαν κυρίως στην Vlora χωρίς στέγη, τροφή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Όπως μας πληροφορεί ο βοηθός του Harry Lamb, σε μια λεπτομερή έκθεση προς το Foreign Office, μέσα σε μια μέρα 'έφτασαν στην Vlora 7-8 χιλιάδες προσφυγές⁵⁹²'.

Σε ένα τέτοιο κλίμα λοιπόν, ο von Wied αποφάσισε να προχωρήσει σε γενική επιστράτευση. Σε αυτό το σενάριο Ελλάδα εναντιώθηκε και απείλησε με επέμβαση, λαμβάνοντας υπόψιν την δυσχερή θέση που είχε περιέλθει η Αλβανία, μη έχοντας ούτε στρατιωτικούς ούτε οικονομικούς πόρους, επενέβη η Διεθνής Επιτροπή Ελέγχου, η οποία το Μάη του 1914 ξεκίνησε να διαπραγματεύεται με την 'Προσωρινή Κυβέρνηση της Ηπείρου' στην Κέρκυρα⁵⁹³. Οι διαπραγματεύσεις κράτησαν από τις 9 μέχρι τις 17 Μαΐου και κατέληξαν στην υπογραφή ενός πρωτοκόλλου⁵⁹⁴ το οποίο δεν είχε καμία νομική ισχύ διότι δεν επικυρώθηκε ποτέ από την Αλβανική κυβέρνηση ούτε όμως από το σύνολο των 'έξι Μεγάλων Δυνάμεων'⁵⁹⁵.

⁵⁸⁹ Dushku, Ledia. "Principata shqiptare dhe qëndrimi i Greqisë (mars-prill 1914)."

⁵⁹⁰ D.D.I. Vol. XII. No. 536.

⁵⁹¹ Durham, *Albania and the Albanians*. p. 89.

⁵⁹² F.O. 371/1895. Enclosure No. 1. 'The number of refugees from the occupied districts is estimated at from 60,000 to 100:000. It is certain that about half of these will fall victims to Greek barbarity and to hunger. About 7,000 or 8,000 had arrived in Vallona by the morning of the 14th...'

⁵⁹³ Dushku, Ledia. "Principata shqiptare dhe qëndrimi i Greqisë (mars-prill 1914)."

⁵⁹⁴ F.O. 23057/352/14/53.

⁵⁹⁵ F.O. 25915/352/14/53.

γ.2) Πράξη Δεύτερη – Κεντρική Αλβανία

Σχεδόν παράλληλα με την αναχώρηση της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου με κατεύθυνση την Κέρκυρα, ένας άλλος πονοκέφαλος προστέθηκε στο νεαρό Ηγεμόνα αναφορικά με μια νέα εξέγερση, αυτή την φορά στις πύλες της πρωτεύουσάς του⁵⁹⁶. Οι πληροφορίες που λάμβαναν από διαφορετικές πηγές ήταν αποσπασματικές και σε πολλά σημεία αντιφατικές, αλλά ωστόσο συνέπιπταν στο ίδιο σημείο. Σε ορισμένες περιοχές, όπως το Shijak, οι κάτοικοι είχαν εξεγερθεί υπό το σύνθημα '*Radišahim çok yaşar*' δηλαδή 'ζητώ ο Σουλτάνος', διώκοντας την εθνική διοίκηση, κατέβασαν την εθνική σημαία υψώνοντας την Οθωμανική⁵⁹⁷. Όπως έχει υποστηρίξει η Nathalie Clayer, κατά τα έτη 1879-1880, όταν η Βοσνία πέρασε υπό την διοίκηση της Βιέννης, η Πύλη εγκατέστησε στην Κεντρική Αλβανία τους Βοσνιακής καταγωγής *muhadjir*, δηλαδή προσφυγές⁵⁹⁸. Συνεπώς, σύμφωνα με την ίδια, οι πεδιάδες γύρω από τις πόλεις Tiranë, Durrës, Shijak, Kavajë, Peqin, και Elbasan μετατράπηκαν σε κέντρα όπου αναπτύχθηκε ένας συντηρητικός ουνιτικός ισλαμισμός⁵⁹⁹.

Η εγκατάσταση Σλαβόφωνων μωαμεθανών προερχόμενοι από την Βοσνία Ερζεγοβίνη, αποτελούσε μέρος μια στρατηγικής της παν-ισλαμικής πολιτικής του Abdul Hamid, ο οποίος έχοντας χάσει την εμπιστοσύνη προς το Αλβανικό στοιχείο, οι οποίοι είχαν ιδρύσει μια δική τους κυβέρνηση και επιδίωκαν την ανεξαρτησία ήδη από το 1878. Για να επιτύχει τον σκοπό του έκοψε στα δύο τις Αλβανικές χώρες εγκαθιστώντας πιστούς προς το καθεστώς του και με ιδιαίτερα θρησκευτικό ζήλο πληθυσμούς κατά μήκος του ποταμού Shkumbin. Μάλιστα, όπως μαρτυρεί μια Γαλλική διπλωματική πηγή το 1905, οι Μωαμεθανοί Σλάβοι, αποτελούσαν μια 'υπολογίσιμη αριθμητικά' δύναμη, ενώ επίσης είχαν διατηρήσει μια 'ξεχωριστή ταυτότητα' με επίκεντρο 'την γλώσσα και την θρησκεία' τους. Από αυτούς τους πληθυσμούς παραμένουν ακόμη και σήμερα δύο μικρά χωριά πλησίον του Shijak⁶⁰⁰.

Πράγματι η προσεκτική εξέταση των πηγών από τα αρχεία των Μεγάλων Δυνάμεων, επιβεβαιώνουν τον Σταυρινό, ο οποίος υποστήριξε ότι 'πράκτορες της Σερβίας, του Μαυροβουνίου και της Ελλάδας υποκινούσαν προβλήματα με σκοπό να αποτρέψουν την σταθεροποίηση του κράτους⁶⁰¹'. Ωστόσο πρέπει να προσθέσουμε και στην εξίσωση τους Νεότουρκους και τους Ιταλούς. Όπως έχει υποστηρίξει ο Fritz Fischer αναφορικά με τους δευτέρους, είχαν μπει σε ένα πολύ έντονο ανταγωνισμό με την Βιέννη, καθώς η Ιταλία 'υποστήριζε τον Essad ενώ η Αυστρία τον Πρίγκιπα⁶⁰²'.

Ο Essad από την άλλη, είχε διαφορετική άποψη, έχοντας έρθει σε συνεννόηση με την Αθηνά⁶⁰³ και το Βελιγράδι⁶⁰⁴ από τις αρχές του έτους λαμβάνοντας την στήριξη τους με αντάλλαγμα την χάραξη μιας συνοριακής γραμμής σύμφωνα με τις επιθυμίες των εν λόγω χωρών. Ξεκίνησε να εξοπλίζει συστηματικά τους Βοσνίους με πρόσχημα ότι αποτελούσαν την

⁵⁹⁶ Οι πρώτες πληροφορίες σχετικά με το κίνημα λήφθηκαν τις πρωινές ώρες στις 9 Μαΐου 1914.

⁵⁹⁷ Bello, "Ndërhyrja Politike e Fuqive të Mëdha dhe e Shteteve Ballkanike në Fazën e Parë të Kryengritjes në Shqipërinë e Mesme (Maj-Shtator 1914)."

⁵⁹⁸ Clayer, Nathalie. *Aux origines du nationalisme albanais*. p. 96.

⁵⁹⁹ Στο ίδιο. p. 97.

⁶⁰⁰ Στο ίδιο. p. 96.

⁶⁰¹ Stavrianos, Leften Stavros. *The Balkans Since 1453*. C. Hurst & Co. Publishers, 2000. p. 512.

⁶⁰² Fischer, Fritz. *War of Illusions: German Policies from 1911 to 1914*. Chatto and Windus, 1975. p. 406.

⁶⁰³ Private Letter No. 106. Sir. M. de Bunsen to Sir. A. Nicolson. Vienna, January 16, 1914.

⁶⁰⁴ Bataković, Dušan T. "Essad Pasha Toptani and Serbian Government [1914-1920]."

δύναμη με τους οποίους θα 'συνέτριβε' τους 'εισβολείς στο Νότο'⁶⁰⁵. Κατά το προηγούμενο διάστημα, οι πληθυσμοί αυτοί είχαν αποτελέσει αντικείμενο έντονης προπαγάνδας, όπως αποκαλύπτει ο Νεότουρκος αξιωματικός Cemal Savařkan στα απομνημονεύματα του. Ο Savařkan αναφέρει ότι, κατά το διάστημα που τελούσε αιχμάλωτος πολέμου στο Βελιγράδι, έλαβε ένα τηλεγράφημα από τον Γενικό Γραμματέα του κόμματος των Νεότουρκων, ο οποίος τον ενημέρωνε ότι υπήρχε μια συνεννόηση με την Σερβική κυβέρνηση και ότι έπρεπε να μεταβεί στην Αλβανία προκειμένου να διοργανώσει μια εξέγερση κατά του Γερμανού Ηγεμόνα⁶⁰⁶.

Στη συνέχεια αναφέρει ότι προκειμένου να διεκπεραιώσει την αποστολή του, εφοδιάστηκε με χρήματα, όπλα και πυρομαχικά από την Σερβική κυβέρνηση ενώ συνεργάστηκε και με έναν Σέρβο πράκτορα⁶⁰⁷. Εντούτοις μη έχοντας μια πλήρη εικόνα, ο von Wied στέλνει τον γραμματέα του σε μια εξερευνητική αποστολή, προκειμένου να μάθει από πρώτο χέρι τι ακριβώς συνέβαινε. Ο Armstrong, παρατηρεί κατά την συνομιλία του μαζί τους ότι:

"Απ'ότι έλεγαν, ήταν ξεκάθαρο ότι τους είχαν διεγείρει τον θρησκευτικό φανατισμό διότι επαναλάμβαναν φράσεις όπως 'οι Μωαμεθανοί είναι καλοί', 'οι Τούρκοι είναι καλοί', 'Οι Ιμάμηδες είναι καλοί' και αλλά παρόμοια⁶⁰⁸"

Πράγματι, ο Armstrong φέρεται να είχε δίκαιο, οι 'προπαγανδιστές' τους είχαν κινητοποιήσει, εκμεταλλευόμενοι τα θρησκευτικά τους συναισθήματα. Οι εθνοτικά Σλάβοι Μωαμεθανοί, Βοσνιακής Καταγωγής, σε αντίθεση με τους εθνοτικά και πολιτισμικά Αλβανούς, δεν είχαν περάσει από μια παρόμοια ιστορική διαδικασία εκοσμίκευσης και έπαιρναν την πίστη τους πολύ στα σοβαρά, έτσι σύμφωνα με έναν ξένο παρατηρητή να γραφεί ότι οι:

'Βόσνιοι Μουσουλμάνοι του Shijak ήταν πρόθυμοι εθελοντές προς στρατολόγηση, διότι πίστευαν ότι ο Πρίγκιπας του Wied σκόπευε να τους απελάσει στην Τουρκία λόγω του φανατισμού τους⁶⁰⁹.'

Παραταύτα, ο Μεγάλος Βεζίρης, δήλωσε στις Μεγάλες Δυνάμεις ότι '*Nous ne voulons plus avoir rien à faire avec l'Albanie⁶¹⁰*' (Δεν θέλουμε να έχουμε πια καμιά σχέση με την Αλβανία), παίρνοντας αποστάσεις από όσα συμβαίνουν στην κεντρική Αλβανία.

Το μεσοδιάστημα, όπως αναφέρει ο Armstrong, ο Essad 'πήγαινε χερι-χερι με την Ιταλική κυβέρνηση⁶¹¹', υπονομεύοντας ευθέως την σταθερότητα και παραβιάζοντας το *raison d'état*, γεγονός το οποίο οδήγησε στις 19 του Μάη στην απόφαση να συλληφθεί ο Πάσας των

⁶⁰⁵ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 47.

⁶⁰⁶ Savařkan, Cemal, and Kudret Emirođlu. *Arnavutluk'tan Sakarya'ya komitacılık: Yüzbaşı Cemal'in anıları*. Kebikeç yayınları, 1996. p. 29.

⁶⁰⁷ Στο ίδιο. p. 30.

⁶⁰⁸ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 54.

⁶⁰⁹ Όπως το παραθέτει η Miranda Vickers στο: Vickers, *The Albanians*. p. 84.

⁶¹⁰ D.D.F., S. 3, T. 10. D. n° 330. Péra, 27 mai 1914. M. Bompard, *Ambassadeur de France á Constantinople, á M. Doumergue, Ministre des Affaires Étrangères*. p. 434.

⁶¹¹ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 58.

Τιράνων. Την οργάνωση και την εκτέλεση της επιχείρησης, ανέλαβαν να την πραγματοποιήσουν Έθνικιστές και ξένοι, οι οποίοι ως επί το πλείστον βρίσκονταν στις υπηρεσίες της Αλβανικής κυβέρνησης⁶¹². Η Ιταλία θεώρησε την σύλληψη του ως ένα χτύπημα ενάντια στην επιρροή της στα Αλβανικά πράγματα, ενορχηστρωμένη από την Δυαδική Μοναρχία. Πράγματι τα 'αποτυπώματα' της Αυστρίας ήταν παντού πάνω στην υπόθεση.

Ως αποτέλεσμα της Ιταλικής επέμβασης ο Essad αφέθηκε ελεύθερος υπό τον όρο να εγκαταλείψει την χώρα και να οδηγηθεί στην εξορία⁶¹³. Ωστόσο όπως παρατηρεί η Miranda Vickers, η σύλληψη του Essad δεν έβαλε τέλος στο κίνημα των Βοσνίων⁶¹⁴. Τουναντίον, πλέον και με ανοικτή στήριξη και καθοδήγηση της Ρώμης, η οποία αισθανόταν αποκλεισμένη από τα Αλβανικά πράγματα λόγω της δίωξης του 'προστατευόμενου' της, επιτέθηκαν ακόμη και στην πρωτεύουσα στα μέσα Ιουνίου⁶¹⁵. Συνεπώς ο Πρίγκιπας του Wied βρέθηκε σε στενή πολιορκία από το Νότο, όπου τα ελληνικά στρατεύματα πολιορκούσαν την πόλη Berat, στην οποία οι πολιορκημένοι, σύμφωνα με την έκθεση του Foreign Office, είχαν επιστρατεύσει ακόμη 'και ένα παλαιό Βενετικό χάλκινο κανόνι'⁶¹⁶ για την άμυνα τους ενώ στα ανατολικά οι εξεγερμένοι Βόσνιοι είχαν ενισχυθεί από τον Σερβικό τακτικό στρατό καθώς και Ρώσους αξιωματικούς⁶¹⁷.

Παρά ταύτα, ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος δήλωνε στον Γάλλο Πρέσβη στην Αθηνά ότι τα στρατεύματα του δεν είχαν καμία εμπλοκή στην υπόθεση και ότι μάλιστα υστέρα από ενεργητικές κινήσεις, οι λιποτάκτες του τακτικού στρατού είχαν εγκαταλείψει τις τάξεις των Ηπειρωτών⁶¹⁸, ισχυρισμοί οι οποίοι ήταν αντίθετοι με τις πληροφορίες που μαρτυρούσαν, όχι ότι απλώς δεν είχαν μειωθεί αλλά είχαν ενισχυθεί ακόμη και με μονάδες ιππικού⁶¹⁹.

Σ' αυτό το σημείο, εκτιμώ, βάση της διασταύρωσης των πηγών, ότι Παλάτι και Κυβέρνηση, ακολουθούσαν διαφορετικές πολιτικές γραμμές, διότι ο Βενιζέλος ζητούσε από τα στρατεύματα να αναχωρήσουν ενώ ο Κωνσταντίνος να συνεχίσουν. Την ίδια άποψη συμμαριζόταν και ο Sir. E. Grey, οποίος δηλώνει στο κοινοβούλιο σε μια συζήτηση με τον Aubrey Herbert, ότι 'είμαι πεπεισμένος ότι ο Βενιζέλος επιθυμεί ειλικρινά να τους αποτρέψει'⁶²⁰ αλλά κάποιιοι άλλοι όχι.

Στο μεσοδιάστημα, η Βιέννη προσπάθησε να πείσει την Ρώμη να συνδράμει και από κοινού να επαναφέρουν την τάξη στο Αλβανικό Πριγκιπάτο, στο πλαίσιο της κοινής συμφωνίας της άνοιξης του 1913⁶²¹. Ωστόσο η Ρώμη δεν ήταν ιδιαίτερα πρόθυμη να αναλάβει δράση εν μέρει λόγω της αντιπαλότητας της με την Αυστρία αλλά και εξ' αιτίας της μεγάλης πολιτικής

⁶¹² Στο ίδιο. p. 60.

⁶¹³ Βλέπε το δωδέκατο κεφάλαιο 'Essad Arrested and Released' στο ίδιο. p. 63-69.

⁶¹⁴ Vickers, *The Albanians*. p. 85.

⁶¹⁵ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 92-95.

⁶¹⁶ F.O. 371/1895. Enclosure No. 1. '...At Berat a very determined resistance was offered by the loyalists, even the old Venetian bronze cannon being brought into play...'

⁶¹⁷ Στο ίδιο. 'At Starovo the rebels were helped by Servian regulars, who subsequently occupied the place. The rebels were always helped by foreign officers, principally Servians; there were also Russians with them...'

⁶¹⁸ D.D.F., S. 3, T. 10. D. n° 518. Athenes, 15 juillet 1914. M. Deyille, *Ministre de France á Athènes, á M. Viviani, Ministre des Affaires Étrangères*. p. 751.

⁶¹⁹ D.D.I. Vol. XII. No. 192.

⁶²⁰ Dushku, "Principata shqiptare dhe qëndrimi i Greqisë (mars-prill 1914)."

⁶²¹ Laloy, Emile. *Les documents secrets des archives du ministère des affaires étrangères de Russie publiés par les bolchéviques*. Bossard, 1919. p. 70-74.

αστάθειας που αντιμετώπιζε στο εσωτερικό της χώρας, όπου η γνωστή ως *Settimana Rossa*, δηλαδή μια σοσιαλιστική επανάσταση με επίκεντρο την Αρσόνα, ήταν σε εξέλιξη και χρειάστηκε η εμπλοκή των ενόπλων δυνάμεων προκειμένου να την καταστείλουν⁶²².

Συνεπώς η Ιταλία πρέσβευε μια επέμβαση σε συνεργασία με τις υπόλοιπες Δυνάμεις, οι οποίες δεν ήταν πρόθυμες να εμπλακούν με την Αγγλία σε ρόλο 'Ποντίου Πιλάτου' να δηλώνει στον Πρωθυπουργό της Αλβανίας ότι 'πρέπει να απευθυνθεί σε Βιέννη και Ρώμη όπου βρίσκονταν οι δημιουργοί της Αλβανίας' γιατί 'η Κυβέρνησις της Αυτού Μεγαλειότητος του δεν θα έστειλε Βρετανούς στρατιώτες στην Αλβανία'⁶²³.

Η Ρουμάνια από την άλλη πλευρά, η οποία είχε στηρίξει την 'εκλογή' του von Wied, στον Αλβανικό θρόνο, δήλωνε ότι 'η κατάσταση στην Αλβανία μπορούσε να διαταράξει την Ευρωπαϊκή ειρήνη' και προθυμοποιήθηκε να στείλει να εκστρατευτικό σώμα με σκοπό την επαναφορά της τάξης αν της το ζητούσαν οι Δυνάμεις υπό τον ορό παροχής εκ μέρους των Μεγάλων Δυνάμεων, μια μικρής δύναμης της τάξεως των 50-100 στρατιωτών, προκειμένου να απόκτησει η αποστολή ένα 'διεθνή χαρακτήρα'⁶²⁴.

Οι συζητήσεις, παρά τις προθέσεις των εμπλεκόμενων, δεν οδηγούσαν πουθενά και η Αυστρία είδε την θέση της στην λέσχη των 'Μεγάλων' να βλάπτεται σοβαρά. Ο Σέρβικος τύπος, την αποκαλούσε ως το 'νέο Μεγάλο Ασθενή'⁶²⁵ παραπέμποντας της το ανησυχητικό μήνυμα ότι την ανέμενε η μοίρα της Τουρκίας, δηλαδή ο διαμελισμός. Επομένως, η Βιέννη, βρέθηκε αντιμέτωπη με αυτό που οι διεθνολόγοι ονομάζουν 'Δίλημμα της Μήλου'.

Το δίλημμα αυτό περιγράφεται από τον Θουκυδίδη στο *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*. Η Μήλος, ένα νησί το οποίο είχαν εποίκησει αρχικά Σπαρτιάτες που αρνήθηκε να υποταχθεί στην Αθηνά και με το κυρός της δεύτερης να διακυβεύεται στα μάτια των συμμάχων της, στους Αθηναίους δεν έμεινε άλλη επιλογή από το να την καταστρέψουν ολοκληρωτικά. Διότι αν η αντίσταση της Μήλου ήταν επιτυχής, τότε και οι υπόλοιποι σύμμαχοι των Αθηναίων θα ακολουθούσαν το παράδειγμα της πρώτης και ως φυσικό επακόλουθο η 'Αθηναϊκή Αυτοκρατορία', δίχως χώρο για αμφιβολίες, θα κατέρρεε⁶²⁶.

Συνεπώς βρισκόμενη σε μια τέτοια θέση, η Βιέννη προχώρησε σε ενεργητικές κινήσεις 'προκειμένου να δείξει στους αντίπαλους της ότι διαθέτει ζωτικότητα'⁶²⁷. Μία μέρα πριν την εκτέλεση του διάδοχου του θρόνου της στο Sarajevo, σε ένα γραφείο για την στρατολόγηση εθελοντών με προορισμό την Αλβανία στρατολογήθηκαν πάνω δύο χιλιάδες άνδρες μόνον την πρώτη μέρα. Επίσης ένα παρόμοιο περιστατικό σημειώθηκε σε ένα κέντρο στρατολόγησης που άνοιξε τις πόρτες του και στην Γερμανία⁶²⁸, ενώ από την Ρουμάνια έφθασαν στα μέσα Ιουλίου 500 εθελοντές συνοδείας αξιωματικών⁶²⁹.

⁶²² Sternhell, Zeev, Mario Sznajder, and Maia Ashéri. *The Birth of Fascist Ideology: From Cultural Rebellion to Political Revolution*. Princeton University Press, 1994. p. 139.

⁶²³ Elsie, Robert, and Bejtullah Destani. *The London Conference and the Albanian Question (1912-1914): The Dispatches of Sir Edward Grey*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016. p. 347.

⁶²⁴ F.O. 33459/29582/14/53. βλέπε επίσης το F.O. 30577/29582/14/53. όπως και το F.O. 30927/29582/14/53.

⁶²⁵ Clark, *The Sleepwalkers*. p. 288.

⁶²⁶ Rama, *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power*. p. 162.

⁶²⁷ Fischer, *War of Illusions*. p. 407.

⁶²⁸ Στο ίδιο.

⁶²⁹ D.D.I. Vol. XII. No. 320.

Ωστόσο, ήδη σε πρωτότερο χρόνο και οι τρεις αυτές χώρες είχαν εμπλακεί στη συγκεκριμένη κατάσταση καθώς, όπως μαρτυρεί ο Armstrong, ήδη από το Μάη βρισκόταν τουλάχιστον ένας Αυστριακός αξιωματικός στο πλευρό των δυνάμεων του Wied, ονοματι Ghilardi⁶³⁰. Επιπλέον, ο στρατιωτικός ακόλουθος της Ρουμανίας στο Durrës, ο Πρίγκιπας Sturdza, περιγράφει με έναν ιδιαίτερο λογοτεχνικό λόγο την εμπειρία του όπου ανέλαβε την διοίκηση ενός τμήματος των Αλβανικών στρατευμάτων υστέρτα από την πτώση του Συνταγματάρχη Thompson στο πεδίο της μάχης⁶³¹.

Με την εκτέλεση του διάδοχου στο Sarajevo και το επακόλουθο τηλεσίγραφο στο Βελιγράδι, σηματοδοτήθηκε μια νέα περίοδος για την Βασίλεια του von Wied. Πλέον όχι μόνο δεν μπορούσε να βασιστεί πια στην στήριξη του Γερμανικού κόσμου για νέους εθελοντές, αλλά υστέρτα από την αρνητική απάντηση της Σερβίας στα αιτήματα της Βιέννης και της έναρξης του Μεγάλου Πολέμου στις 28 Ιουλίου, ακολουθήσε και η αναχώρηση των ήδη ευρισκομένων στην χώρα εθελοντών. Ο Armstrong, περιγράφει με τον εξής τρόπο, τις βράδυνες ώρες, στις 2 Αυγούστου 1914:

Το βράδυ οι περισσότεροι από τους Αυστριακούς και Γερμανούς εθελοντές, οι οποίοι αποτελούσαν τη ραχοκοκαλιά της αντίστασης μας, αναχώρησαν από το Δυρράχιο, προκειμένου να ενταχθούν στα στρατεύματα τους. Ήταν πολύ ενθουσιώδες και έκαναν μια μεγάλη διαδήλωση έξω από το παλάτι, φωνάζοντας και τραγουδώντας Γερμανικά πατριωτικά τραγούδια⁶³².

Έχοντας απωλέσει αυτούς που ο Armstrong χαρακτηρίζει ως η 'ραχοκοκαλιά' του στρατεύματος, οι οποίοι τον κρατούσαν μέχρι εκείνη την στιγμή στην εξουσία, με τον γηγενή πληθυσμό εξασθενημένο από την κατάσταση που επικρατούσε, δεν μένανε πολλές επιλογές για τον προ ολίγων μηνών πολυπόθητο Ευρωπαϊό εις τας Αλβανίας Γερμανό Ηγεμόνα. Αναζητώντας ένα ασφαλές καταφύγιο είχε καταφύγει για ένα διάστημα στη Vlora, πόλη η οποία τελούσε υπό Ιταλική προστασία οπου επισκέφτηκε και τους προσφυγές⁶³³.

Ύστερα από έναν μήνα αναμονής, στις 3 Σεπτέμβριου ο βασιλιάς εγκατέλειψε την χώρα υστέρτα από έξι μήνες Βασιλείας, με προορισμό την Γερμάνια χωρίς όμως να παραιτηθεί από το θρόνο, αφήνοντας την διοίκηση της χώρας στα χεριά της Διεθνούς Επιτροπής Ελέγχου⁶³⁴. Σύντομα η χώρα μετατράπηκε σε πεδίο σύγκρουσης και καθ' όλη την διάρκεια του Μεγάλου Πολέμου, μεταξύ 1914 έως 1918, κατελήφθη από επτά διαφορετικά στρατεύματα⁶³⁵. Εντούτοις, η ανεξαρτησία της επανεπιβεβαιώνεται στο Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων στο

⁶³⁰ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 46, 73, 100,

⁶³¹ Sturdza, Michel. *The Suicide of Europe, Memoirs of Prince Michel Sturdza*. Boston: Western Islands, 1968. p. 13. *'The truth is that, completely enraptured by Albanian magic and lore, I had abandoned to Mr. Burghelea, my chief, the premises of our Legation and attached myself to the corps of hard-working, hard-fight-ing Dutch officers who were in charge of the Albanian militia, and who were facing a foreign invasion in the south and an insurrection in the north. Colonel Thompson, the defender of Durazzo, had been killed in a recent battle, and Major Kronne, who was asked to take his place, had left me in command of his troops, with whom I was trying to do my best.'*

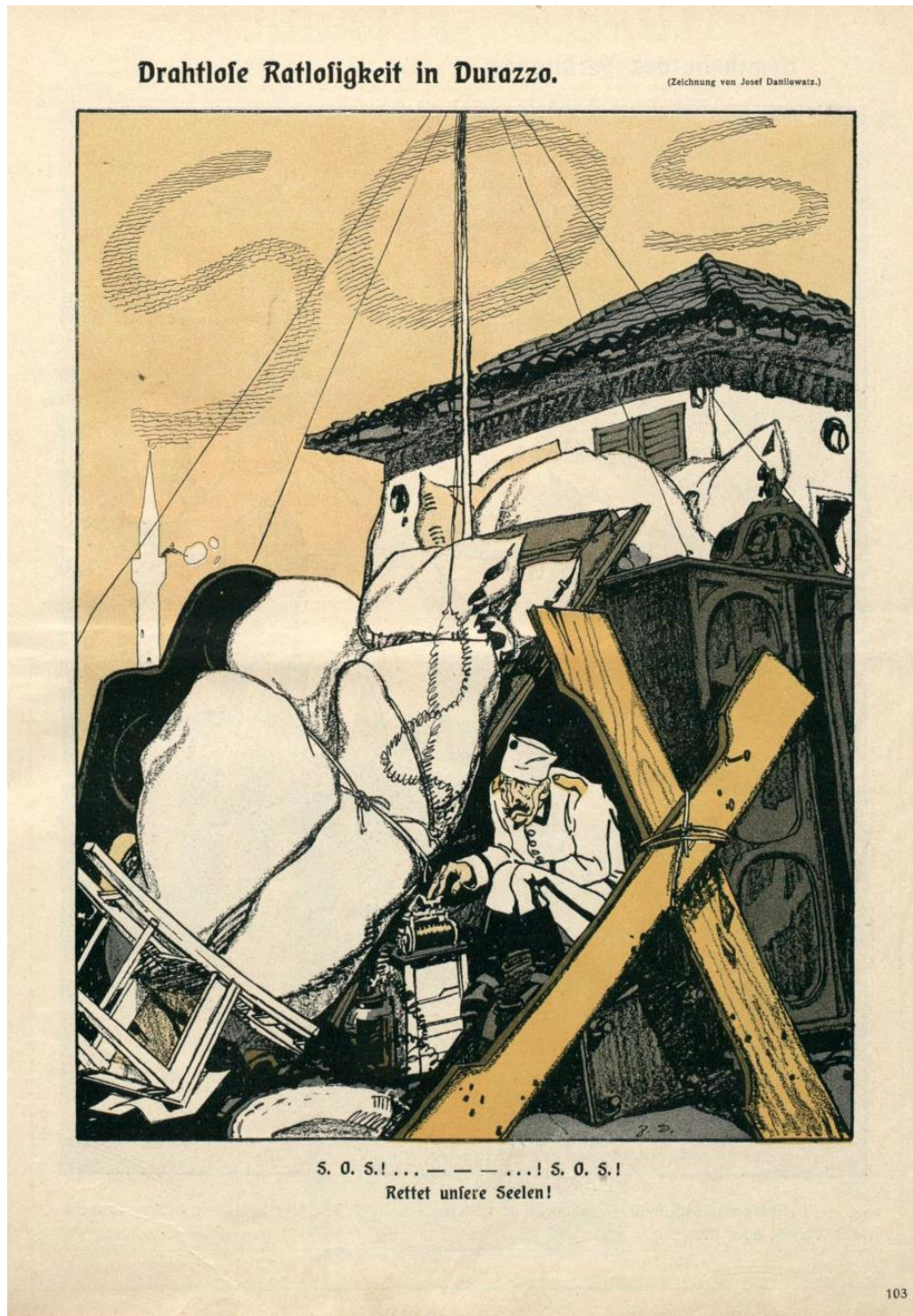
⁶³² Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 161.

⁶³³ Στο ίδιο. p. 146-155.

⁶³⁴ Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History*. p. 484.

⁶³⁵ Elsie, *Historical Dictionary of Albania*. p. xxxiv.

πλαίσιο του δόγματος περί 'Αυτοδιάθεσης των Εθνών' του Αμερικανού προέδρου Wilson⁶³⁶ στα όρια που όρισε το Συνέδριο των Πρεσβευτών το 1913.

9 Γελοιογραφία του Βιενέζικου σατυρικού περιοδικού *Die Muskete* (25/6/1914): Ο Πρίγκιπας von Wied εκπέμπει SOS

⁶³⁶ Kontos, Joan Fultz. *Red Cross, Black Eagle: A Biography of Albania's American School*. East European Monographs, 1981. p. 22.

Αντί Συμπερασμάτων

Ιστορικοί και μη, έχοντας περιορισμένες ή και καθόλου γνώσεις Βαλκανικής ή ακόμη περισσότερο Αλβανικής ιστορίας, επαναλαμβάνουν *ad nauseam* ότι ο Αλβανικός εθνικισμός είναι 'αργοπορημένος'. Έτσι παραδείγματος χάριν, διαβάζουμε τον Fatos Lubonja να γραφεί ότι 'ο Αλβανικός εθνικισμός ξεκινά το 1878', αρκετές 'δεκαετίες υστέρη από τον αντίστοιχο Σερβικό και το Ελληνικό'⁶³⁷, το οποίο ασφαλώς βρίσκει στο αντίποδά μια άλλη ερμηνεία, εκείνη δηλαδή περί μιας γραμμικής εθνικής συνέχειας στο χώρο και στο χρόνο της επίσημης Αλβανικής ιστοριογραφίας⁶³⁸.

Φυσικά ούτε η πρώτη αλλά ούτε η δεύτερη περίπτωση ισχύει καθώς αφενός τα έθνη αποτελούν ένα νεωτερικό φαινόμενο που σε καμία περίπτωση δεν υπάρχουν από την αρχαιότητα, όπως υποστηρίζουν παραδείγματος χάριν οι *Primordialis(m)*-τες από κοινού με τους *Perennialist*-ες⁶³⁹, αλλά ούτε εμφανίζονται εν μια νυκτί όπως υποστηρίζει ο Lubonja, την επομένη δηλαδή του Ρωσοτουρκικού πολέμου. Για του λόγου το αληθές, η ιστορική ερευνά έχει δείξει ότι ο εθνικισμός ως ιδεολογία, χρειάζεται χρόνο, από την σύλληψη έως την εξάπλωση στις μάζες όπως έχει δείξει η ερευνά του Miroslav Hroch⁶⁴⁰ και του John Breully⁶⁴¹.

Συνεπώς, ο Αλβανικός εθνικισμός, όπως όλα τα 'ομόλογα' κινήματα που αναδείχθηκαν εκείνη την εποχή, έχει τις ρίζες του σε μια μικρή ομάδα διανοουμένων. Όπως είχαμε την ευκαιρία να δούμε και στο σχετικό κεφάλαιο οι απαρχές του μπορούν να εντοπιστούν στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, κατά την διάρκεια του οποίου μεμονωμένες προσωπικότητες, όπως ακριβώς ορίζει το σχήμα του Hroch, ξεκίνησαν να αναζητούν τις καταβολές τους, εστιάζοντας πρωτίστως προς δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη δεν είναι άλλη από την επιστήμη που σήμερα ορίζουμε ως γλωσσολογία και η δεύτερη αναφέρεται στην ιστορία. Επομένως ο Schiró από κοινού με τον Guzzetta (και λόγω οικονομίας του χώρου δεν αναφέρθηκα σε κάποιους άλλους), ενέδωσαν σε αυτό που κατά Hobsbawm αποκαλούμε 'επινόηση της παράδοσης', σφυρηλατώντας κάνοντας χρήση των παραπάνω εργαλείων πλήθος εθνικών μύθων, όπως η φερόμενη και ως Πελασγική 'καταγωγή' του Αλβανικού έθνους.

Ενώ πράγματι κανείς θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι οι προλεγόμενοι, είχαν ως 'επικράτεια δράσης' την Ιταλία και ήταν εκτός της Αλβανικής πραγματικότητας, ωστόσο η αλήθεια είναι ότι ο Schiró, λόγω του αξιώματος του στους κόλπους της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας δραστηριοποιήθηκε και στις Αλβανικές χώρες όπου έζησε ένα μεγάλο διάστημα της ζωής του. Επίσης, δεν πρέπει να ξεχάσουμε και το γεγονός ότι οι Αλβανικές χώρες, όπως έχει δείξει

⁶³⁷ Schwandner-Sievers, Stephanie, and Bernd Jürgen Fischer. *Albanian Identities: Myth and History*. Indiana University Press, 2002. p. 91.

⁶³⁸ Brisku, Adrian. *Bittersweet Europe: Albanian and Georgian Discourses on Europe, 1878-2008*. Berghahn Books, 2013. p. 18.

⁶³⁹ Για τις σχετικές θεωρίες βλέπε το κεφάλαιο 'Primordialism' στο Ozkirimli, Umut. *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*. Macmillan International Higher Education, 2010. p. 49-67. ή/και σελίδες 53-59 στο Smith, Anthony D. *Nationalism: Theory, Ideology, History*. John Wiley & Sons, 2013.

⁶⁴⁰ Hroch, *Social Preconditions of National Revival in Europe*.

⁶⁴¹ Breully, *Nationalism and the State*.

και η ερευνά του Noel Malcom⁶⁴² και στη συνέχεια του Xhufi⁶⁴³, δεν είχαν διακόψει ποτέ τις επαφές με την Δύση.

Τουναντίον, αποτελούσαν κατά κάποιο τρόπο ‘αποκλειστικούς διαμεσολαβητές’ μεταξύ Δύσης και Ανατολής, με τον Malcolm να τους αποκαλεί ‘υβρίδιους’ για αυτήν ακριβώς τους την δυνατότητα⁶⁴⁴. Επομένως, η συχνή επαφή, όπου η ‘Αλβανική’ *élite* σπούδαζε στα πανεπιστήμια της ‘Ιταλίας’ και οι έμποροι της, με το εμπορικό ναυτικό τους έφταναν τόσο ψηλά όσο την Βαλτική⁶⁴⁵. Ασφαλώς δεν εμμέναν αδιάφοροι και απαθείς προς στις νέες ιδέες που αναπτύσσονταν εκείνη την εποχή, όπως είχαμε την δυνατότητα να δούμε στο σχετικό κεφάλαιο, αφού μάλιστα είχαν μεταφράσει τα επαναστατικά κείμενα της Γαλλίας, ενώ στις αρχές του 19^{ου} αιώνα τους βρίσκουμε να αυτοπροσδιορίζονται με μια κοσμική ταυτότητα – όπως μας πληροφορεί ο Hobhouse.

Ένα άλλο ζήτημα, αφορά το γεγονός ότι οι Αλβανοί αποτελούν ‘τους τελευταίους’ από τα Έθνη της ‘Ευρωπαϊκής Τουρκίας’ που απέκτησαν ανεξάρτητο κράτος και μάλιστα μόνον, κατά την στιγμή που ο ‘Μεγάλος Ασθενής’ άφηνε την τελευταία του πνοή. Ορισμένοι το έχουν αποδώσει στην απουσία Εθνικισμού, ενώ άλλοι σε μια υποτιθέμενη τυφλή πίστη των Αλβανών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία λόγω της κοινής υποτιθέμενης θρησκείας, γεγονός το οποίο είχε ως συνέπεια να εμποδίζει ‘την εθνική συνεργασία και την θρησκευτική ανεκτικότητα’ στους κόλπους τους⁶⁴⁶.

Αναφορικά με τους πρώτους, αξίζει να αναφερθεί ως παράδειγμα η Πολωνία και η Ιρλανδία, κράτη οι κάτοικοι των οποίων ασφαλώς και κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι είχαν αναπτύξει εθνικισμό και επιδίωκαν συστηματικά την ίδρυση εθνικού κράτους, τις περισσότερες φορές ανεπιτυχώς, όπως έχει δείξει η ερευνά του David Brundage⁶⁴⁷ και του Serhiy Bilenky⁶⁴⁸. Συνεπώς το γεγονός ότι τα αντίστοιχα κράτη των Πολωνών και των Ιρλανδών αναδείχθηκαν μόνο μετά την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου δεν οφείλεται σε κάποιο ‘αργοπορημένο’ εθνικισμό αλλά σε εξωτερικές συνθήκες, πέρα από τον έλεγχο τους, όπως ακριβώς και στην Αλβανική περίπτωση. Ενώ αναφορικά με το δεύτερο σημείο, πράγματι θα έλεγα, για τους εξωτερικούς παρατηρητές, οι οποίοι αγνοούν ‘τα Αλβανικά πράγματα’ μπορούν κάλλιστα να χρησιμοποιήσουν ένα τέτοιο επιχείρημα Huntington-ιακής έμπνευσης⁶⁴⁹ έχοντας ωστόσο εστιάσει σε ένα σημείο που απέχει παρασάγγας από την ουσία

⁶⁴² Malcolm, Noel. *Agents of Empire: Knights, Corsairs, Jesuits and Spies in the Sixteenth-Century Mediterranean World*. Oxford University Press, 2015.

⁶⁴³ Βλέπε Xhufi, Pëllumb. *Árbërit e Jonit: Vlora, Delvina e Janina në shek. XV-XVII*. Onufri, 2016.

⁶⁴⁴ Αναφορικά με την κλιμακα δράσης του Αλβανικού στοιχείου βλέπε την ενδιαφέρουσα μονογραφία του Malcolm, Noel. *Agents of Empire*.

⁶⁴⁵ Βλέπε Stoianovich, Traian. *Balkan Worlds: The First and Last Europe: The First and Last Europe*. Routledge, 2015. p. 103-4. και Muhaj, Ardian. “Kontributi i detarëve shqiptarë në zbulimet e mëdha gjeografike (shek. XV-XVI).” *Studime Historike*, no. 01–02 (2015): 27–50. Βλέπε επίσης αναφορικά με την Αλβανική παρουσία στην βορριά Ευρώπη το: Muhaj, Ardian. “Roli dhe Prania e Luftëtarëve Shqiptarë në Europën Veriore në Shek. XVI.” *Studime Historike*, no. 01–02 (2016): 81–97.

⁶⁴⁶ Bataković, “Essad Pasha Toptani and Serbian Government [1914-1920].”

⁶⁴⁷ Βλέπε τα σχετικά κεφάλαια για την ανάπτυξη του Ιρλανδικού Εθνικισμού στο Brundage, David. *Irish Nationalists in America: The Politics of Exile, 1798-1998*. Oxford University Press, 2016.

⁶⁴⁸ Βλέπε τα σχετικά κεφάλαια για την ανάπτυξη του Πολωνικού Εθνικισμού στο Bilenky, *Romantic Nationalism in Eastern Europe*.

⁶⁴⁹ Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon and Schuster, 2007.

της συγκεκριμένης περίπτωσης, δηλαδή ότι οι θρησκείες δεν είχαν το ίδιο ακριβώς ρόλο στην διαδικασία εθνοκατασκευής στην Βαλκανική χερσόνησο.

Ο Rama, μάλιστα εντοπίζει τρεις τάσεις εθνοκατασκευής στα Βαλκάνια. Τις διαχωρίζει σε α)εθνοτική, β)εθνο-θρησκευτική και γ)θρησκευτική. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι στην τρίτη περίπτωση, μια θρησκευτική κοινότητα με πολλαπλά 'εθνοτικά' στρωματά, εθνικοποιείται. Σε αυτή την περίπτωση υποστηρίζει ότι ανήκει η Ελλάδα με το Μαυροβούνιο. Στην δεύτερη περίπτωση, έχουμε μια εθνοτική ομάδα η οποία μοιράζεται την ίδια θρησκεία, όπως ήταν για παράδειγμα οι περιπτώσεις των Βουλγάρων και Σέρβων, που εθνικοποιείται. Η τρίτη περίπτωση, προκύπτει όταν μια πολυθρησκευτική εθνοτική ομάδα, εθνικοποιείται χρησιμοποιώντας ως ενωτικό κρίκο όχι τη θρησκεία όπως στις προηγούμενες δύο, αλλά την 'εθνότητα' και σ' αυτή την *sui generis* περίπτωση, ανήκει ο Αλβανικός εθνικισμός⁶⁵⁰.

Παρόλο που υπήρξαν προσπάθειες υιοθέτησης του μοντέλου από την Γιουγκοσλαβία, υστέρησε από την ίδρυση της, οι εθνοτικά αλλά όχι θρησκευτικά 'ίδιοι' νότιο-Σλάβοι Σέρβοι (ορθόδοξοι), Κροάτες (καθολικοί) και Βόσνιοι (μωαμεθανοί) δεν κατάφεραν να κάνουν μια τέτοια μεταστροφή παρ' όλη την αξιόλογη προσπάθεια που κατέβαλε η Γιουγκοσλαβία κατά τον Μεσοπόλεμο και με ακόμη πιο εντόνους ρυθμούς την περίοδο του Τίτο (χωρίς να αναφερθώ σε αλλά παραδείγματα, πιο μακρινά όπως είναι ο Λίβανος).

Μάλιστα δε, προσωπικά είμαι της άποψης ότι η 'επιτυχία' οφείλεται στην διαδικασία εκκοσμίκευσης, που είχε προηγηθεί κατά το προηγούμενο διάστημα και στο σημείο που φτάνουν στο, κατά Hroch, τρίτο στάδιο, την εποχή δηλαδή, της ίδρυσης του Συνδέσμου του Prizren. Όπως μας πληροφορεί μια Γαλλική διπλωματική πηγή του 1880, 'οι άνθρωποι ζουν μαζί σε τέλεια αρμονία. Είναι πρωτίστως Αλβανοί. [Για τους] Καθολικούς [...] όπως και [τους Μωαμεθανούς] συμπατριώτες τους, το εθνικό αίσθημα, η αγάπη για τη γη τους και ο σεβασμός για τα αρχαία έθιμα τους παίρνουν την πρώτη θέση πάνω από όλα τα άλλα⁶⁵¹.' , επιβεβαιώνοντας ακόμη μια φορά την επιχειρηματολογία που ανέπτυξα στην παρούσα διπλωματική, περί του ασήμαντου ρόλου της θρησκείας.

Εντούτοις, η ενδεχόμενη κατάρρευση του Αλβανικού κράτους, δεν πρέπει να εντοπιστεί ούτε σε θρησκευτικά αίτια αλλά ούτε στις χαμηλό επίπεδο μόρφωσης των μαζών και φυσικά ούτε στην έλλειψη πολιτικής εμπειρίας ή ωριμότητας, όπως το θέτει ο Batakovic⁶⁵². Ενώ πράγματι, απουσία ενός οργανωμένου νόμιμου σχολικού δικτύου, το οποίο οφειλόταν σε μια πολιτική μη ανεκτικότητα της Πύλης απέναντι στην Αλβανική γλώσσα προκειμένου να αποτρέψει τις φυγοκεντρικές τάσεις του, η αγραμματοσύνη στις μάζες ήταν σε πολύ υψηλά επίπεδα.

Μολαταύτα η Αλβανική *élite* ήταν από τις πιο μορφωμένες της εποχής της, όπως μπορέσαμε να δούμε από τα σύντομα βιογραφικά στοιχεία που παραθέσαμε στην παρούσα διπλωματική. Ασφαλώς η εμπειρία στην διοίκηση δεν της έλλειπε. Μάλιστα αν συγκρίνουμε ενδεικτικά την κατάσταση που επικρατούσε παραδείγματος χάριν στην Σερβία, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα που υπήρχαν μόνο 74 πτυχιούχοι πανεπιστήμιου, ενώ τις μάζες αποτελούσαν 'στην συντριπτική τους πλειοψηφία –όπως και στην Αλβανική περίπτωση- αγρότες', οι οποίοι φυσικά δεν γνώριζαν γράμματα⁶⁵³. Ακόμη πιο ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι ο

⁶⁵⁰ Rama, *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power*. p. 70.

⁶⁵¹ Απόσπασμα από την έκθεση του Monsieur Aubaret, του Γαλλού Επιτροπικού 'The Eastern Roumelian Commission on the affairs of Turkey' όπως στο παραθετικό Konitza στο Konitza, M. *The Albanian Question*. [London?]: W. Lea, 1918. p. 3.

⁶⁵² Batakovic, "Essad Pasha Toptani and Serbian Government [1914-1920]."

⁶⁵³ Rama, *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power*. p. 73.

πρωθυπουργός της χώρας, ο Ilija Garašanin, ήταν απόφοιτος ενός Γερμανικού Γυμνάσιου το οποίο στο σημερινό Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αντιστοιχεί με το Γενικό Λύκειο⁶⁵⁴.

Σίγουρα οι συνθήκες στο εσωτερικό δεν ήταν οι ιδανικές. Μια μερίδα της *élite*, ασφαλώς και ήταν αποπροσανατολισμένη και δεν επιδίωκε κάποια ουσιαστική θέση για τον εαυτό της σε ένα μικρό κράτος, μη υπολογίζοντας περαιτέρω προοπτικές. Αλώστε, όπως υποστηρίζει η Miranda Vickers, σε μια εποχή όπου ο πόλεμος δεν είχε λήξει ακόμη, και τα πράγματα ήταν ρευστά, δεν ήταν λίγοι εκείνοι που αμφισβητούσαν την βιωσιμότητα του νεοσύστατου κράτους⁶⁵⁵. Ενώ από την άλλη, προσωπικότητες σαν τον Essad, οι οποίοι αδυνατούσαν να κατανοήσουν την νέα εποχή, πράγματι το υπονομεύσαν. Εννοείται όμως ότι δεν πρέπει να χρεώσουμε στον Essad την ενδεχόμενη κατάρρευση, παρόλο που φυσικά φέρει και εκείνος ένα αξιόλογο μερίδιο ευθύνης.

Ίσως, ο πιο 'αδικημένος', δεύτερος μετά τον Essad αναδεικνύεται ο Πρίγκιπας von Wied. Τον νεαρό Γερμανό Ηγεμόνα, που ίσως η αυστηρότερη κριτής του, η Lady Durham, συχνά πυκνά τον αποκαλούσε 'παλιάνθρωπο' και 'ανόητο' ο οποίος 'αγνοούσε την πραγματικότητα της χώρας'⁶⁵⁶, κατά την γνώμη μου, ίσως επειδή, η ίδια έτρεφε, περισσότερες προσδοκίες στο πρόσωπό του από ότι οι ίδιοι οι Αλβανοί. Ενώ πράγματι, ο Armstrong, την ίδια εποχή τον περιγράφει ως 'ανοικτόμυαλο και γενναιόδωρο, αλλά αδύναμο' μάλιστα 'δεν μπορούσε να πάρει αποφάσεις για τίποτε' και γι' αυτό τον λόγο 'δεν τον σέβονταν', επειδή θεωρούσαν 'την ευγένειά του ως αδυναμία και την σύνεση ως φόβο'⁶⁵⁷. Εντούτοις σε μια εποχή, όπου ο κόσμος, όπως το θέτει ο Clark, 'Υπνοβατούσε προς την καταστροφή'⁶⁵⁸, σύμφωνα με τον Fan Stilian Noli ο 'Πρίγκιπας Wilhelm von Wied μπορεί να κατηγορηθεί μόνο που δεν ήταν σε θέση να πραγματοποιήσει κάποιο θαύμα'⁶⁵⁹.

⁶⁵⁴ Στο ίδιο. p. 74.

⁶⁵⁵ Vickers, *The Albanians*. p. 81.

⁶⁵⁶ Επιστολή της Edith Durham στον Aubrey Herbert όπου περιγράφει τον von Wied: "I have little or no sympathy with the King. He is a blighter. Why or by whom he was chosen is a mystery. Surely those responsible must have known he was a feeble stick, devoid of energy or tact or manners and wholly ignorant of the country? They are very Royal – both of them – keep a court and keep people standing in their presence. It is all ludicrous. The Queen, the few times I have spoken to her, impresses me as a bright young woman, but her only idea is to play Lady Bountiful, distribute flowers, put medals on the wounded and make fancy blouses of native embroidery. As for the King he seems a hopeless combine of pretentiousness and incapacity [...] The King might have pulled through if he had a decent entourage. But Heaton-Armstrong is the wrongest man for his post that could have been found. His nickname of the chocolate soldier exactly hits him off. He tells everyone that he only came for the pay. He boasted to me that when he, together with all the Royal party, were invited to dinner at a Bey's house, he refused all the dishes. Said he'd sworn not to eat any of their food. I told him if he meant to succeed here he must eat everything and take a pill afterwards if necessary[...]". FitzHerbert, Margaret. *The Man Who Was Greenmantle: A Biography of Aubrey Herbert*. Oxford University Press, 1985. p. 126.

⁶⁵⁷ Heaton-Armstrong, *The Six Month Kingdom*. p. 173.

⁶⁵⁸ Clark, *The Sleepwalkers*.

⁶⁵⁹ Fan S. Noli: 'Prince William can only be criticised for being unable to perform miracles' στο Swire, Joseph. *Albania: The Rise of a Kingdom*. Arno Press, 1971. p. 195.

Βιβλιογραφία

- Ágoston, Gábor, and Bruce Alan Masters. *Encyclopedia of the Ottoman Empire*. Infobase Publishing, 2010.
- Abbenhuis, Maartje. *The Hague Conferences and International Politics, 1898-1915*. Bloomsbury Publishing, 2018.
- Academia Română. "Documente Privitoare La Istoria Românilor. Suplement I.," 95 1886, 6 v.
- Adams, Michael. *Napoleon and Russia*. A&C Black, 2014.
- Afflerbach, Holger, and David Stevenson. *An Improbable War?: The Outbreak of World War I and European Political Culture Before 1914*. Berghahn Books, 2012.
- Alexandrowicz, Charles Henry. *The Law of Nations in Global History*. Oxford University Press, 2017.
- Anastasopoulos, Antonis, and Ηλίας Κολοβός. *Ottoman Rule and the Balkans, 1760-1850: Conflict, Transformation, Adaptation : Proceedings of an International Conference Held in Rethymno, Greece, 13-14 December 2003*. University of Crete, Department of History and Archaeology, 2007.
- Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, 2006.
- Anzulovic, Branimir. *Heavenly Serbia: From Myth to Genocide*. C. Hurst & Co. Publishers, 1999.
- Bakić-Hayden, Milica. "Nesting Orientalisms: The Case of Former Yugoslavia." *Slavic Review* 54, no. 4 (1995): 917–31. <https://doi.org/10.2307/2501399>.
- Balakrishnan, Gopal, and Benedict Anderson. *Mapping the Nation (Mappings Series)*. Verso Books, 2012.
- Baradat, Leon P. *Political Ideologies: Their Origin and Impact*. Prentice-Hall, 1984.
- Barry, Quintin. *War in the East: A Military History of the Russo-Turkish War 1877-78*. Helion and Company, 2012.
- Bataković, Dušan T. "Essad Pasha Toptani and Serbian Government [1914-1920]." Accessed June 3, 2019. https://www.academia.edu/3578612/Essad_Pasha_Toptani_and_Serbian_Government_1914-1920 .
- Beaver, Jan G. *Collision Course: Franz Conrad Von Hötzendorf, Serbia, and the Politics of Preventive War*. Lulu.com, 2009.
- Bello, Hasan. "Ndërhyrja Politike e Fuqive të Mëdha dhe e Shteteve Ballkanike në Fazën e Parë të Kryengritjes në Shqipërinë e Mesme (Maj-Shtator 1914)." *Studime Historike*, no. 03–04 (2014): 85–109.

- Berger, S., and C. Lorenz. *Nationalizing the Past: Historians as Nation Builders in Modern Europe*. Springer, 2016.
- Bilenky, Serhiy. *Romantic Nationalism in Eastern Europe: Russian, Polish, and Ukrainian Political Imaginations*. Stanford University Press, 2012.
- Biondich, Mark. *The Balkans: Revolution, War, and Political Violence Since 1878*. Oxford University Press, 2011.
- Black, Christopher F. *Early Modern Italy: A Social History*. Psychology Press, 2001.
- Blumi, I. *Reinstating the Ottomans: Alternative Balkan Modernities, 1800-1912*. Springer, 2011.
- Boeckh, Katrin, and Sabine Rutar. *The Balkan Wars from Contemporary Perception to Historic Memory*. Springer, 2017.
- . *The Wars of Yesterday: The Balkan Wars and the Emergence of Modern Military Conflict, 1912-13*. Berghahn Books, 2018.
- Böhler, Jochen, Włodzimierz Borodziej, and Joachim von Puttkamer. *Legacies of Violence: Eastern Europe's First World War*. Walter de Gruyter, 2014.
- Borrero, Mauricio. *Russia: A Reference Guide from the Renaissance to the Present*. Infobase Publishing, 2009.
- Bosworth, R. J. B. *Italy the Least of the Great Powers: Italian Foreign Policy Before the First World War*. Cambridge University Press, 2005.
- Breuilly, John. *Nationalism and the State*. Manchester University Press, 1993.
- Bridge, F. R. *From Sadowa to Sarajevo: The Foreign Policy of Austria-Hungary, 1866-1914*. Psychology Press, 2002.
- Brisku, Adrian. *Bittersweet Europe: Albanian and Georgian Discourses on Europe, 1878-2008*. Berghahn Books, 2013.
- Broughton, John Cam Hobhouse. *A Journey Through Albania, and Other Provinces of Turkey in Europe and Asia, to Constantinople, During the Years 1809 and 1810*. Cawthorn, 1813.
- Brown, Keith. *The Past in Question: Modern Macedonia and the Uncertainties of Nation*. Princeton University Press, 2003.
- Brundage, David. *Irish Nationalists in America: The Politics of Exile, 1798-1998*. Oxford University Press, 2016.
- Burger, Michael. *The Shaping of Western Civilization, Volume II: From the Reformation to the Present*. University of Toronto Press, 2013.
- Caplan, Richard. *Exit Strategies and State Building*. Oxford University Press, 2012.
- Cavaliero, Roderick. *Ottomania: The Romantics and the Myth of the Islamic Orient*. I.B.Tauris, 2013.
- Clare, Israel Smith. *Illustrated Universal History: Being a Clear and Concise History of All Nations*. P. W. Ziegler & Company, 1885.

- Clark, Christopher. *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914*. Penguin UK, 2012.
- Clayer, Nathalie. *Aux origines du nationalisme albanais: la naissance d'une nation majoritairement musulmane en Europe*. KARTHALA Editions, 2007.
- Collier, Martin. *Italian Unification, 1820-71*. Heinemann, 2003.
- Cooper, Sandi E. *Patriotic Pacifism: Waging War on War in Europe, 1815-1914*. Oxford University Press, 1991.
- Corbett, Elena. *Competitive Archaeology in Jordan: Narrating Identity from the Ottomans to the Hashemites*. University of Texas Press, 2015.
- Crawford, James. *The Creation of States in International Law*. Oxford University Press, 2006.
- Daniels, Robert Vincent. *Russia: The Roots of Confrontation*. Harvard University Press, 1985.
- Danopoulos, Constantine P. *Crises In The Balkans: Views From The Participants*. Routledge, 2019.
- Darmstaedter, Friedrich. *Bismarck and the Creation of the Second Reich*. Transaction Publishers, 2008.
- Daskalov, Roumen, and Alexander Vezekov. *Entangled Histories of the Balkans - Volume Three: Shared Pasts, Disputed Legacies*. BRILL, 2015.
- Davies, Norman. *Vanished Kingdoms: The History of Half-Forgotten Europe*. Penguin UK, 2011.
- Davison, Roderic H. *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876*. Princeton University Press, 2015.
- Demiraj, Bardhyl. "Giorgio Guzzetta e Le Origini Della Filologia Italo-Albanese." *International Journal of Diachronic Linguistics and Linguistic Reconstruction*, no. 4 (2007): 63–81.
- Deringil, Selim. "'They Live in a State of Nomadism and Savagery': The Late Ottoman Empire and the Post-Colonial Debate." *Comparative Studies in Society and History* 45, no. 2 (April 2003): 311–42. <https://doi.org/10.1017/S001041750300015X>.
- Dervishi, Kastriot. *Kryeministrat dhe ministrat e shtetit shqiptar në 100 vjet: anëtarët e Këshillit të Ministrave në vitet 1912 - 2012, jetëshkrimet e tyre dhe veprimtaria e ekzekutivit shqiptar*. Shtëpia Botuese 55, 2012.
- Despot, Igor. *The Balkan Wars in the Eyes of the Warring Parties: Perceptions and Interpretations*. iUniverse, 2012.
- Destani, Bejtullah D. *Montenegro: 1880-1920*. Archive Editions, 2001.
- Destani, Bejtullah D., and Robert Elsie. *The Balkan Wars: British Consular Reports from Macedonia in the Final Years of the Ottoman Empire*. Bloomsbury Academic, 2014.
- Detrez, Raymond. *Historical Dictionary of Bulgaria*. Rowman & Littlefield, 2014.
- Dixon, Jeffrey, Jeffrey S. Dixon, and Meredith Reid Sarkees. *A Guide to Intra-State Wars*. SAGE, 2015.
- Dorsa, Vincenzo. *Su gli Albanesi: ricerche e pensieri*. tipogr. Trani, 1847.

- Durham, M. Edith. *Albania and the Albanians: Selected Articles and Letters, 1903-1944*. I.B.Tauris, 2005.
- Dushku, Ledia. "Principata shqiptare dhe qëndrimi i Greqisë (mars-prill 1914)." *Studime Historike*, no. 01–02 (2011): 93–118.
- Dyker, David A. *Yugoslavia: Socialism, Development and Debt*. Routledge, 2013.
- Egro, Dritan. "Disa të dhëna të reja mbi fillimet e nacionalizmit shqiptar." *Studime Historike*, no. 03–04 (2010): 5–17.
- Elsie, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History*. I.B.Tauris, 2013.
- . *Albanian Literature*. I.B.Tauris, 2005.
- . *Balkan Beauty, Balkan Blood: Modern Albanian Short Stories*. Northwestern University Press, 2006.
- . *Historical Dictionary of Albania*. Rowman & Littlefield, 2010.
- . *Traveler, Scholar, Political Adventurer: A Transylvanian Baron at the Birth of Albanian Independence The Memoirs of Franz Nopcsa*. Central European University Press, 2014.
- . *Traveler, Scholar, Political Adventurer: A Transylvanian Baron at the Birth of Albanian Independence The Memoirs of Franz Nopcsa*. Central European University Press, 2014.
- Elsie, Robert, and Bejtullah Destani. *The London Conference and the Albanian Question (1912-1914): The Dispatches of Sir Edward Grey*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016.
- . *Kosovo, A Documentary History: From the Balkan Wars to World War II*. Bloomsbury Publishing, 2018.
- . and Rudina Jasini. "L’Affaire de l’Epire: Le Martyre d’un Peuple." In *The Cham Albanians of Greece: A Documentary History*. I.B.Tauris, 2012.
- Erickson, Edward J. *Defeat in Detail: The Ottoman Army in the Balkans, 1912-1913*. Greenwood Publishing Group, 2003.
- Espinosa, Juan Francisco Escudero. *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of a Globalized World: Kosovo v. Crimea*. Springer, 2018.
- Farah, Caesar E. *The Sultan’s Yemen: 19th Century Challenges to Ottoman Rule*. I.B.Tauris, 2002.
- Fassbender, Bardo, Anne Peters, Simone Peter, and Daniel Högger. *The Oxford Handbook of the History of International Law*. OUP Oxford, 2012.
- Fine, John V. A., and John Van Antwerp Fine. *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. University of Michigan Press, 1994.
- Fischer, Fritz. *War of Illusions: German Policies from 1911 to 1914*. Chatto and Windus, 1975.
- FitzHerbert, Margaret. *The Man Who Was Greenmantle: A Biography of Aubrey Herbert*. Oxford University Press, 1985.
- Frashëri, Naim. *Istori’ e Skenderbeut*. Bukuresht: Tipografi e shqiptarevet, 1898.

- Frashëri, Sami. *Shqipëria ç'ka Qënë, ç'është e ç'do Të Bëhetë*. Albaniana e-book, 2015.
- French, Laurence Armand, and Lidija Nikolic-Novakovic. *War Trauma and Its Aftermath: An International Perspective on the Balkan and Gulf Wars*. University Press of America, 2011.
- Gawrych, George. *The Crescent and the Eagle: Ottoman Rule, Islam and the Albanians, 1874-1913*. I.B.Tauris, 2006.
- Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana. Parte prima*. Istituto poligrafico dello stato, 1913.
- Gellner, Ernest. *Nations and Nationalism*. Cornell University Press, 1983.
- Geppert, Dominik, William Mulligan, and Andreas Rose. *The Wars before the Great War*. Cambridge University Press, 2015.
- Gerolymatos, Andre. *The Balkan Wars*. Hachette UK, 2008.
- Gerwarth, Robert, and Erez Manela. *Empires at War: 1911-1923*. OUP Oxford, 2014.
- Gingeras, Ryan. *Sorrowful Shores: Violence, Ethnicity, and the End of the Ottoman Empire 1912-1923*. OUP Oxford, 2009.
- Giolitti, Giovanni. *Memorie della mia vita, con uno studio di Olindo Malagodi*. Vol. 2. Milano: Fratelli Treves, 1922.
- Gjurmime albanologjike: Seria e shkencave historike*. Instituti, 1985.
- "Gjyqësia në Shqipërië." *Përlindj' e Shqipniës*. March 8, 1913.
- Goldstein, Erik. *Wars and Peace Treaties: 1816 to 1991*. Routledge, 2005.
- Gong, Gerrit W. *The Standard of Civilization in International Society*. Oxford University Press, Incorporated, 1984.
- Grenville, John Ashley Soames. *The Major International Treaties of the Twentieth Century: A History and Guide with Texts*. Taylor & Francis, 2001.
- Grey, Edward. *Twenty-Five Years, 1892-1916*. Vol. 1. 2 vols. London: Hodder and Stoughton, 1925. <https://catalog.hathitrust.org/Record/006144107>.
- Gurakuqi, Romeo. *Shqipëria 1911-1914*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012.
- Guy, Nicola. *The Birth of Albania: Ethnic Nationalism, the Great Powers of World War I and the Emergence of Albanian Independence*. Bloomsbury Academic, 2018.
- Guzzetta, Giorgio, Matteo Mandalà, and Pina Ortaggio. *L'osservanza del rito presso gli Albanesi d'Italia perche giovino a se stessi e a tutta la Chiesa*, n.d.
- Hall, Richard C. *Consumed by War: European Conflict in the 20th Century*. University Press of Kentucky, 2015.
- . *The Balkan Wars 1912-1913: Prelude to the First World War*. Routledge, 2002.
- Hamilton, Richard Frederick, Richard F. Hamilton, and Holger H. Herwig. *The Origins of World War I*. Cambridge University Press, 2003.

- Hannum, Hurst. *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*. University of Pennsylvania Press, 2011.
- Hayes, Bascom Barry. *Bismarck and Mitteleuropa*. Fairleigh Dickinson Univ Press, 1994.
- Header, Harry. *Italy in the Age of the Risorgimento 1790 - 1870*. Routledge, 2014.
- Heaton-Armstrong, Duncan. *The Six Month Kingdom: Albania 1914*. I.B.Tauris, 2005.
- Hechter, Michael. *Containing Nationalism*. OUP Oxford, 2000.
- Heller, Joseph. *British Policy Towards the Ottoman Empire 1908-1914*. Routledge, 2012.
- Heraclides, Alexis, and Ada Dialla. *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent*. Oxford University Press, 2015.
- Herb, Guntram H., and David H. Kaplan. *Nations and Nationalism: A Global Historical Overview [4 Volumes]: A Global Historical Overview*. ABC-CLIO, 2008.
- Herbert, Aubrey. *Albania's Greatest Friend: Aubrey Herbert and the Making of Modern Albania: Diaries and Papers 1904-1923*. I.B.Tauris, 2011.
- Hobsbawm, Hobsbawm, E. J., Eric Hobsbawm, and Terence Ranger. *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, 1992.
- Hof, Tobias. *Empire, Ideology, Mass Violence: The Long 20th Century in Comparative Perspective*. Herbert Utz Verlag, 2016.
- Holland, Thomas Erskine. *The Elements of Jurisprudence*. The Lawbook Exchange, Ltd., 2006.
- HOOTON, E. R. *Prelude to the First World War: The Balkan Wars 1912-1913*. Fonthill Media, 2017.
- Hötte, Hans H. A. *Atlas of Southeast Europe: Geopolitics and History. Volume Three: 1815-1926*. BRILL, 2017.
- Hroch, Miroslav. *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups Among the Smaller European Nations*. CUP Archive, 1985.
- Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon and Schuster, 2007.
- Ingebritsen, Christine, Iver Neumann, and Sieglinde Gsthl. *Small States in International Relations*. University of Washington Press, 2012.
- International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars, and Carnegie Endowment for International Peace. Division of Intercourse and Education. *Report of the International Commission to Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan War*. Washington, D.C. : The Endowment, 1914.
<http://archive.org/details/reportofinternat00inteuoft>.
- Isabella, Maurizio. *Risorgimento in Exile: Italian Émigrés and the Liberal International in the Post-Napoleonic Era*. OUP Oxford, 2009.

- Isemi, Bashkim. *La question nationale en Europe du Sud-Est: genèse, émergence et développement de l'identité nationale albanaise au Kosovo et en Macédoine*. Peter Lang, 2008.
- Ismail Kemal Bey, 1844-1919, and Sommerville Story. *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*. London : Constable, 1920. <http://archive.org/details/memoirsofismailk00ismauft>.
- Jacques, Edwin E. *The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*. McFarland, 1995.
- Jarrett, Mark. *The Congress of Vienna and Its Legacy: War and Great Power Diplomacy After Napoleon*. I.B.Tauris, 2014.
- Jelavich, Barbara. *History of the Balkans*: Cambridge University Press, 1983.
- Jewsbury, George F. *Civilizations Past and Present*. Addison-Wesley Educational Publishers, Incorporated, 1999.
- Jezernik, Božidar. *Europa selvaggia. I Balcani nello sguardo dei viaggiatori occidentali*. EDT srl, 2010.
- Jianu, Angela. *A Circle of Friends: Romanian Revolutionaries and Political Exile, 1840-1859*. BRILL, 2011.
- Judge, A. *Linguistic Policies and the Survival of Regional Languages in France and Britain*. Springer, 2007.
- Kadare, Ismail. *Viti i mbrapshtë: roman*. Onufri, 2003.
- Kedourie, Elie. *Nationalism*. Hutchinson, 1966.
- Kent, George O. *Bismarck and His Times*. SIU Press, 1978.
- Kerr Mark Admiral. *A Kings Private Letters 1912-1923*, 1925. <http://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.66447>.
- Khen, Hilly Moodrick-Even. *National Identities and the Right to Self-Determination of Peoples: "Civic -Nationalism -Plus" in Israel and Other Multinational States*. BRILL, 2016.
- Kieser, Hans-Lukas. *Talaat Pasha: Father of Modern Turkey, Architect of Genocide*. Princeton University Press, 2018.
- Killinger, Charles L. *The History of Italy*. Greenwood Publishing Group, 2002.
- King, Jere Clemens. *First World War*. Springer, 2016.
- Knight (Frederick), Edward. *Albania: A Narrative of Recent Travel. With Frontis. & Illus*, 1880.
- Kola, Paulin. *The Search for Greater Albania*. C. Hurst & Co. Publishers, 2003.
- Konitza, M. *The Albanian Question*. [London?] : W. Lea, 1918. <http://archive.org/details/albanianquestion00koniiala>.
- Kontos, Joan Fultz. *Red Cross, Black Eagle: A Biography of Albania's American School*. East European Monographs, 1981.

- Koskenniemi, Martti. "From Apology to Utopia by Martti Koskenniemi." Cambridge Core, February 2006. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511493713>.
- Kostovicova, Denisa. *Kosovo: The Politics of Identity and Space*. Psychology Press, 2005.
- Krammer, Lloyd. *Nationalism in Europe and America: Politics, Cultures, and Identities Since 1775*. Univ of North Carolina Press, 2011.
- Krestić, Vasilije. *Great Serbia: Truth, Misconceptions, Abuses : Papers Presented at the International Scientific Meeting Held in the Serbian Academy of Sciences and Arts Belgrade, October 24-26, 2002*. SANU, 2004.
- Kumar, Krishan. *Visions of Empire: How Five Imperial Regimes Shaped the World*. Princeton University Press, 2017.
- Laloy, Emile. *Les documents secrets des archives du ministère des affaires étrangères de Russie publiés par les bolchéviques*. Bossard, 1919.
- Lambert, Professor Andrew. *The Crimean War: British Grand Strategy against Russia, 1853–56*. Ashgate Publishing, Ltd., 2013.
- Leçini, Gazmend. "The Role of Media in the Shaping of the Albanian National Identity in the Period between 1925-1944," n.d., 8.
- Lee, Stephen J. *Aspects of European History 1789-1980*. Routledge, 2008.
- Lekan, Thomas M. *Imagining the Nation in Nature: Landscape Preservation and German Identity, 1885-1945*. Harvard University Press, 2009.
- Lellio, Anna Di. *The Case for Kosova: Passage to Independence*. Anthem Press, 2006.
- Levy, Avigdor. *Jews, Turks, Ottomans: A Shared History, Fifteenth Through the Twentieth Century*. Syracuse University Press, 2002.
- Llobera, Josep R. *The God of Modernity: The Development of Nationalism in Western Europe*. First Edition edition. Oxford England ; Providence, USA: Berg Publishers, 1996.
- Löhr, Hanns Christian. *Die Gründung Albaniens: Wilhelm zu Wied und die Balkan-Diplomatie der Grossmächte, 1912-1914*. Peter Lang, 2010.
- Lovett, C. M. *Carlo Cattaneo and the Politics of the Risorgimento, 1820–1860*. Springer Science & Business Media, 2012.
- Lyon, James. *Serbia and the Balkan Front, 1914: The Outbreak of the Great War*. Bloomsbury Publishing, 2015.
- Macfie, Alexander Lyon. *The End of the Ottoman Empire, 1908-1923*. Routledge, 2014.
- MacKenzie, David. "Serbia as Piedmont and the Yugoslav Idea, 1804-1914." *East European Quarterly* 28, no. 2 (June 22, 1994): 153.
- MacMillan, Margaret. *Paris 1919: Six Months That Changed the World*. Random House Publishing Group, 2007.
- . *The War That Ended Peace: The Road to 1914*. Random House Publishing Group, 2013.

- Makdisi, Ussama. "Ottoman Orientalism." *The American Historical Review* 107, no. 3 (June 1, 2002): 768–96. <https://doi.org/10.1086/ahr/107.3.768>.
- Malcolm, Noel. *Agents of Empire: Knights, Corsairs, Jesuits and Spies in the Sixteenth-Century Mediterranean World*. Oxford University Press, 2015.
- Malešević, Siniša. *Grounded Nationalisms*. Cambridge University Press, 2019.
- Mallinson, William, and Bill Mallinson. *Cyprus: A Modern History*. I.B.Tauris, 2005.
- Martel, Gordon. *The Month That Changed the World: July 1914 and WWI*. OUP Oxford, 2014.
- Mastropasqua, Onofrio. *Vincenzo Gioberti nella storia dei Risorgimento italiano*. M.Conte, 1906.
- Mathisen, Trygve. *The Functions of Small States in the Strategies of the Great Powers*. Universitetsforlaget, 1971.
- McKercher, B. J. C. *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*. Routledge, 2012.
- McMeekin, Sean. *July 1914: Countdown to War*. Reprint edition. Basic Books, 2014.
- Meisels, Tamar. *Territorial Rights*. Springer, 2009.
- Michail, Eugene. *The British and the Balkans: Forming Images of Foreign Lands, 1900-1950*. Bloomsbury Publishing, 2011.
- Miller, William. *Ottoman Empire and Its Successors 1801-1927: With an Appendix, 1927-1936*. Cambridge University Press, 2013.
- Milosavljević, Olivera. *U tradiciji nacionalizma ili stereotipi srpskih intelektualaca XX veka o "nama" i "drugima"*. Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2002.
- "Ministria e Arësimit." *Përlindj' e Shqipniës*. July 24, 1913.
- Mojzes, Paul. *Balkan Genocides: Holocaust and Ethnic Cleansing in the Twentieth Century*. Rowman & Littlefield Publishers, 2011.
- Montagu, Mary Wortley, James Archibald Stuart-Wortley-Mackenzie Wharnccliffe, W. Moy (William Moy) Thomas, and Louisa Stuart. *The Letters and Works of Lady Mary Wortley Montagu*. London : Henry G. Bohn, 1861.
<http://archive.org/details/lettersworksofla01inmont>.
- Mosi, Tinka. *Il Contributo Degli Arbereshe Italo-Albanesi Al Risorgimento Italiano*. Lulu.com, n.d.
- Muhaj, Ardian. "Kontributi i detarëve shqiptarë në zbulimet e mëdha gjeografike (shek. XV-XVI)." *Studime Historike*, no. 01–02 (2015): 27–50.
- . "Roli dhe Prania e Luftëtarëve Shqiptarë në Europën Veriore në Shek. XVI." *Studime Historike*, no. 01–02 (2016): 81–97.
- Mulligan, William, and William E. Mulligan. *The Origins of the First World War*. Cambridge University Press, 2010.
- Murray, Nicholas. *The Rocky Road to the Great War: The Evolution of Trench Warfare to 1914*. Potomac Books, Inc., 2013.

- Murzaku, Ines Angjeli. *Returning Home to Rome: The Basilian Monks of Grottaferrata in Albania*. Analekta Kryptoferis, 2009.
- Myhill, John. *Language, Religion and National Identity in Europe and the Middle East: A Historical Study*. John Benjamins Publishing, 2006.
- Mylonas, Harris. *The Politics of Nation-Building: Making Co-Nationals, Refugees, and Minorities*. Cambridge University Press, 2013.
- Myuhtar-May, Fatme. *Identity, Nationalism, and Cultural Heritage under Siege: Five Narratives of Pomak Heritage — From Forced Renaming to Weddings*. BRILL, 2014.
- Neumann, Iver B. *Uses of the Other: "The East" in European Identity Formation*. Manchester University Press, 1999.
- Nezir-Akmese, Handan, and Handan Nezir Akmeşe. *Birth of Modern Turkey*. I.B.Tauris, 2005.
- Nora, Pierre. "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire." *Representations*, no. 26 (1989): 7–24. <https://doi.org/10.2307/2928520>.
- Oppenheim, Lassa. *International Law: A Treatise*. The Lawbook Exchange, Ltd., 2005.
- Ozkirimli, Umut. *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*. Macmillan International Higher Education, 2010.
- "Padre Giorgio Guzzetta l'Osservanza del rito presso gli Albanesi d'Italia perche giovino a se stessi e a tutta la chiesa." Accessed April 22, 2019. <http://www.unibesa.it/images/PadreGiorgioGuzzettaLOsservanzadelritopressogliAlbanesiditualiaperchiovinoasestessieatuttalachiesa.pdf>.
- Parliament, Great Britain. *Hansard's Parliamentary Debates*. Hansard, 1880.
- Pavkovic, Dr Aleksandar, and Professor Peter Radan. *Creating New States: Theory and Practice of Secession*. Ashgate Publishing, Ltd., 2013.
- Pearson, Owen. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy, 1908-1939*. I.B.Tauris, 2004.
- Peckham, Robert Shannan. "Map Mania:: Nationalism and the Politics of Place in Greece, 1870–1922." *Political Geography* 19, no. 1 (January 1, 2000): 77–95. [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(99\)00036-0](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(99)00036-0).
- Petr Akhmedovich Iskenderov. "Great Powers and Albanian National Movement (1878-1914)." *International Relations and Diplomacy* 6, no. 4 (April 28, 2018). <https://doi.org/10.17265/2328-2134/2018.04.003>.
- Pettifer, James, and Tom Buchanan. *War in the Balkans: Conflict and Diplomacy before World War I*. Bloomsbury Publishing, 2015.
- Pollo, Stefanaq. *Historia e Shqipërisë: për shkollat e mesme*. Shtëpia botuese e librit shkollor, 1983.
- . *Historia e Shqipërisë: Vitet 30 të shek. XIX-1912*. Vol. 2. 2 vols. Shqipëri: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Historisë, 1983.

- Preece, Jennifer Jackson. *National Minorities and the European Nation-States System*. Clarendon Press, 1998.
- Prescott, J. R. V. *Political Frontiers and Boundaries (Routledge Library Editions: Political Geography)*. Routledge, 2014.
- Press, Oxford University. *The Oxford Handbook of Byzantine Studies, Jeffreys-Haldon-Cormack, 2008: The Oxford Handbook of Byzantine Studies*. Bukupedia, 2008.
- Pribram, Alfred Francis, and Archibald Cary Coolidge. *The Secret Treaties of Austria-Hungary, 1879-1914*. Cambridge : Harvard University Press, 1920.
<http://archive.org/details/secrettreatiesof01pribuoft>.
- Prishtina, Hasan. *Nji Shkurtim Kujtimesh Mbi Kryengritjen Shqiptare Të Vjetit 1912*. Shkodra: Shtypshkroja Franciskane, 1921.
- Raic, David. *Statehood and the Law of Self-Determination*. Martinus Nijhoff Publishers, 2002.
- Rama, Shinasi A. *Nation Failure, Ethnic Elites, and Balance of Power: The International Administration of Kosova*. Springer, 2019.
- Rath, Andrew. *The Crimean War in Imperial Context, 1854-1856*. Springer, 2015.
- Reid, James J. *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse 1839-1878*. Franz Steiner Verlag, 2000.
- Rodogno, Davide. *Against Massacre: Humanitarian Interventions in the Ottoman Empire, 1815-1914*. Princeton University Press, 2012.
- Roshwald, Aviel. *Ethnic Nationalism and the Fall of Empires: Central Europe, the Middle East and Russia, 1914-23*. Routledge, 2002.
- Ryan, Dan. *War of the Nations: The Caldwell Series*. AuthorHouse, 2011.
- Sagramola, Giuseppe. *Giuseppe Mazzini nel Risorgimento italiano. Pensiero/azione/educazione/politica*. Sette Città, 2014.
- Said, Edward W. *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*. Penguin Books Limited, 2016.
- Sâmî, Şemseddin. *Shqipëria ç'ka qënë, ç'është e ç'do të bëhet?: mendime për shpëtimt të mëmëdheut nga reziket që kanë rethuarë (botuar të parën herë në Bukuresht më 1899)*. Shtëpia Botuese e Lirit Shkollor, 1980.
- Savaşkan, Cemal, and Kudret Emiroğlu. *Arnavutluk'tan Sakarya'ya komitacılık: Yüzbaşı Cemal'in anıları*. Kebikeç yayınları, 1996.
- Schaefer, Richard T. *Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Society*. SAGE, 2008.
- Schwandner-Sievers, Stephanie, and Bernd Jürgen Fischer. *Albanian Identities: Myth and History*. Indiana University Press, 2002.
- Schwartz, Stephen. *Kosovo: Background to a War*. Anthem Press, 2000.
- Šedivý, Miroslav. *The Decline of the Congress System: Metternich, Italy and European Diplomacy*. Bloomsbury Publishing, 2018.

- Sedlar, Jean W. *East Central Europe in the Middle Ages, 1000-1500*. University of Washington Press, 2013.
- Seton-Watson, R. W. *Disraeli, Gladstone & the Eastern Question*. Routledge, 2012.
- Seton-Watson, Robert William. *The Rise of Nationality in the Balkans*. Рипол Классик, 1966.
- Sheehan, Michael. *The Balance Of Power: History & Theory*. Routledge, 2004.
- Shoemaker, M. Wesley. *Russia and the Commonwealth of Independent States 2012*. Rowman & Littlefield, 2012.
- Shqipnija Me 1937: Veprimi Shtetnor Gjat Njëzet Vjeteve Të Parë Të Vetqeverrimit*. Vol. 1. 2 vols. Tiranë: Kristo Luarasi, 1937.
- Skendi, Stavro. *The Albanian National Awakening*. Princeton University Press, 2015.
- Skendo, Lumo. "Vendi Yne." *Kalendari Kombiar*, no. 2 (1898).
- Smith, A.D. "States and Homelands : The Social and Geopolitical Implications of National Territory." *Millennium* 10, no. 3 (September 1, 1981): 187–202. <https://doi.org/10.1177/03058298810100030201>.
- . "Culture, Community and Territory: The Politics of Ethnicity and Nationalism." *International Affairs* 72, no. 3 (July 1, 1996): 445–58. <https://doi.org/10.2307/2625550>.
- . *Nationalism: Theory, Ideology, History*. John Wiley & Sons, 2013.
- Somel, Selcuk Aksin. *The A to Z of the Ottoman Empire*. Scarecrow Press, 2010.
- State, United States Department of. *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1880: Transmitted to Congress, With the Annual Message of the President, December 6, 1880*. U.S. Government Printing Office, 1880.
- Stavrianos, Leften Stavros. *The Balkans Since 1453*. C. Hurst & Co. Publishers, 2000.
- Stephenson, Charles. *A Box of Sand: The Italo-Ottoman War 1911-1912*. Tattered Flag, 2014.
- Sternhell, Zeev, Mario Sznajder, and Maia Ashéri. *The Birth of Fascist Ideology: From Cultural Rebellion to Political Revolution*. Princeton University Press, 1994.
- Stevenson, David. *Armaments and the Coming of War: Europe, 1904-1914*. Clarendon Press, 1996.
- Sturdza, Michel. *The Suicide of Europe, Memoirs of Prince Michel Sturdza*. Boston: Western Islands, 1968.
- Sulstarova, Enis. *Arratisje Nga Lindja: Orientalizmi Shqiptar Nga Naimi Te Kadareja*. Globic Press, 2006.
- . "Islam and Orientalism in Contemporary Albania." In *The Revival of Islam in the Balkans: From Identity to Religiosity*, edited by Arolda Elbasani and Olivier Roy, 23–41. The Islam and Nationalism Series. London: Palgrave Macmillan UK, 2015. https://doi.org/10.1057/9781137517845_2.
- . "Rilindja's Place in the Orientalism of Intellectuals in Post-Communist Albania." *ANNALES · Ser. Hist. Sociol. · 22 · 2012 · 2*, 2012, 10.

- Sulstarova, Enis, and Pinar Akçali. "Constructing the Albanian Nation through Discourse: Continuity and Change in Three Periods in Modern History of Albania." *Albanian Journal of Politics*, December 2008.
- Swire, Joseph. *Albania: The Rise of a Kingdom*. Arno Press, 1971.
- Sykes, Sir Percy. *A History Of Persia*. Routledge, 2013.
- Sylvest, Casper, and Duncan Bell. "International Society in Victorian Political Thought." *Modern Intellectual History* 3, no. 2 (2006): 207–38.
- Tanner, Marcus. *Albania's Mountain Queen: Edith Durham and the Balkans*. I.B.Tauris, 2014.
- Tejirian, Eleanor H., and Reeva Spector Simon. *Conflict, Conquest, and Conversion: Two Thousand Years of Christian Missions in the Middle East*. Columbia University Press, 2012.
- Tilly, Charles. *Coercion, Capital and European States: AD 990 - 1992*. Wiley, 1993.
- . "The State of Nationalism." *Critical Review* 10, no. 2 (March 1, 1996): 299–306.
<https://doi.org/10.1080/08913819608443423>.
- Todorova, Maria. *Imagining the Balkans*. Oxford University Press, 2009.
- Toksoz, Meltem, and Biray Kolluoğlu. *Cities of the Mediterranean: From the Ottomans to the Present Day*. I.B.Tauris, 2014.
- Tomaszewski, Fiona K. *A Great Russia: Russia and the Triple Entente, 1905-1914*. Greenwood Publishing Group, 2002.
- Treadway, John D. *The Falcon and the Eagle: Montenegro and Austria-Hungary, 1908-1914*. Purdue University Press, 1998.
- Trotsky, Leon. *The Balkan Wars: 1912-13 : The War Correspondence of Leon Trotsky*. Resistance Books, 1980.
- Tuminez, Astrid S. *Russian Nationalism Since 1856: Ideology and the Making of Foreign Policy*. Rowman & Littlefield, 2000.
- Twardzisz, Piotr. *Defining 'Eastern Europe': A Semantic Inquiry into Political Terminology*. Springer, 2018.
- Ungari, Andrea. *The Libyan War 1911-1912*. Cambridge Scholars Publishing, 2014.
- Vego, Milan. *Austro-Hungarian Naval Policy, 1904-1914*. Routledge, 2013.
- Venturi, Emilie Ashurst. *Joseph Mazzini*. Alexander & Shephard, 1875.
- Vickers, Miranda. *The Albanians: A Modern History*. I.B.Tauris, 1999.
- Vllamasi, Sejfi, and Marenglen Verli. *Ballafaqime politike në Shqipëri (1897-1942): kujtime dhe vlerësime historike*. Shtëpia Botuese "Marin Barleti," 2000.
- Vlora (bey.), M. Ekrem. *Lebenserinnerungen*. Vol. 2. 2 vols. Munich: R. Oldenbourg, 1973.
- Vysny, Paul, Paul Vyšný, and Paul Vy Ny. *Neo-Slavism and the Czechs 1898-1914*. Cambridge University Press, 1977.

- Weber, Eugen. *Peasants Into Frenchmen: The Modernization of Rural France, 1870-1914*. Stanford University Press, 1976.
- Winichakul, Thongchai. *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation*. University of Hawaii Press, 1994.
- Xhufi, Pëllumb. *Árbërit e Jonit: Vlora, Delvina e Janina në shek. XV-XVII*. Onufri, 2016.
- . “Gjuha, Shkolla e Kombësia në Shqipërinë e Poshtme në Shek. XIV-XVIII.” *Studime Historike*, no. 03–04 (2015): 7–24.
- . “Kombi Shqiptar: Një Vështrim nga Mesjeta.” *Studime Historike*, no. 03–04 (2013): 7–22.
- . “Ndikime Italiane Në Rilindjen Kombëtare Shqiptare.” *Studime Historike*, no. 01–02 (2013): 19–40.
- Yavuz, M. Hakan, and Isa Blumi. *War and Nationalism: The Balkan Wars, 1912-1913, and Their Sociopolitical Implications*. University of Utah Press, 2013.
- Yusuf, Abdulqawi A. *Pan-Africanism and International Law*. Martinus Nijhoff Publishers, 2014.
- Zartman, I. William. *Understanding Life in the Borderlands: Boundaries in Depth and in Motion*. University of Georgia Press, 2010.
- Zeisler-Vralsted, Dorothy. *Rivers, Memory, And Nation-Building: A History of the Volga and Mississippi Rivers*. Berghahn Books, 2014.
- Zon, Bennett. *Music and Orientalism in the British Empire, 1780s-1940s: Portrayal of the East*. Routledge, 2017.
- Zürcher, Erik J. *The Young Turk Legacy and Nation Building: From the Ottoman Empire to Atatürk's Turkey*. I.B.Tauris, 2014.
- Edith Durham. *Twenty Years Of Balkan Tangle*. London, 1920.
<http://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.234333>.